

—:::— આવેદન —:::—

અમારા અંત ના ઉત્તરગત્યો ભેગે મટે શેમેરોમ ઈબ્નના હાથ, તે "પ્રારબિક પાઠ્યક્રમ" તૈયાર કરીને અનુવિંદ શ્રી સંઘના કરકમગર્ભા મુકાબ અમે ધણે જ આનંદ અનુભવીએ છીએ. શ્રી લેન સિદ્ધાન્તમાં મુખ્યજાને વિનિમિષક વાવચાલક ગણાય છે તેવું વર્ણન શ્રી આવચ્ચક સૂત્રમાં ધાર્ણ જ સિનાત્થી આવે છે તે સમજાવાની પ્રત્યેક જોનને મળે જ જરૂર છે જેમ રહેલે, રીમર કે એશિયનની ગાયે રપાય વ્યવહાર સંમિત્યોએ છે તેમ આ જ આવચ્ચક પ્રતિક્રમના સૂત્રો સઘે અત્યંત નિકટ સંબંધ ધરાવે છે આ ગવો છૂટા ફુપા જેવાં છે તે સૂત્રોની ન્યવરિથત ઝોગગી ત્વરની જેમ પ્રતિક્રમણમાં કાચામાં આવી છે અવ કશોયેથી પંચ પ્રતિક્રમણોની મહત્તા શ્રી લેન સાસનના અત્યંત મહત્વની ગણવખ આવી છે આર્યક્રમક નિવાણી જ્ઞાન અને વિચારોથી એ અંમિત્થી મુકિતની સાધના ધાય છે. તેને તો િગ્ધ જે જેક નયનમજ જ છે તેજ કાતરૂની અમે આ નકે મમજને યાદ કરાવવા માં પીએ છીએ, કે શ્રી લેન સાસનની આરાધનાના પાઠ્યક્રમને આ પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રો છે, તે સૂત્રો સાપકતાના વિશ્વ રાજપને રખવા માટે નિર્જનુ કેમુ સમ્પાન છે, અને વિધાયકુને કાચ આપવા માટે બીજા જ્ઞાનચકુને પ્રથમવાની આજના અગર્ભા ખૂબ જ જરૂર છે

જે કે જ્ઞાનચકુ ઉઘાડવા માટે આ પ્રતિક્રમણના સૂત્રોની કુર્ણીનાં અર્થજ્ઞાનની પુરાતો લેવાની હરેક કાગર્ભા જરૂર તેજ હોય જ કે જગ આજે આ જ્ઞાન ત કે જે રકારી રોવવાના કામો મમાજમાં કુરુષે જાકુ ફેલાયો છે અને તેના મર્ધ પરિભ્રમણે સમજાની પકડી અને અવનતિ ઘણ રહી છે તે દર કરવા અર્થજ્ઞાનની જરૂર છે તેથી અમે નમ્રભાવે અર્પાય કરીએ છીએ, કે આ સૂત્રોનું અર્થજ્ઞાન જે ધર્મા જાકુ ફેલાય છે તે અજે મનુષ્યને ખૂબ પ્રથમ રહત ગામેગામ અપ્રવચાથી મર્ધ મગાનના ધર્મા મનુષ્ય થયે જને નિશક છે

તે મજ્ઞાન કાર્ય માટે અગત્યની પરીબલોએ સંપૂર્ણ ગીને મનોવશકર અને ક્રિપકારક નિવની છે સમાજમાં જેની મહત્ત્વ ઝોગ હતી, તે ઝોગને પૂર્ણ કરવા આ વિવાદી પ્રયાસ કરી રહી છે તેમ રેલા મહત્ત્વની આજના ગણીએ છીએ

અમરી પ્રકાશન સમિતિએ અલ્પેક પરીવાના વર્ણવકમના પુસ્તકોનું પ્રકાશન મર્ધેતાગધર્થ છે, તેના અગરો આ અગમ નમુણ છે અજા પકલિ અને સૈનિકી અ મતની પત્રાગ્ગોનું પ્રકાશનમર્ધ તુરંતર્ધ જ અજા કરવા અમારી મનોભાવના છે આ જગતક પ્રતિદન = ૫ માટે

અમારી ધન્ય પત્ની માનીએ છીએ. જ્ઞાપરોવાનો મહિચિત્ર લાભ ઉઠાવવાનો આને અપૂર્વ અવસર આપડયો છે. તેથી અમને અગાધ હર્ષ ઉપજે છે. અગદરા બાણવા પ્રમથએ આ રીતનું દરેક સૂત્રના ભાષ્યને અનિયમ સ્પષ્ટ કાઢવું પુસ્તક અજ સુધીમાં ટાકપૂરું સરેશ્વ વરુથી પ્રસિદ્ધ થયું નથી, અગદરા દેશએ આવી અકુળ લઈ ખરિદીલન કરેલ નથી.

આ પુસ્તકમાં જે કાંઈ નુદી સહી જગા પામી હોય, તે અમને બાણવા અગદરા અત્યાચરુખરી વિનંતિ છે. આ પુસ્તકમાં હરવ, કીર્ષ ઉપર કાણી જ સાવચેતી રાખવામાં આવી છે, છતાં પ્રેસરોવથી કાંઈ નુદી સ્ટેપી હોય તે સુધારીને વાંચવા વિનંતિ છે. આ પદ્ય પુસ્તકમાં નવીનતા એ છે, કે દરેક સૂત્રમાં અન્વયાર્થ, મૂલ્યાર્થ, ભાવાર્થ, પરિભાષ (સુગમની સારાશ) અને પ્રસોત્તરીના વિશ્વગો સમાવેલ છે.

પ્રતિ અગદરાથી આ પ્રકાશનમાં શ્રી જિનેશ્વર બગવતની આજ્ઞા વિદ્યુત જે કાંઈ અતિ-આચ કે પ્રેસરોવથી જાણ્યું હોય, તે અમે તે જગત મનુર્વિષ્ઠ શ્રી મધ્ય પાસે "ત્રિઆશ્રિ કુકાં" આપીએ છીએ.

પૂના, તા. ૧૫-૮-૫૧.

વિદ્યાપીઠ પાઠ્યપુસ્તક
પ્રકાશન મંમિતિ.

—: ત્રીજી આવૃત્તિ સમયે :—

આ પુસ્તક 'જાણક રત્ન' છે, તે સમયે સગવળ ૫૦૦ ચેલ્ડીના એડીસ પેન-લેમ્પ પરથી હોવાનું બાણવા મને છે, તે તેની માંમ અને ઉપયોગિતા માટે પૂરી ખાતરી આપે છે. ઉપરથી બે આવૃત્તિઓ કરતાં આ આવૃત્તિમાં થિયો કાળો સુધારો જણાશે. દરવામાં આવ્યો છે. એક તે ટાઇપમાં ફેરફાર કર્યો છે બીજો સુધારો આ ગ્રંથની વાતવિતનનો છે. થોડી વાત-ચમત્કારો સગવળપૂર્વક અર્થબોધ થાય તેવી સુધારી છે. આ પુસ્તક સર્વશ્રેય, વિદ્યાર્થોએ અને તુલ્યકાવી જેમ અને એ ખડે અમારું બનું સાચા બનું કયું છે. મૂળ સૂત્રો ૫૪ પ્રથમ ભાગને છેડે મૂક્યા છે તેવાથી ગ્રંથનંદને કાળી સરજા કરી ઉપર કાળ, અદરલ પેન્સિલ વધારે, અને પરિભાષના ટીપ્પણિ મુકર ટાઇપથી સુતેક્ષિત આ પુસ્તક જાણવડામાં ખર્ચ થયો બચાવી, તેમ જાણની કિંમતમાં અમે મથાએ કરી સાચા નથી.

અવરદાપક :—શ્રી નવજીવન મંમિતિ.

શ્રી રાંબેશ્વર પાશ્વનાથાય

પ્રારંભિક પાઠ્યક્રમ.

★ વિભાગ પહેલો ★

શ્રી નવકારમંત્રથી સંસારદાતા સૂત્ર સુધી સૂત્રાર્થ સંપૂર્ણ

૧. શ્રી નવકારમંત્ર (પંચમંગલસૂત્ર)

અન્યથા

નમો-નમસ્કાર હો. અશિદ્ધતાણું-ચારધાતીકર્મોનો જેઓએ નાશ કર્યો છે, તેવા શ્રી તીર્થંકર ભગવંતોને, સિદ્ધાણું-આકર્મોનો જેઓએ ક્ષય કર્યો છે, તેવા સિદ્ધ ભગવંતોને. આયરિયાણું-છત્રીશ ગુણે બિરાજમાન આચાર્યમહારાજોને. ઉવજઝાયાણું-પચીશ ગુણે બિરાજમાન ઉપાધ્યાયજી મહારાજોને. લોએ-મનુષ્યલોકમાં (અહીંદીપને વિષે) વિચરનારા. સંવસાહુણું-૨૭ ગુણે બિરાજમાન સર્વ સાધુમહારાજો અને સાધ્વીજી મહારાજોને. એસો-આ. પંચ-પાંચ. નમુકારો-નમસ્કાર. સંવ-સર્વ. પાવ-પાપ. પાણાસણો-વિનાશ કરનાર મંગલાણું-મંગલોમાં. ચ-અને સંવેસિં-સર્વમાં. પદમં-પ્રથમ, ઉત્કૃષ્ટ, પહેલું. હવઠ-છે. મંગલ-મંગલ, કલ્યાણ કરનાર.

સૂત્રાર્થ.

નમો અરિહંતાણું-(૧) ચાર ધાતીકર્મેણો જેઓએ નાશ કર્યો છે, તેવા શ્રી અરિહંત ભગવંતોને નમસ્કાર હો, યાઓ. (૬૪ હં હં.)

નમો સિદ્ધાણું-(૨) જેઓએ આઠ કર્મેણો ક્ષય કર્યો છે, મોક્ષ પામ્યા છે, પરમશુદ્ધ બન્યા છે, તેવા શ્રી સિદ્ધ ભગવંતોને નમસ્કાર યાઓ.

નમો આચરિયાણું-આચાર્ય મહારાજોને નમસ્કાર યાઓ.
નમો ઉવજ્જાયાણું-ઉપાધ્યાયજી મહારાજોને નમસ્કાર યાઓ.

નમો લોએ સ્વવસાહુણું-અઢીઢીપરૂપ મનુષ્યલોકમાં વિચરતા સર્વ સાધુ મહારાજોને નમસ્કાર યાઓ.

એસો પંચ નમુકારો-ઉપર જણાવેલા એ પાંચે પરમેષ્ઠિઓને કરેલો નમસ્કાર.

સ્વવપાવપણાસણો-અનેક લવેમાં ઉપાર્જન કરેલા (સર્વ) પાપોનો નાશ કરે છે.

મંગલાણું ચ ત્રવેસિ-અને લૌકિક તથા લોકોત્તર સર્વ મંગલોમાં, પદમં હંત્ર મંગલ-પહેલું (ઉત્કૃષ્ટ અથવા સર્વશ્રેષ્ઠ) મંગલ છે.

૧. દાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય, અને અંતરાય એ ચાર ધાતી કર્મો કહેવાય છે.

૨. ઉપરના ચાર ધાતી સિવાય નેહનીય, આયુ, નામ અને ગ્રામ એ ૭ અધાતી કહેવાય છે.

ભાવાર્થ

આ સૂત્રમાં પાંચ પરમેષ્ઠિઓને નમસ્કાર કરવામાં આવ્યો છે, અને તેમાંના એકને પણ કહેલા ભાવપૂર્વકતા નમસ્કારથી સર્વ વિદ્યો દૂર થાય છે તેથી ભવિષ્ય મંગલમય બને છે. તેનું બીજું નામ પંચમંગલ મહાશ્રુતરકથ એમ પણ કહેવાય છે. આ નવકાર મંત્રને શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર પણ કહેવાય છે. આ મંત્ર ૧૪ પૂર્વોનો સાર ગણાય છે. આ મંત્ર શાશ્વતો છે, એટલે અનાદિનો છે. તેના બનાવનાર કોઈ નથી. જે તીર્થંકર ભગવાન થાય, તે તેને પ્રકાશમાં ભાવવાનું જ માત્ર કામ કરે છે. વાંચકે જે દીર્ઘદષ્ટિથી નિરીક્ષણ કરશે, તો આ મંત્રમાં એક મુખ્ય વસ્તુને જોઈ શકશે કે અરિહંત કાંઈ કોઈ વ્યક્તિનું નામ નથી. અર્થિ એટલે રાગ ને દ્વેષથી અતગ્ના શત્રુ, તેને જેઓ સ્વયં-સંબુદ્ધપણે લેશે તે શ્રી તીર્થંકર વીતનગ જ અહીં અરિહંત ગણાય છે. આ રીતે મૂળમંત્રમાં જ્યાં ભગવાનનું જ નામ નથી આવતું, ત્યાં આચાર્ય કે ઉપાધ્યાય મહાગજનું નામ હોય જ ક્યાંથી? આનું નામ ગુણપૂજા કહેવાય છે. વ્યક્તિપૂજા અને દષ્ટિરાગ આ શાસનમાં નથી પાંચ પરમેષ્ઠિના નમસ્કારના આ બે ફળ કહ્યા છે. નામાંકિત ઔષધથી જેમ રોગ દૂર થાયને પુષ્ટ મળે તેમ આ મહામંત્રથી (૧) સર્વ પાપનો ક્ષય અને (૨) ભાવિમાં ઉત્કૃષ્ટ મંગલની પ્રાપ્તિ થાય, એટલે કે ભૂતકાળના પાપ વિદ્યોને દૂર ને ભવિષ્ય ઉજળું બને આ નવકારમંત્ર ૬૮ અક્ષરોનો બનેલો સંપૂર્ણ ગણાય છે. તેનો બપ પણ આત્માને હળુકર્મી ને પાવન કરનાર બને છે. નવ લાખ નવકારનો બપ કરે તેને નારકીમાં જવાનું બનતું નથી.

નવકારમંત્રની પરિભાષ

- ★ જે નવ ક્રોડ નવકાર વિધિસહિત ગણુ તે ત્રણ ભવમાં મોક્ષ લય.
- ★ ભગવાનની સન્મુખ અથવા શ્રી સિદ્ધચક્રજીનો કે કોઈ ભગવાનનો ફોટો સામે રાખી ઇચ્છિતવહી કરી લય કરવો. માળા ૫-૧૦-૧૫ જેમ જેને ગણુવી. ઓછી કે અપરીમાં બોલું નહીં. કપડાં શુદ્ધ ધોએલાં હોવાં જોઈએ એ એની વિધિ છે.
- ★ સાથેના નવકારમંત્ર સાથેના આત્માને શુદ્ધ કરે, અને અનંતા દુઃખોનો નાશ કરે, એજ એનું માહાત્મ્ય સૂચવે છે.
- ★ નવકાર મહામંત્રનો પ્રભાવ જેમને પ્રત્યક્ષ જોવો હોય, તેઓએ ૯ મહિના સુધી નિરંતર ત્રિસંધ્યા તેની માળા ગણુવી.
- ★ તરેરેથી જેમ હાથ હજારનો લય, ને પાણી લકાવી માર્ગ કાપતો કાપતો આગળ વધતો લય, તેમ નવકાર મંત્રનો લય કરનાર પુરાણા પાપોનો નાશ કરવા સાથે આત્મા વિધ્નોને દૂર કરીને આરાધનામાં આગળ વધે છે, તેનું રોજ સતત સ્મરણ રાખનાર આરાધક આત્મા આ મોટા અને ભીષણ ભવમુદ્રને પણ રહેજે પારી લય છે.
- ★ નમસ્કાર મહામંત્રમાં રહેલ પરનેછી લગીકેની ગુણધૂજનો ઔદાર્ય ને વિશાળભાવ ખરેખર તેની ભવ્યતાને મૂચરે છે. તેનું સ્મરણ કરતાં આત્મામાં રોમરોમ ચૈતન્ય પ્રગટે છે અને સ્વસ્વરૂપનું ભાન કરારે છે. તેનાં શબ્દશબ્દમા ને અક્ષરઅક્ષરમા પ્રાણીમાત્ર પ્રતિ વાત્સલ્ય-ભાવના ભરી છે.
- ધર્મનું મૂળ વિનય છે, તે સમજી રાકાય તેમ છે કારણ કે હૈદ પૂરેના સારકથ " નવકાર મંત્ર " ના પહેલાજ સૂત્રમાં ઉપકારીઓને નમસ્કાર કરીને નમ્રતાનું શિખવાડવામાં આવે છે.

★ માળાના ૧૦૮ માણુક ગણીએ અને પાંચ પરમેશ્વરને જે નમસ્કાર કરીએ, તેમાં એવો આદર્શમય પ્રભાવ સમાયેલો છે, કે તે પાંચેના ગુણો આપણને સાંપડે અથવા આપણમાં આવે.

★ નવકાર મંત્રમાં રહેલા અઢીઢીપમાં-થએલા, વર્તમાનમાં વિરાજતા અને ભવિષ્યમાં થનારા, એ ત્રણેકાગના સર્વ તીર્થંકર ભગવંતો, આચાર્ય મહારાજો, ઉપાધ્યાયજી મહારાજો અને સાધુ મહારાજોના ગુણો ગણાવ્યા છે. તે જોતાં પણ તે મંત્ર બહુજ ચમત્કારિક અને પ્રભાવિક જણાઈ આવે તેમ છે.

★ “ નમો અરિહતાણું ” પદ આપણને એ શિખવાડે છે, કે આ ભરત દેશમાં જેમ અચારે તીર્થંકર વિહૂણો કાળ છે, તેમ સમગ્ર મનુષ્ય લોકમાં કોઈ એવો કાળ નથી હોતા, કે જે વખત (૨૦ કે તેથી વંચારે) તીર્થેપતિઓની હાજરી નહોય. નાથવિનાનો આ ધરતિ છત્રી શકે જ નહીં. અહીં નહીં તો મહાવિદેહ દેશમાં તો હોય જ. અચારે ત્યાં ચાર ઘાતો કર્યોને ખપારી કેવળજ્ઞાની પણ વિચરતા અરિહંત હોયો વિજયવત છે. તેથી અહીં આપણે આ પદ જોરવ-પૂર્વક ભાવ તીર્થંકરને પણ લક્ષમાં રાખીને બોલી શકીએ છીએ.

★ દુનિયામાં નવા વર્ષની મુખારકબાદી જે અપાય છે, તે તો પરિચિત અને જાણીતા હોય તેને જ અપાય છે. પરંતુ અહીં તો અગણ્યા કે અપરિચિત કે જેને કદીપણ નહીં જોયા હોય, તેવા પણ મહા-મુનિપ્રવરોને બધાય મહાવ્રતોવાળા હોવાથી અઢીઢીપરૂપ મનુષ્યલોકનાં કર્મભૂમિના વિચરતા સર્વે મુનિરાજોને આપણે “ નમો લોએ સવ્ય સાહુણું ” પદથી નમસ્કાર કરવા ભાગ્યશાળી થઈએ છીએ. નમસ્કાર કરીએ છીએ તેથી જૈન શાસનનો કેટલો બધો વિશાળ હિદાયભાવ છે તે પણ જણાઈ આવે છે.

★ ૧૪ પૂરોનો સાર નમસ્કાર મહામત્ર છે. એનો અર્થ એ છે, કે તે પીરનાગીસ આગમોના દોહનરૂપ છે. એક બાજુ ૪૫ આગમોના જાણકાર પદ્મો આગમોના તત્ત્વમંથનથી કલ્યાણ સાધે છે, ને બીજી બાજુ સામાન્ય અજ્ઞાન માણુસ પણ શ્રદ્ધાથી નવકાર મત્ર ગણીને

કલ્યાણ સાધી શકે છે આજનો સાધુ મહારાજે જ વાચી શકે, તે સિવાયની ધ્યાનક આવિકા આલમ માટે તો મોટે ભાગે નવકાર પરમ આધાર છે

★ “ નમો ” શબ્દ એમ કહે છે કે આપણે જૂનક છીએ, ને તેઓ પૂજ્ય છે

★ નમસ્કારને એથી પણ “ મહામત્ર ” ગણાવ્યા આવ્યો છે, કે તેમા વ્યક્તિપૂજને માન ન આપતા ટુણ્ટૂળને મહત્ત્વ અપાયું છે આ વસ્તુ સિદ્ધ કરી બતાવે છે કે જૈન દર્શનમા સંપૂર્ણતા નથી, પણ વિશ્વ-ચાપક ઉદારતાના ઉદારા દર્શન છે

નમસ્કાર મહામત્રનો પ્રમાણ કેવો છે તે મધ્યેયથી ખ્યાલમાં લાવવા માટે પૂજ્ય પદ્મિપ્રવર શ્રી વીરચિંત્વજી મહારાજે તે શ્રી નમસ્કાર મત્ર મંમંધર્મામરણ જાનમ તમા સૌને મોધ ધાય તેડું મુંદરે ૫ બતાવ્યું છે તે નીચે મુજબ છે -

સમરો મત્ર ભવો નવકાર, જો છે ચંદ્ર પુરવનો સાર,
જોના મલ્લિમાનો નલિ પાર, એનો અર્થ અનંત ઉદાર.. સમરો ૧
કુખમા સમરો, કુખમા સમરો, સમરો ત્રિવસ ને રાત;
જીવતા સમરો, મરતા સમરો સમરો સૌ સધાત - સમરો ૨
જોગી સમરો, જોગી સમરો સમરો રાજ રક,
દેવો સમરો, દાનવ સમરો, સમરો સો નિરાક સમરો ૩
અસહ અધાર એના ભણે, અસહ તીરથ સાં,
આક સપદા તેની પ્રમાણે, અસિદ્ધિ દાતાર સમરો ૪,
નવપદ એના નવનિધિ આપે, ભવોભવના કુખ કાપે,
વીર વચનથી જ્ઞદ્યે સ્થાપે, પરમાત્મ પદ આપે સમરો ૫

મરણ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-નવકારને શા માટે મહામત્ર કહેવાય છે ?

ઉત્તર — જૈન સિદ્ધાંતમાંના અનેક મંત્રો પૈકી આ મંત્ર દોહન-રૂપ છે, કારણ કે તેમાં ૧૪ પૂર્વોનો સાર છે. શુદ્ધ ભાવથી નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરનાર આ ભવમુદ્રને સહેજે તરી જાય છે તેથી તેને મહામંત્ર કહેવાય છે.

પ્રશ્ન ૨—નવકારમંત્રથી કોનું સ્મરણ અને કોને નમસ્કાર કરાવેલ છે ?

ઉત્તર— આ મહામંત્રથી દુનિયામાં સૌથી અતિ પવિત્ર ગણાતા પાંચ પરમેષ્ઠિઓનું સ્મરણ અને તે પાંચેયને નમસ્કાર કરવામાં આવેલ છે.

પ્રશ્ન ૩—પાંચપરમેષ્ઠિ એટલે કોણ ? તેનાં નામ કહો.

ઉત્તર— પરમેષ્ઠિ એટલે જિજ્ઞામાં જિજ્ઞા સ્થાનને પામેલા મહાન્ આત્માઓ, તે પાંચ આ પ્રમાણે છે. (૧) અરિહંત (૨) સિદ્ધ (૩) આચાર્ય (૪) ઉપાધ્યાય અને (૫) સાધુ.

પ્રશ્ન ૪—જૈન દર્શનમાંની તટસ્થવૃત્તિ બીજી રીતે સમજાવો.

ઉત્તર— બહુશુભ શિરોમણિ પૂ આ. મ શ્રી હરિમદ્સરિજ મહારાજ વિરચિત એક સ્લોક પરથી તેનો તુરંત ખ્યાલ આવી જશે. ભુઓ :-

પક્ષપાતો ન મે વીરે, ન ચદ્વેપઃ કપિલાપુ।

યુક્તિમદ્વચનં યસ્ય, તસ્ય કાર્યઃ પરિહઃ॥

બાવાર્થ એ છે, કે અમારે નામની સાથે સંબંધ નથી. ભેદ કોપણ હોય કે મહાવીર હોય. કોઈના પર અમને પક્ષપાત નથી. યુક્તિવાળું કથન હોય તે અમને સ્વીકાર્ય છે.

પ્રશ્ન ૫—નવકારમંત્ર ક્યારે ગણાય ?

ઉત્તર—સૂતા, ખેમના, ઉઠના જે સમયે અગ્નિકૃત,
દુ ખીઆના દુ ખ ભાગયે, લહેશે મુખ અનત.

નવકારમંત્ર તો ૧૪ પૂરોનો માર છે ૧૪ પૂવધર
મહામુનિઓને પણ છેવટે, અશાતા વેદનીયના ઉચ્ચ
વખતે, લણેલા પૂરોને પણ ક્યારે ભૂરી વાય, કે ગણ
વાળી તક ન રહે ત્યારે) આ નવકારમંત્ર જ શરણુભૂત
છે ભગવાન શ્રી પાશનાથ સ્વામીજીએ કુમારવચ્ચામા
ભગતા નાગને મલખાવેલા આ નવકારમંત્રના પ્રભાવે
નાગ મૃત્યુ બાદ ધરણેક થયે ન છે આ મહામંત્રનો
પ્રભાવ અજળ અને અનત છે

પ્રશ્ન ૬—૩, ૪ અને ૫ માં પદે રહેલા પરમેષ્ઠિઓ સ્વયં વીત
રાગ તો નથી તો પછી તેઓ પૂજ્ય સાથી ? તથા
તેમની જેમ બીજા છદ્મય મનુષ્યોને ય આ મંત્રમાં
કેમ સ્થાન નહીં ?

ઉત્તર—જો પરમેષ્ઠિઓને મનુષ્ય તરીકે તો બીજા મનુષ્યો જેવા
જેઈ થઈ છે, પરંતુ મમારમાં ગ્રહેલા રાગીઓ કરતા,
સમારનો ત્યાગ કરનારા તે ત્રણેય ત્યાગીઓની કિમ્મત
સર્વ કોઈ મમારીને અધિક તરીકે સ્વીકાર્ય છે તેઓ
વીતરાગ થવા નથી. પરંતુ વીતરાગ થવાનો જ સત્ત્વ
ઉદયમ કરી રહ્યા છે, અને વીતરાગ કથિત મોક્ષ માર્ગ
ને જ તેઓ કહેનારા છે આવા તે કયન કામિનીના
ત્યાગી અને મોક્ષમાર્ગના રાગી છે, મોટે જ તેઓ
પૂજ્ય છે મનારી મનુષ્યો તેવા ત્યાગી આત્માથી,
ઉપકારી અને પૂનર નથી તેથી આ પવિત્ર મંત્રમાં
તેઓને સ્થાન આપી શકાય નહીં.

પ્રશ્ન ૭-આ નવકારને શ્રી સિદ્ધચક્ર યંત્ર માથે શો મંળ ધ છે ?
 ઉત્તર- શ્રી સિદ્ધચક્રે યંત્રમાં જેમ નવ પદો છે, તેમ આ પાંચ પરમેષ્ઠિઓમાં જે દેવ પદો છે, ને છેલ્લા ત્રણ ગુરુપદો શોભનારા છે. આમ ધર્મના જ્ઞાતર અને ધર્મના દાતા એવા દેવ અને ગુરુ-એ બન્નેનો આ નવકારમંત્રમાં સમાવેશ હોવાથી આ મહામંત્રમાં દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ રૂપ ધર્મનો પણ સમાવેશ ગુણગુણીના મંળ ધે રહેલો છે. દેવ અને ગુરુ એ જાને ગુણી છે, અને દર્શન, જ્ઞાન ચારિત્ર તથા તપ એ ચાર આત્માના ગુણો છે જેમ “ લાક્ષ ધડો ” કહેવાથી લાક્ષણ ધડાથી અભિન્ન છે, તેને ગુણગુણીનો સંબંધ કહેવાય છે. એ હિસાબે શ્રી સિદ્ધચક્ર અને આ નવકારમંત્ર વસ્તુતઃ એક જ સ્વરૂપે છે આસો અને ચૈત્રની યોગીઓમા અવાંતર રીતે આ નવકારનું જ આરાધન કહી શકાય, એમ શ્રી સિદ્ધચક્ર યંત્રનો અને આ શ્રી નવકાર મહામંત્રનો સુમેળ સધાય છે.

૨. શ્રી પંચિદિય (સ્થાપના) સૂત્ર.

અન્વયાર્થ.

પંચિદિય-પાંચ દિવસોને સંવર્ણો-ક્રાબ્દમાં રાખનાર તહ-તથા. નવવિહ-નવ પ્રકારની. બાંબચેર-બ્રહ્મચર્યવ્રતની ગુત્તિધરો-ગુપ્તિ (વાડ) ને ધારણ કરનારા. ચક્રવિહ-ચાર પ્રકારના. કરાવ-કપાળોથી મુકકો-ચૂકાએલાં ઈય-એ પ્રમાણે. અદ્વારસ-અદ્વાર. ગુણેહિ-ગુણોવડે સજ્જતો-મહિત પચ-પાંચ. માહવ્ય-મહા પ્રતિજ્ઞાઓથી, મહાન વ્રતોથી જુતો-ચુકત. પચ વિદ્યાધાર-પાંચ પ્રકારના આચારોને પાવન-પાળવાને સમર્થો-મમર્થ. પચ સમિઓ-પાંચ પ્રકારની સમિતિને ધારણ કરનારા અને તિગુતો-મનોગુપ્તિ, વચનગુપ્તિ તથા કાયગુપ્તિ એ ત્રણ ગુપ્તિવાળા એમ

સર્વે મળીને. છત્તીસ-છત્રીશ. ગુણો-ગુણોવાળા. ગુરુ-ગુરુ.
મજ્જ-મારા.

સૂત્રાર્થ

પંચિંદ્રય સંવરણો-(૫) પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિકારોને રોકનારા.
તહ નવવિહ ઇંભચેરગુત્તિધરો-(૬) તથા નવ પ્રકારની
(શિયળમતની વાડોને) બ્રહ્મચર્યની ગુમિને ધારણ કરનાર.

ચઉવિહ કસાયમુક્કો-(૪) ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ
ચારે પ્રકારના કપાયોથી દૂર રહેનારા.

ઇય અદ્ધારસ ગુણેહિં સંજુતો-એ અદ્ધારગુણોએ કરી સહિત (૧)

પંચ મહવ્વયજુતો-(૧) હિંસા ન કરવી. (૨) જૂઠું ન બોલવું.
(૩) ચોરી ન કરવી. (૪) સ્ત્રીને અડવું પણ નહીં. (૫) કાંઈપણ
જાતનો પરિગ્રહ શખવો નહીં, એ પાંચ મહાવ્રતોથી યુક્ત.

પંચ વિહાધાર, પાલણુસમત્યો-(૫) જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર,
ચારિત્રાચાર, તપાચાર ને વીર્યાચાર એ પાંચે પ્રકારના આચારોનું
પાલન કરવામાં સમર્થ, એટલે કે પુરુષાર્થવાન શક્તિશાલી.

પંચ સમિઓ તિ-ગુત્તો-(૫+૩) પાંચ સમિતિઓથી યુક્ત અને
ત્રણ ગુમિઓવાળા મન, પચન ને કાયાના અશુભ વ્યાપારોને
ગોપવનારા.

છત્તીસ ગુણો ગુરુ મજ્જ-એવા ઉપર વર્ણવેલા છત્રીશ ગુણો-
વાળા મારા ગુરુ મહારાજ છે. (તેમની હું સ્થાપના કરું છું). (૨)

ભાવાર્થ

આ સૂત્રમાં આચાર્ય મહારાજના છત્રીશ ગુણો મળ્યાં છે.
૧૬ મહારાજ કે ગુરુ મહારાજ હાજર ન હોય તો તે ગુણોની

અવળા હાથે નવકાર ને પચિન્દ્રિય સત્રોથી સ્થાપના કરીને તે સ્થાપેલા સ્થાપનાચાર્યજીની સામે, જાણે ગુરુ મહારાજ પોતે સન્મુખ જ બેઠા છે, તેમ ધારી સામાયિક આદિ ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરી શકાય છે ગુરુ મહારાજના સ્થાને પુસ્તક, નવકારવાળી, સાપડા અથવા સમ્બજ દર્શન, જ્ઞાન, ચરિત્રના કાંઈ પણ ઉપકરણ વિગેરેને ઊંચા ધ્યાને મૂકીને નવકાર ને પચિન્દ્રિયસૂત્ર બોલી સ્થાપનાચાર્ય સ્થાપવામાં આવે છે તેની સામે પણ ક્રિયા કરવાથી ક્રિયા શુદ્ધ થઈ શકે છે તેથી આ સૂત્રનું બીજું નામ સ્થાપનાસૂત્ર પણ કહેવાય છે

પરિભલ

- ★ કાયા અને મનને કાપુમા લાવવામાં પરમ સાધનભૂત પાંચ સમિતિઓ અને ત્રણ ગુપ્તિઓ, શરીરની અદર રહેલા આત્મા પર સતત ચોકી પહેરી ભરે છે જે ગુરુમહારાજના આચારોમાં તે ન હોય તો તેમને પૂજ્ય કોણ ? તેના આધારે જ તેઓ વિશુદ્ધ અને પવિત્ર હૃદયના ગણાય છે, અને દુનિયા પર સારી અસર ને છાપ પાડી શકે છે
- ★ ગુરુમહારાજના હૃદયમાં રહેલી શુભ લાગણીઓનો પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિના પ્રાલનથી સાક્ષાત્કાર થતો દેખાય છે, કે મન વચન અને કાયા ઉપર તેઓનો કેટલો કાનૂ છે
- ★ ધાર્મિક અનુષ્ઠાનોમાં સમ્યક્ ઉપયોગપૂર્વક જે પ્રવૃત્તિ કરાય તેનું નામ સમિતિ, જે તેનો સાદો અર્થ છે તેમજ ચચલ મન, વચન કે કાયાને સ્થિર રાખવા, કે અશુભ પ્રવૃત્તિથી દૂર રાખવા એ ગુપ્તિનો અર્થ છે
- ★ દુનિયામાં આજે જેમ બુદ્ધાબુદ્ધા કાંઈ માટે બુદ્ધીબુદ્ધી સમિતિઓ સ્થાપી તે દ્વારા વ્યવસ્થાપત્ર ચલાવાય છે, તેમ આત્માનું સૌધુવ્યવસ્થાપત્ર ચલાવવા માટે કેવળજ્ઞાની ઔપીતરાજ ભગવતોએ પાંચ સમિતિઓ અને ત્રણ ગુપ્તિઓ જણાવી છે, જેમ એક અપેક્ષાએ ઊભી શકાય

★ બીજને દુષ્કૃતિથી ઘડી જાય તેવી કડુતા આપણા સ્નાયી મુળમાં માટે હાથે લાય છે જેમલ વચનની મધુરતા કેળવના માટે રીતરાગ ભગવતોચ આપણમિતિ રાખવાનું મુનિનલ્લેને ખાત્ર કરમાન કર્યું છે

મળ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-પંચિદ્રિય સૂત્ર શા માટે છે? તેમાં શું આવે છે?

ઉત્તર—આમાયિક લેતા આપનાં આપનાં માટે આ સૂત્ર નવકુળમંત્રની પછી તુલ્ય જોવામાં છે તેમાં આચાર્ય મહારાજના ૩૬ ગુણો વણવાયા છે

પ્રશ્ન ૨ આચાર્ય મહારાજના ૩૬ ગુણો ગણાવો

ઉત્તર—૫ ઇદ્રિયોના ચિકારોને નાકવા ૮ શિયળવ્રતની વાટોને સાચવી ૪ કષાયોને છૂટવા ૫ મહાવ્રતોને ધારણ કરવા ૫ મહાન આચારોને પાળવા ૫ સમિતિ અને ૩ ગુણોને ધારણ કરવી એમ કુલ ૩૬ ગુણ આચાર્ય મહારાજના છે આવા ૩૬ ગુણો જેઓમાં હોય તે આચાર્ય મહારાજ પરમેષ્ઠિના ત્રીજા પાને દીપાવે છે આ ગુણોના કારણે તે ભાવાચાર્ય કહેવાય છે

પ્રશ્ન ૩-પાંચ ઇદ્રિયોનું કામ વ્યવહારિક ભાષામાં સમજાવો

ઉત્તર—(૧) સ્પર્શદ્રિય (આમડી)—સ્પર્શ પારખવાનું કામ કરે છે

(૨) રસનેદ્રિય (જીભ)—સ્વાદ જણાવવાનું કામ કરે છે

(૩) ઘ્રાણેદ્રિય (નાક)—ગંધ જોળખવાનું કામ કરે છે

(૪) નેત્રેદ્રિય (આંખ) જોવાનું કામ કરે છે

(૫) શ્રોત્રેદ્રિય અથવા કલ્પેદ્રિય (કાન) સાંભળવાનું કામ

કરે છે (ઇદ્રિયોના કામ પણ આ પ્રમાણે જ છે

જેમકે એકદ્રિય જોવાને એક જ માત્ર સ્પર્શદ્રિય હોય

છે એ ઇદ્રિયને સ્પર્શ અને રસના એમ બે ઇદ્રિયો

હોય છે તે ઇદ્રિયને ઘ્રાણ વધે છે અથર્થેદ્રિયને

આંખ અને પાંચેદ્રિયને શ્રોત્ર વધે છે

પ્રશ્ન ૪-પાઘ્ય મહાવ્રતોનું ન્વ૩૫ સમજાવો

ઉત્તર—(૧) પ્રાણાતિપાતવિરમણ-જીવહિસા ન કરવી તે

(૨) મૃતવાદવિરમણ-જૂઠું ન બોલવું તે

(૩) અન્નદાનવિરમણ-ચોરી ન કરવી તે

(૪) મૈથુનવિરમણ-પ્રદ્યયર્થ પાળવું તે

(૫) પરિગ્રહવિરમણ-ધન ધાન્યાદિનો સંગ્રહ ન કરવો તે

સૂક્ષ્મ જીવદયાન પાલન અને કચનકામિનીનો ત્યાગ એ આ મહાવ્રતોમાં મુખ્ય તત્ત્વ છે તે આજની દુનિયા માટે બહુ જ મુશ્કેલ છે, કારણ કે આજની દુનિયા તો સ્ત્રી અને ધનની પાછળ ગાડી છે અર્થકામની પૂજારી બની જવાથી હેરાન પરેશાન બની જવા પામી છે તેથી જ તે તત્ત્વ અત્યંત મહત્ત્વનું છે એમ સ્પષ્ટ સમજાય તેમ છે

પ્રશ્ન ૫-પાઘ્ય સમિતિઓના નામો તથા તેની સમજણ આપો

ઉત્તર—(૧) ધર્મી સમિતિ-હાલતા ચાલતા રસ્તામાં જોઇને ચાલવું

(૨) ભાષા સમિતિ-બોલવામાં (સચમ રાખી) ચોક્કસ ને જરૂરી જ બોલવું તે પણ મધુર અને ખીજાનું હિત થાય તેવું

(૩) એપણા સમિતિ-આહાર પાણી કે જરૂરી ચીજો દોપરહિત મેળવવી મુનિરાજ ગોસ્વારી પાપીમાં દોષ ન લાગે તેવી કાળજી રાખે તે

(૪) આદાનલડમત્ત નિશ્ણેપણા સમિતિ-પાત્ર પ્રમુખ ઉપ યોગી ચીજોને લેતા મૂકતા પ્રમાણના કરવી, ચતના રાખવી તે

(૫) પારિત્રાપનિકા સમિતિ-મ્થ ડિલ, માત્રુ (ઝાંડો, પેશાબ) વિગેરે નકામી ચીજો દે કવામાં જીવચતના પાળવી તે

પ્રશ્ન ૬-ત્રણ ગુપ્તિઓનાં નામ તથા સમજણ આપો

ઉત્તર—(૧) મનોગુપ્તિ-મનના અગુલ વિચારો પર કાબૂ રાખવો

(૨) વચનગુપ્તિ-બોલવા પર કાબૂ રાખવો ખીજને ફાળ થાય તેવું ન બોલવું

(૩) કાયગુપ્તિ-કાર્યપ્રમણે શરીરનું હલનચલન કરતા પ્રમાણનાપૂર્વક ઉડવું, જેસવું, જવું, આવવું તે પ્રમાણ-સ્થાપના સ્થાપતી વખતે હાથ વિધો કેમ રખાતો હશે ? ઉત્તર—કોઈ વસ્તુનું આરોપણ કરતા, કે કોઈ વસ્તુકોઈને આપતા આ રીતે હાથ રખાય છે, તેમ અહીં ગુણીની સ્થાપના તથા ગુણોનું આરોપણ કરવાનું છે, કે આવા ગુણો હોય, તેને હું ગુરુ માનીશ, અને તેના પવિત્ર ગુરુની સાક્ષીમા હું આ ક્રિયા કરું છું તે કારણથી ઉધો હાથ રખાય છે

૩. શ્રીખમાસમણ (પ્રણિપાત) સૂત્ર અન્વયાર્થ

ધરણમિ-હું ધરણ છું ખમાસમણ-હે ક્ષમાશ્રમણ (ક્ષમાને ધારણ કરનાર મુનિરાજ) તપસ્વી ! વદિઉં વાદવાને જીવણિજીવણે-શરીરની શક્તિ સહિત નિસીદિઆએ-પાપવ્યાપારોનો ત્યાગ કરીને મત્થએણુ-મસ્તકથી મસ્તક નમાવી વદામિ-વદના કરું છું

સૂત્રાર્થ

ધરણમિ ખમાસમણ વદિઉં-હે ક્ષમાશ્રમણ તપસ્વી મુનિરાજ ! હું વદન કરવાને ધરણ છું.

જીવણિજીવણે નિસીદિઆએ-મારા શરીરની શક્તિ સહિત તથા પાપવ્યાપારોનો ત્યાગ કરીને હું—

મત્થએણુ વદામિ-મસ્તક નમાવી વદના કરું છું

ભાવાર્થ

જે દેવણુ જે હાથ અને મસ્તક આ પાસે જગ જમિએ શે એ રીતિએ પ્રણામથી વદન થાય તેને ખમાસમણ કહેવાય આ સૂત્રનું બીજું નામ “પચાગ પ્રણિપાત” સૂત્ર પણ કહેવાય છે

પરિમલ

- ★ દેને, ગુરુત્તમહારાજને કે જ્ઞાનને વંદન કરવા માથું નમાવાય છે. તે નમ્રતા અને વિનય ગુણને બતાવનાર છે.
- ★ જેમ સલામ કરવાનો પશ્ચિમ દેશોમાં રિવાજ છે, તથા જેમ આર્ય-દેશમાં હાથ જોડીને પ્રીતિ બતાવવાની જે પ્રણાલિકા છે, તેમ શાસ્ત્રીય પદ્ધતિ "પંચાંગ પ્રણિપાત"ની છે. તેમાં વળી આ રાખ્હોના ઉચ્ચારણપૂર્વક નમનું 'જોઈએ, તેમ પણ આ સૂત્ર શિખવાડે છે.
- ★ મોટા માણસની સન્મુખ બોલવું હોય, કે શિક્ષકમાજના સમ્યો આગળ કાંઈ બોલવું હોય, તો તે વખતે વહાં માણસો ધ્રુજે છે, ને કંપે છે, કારણ કે તે બધાની આગળ તે બહુ અજ્ઞાત છે. તેનું અજ્ઞાન તેને કપાવે છે. તેવી જ રીતે અહીં વંદના કરતાં દેવવંદન કે ગુરુ-વંદન કરનારના કર્મો ધ્રુજે છે. તેનાથી ઘોર કર્મોનો નાશ થાય તેમા નવાઈ નથી.

સરળ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-ખમાસણ સૂત્રનું બીજું નામ શું છે? તેનો ઉપયોગ જણાવો.

ઉત્તર—ખમાસમણ સૂત્રને “પ્રણિપાત” સૂત્ર કહે છે. આ સૂત્રથી દેવગુરુને પ્રણામ કરાય છે. દોષથી ભરેલા એવા પોતાને આવા ગુણોનું ધામ મળવાથી હૃદય ઝુકી જાય છે, તેથી શરીરનું ઉત્તમ અંગ મસ્તક નમી પડે છે. ગુણીને નમી પડવાથી પોતાની ઓછાશ પોતાને જણાઈ આવે છે, અને વંદની અધિક ગુણસંપન્નતા નજર સન્મુખ આવી જાય છે. આવા ગુણો મારામાં ક્યારે પેદા થાય તેવી અંખના પણ થાય છે.

પ્રશ્ન ૨—પ્રણામ કેવી રીતે થઈ શકે? તેનું નામ શું?

ઉત્તર—જે હાથ બેડી, જે ઢીંચણ જમીન પર લગાડી અને ભૂમિએ લગાડવાપૂર્વક માથું નમાવી પ્રણામ કરાય, તેને “પંચાંગ પ્રણિપાત” કહેવાય છે. આ નમસ્કારની પહેલાં, ઘરનાં કે સંસ્કારના બીજા સર્વે પ્રાપ્તિપાદોનો “નિસીદિ” શબ્દથી ત્યાગ કરવામાં આવે છે. બીજા વ્યાપારને ભૂટી જવાય, તો જ પ્રણામમાં ભાવશુદ્ધિ આવી શકે, એ કારણથી ‘મંદિરે કે ઉપાશ્રયે દેવ કે ગુરુની પાસે જતાં ‘નિસીદિ’ કહેવાનો રિવાજ ને વિધિ છે, વ્યાપાર શબ્દથી અહીં પ્રવૃત્તિઓ સમજાવી.

પ્રશ્ન ૩—નમન અને વંદન એ બેમાં કંઈ ફરક હશે ખરો?

ઉત્તર—“નમો અરિહંતાય” માં નમસ્કાર કર્યો છે, તે નમનથી પણ થાય છે. તેથી તો નવકારવાળીમાં એ નવકાર ગણાય છે. હૃદયના ભાવપૂર્વકના નમસ્કાર તેમાં સુખ્ય છે, ત્યાં શ્રી અરિહંતોને કાયાથી શરીર નમાવીને વંદના કરવાની નથી. તેમાં કેવળ નમસ્કારથી સંતોષ માનવાનો છે. ત્યારે ખમાસમણમાં તો કાયાને નમાવવી જ પડે. એટલે શરીરને કે મસ્તકને નમાવ્યા વિના “મૃદ્ધામિ ખમાસમણ” નું સૂત્ર બોલી શકાય નહીં. આટલો નમન અને વંદનમાં ફેર થઈ શકે છે. બાકી તો બેડ કિયાથી કર્મ ખપાવવાનું જ ધ્યેય સાચવવાનું છે.

૪. ઇચ્છકાર સૂત્ર

(સુગુરુને સુખશાતાપૃચ્છા)

અન્યાર્થ

ઇચ્છકાર-હું ઇચ્છું છું. મુદ્દગદ્-રાત્રીએ મુખપૂર્વક અથવા મુહુદેવગિ-દિવસે મુખપૂર્વક. સુખતપ-તપમાં મુખપૂર્વક. શરીર-નિગળ્યાધ-શરીરે રોગરહિતપણે મુખ સંજમ જાત્રા-મુખે મંયમ-યાત્રામાં. નિર્વહો છો છ-મુખરૂપ પ્રવર્તો છો છ? સ્વામિ-હે પૂજ્ય! શાતા છે છ?-સુખશાતા છે? ભાતપાણી-આહારપાણીનો. લાભ દેજો છ-વહોરવા પધારી અમારુ આંગણું પાવન કરજો છ.

સૂત્રાર્થ

ઇચ્છકાર સુહરાર્થ, મુહુદેવગિ-હે ગુરુમહાગજ! હું જાણવાને ઇચ્છું છું, કે આપે મુખે રાત્રી પસાર કરી? દિવસને વિષે સુખશાતા હતી? (રાત્રીની શાતા મવારે પૂછાય છે દિવસની શાતા બપોર પછી પૂછાય છે એટલે આ જે શબ્દો સાથે સાથે બોલાતા નથી)

સુખ તપ, શરીર નિરાળ્યાધ-તપમાં મુખરૂપ વર્તો છો? શરીરે રોગરહિતપણે વર્તો છો?

સુખસંજમ જાત્રા નિર્વહો છો છ!-સંયમરૂપી યાત્રામાં મુખપૂર્વક પ્રવર્તો છો છ

સ્વામિ શાતા છે છ?-હે પૂજ્ય! આપને શાતા છે? (એટલે કે કાંઈ અશાતા જેવું તો નથી ને? અશાતા કે પીડાનું કોઈ કારણ હોયતો તે દૂર કરવા હું પ્રયત્ન કરી શકું. જેથી મને મેવાનો લાભ મળે એવી મારી મનોભાવના છે)

લાલપાણીનો લાલ દેખેછે-આહાર પાણી વિગેરે ને કોઈપણ ચીજનો ખપ હોય તે વહોરવા પધારેછે (કે જેથી હું કૃતાર્થ થાઉં.)

ભાવार्થ

ગુરુવદન કરવા જતા આ સત્રથી ગુરુમહારાજને શુભશાતા પૂજાય છે એટલે કે દિવસમાં સવાર, બપોર અને સાંજ એમ ત્રણ વાર તાઝક ગુરુ મહારાજને વદના કરી શાતા પૂજવી જોઈએ

સત્રિએ ત્રણ વખત વદના કરવાનું મુદતથીથી બને તેમ નહીં હોવાથી, સાંજે પ્રતિક્રમણ કર્યા બાદ આવક ગુરુ મહારાજને તે બદલ "ત્રિકાલ વદના" કરીને ઘેર જાય છે

- ★ ગુરુમહારાજના વચન પર એટલા માટે જ વિશ્વાસ રાખવામાં આવે છે, કે તેઓએ આખી જિંદગી જૂઠું નહિ બોલવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી છે. તેઓ આપણને જે ઉપદેશ આપે છે, તે પણ વીતરાગી કેવલ-જ્ઞાની ભગવતે જે જે કહ્યું છે, તે પ્રમાણે જ આપે છે. પોતાનું મન ફાવતું કપોલકલ્પિત બોલી શકતા નથી.
- ★ કોઈ સગાંવહવાંધાને આપણે જ્યારે મળીએ છીએ, ત્યારે હેમકુશળ પૂછીએ છીએ, કે કેમ ઘરમાં બંધાં ખુશી-મનમાં છે ને ? તેમ ગુરુમહારાજને દિવસમાં ત્રણ વાર દરેક આરાધકે સુખશાન્તા પૂછવી જ જોઈએ તે પૂછવાની આપણી ફરજ છે કારણ કે આત્મિક દ્રષ્ટિએ આપણા સાચા તારનાર સગા તેઓ જ છે, અને તેઓએ ઘરબાર ત્યાગ્યા હોવાથી, તેઓના પણ ખરા સગા આપણે જ કહેવાઈએ. ભયોભવન તારક-સેવકનું આ સગપણ છે.
- ★ શરીરનો રોગ વૈધ કે ડોક્ટર કાઢે છે, તથા ધોળી મેલા કપડાનો મેલ કાઢી આપે છે, તેમ ગુરુમહારાજ આપણા આત્મામાં રહેલાં દૂષણો અને વિકારોને દૂર કરે છે એટલે તેઓ આપણને શુદ્ધ કરનારા છે.
- ★ વિમાનને જેમ યથારૂથાને પહોંચાડનારા પાયલોટ હોય છે, તેમ ધર્મના માર્ગે આપણને દોરનારા ગુરુમહારાજ છે જેમ પાયલોટ શિક્ષિત હોય છે, તેમ ગીવાર્ધ ગુરુમહારાજ જિનની આજ્ઞાના બધા હોય છે શિક્ષણ લીધા વિના કોઈ પાયલોટ વિમાન હિડાડે તો નુકસાન પહોંચાડે, તેમ ધર્મ ચલાવનારા ગુરુઓ ચાગ્રિ ગુણુ વિનાના કે જ્ઞાન વિનાના હોય તો નુકસાન પહોંચાડે.
- ★ વિમાનને ચલાવનાર જેમ સારો પાયલોટ હોય, તો વિમાનની સફર સફળ નિવડે તેમ દૃષ્ટિરાગ પોષનારા નહીં પરંતુ સન્માર્ગ બતાવનાર સારા ગુરુનો સુયોગ થાય, તો આપણા ભવનો પણ ફેરો ટળે ને મુક્તિએ પહોંચાય.

★ વિમાનમા જેમ હાઇડ્રોજન વાયુ ભરવામા આવે છે, તેમ ધર્મી આત્માઓમા ઉત્તમ ભાવનારૂપી વાયુ ગુરુમહારાજ ભરતા હોવાથી જિંદગી સુધારી શકાય છે

★ કન્યા જેમ સાસરે જાય ત્યારે તેનું જૂનું સગપણ બદલાઇને નવું થાય છે, તેમ સમકિત પામે ત્યારે આત્માને દુનિયાદારીનું સગપણ બદલાઇને દેવનું ગુરુનું ને ધર્મનું નવું સગપણ થાય છે, તેથી દેવ અને ધર્મનો પરિચય કરાવનાર ગુરુ પ્રત્યે મમત્વ ભાવ વધે છે

સરળ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧- ઇચ્છકાર સૂત્ર” ગા ઉપયોગમા આવે છે ?

ઉત્તર — ગુરુમહારાજને સુખશાતા પૂછવા આ સૂત્ર ઉચ્ચારાય છે અશાતાને નીચ કર્મનો ઉદય થયો હોય, અથવા સયમની સાધના કરતા કોઇ વિષ્ણુ દિવસને વિષે રાત્રિને વિષે કે તપસયમર્મા આવ્યા હોય તો તેને શક્તિ અનુસાર ફર કરવાની ભાવનાને સફળ કરવા માટે આ પૂછાય છે છેવટે સુખાનંદાનની તમજાથી ગોચરી પાણી માટે વિનંતિ કરાય છે

પ્રશ્ન ૨ શુ આ આમત્રણ આહારપાણી માટે જ છે ?

ઉત્તર — આહારપાણીથી બીજી વસ્તુઓ જેવી કે વસ્ત્ર, પાત્ર, ઔષધ મકાન વિગેરે પણ સમજવું

પ્રશ્ન ૩- દેવમિ અને સર્વ શબ્દો શુ સૂચવે છે ? તેનો કાગ કેટલો કહેવાય ?

ઉત્તર — દેવમિ એટલે દિવસ મળ ધી બપોરના બાર વાગ્યાથી રાત્રિના બાર વાગતા સુધી દિવસ ગણાય છે સર્વ એટલે રાત્રિ મળ ધી, રાત્રિના બાર વાગ્યાથી મવારે બાર વાગતા સુધી રાત્રિ ગણાય છે

પ્રશ્ન ૪- શાતા શુ કામ પૂછી જોઇએ ?

ઉત્તર — અશાતા હોય તો ઉપાય કરવા જોઇએ અને સુખશાતા હોય તો આનંદ થાય આ ભક્તિનો એક ઉપાય છે ગુરુ ભક્તિ પણ મુક્તિને આકર્ષે છે

૫. શ્રી ઇરિયાવહી (પ્રાયશ્ચિત્ત) સૂત્ર

અન્વયાર્થ

ઈન્દ્રાકારેણ-આપની ઇન્દ્રાગ્રી. રાદિસહ-આજ્ઞા આપે. ભગવત્-હે પૂજ્ય ! ઇરિયાવહિયં-માગમાં ચાત્રતા લાગેલા પાપેથી. પડિક્ષ-મામિ-હું પ્રતિક્રમું ? એટલે કે તે પાપેથી પાછો હું ? ઇન્દ્ર-આજ્ઞા પ્રમાણ છે. ઇન્દ્રમિ-ઇન્દ્રું છું પડિક્ષમિર્તિ-પ્રતિક્રમણ કરવાને. ઇરિયાવહિયાએ-માગમાં ચાત્રતાં વિરાહગ્રાએ-વિરાધના થવાથી. ગમણાગમણે-જતાં આવતાં પાણક્રમણ-પ્રાણી કે જીવો ઉપર પગ મૂકાઈ જતાં, ચાંપતાં. બીઅક્રમણે-બીજને પગ નીચે ચાંપતાં. હરિવક્ષમણે-લીલી વનસ્પતિને ચાંપતાં. ઓસા-ઝાડળ. ઉત્તિંગ-કીડિયાડું, કીડીનાં દરો-રહેવાનાં સ્થાનો. પણુગ-સેવાળ, લીલ, કુગ. દગ-ઠાચું પાણી. મટ્ટી-માટી. મકકડા-કરોળિયાનાં. સંતાણા-મળાં. સંક્રમણે-પગથી ચાંપતાં કે દબાવતાં. જે-જે, મ-મે, જ્યા-જ્યો. વિરહિયા-વિરાધ્યા હોય. એગિદિયા-એક ઇદ્રિયવાળા જીવો. બેઇદિયા-બે ઇદ્રિયોવાળા. તેઇદિયા-ત્રણ ઇદ્રિયોવાળા. ચઉરિદિયા-ચાર ઇદ્રિયોવાળા. પાંચિદિયા-પાંચ ઇદ્રિયોવાળા. અભિદિયા-હાતે મામી હોય. વત્તિયા-ધૂળવડે ઢાંક્યા હોય લેસિયા-લોંચ સાથે ઘસ્યા હોય. સંઘાધ્યા-લેગા કયાં હોય સઘદિયા-સ્પર્શ કયાં હોય. પરિયાવિયા-કષ્ટ ઉપજાવ્યા હોય. કિન્નામિયા-ખેદ પમાડ્યા હોય. ઉદ્વિયા-ગ્રીવડાવ્યા હોય કે ત્રાસ પમાડ્યા હોય. ઠાણાઓ ઠાણું-એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે, સંક્રામિયા-ખસેડ્યા હોય. જીવિયાઓ-જીવિતથી. વવરોવિયા-ચૂકાવ્યા હોય. તસ્સ-તે. મિન્દ્રા-મિન્દ્રા થાઓ. મિ-મારું. કુકકડં-પાપ અથવા દુષ્ટત.

પરિમલ

- ★ જૈન દર્શનની દયા અહિંસા ઉદ્ધી ઉડાણુ રહસ્યવાળી છે, તે “ધરિયાવહી” સૂત્રમાથી મળી આવે છે પારકાના આત્માઓ આપણાથી કેવી કેવી રીતે દુભાય છે, ને તેવી સૂક્ષ્મ હિંસાથી પણ કેવા કેવા પાપો લાગે છે, તે પણ આ સૂત્રમાથી આપણને જાણવાનું મળે છે, ને તેના પાપથી છૂટવાનું પણ આ સૂત્રથી બને છે
- ★ “હિંસા માત્ર પર્યેદ્રિય જીવોની જ હોઈ શકે છે” તેનું માનનારાઓને આ સૂત્ર પડકાર ફેંકે છે, કે પર્યેદ્રિય સિવાયની એકેદ્રિયથી ચક્રિદ્રિય સુધીની હજી ઘણી મોટી દુનિયા છે તે જીવો પણ હિંસા કરવા લાયક નથી જીવમાત્રનો વસવાટ એકેદ્રિયથી પર્યેદ્રિય સુધીમાં છે તે પણ આ સૂત્રથી સિદ્ધ થાય છે
- ★ એકેદ્રિયથી પર્યેદ્રિય સુધીની આવી મુશ્કેલ અહિંસા બીજા કોઈ દર્શનકારો બતાવી શક્યા નથી, માટે આ જૈન સિદ્ધાંતો સર્વજ્ઞ કથિત છે એ સિદ્ધ થાય છે

સરળ પ્રશ્નોત્તરી

- પ્રશ્ન ૧-“ધરિયાવહી” સૂત્ર શા માટે બોલાય છે? તેનું બીજું નામ શું છે?
- ઉત્તર — જતાં આવતા જમીન ઉપર ફાવતા ચાલતા આપણા આત્માથી જાણતા કે અજાણતા જે કાંઈ અપરાધો થએલ હોય, તેની સમા માગવા માટે આ સૂત્ર સામાયિક અહિંસા બોલાય છે, તેને પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર પણ કહેવાય છે બાલ મુનિશ્રી “અધ્યમુત્તાજી”ને આ મૂત્ર બોલતા આવતા, પાપનું પ્રાયશ્ચિત કરવાની વિશુદ્ધ ભાવનાથી આત્મોચ્છના કરતા કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું હતું જીવવિન્યાસનાઓથી મલિન થએલા આત્માને પવિત્ર કરવાનું આ મહાન સૂત્ર છે.

ઉ-૧૨ — ઇચ્છિયત્વી કરતાં પણ કોઈ પાપ રહી જવા પામ્યું હોય તે પાપની વિશેષ શુદ્ધિ કરવા તથા આત્માની વિશેષ પ્રકારે પવિત્રતા કરવા માટે આ મૂત્ર જોડાય છે. માયા, નિયાણુ ને મિથ્યાત્વ એ ત્રણ શસ્ત્રો છે.

પ્રશ્ન ૨-શસ્ત્ર એટલે શું ? અને તે શું કરે છે ?

ઉ-૧૨ — પગમાં કાંટેા વાગે ને ખૂંચે તથા પેટમાં ચૂંક આવે ને દુઃખે તેવું આત્મામાં પાપરૂપ શસ્ત્ર કહેવાય છે. એ ત્રણ કે તેમાંથી એક પણ શસ્ત્ર, આપણામાં તે ખૂંચ્યા કરે છે, ને પીડા આપે છે, એટલે તે જ્યાં મુઘી હોય ત્યાં મુઘી શુદ્ધિ શક્ય નથી, માટે આત્માને શસ્ત્ર રહિત કરવાનું અહીં મૂચન કરવામાં આવ્યું છે. શસ્ત્ર જવાથી મરણતા અથવા નિષ્પાત્તમતા નામનો શુભ પ્રગટ થાય છે

પ્રશ્ન ૩-માયા, નિયાણુ ને મિથ્યાત્વ એ ત્રણેય શસ્ત્રોના અર્થ મમજલો

ઉ-૧૨ — (૧) પાપને છૂપાવવા ખાતર નિષ્પાત્તમતા તણને કપટ કે છળપ્રપચ કરવા તે માયાશસ્ત્ર. (૨) મોક્ષ માટેની ક્રિયાના બદલામાં મોક્ષ ન માંગના. અમુક ઇષ્ટ સામાજિક માગણી કરવી તે નિયાણુશસ્ત્ર, જેને નિયાણું કહેવામાં આવે છે (૩) કુદેવ, કુગુરુ અને કુધર્મ મા ધ્રુવ ગણવી તે મિથ્યાત્વશસ્ત્ર. કેવળજાની ન હોય તે કુદેવ, પચ મદ્દા-મતધારી ન હોય તે કુગુરુ તથા વિવેક કપાયને પોષનારો ને જીવહયા વિનાનો તે કુધર્મ, એ ત્રણેય શસ્ત્રોની દંડી બ્યાખ્યાઓ ગણાય

ચિમ્લીકરણેશું-માયાશય, નિયાણગય ને મિથ્યાત્વશય
એ તણ સંયોથી રહિત થવા માટે

પાવાણ કમ્માણ-પ પ કમોનો

નિઘાયણુઓ-નાશ કરવા માટે

ઠામિ કાઉસ્સગ્ગ-કાઉસ્સગ્ગમા રહું છું

ભાવાર્થ

પાપથી લેપાએલો આત્મા ધરિયાવહોથી શુદ્ધ તો થાય છે, તે ક્તા ને માત્ર હજી અગદિ બાકી રહી હોય તેને વિશેષ પ્રકારે શુદ્ધ કરવાનું આ સૂત્રમા જણાવવામા આ પુ છે મમયે સમયે આત્મા કમ બામે કે દોષો પણ ઘણા હોય છે તે પાપો પ્રાયશ્ચિત લેવું જોએ, એવું શાસ્ત્રોમા વિધાન છે

પરિમલ

★ આત્માને શુદ્ધ કે તાના ઉપારો આ સૂત્રમા ને બતાવ્યા છે તે ધરુજ મહત્વબધા છે જેમકે (૧) પાપો પ્રાયશ્ચિત લેવું જોઈએ (૨) આત્મા અશુદ્ધ છે તને શુદ્ધ કરવાની જગર છે (૩) શયો જ્યાં સુધી હોય ત્યાં સુધી ક્રિયા પ્રત્ય નિષ્ક્રય થાય છે તે માત્ર સૌથી પહોળા તણ શયોને ઓગળવા જોઈએ અને તને દૂર કરવાના ત્રયનો થવા જોઈએ (૪) પાપનિર્ધાર કર્મ નિષ્કારને સિદ્ધ કે આપે છે (૫) કર્મનાશથી આત્મા પોતાનું મુખ મગરી શકે છે

★ કાઉસ્સગ્ગથી શુદ્ધ થઈ શકે છે એટલે તે કયા કારણો માટે કરવા તની વિધિ આ સૂત્રમા બતાવી આપે છે

સગળ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-ત-અ ઉત્તરીનો પાક આ માટે જોવાય છે? અ પ કયા કયા છે?

ઉ-૧૨ — ઇચ્છિયકહી કરતાં પણ કોઈ પાપ રહી જવા પામ્યું હોય તે પાપની વિશેષ ગુદ્ધિ કરવા તથા આત્માની વિશેષ પ્રકારે પવિત્રતા કરવા માટે આ મૂત્ર ગોલાય છે. માયા, નિયાણુ ને મિથ્યાત્વ એ ત્રણ શક્યો છે.

પ્રશ્ન ૨-શક્ય એટલે શું ? અને તે શું કરે છે ?

ઉ-તર — પગમાં કાંટેા વાગે ને ખૂંચે તથા પેટમાં ચૂંક આવે ને દુઃખે તેવું આત્મામાં પાપરૂપ શક્ય કહેવાય છે. એ ત્રણ કે તેમાંથી એક પણ શક્ય, આપણામાં તે ખૂંચ્યા કરે છે, ને પીડા આપે છે, એટલે તે જ્યાં મુધી હોય ત્યાં મુધી ગુદ્ધિ શક્ય નથી, માટે આત્માને શક્ય રહિત કરવાનું અહીં સૂચન કરવામા આવ્યું છે શક્ય જવાથી અવળતા અથવા નિખાલમતા નામનો ગુણ પ્રગટ થાય છે

પ્રશ્ન ૩-માયા, નિયાણુ ને મિથ્યાત્વ એ ત્રણેય શક્યોના અર્થ મમજાવો

ઉ-તર — (૧) પાપને છૂપાવવા ખાતર નિખાવમતા તણને કપટ કે છળપ્રપચ કરવા તે માયાશક્ય. (૨) મોક્ષ માટેની ક્રિયાના બદલામા મોક્ષ ન માગના, અમુક ઇષ્ટ મામારિક માગણી કરવી તે નિયાણુશક્ય, જેને નિયાણુ કહેવામાં આવે છે (૩) કુદેવ, કુગુરુ અને કુધર્મમા શ્રધ્ધા ગાખવી તે મિથ્યાત્વશક્ય. કેવળજ્ઞાની ન હોય તે કુદેવ, પચ મહા પ્રતધારી ન હોય તે કુગુરુ તથા વિવચ કપાયને પોષનારો ને જીવદયા વિનાનો ત કુધર્મ, એ ત્રણેય શબ્દોની દંડી વ્યાખ્યાઓ જણાય

૭. શ્રી અન્નત્થ સૂત્ર.

અન્યવાર્થ

અન્નત્થ-(આટલા આગામે મિવાય) બીજે ઠેકાણે.
 ઊંસમિએણુ-ઝીચો શ્વાસ લેવાથી નીસસિએણુ-નીચો શ્વાસ
 મૂકવાથી ખાસિએણુ-ઉધમ કે ખામી આવવાથી છીએણુ-
 છીક આવવાથી જભામિએણુ-ગગાસુ આવવાથી (જે કાઠિમ્મગ
 કરતા ગરીર હાથી નય) હુંએણુ-ઓડકાર આવવાથી વાયનિ-
 સગેણુ-વા છુટ થવાથી ભમપીએ-ચક્રી આવવાથી પિત્ત
 મુદ્દાએ-પિત્તના ઉછઁળાના કારણે મૂર્છા આવવાથી સુદૂર્મહિ-તુલમ
 રીતે અગમ ચાવેહિ-શરીરના હાવવાથી ખેલમચાલેહિ-થક
 કે કદ્દ ગાવાથી નિદ્દિમચાવેહિ-દષ્ટિ હાવવાથી એવમાહએહિ-
 એ ઉપ-જણાવેલા વિગેરે આગાવેહિ-(નિયત કરેલી છૂટછાટોથી)
 આગારોથી અભજો-અભજન (અખડિત, અ-ખડિત, નપૂર્ણ)
 અપિનાહિએ-વિનધ્યા વિનાનો નમ્યગ્-આગધેવો હુલજ-હોજો
 મે-મારો કાઉરુસગો-કાઠિમ્મગ ('ચાનપૂર્વકનો કાયાનો ઉત્સર્ગ'
 એટલે ત્યાગ) જન-જ્યા મુધી અગિહતાણુ-અરિહત ભગ
 વતાણુ-ભગવતોને નનુકાંએણુ-નનકાં કરીને ન પાગેમિ-
 ન પારુ તાવ-ત્યા મુધી કાય-કાયાને કાણેણુ-એક જ સ્થાને
 માણેણુ-મોન ધાગણુ કવપૂર્વક કાણેણુ-ધ્યાનવટે અખાણુ-
 આત્માને યોગિનામ-યોસિનાવુ છુ (નમ્મ પ્રવૃત્તિઓથી મનને
 ચકીને કાયાનો ત્યાગ કરે છુ)

સુત્રાર્થ

અન્નત્થ ઊંસમિએણુ-આ (આગામે) મિવાય બીજે ઠેકાણે
 (બીજી કોઇપણ પ્રવૃત્તિથી કાયો-મર્ગનો ભંગ થાય છે)
 (૧) ઝીચો શ્વાસ ખેનુવાથી (૨) નીચો શ્વાસ મૂકવાથી,
 કાઠિમ્મગ કરતી વખતે ગરી-હાથે તો પણ

ખાસિએણું છીએણું જંભાઈએણું-(૩) ઉધરસ આવવાથી,

(૪) છીંક આવવાથી, (૫) બગાસું આવવાથી.

ઉર્ડુએણ વાયનિસગેણું-(૬) ઓડકાર કે હેડકી આવવાથી

(૭) વાછૂટ થવાથી.

ભમત્રીએ પીત્તમુચ્છાએ-(૮) ચક્રી આવવાથી, (૯) પિત્તના

ઉછાળના કારણે મૂર્છા આવવાથી કે ઉડટી (બકારી) થવાથી,

સુદ્ધમેહિં અંગમંથાલેહિ, સુદ્ધમેહિં, ખેલમંથાલેહિ.

સુદ્ધમેહિં દ્વિત્વિત્વ યાલેહિં-(૧૦) સૂક્ષ્મ રીતે શરીર-જેમ કે

આંખની પાપણ-હલાવવાથી. (૧૧) સૂક્ષ્મ રીતે થુંક કે કફ

ગળવાથી (૧૨) સૂક્ષ્મ રીતે નજર ફરવાથી

એવમાઈએહિ આગારેહિં-એ ઉપર જણાવેલા ૧૨ આગારો

વિગેરે રાખીને હું કાઉસ્સગ્ગ કરું છું. તેથી (વિગેરે શબ્દથી

સર્પ, અગ્નિ જેવાના ઉપદ્રવો બાણવા)

અભગગો અવિગહિઓ હુજજ મે કાઉસ્સગગો-મારો કાઉ-

સ્સગગ, તેમાતું કાંઈ પણ બને તો પણ અળ કિત અને વિરાધના-

રહિત, એટલે શુદ્ધ, પરિપૂર્ણ ને આગધનાવાળો હોજો.

જાત અરિહંતાણુ ભગવતાણુ ન મુક્કારેણુ ન પારેમિ-ત્યાં

મુધી અરિહંત ભગવંતોને નમસ્કાર કરીને ન પારું, એટલે કાઉ-

સ્સગગ પૂર્ણ થના “ નમો અરિહંતાણુ ” જોડીને ન પારું.

તાવ કાયં ઠાણેણું મોણેણું આણેણું અપ્પાણું વોસિરામિ-

ત્યાં મુધી કાયાને એક જ સ્થાને સ્થિર રાખવા પૂર્વક, મૌનપણે

(મુખેથી એક પણ શબ્દ ઉચ્ચાર્યા વિના) અને શુભ ધ્યાનના

વ્યાપાર મહિત (કોરા શૂન્ય બેઠી રહીને નહીં.) માગ આત્માને

(એટલે કે પોતાની કાઉસ્સગગ સિવાયની અચલ વૃત્તિને)

વોસિગવું છું, એટલે કે દરેક જાતની બહારની પ્રવૃત્તિથી

પ્રમાણ ગણાય છે તે સ્વાયોદ્યાય પ્રમાણ એક નવકાળનો
આ કાઉન્સિલ શુદ્ધ મીતિએ જે આત્મા કહે તે સાચ્ય
શાળી પુણ્યાત્મા ૧૮,૬૩૦૦૭ પ યોગમનુ દેવગતિનુ
આયુષ્ય બાધે છે ૩૫ પ્રમાણે નવકાળના કાઉન્સિલનુ
ભાનક્રમ પ્રમાણ કહેલુ છે એ ૪ પ્રમાણે વધારે મોટા
કાઉન્સિલનુ ક્રમ પણ વધારે વધારે ગણનાનુ હોય છે

પ્રશ્ન ૩-કાઉન્સિલમા દષ્ટિ કવી કીતે નખવી?

ઉત્તર —કાઉન્સિલમા દષ્ટિ નાનિકાના અથલાગ પર, અગર
સ્થાપનાનુ કે પ્રભુનતિમાનુ અનુષ્ઠાન સખવી જેઠાએ
આનુમાનુ દષ્ટિ સાધવાથી કાઉન્સિલ શુદ્ધ થઈ શકેતો
નથી નવકાળના કાઉન્સિલમા પન્નેષ્ટિ ભગવતોનુ શ ણ
સ્મરણ અને ચિંતન શ્રેષ્ઠ છે

પ્રશ્ન ૪ અનર્થ સૂત્રમા ગણાયેલા ૧૦ ગાગારા ઉપરાતના બીજા
વધારાના ચાર આગારો કયા લવાના હોય છે?

ઉત્તર —(૧) દીવાનુ અજવાળુ કે પ્ર. થ પડના ચોદવા વગર
તેવુ, અથવા અગ્નિ લાગતા ખસનુ (૨) ઉદર ખિવાડી
આડી આવતા (૩) ચોર કે પતના લયથી (૪) મપના
લયથી અથવા ભીંત પડતી હોય તો આથ પાછા થવુ.
એ પ્રમાણે બધા મળી ૧૨+૪ ૧૬ આગારો સામ્રમા
ગણવા છે

પ્રશ્ન ૫ કાઉન્સિલમા વર્જવાના ૧૪ દોષો ગણાવે

ઉત્તર —કાઉન્સિલમા વર્જવાના દોષો નીચે મુજબ છે (૧) પગ
ઊંચા રાખે કે વાકો રાખે (૨) શીંગ હલાવ્યા કરે
(૩) થાલવા વિગેરેનો ટેકો નેના (૪) ભીંત આદિ પર
માથુ લગાડી ટેકો લેવો (૫) પગના અડધા ને પાની
મેળી રાખે (૬) બહુ જા પગ રાખે (૭) ગોપવેન
અગર પગ હાથ ફેરવ્યા કરે (૮) હાથમા ચરવનો ચોડાના
ચોડાની જેમ રાખે (૯) અતિ જ મોટાની જેમ માથુ

નીચું રાખે. (૧૦) વિધિ ઉપરાંત વસ્ત્ર ઊંચું કે નીચું રાખે (૧૧) મઝ્છર વિગેરેના ભયથી કે લજ્જાવશ હૃદયને વસ્ત્રોથી ઢાંકે. (૧૨) ઠંડી વિગેરેના કારણે આખું અંગ ઢાંકે. (૧૩) સંખ્યા ગણવા આંગળી કે પાંપણ હુલાવ્યા કરે અથવા નવકારવાળી ગણે. (૧૪) કાગડાની જેમ આંખના ડોળા ફેરવ્યા કરે (૧૫) કપડાં મેલાં થશે એ ડગથી ગોઠા વાળી ગોપત્રી રાખે (૧૬) ગાડાની જેમ માથું હુલાવ્યા કરે (૧૭) મુંગાની જેમ “હું હું” જેવા ઉચ્ચારો કરે (૧૮) આત્માપક ગણતાં પીપેલની જેમ બડમડાટ કર્યા કરે (૧૯) વાંદરાની જેમ ચક્ષુચિત્ત બની આમતેમ ભેંચા કરે, કે હોડ ફફડાવ્યા કરે

૮. શ્રી લોગસ્સ (નામસ્તવ) સૂત્ર.

અન્વયાર્થ

લોગસ્સ-ત્રણ લોકમા રહેલા જીવોને વિષે ઉજ્જ્વલમયે-ઉદ્ગોત કરનારા ધર્મ-ધર્મરૂપ નિત્યયરે-(નારે તે તીર્થ) તીર્થના સ્થાપનાગ. જિજ્ઞે-અતન્ના રાગદ્વેષરૂપી શત્રુઓને જીતનારા અશિહ્નુતે-૬ ઘાતી ક્રમેની હણનારા અશિહ્નુતોને કિત્તધસ્સ-મુતિ, કીર્તના, કવના કરીશ ચંદ્રવીસ પિ ચોવીશે જે આ અવમર્ષિણીમા આ ભરતક્ષેત્રમા ૨૪ તીર્થપતિઓ થઈ ગયા, તે તથા [અપિ શબ્દથી] ઐરવળક્ષેત્રમા તથા મહાવિદેહક્ષેત્રમાં તીર્થપતિઓ થયા અને છે તે કેવલી-કેવળજ્ઞાની ભગવંતોને (સ્તવીશ)

ઉત્તમ-(૧) નામદેવને. અનુઅ-(૨) અજીવનાથને ચ-અને (ગદ્યે આ અર્થ બાજુવો) વદે-વાદુ છુ (ગદ્યે આ નંબધ ગમજવો.) મભવ-(૩) મભવનાથને અભિષુદ્ધુ-(૪) અભિ નદનસ્વામિને. મુમર્ધ-(૫) મુર્ખાનાથને પદ્મિપ્પદુ-(૬) પદ્મપ્રભ

જિનને સુપાસ-(૭) સુપાર્શ્વનાથને જિજ્ઞ-રાગદ્રેષને જિતનારા
 કેવળીને (બધે આ અર્થ મમજ્ઞવો) ચરુમહુ-(૮) ચદ્રપ્રમ-
 આમીને સુનિહિ-(૯) સુવિધિનાથને પુરુષત-જે સુવિધિનાથ
 પુરુષવંત ભગવાન તરીકે પણ પ્રસિદ્ધ હતા સીવલ-(૧૦) શીનગ
 નાથને સિજ્ઞસ-(૧૧) શ્રેયાનનાથને વામુપુજ્ઞ-(૧૨) વામુ
 પૂજ્યસ્વામીને વિમવ-(૧૩) વિમલનાથને અસુત (૧૪) અનત
 નાથને રમ્મ-(૧૫) ધર્મનાથને સતિ-(૧૬) શાંતિનાથને
 વદામિ-હુ વદન કર છુ કુંથુ-(૧૭) કુંથુનાથને અર-(૧૮)
 અરનાથને મધિ-(૧૯) મત્રિનાથને મુણિમુવચ-(૨૦) મુનિસુ
 પ્રતઆમીને નમિ-(૨૧) નમિનાથને રિદુનેમિ-(૨૨)(અરિદુનેમિ),
 નેમિનાથજીને પાસ-(૨૩) શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને તહુ તથા વદ્ધ
 માણ-(૨૪) (મહાવીર) વર્ધમાનસ્વામીજીને (વાહુ છુ) એવ-
 એ પ્રમાણે મએ મે અભિધુઆ-સ્ત-યા (સ્તુતિ કરી) વિહુધ-
 દ્વર કયાં છે રામવા-(કમ) રજ અને (કમ) એવ જેમણે એવા
 પટ્ટીજી કય કયાં હ જર જતા વૃદ્ધાસ્થા ઘડપણ અને મરણા-
 મણ (જેમણે એવા)ચંડવીસપિ ચાંરીશેવ (અપિ એટલે મહા
 વિદેહ અને એરવતના પણ) જિજ્ઞાસા-આમાન્ય કેવળીઓમા
 ઉત્તમ તિથરા તીર્થકરો મે-મારા ઉપ પસીધતુ-પ્રગત
 થાઓ કિતિય દેનેદ્રોથી સ્તુતિ કરાએવા વચિય-વદન કરાએવા
 મહિયા-પૂજાએવા જે એ જે આ સાગરસ-વૌકમા ઉત્તમા-ઉત્તમ
 સિદ્ધા-નિદ્ધ થયા છે તેઓ મને આરમ્મ-આરોચ્ય સાથેના
 બોલિવાબ (મોધિ એવે સમકિત) મમ્યગદર્શનનો લાભ
 સમાદિ મમાધિ મનનુ સ્વસ્થપણ નર-શ્રેષ્ઠ ઉત્તમ-ઉત્તમ
 દિત-આપો ચદ્મુ-ચદ્રોથી નિમ્મવચન-ધણા નિમળ આપ-
 ર્યેમુ-સૂર્યો કરતા પણ અલ્પિય-વધારે પયામયસા-પ્રકાગ કર
 નારા સાગરનર-મોખામા મોટો જે સ્વચભૂરમણ મમુદ તેના જેવા
 અથવા તેનાથી પણ (અલ્પત) અનત ગલીરા-ગલીર એવા
 સિદ્ધા-સિદ્ધ ભગવાનો સિદ્ધિ-મોગ મમ મને દિગતુ-આપો.

લોગરસ દિગ્જેઅગરે-લોકને વિષે અથવા ત્રણ ભુવનમાં ઉઘોત કરનારા

ધરમતિતથયરે જિણે-ધર્મરૂપ તીર્થ (સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાદ્વીપી અતુર્વિધ શ્રી સઘ) ના સ્થાપનારા તથા રાગ ને દ્વેષ એ બે મહા શત્રુના જિતનારા.

અરિહંતે કિત્તધરસ-અરિહંત ભગવંતોની સ્તુતિ, કીર્તન કરીશ.

ચઉવીસપિ કેવલી-તે ચોવીસે ભગવંતો અને તેવા બીજા પણ કેવળજ્ઞાનથી પૂર્ણ તીર્થંકર ભગવંતોને [સ્તવીશ]. ૧. ઉસભમજિઆં ચ વંદે-શ્રી ઋષભદેવ અને શ્રી અણ્ણતનાથ પ્રભુઓને વાંદુ છું.

સંમવમભિણુદણું ચ સુમઘં ચ-શ્રી સંભવનાથ, શ્રી અભિનંદનસ્વામીજી અને શ્રી સુમતિનાથ ભગવાનને.

પઉમરપહં સુપાસ-શ્રી પદ્મપ્રભાજિનને અને શ્રી સુપાર્શ્વનાથસ્વામીને.

જિણું ચ ચંદ્રંપહં વંદે-અને રાગદ્વેષને જિતનાર એવા આઠમા તીર્થંકર શ્રી ચંદ્રપ્રભ જિનેશ્વરને હું નમસ્કાર કરું છું. [૨]

સુવિહિં ચ પુરંદ તં-શ્રી સુવિધિનાથ અથવા જેમનું બીજું નામ શ્રી પુરંદત પ્રભુ છે તેમને.

ગીઅલ સિજજંસ વાસુપુજ્જં ચ-શ્રી શીતળનાથ, શ્રી શ્રેયાંસનાથ અને શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીને.

વિમલમણું તં ચ જિણું-શ્રી વિમળનાથ, શ્રી અનંતનાથ ભગવાનને તથા રાગદ્વેષ વિગેરે અંતરશત્રુઓને જિતનાર એવા.

ધર્મમં સતિં ચ વંદામિ-શ્રી ધર્મનાથજીને તથા શ્રી શાંતિ-
નાથ લગવંતને વંદન કરું છું. [૩]

કુંથું અરં ચ મદિત્તં-શ્રી કુંથુનાથ, શ્રી અરનાથ અને શ્રી
મદિલનાથ જિનેશ્વરોને.

વંદે મુણિમુખ્યં નમિજિણું ચ-શ્રી મુનિમુખતસ્વામીજીને
તથા રાગ-દ્રેષને હુણનાર શ્રી નમિનાથજી પ્રભુને હું વંદું છું.
વંદામિ રિદ્ધનેમિ-શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ (શ્રી અરિષ્ટનેમિ) ને
નમસ્કાર કરું છું.

પાસં તાહ વધ્ધમાણું ચ-લગવાન શ્રી પાર્શ્વનાથ-
સ્વામીને તથા શ્રી મહાવીરસ્વામી (વર્ધમાનસ્વામી) ને નમન
કરું છું. [૪]

એવં મયે અભિથુઆ-એવી રીતે (તે લગવંતોને) મેં
સ્તાવ્યા.

વિહુયરયમલા પહીણજરમરણા-જેમણે કર્મરૂપી રજ અને
મલ ટાળ્યાં છે એવા તથા જેમના વૃદ્ધાવસ્થા અને મરણનાં
દુઃખો નાથ પામ્યા છે એવા.

ચઉપીસપિ જિણુવરા-ચોવીસે જિનેશ્વર લગવંતો (અપિ
એટલે મહાવિદેહક્ષેત્રના ઐસ્વતક્ષેત્રના પણ).

તિત્થવરા મે પસીયંતુ-તે તીર્થંકર લગવાનો મારા ઉપર-
પ્રસન્ન થાઓ. [૫]

કિત્તિય વંદિય મહિયા-જેઓ (દેવો ને દેવેંદ્રોથી પણ)
વચનથી સ્તુતિ કરાએલા છે, કાયાથી વંદન કરાએલા છે
અને જેઓ દેવ અને માનવસમાજથી પૂજાએલા છે.

જે એ લોગમ્મ ઉત્તમા સિદ્ધા-જેઓ આ લોકમાં ઉત્તમ
તરીકે માનિત થયા છે.

આરુગ્ય ઓહિવાસ-તેઓ મને આરોગ્યપૂર્વક (શુદ્ધ દેવ,
શુભ ધર્મની શ્રદ્ધારૂપ) મમકિતની પ્રાપ્તિ.
સમાહિવરમુક્તમં દિંતુ-તેમજ ઉત્તમ અને શ્રેષ્ઠ એવી ચિતની
સ્થિરતાવાળી સમતારૂપી સંમાધિને આપો. અથવા આપના
પ્રભાવથી તે મળો. [૬]
ચંદ્રેશુ નિમ્મલયરા-ચંદ્રોથી પણ ઘણુંજ નિર્મળતાવાળા.
આધ્યત્મેશુ અહિયં પચાસયરા-સૂર્યો કરતાં પણ વધારે (જ્ઞાન)
પ્રકાશ આપનારા.

સાગરવરગંભીરા-સ્વયંભૂરમણ મહાસમુદ્રની જેમ ગંભીર.
સિદ્ધા સિદ્ધિં મમ દિસંતુ-એવા સિદ્ધ ભગવતો મને મોક્ષ આપો,
અથવા આ સ્તુતિરૂપી આરાધનાના ફળથી મને મોક્ષ મળો.

ભાવાર્થ

આ સૂત્રનું બીજું નામ “નામસ્ત્રવ” છે. તેમાં આ ભરત-
ભૂમિમાં આસપિંછીમાં થયેલા ૨૮ તીર્થ કર ભગવતોની નામ-
પૂર્વક સ્તુતિ કરવામાં આવી છે. આ ચોવીશીમાં ૧૬ મા, ૧૭ મા
ને ૧૮ મા એ ત્રણે પ્રખુલ્લો ચક્રવર્તિની અને તીર્થકર
૫૬ની જે જે કદિઓ પામ્યા હતા પ્રતિકમણાદિમાં ઘણે ભાગે
આ લોગસ્સનો કાઉસ્સગ ૨૫ શ્રાસોઆમનો કરવાનો હોય છે.
તેથી ત્યાં “ચંદ્રેશુ નિમ્મલયરા” સુધી કાઉસ્સગ કરાય છે. કારણ
કે ત્યાં સુધીમાં લોગસ્સના ૨૫ પદો થાય છે એ ભગવતોના
ગુણોનુસ્મરણ કરીને આ મંત્રમાં તેઓ પાસે અનેક પ્રાર્થના
કરવામાં આવી છે.

પરિમલ

★ કાયોત્સર્ગમાં પાંચ પરમેષ્ઠિ થી સિદ્ધચક્ર કે ૨૪ તીર્થ કરોનું ગુણ-
ચિતનરૂપ સ્મરણ કરવાનું હોય છે, કારણ કે તેમનું નામપૂર્વકનું
ગુણ સ્મરણ પવિત્ર બનાવે છે. તેથી કાઉસ્સગમાં નવકાર કે

લોગરૂસ ગણવામા આવે છે, અને કંઝેમિ ભાતે કે ઉવસગ્ગદર ગણવાનુ વિધાન આવતુ નથી

★ તીથકર ભગવાન પાસે જઇને શુ શુ મળાય તે થોડુ થોડુ લોગ રૂસમા પણ શિમનાડામા આવ્યુ છે, કે “માગ પર પ્રસન્ન થાઓ, મને ધર્મ કંઝા આનંદ આપો, સમકિત અને સમાધિ આપો છેવટે મને માક્ષ પણ આપો ”

★ મોક્ષ ન મળે ત્યાં મુખી અનેક દુષ્કાંથી ભરેલા સત્તાન્માથી પસાર થનારા આપણને સમાધિની પણ જરૂર છે ધર્મની આરાધના કરવા આગેમ્યની પણ જરૂર છે તેમ આ ૨૪ ઉત્તમ પુત્રપોત્રી સ્તુતિની પણ જરૂર છે, એમ આ સૂત્રમાથી આપણને ભણવા મળે છે

મરણ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-લોગમ્મ જીનુ નામ શુ ? તેમા શુ આવે છે ?

ઉત્તર—લોગમ્મનુ જીનુ નામ ‘નામસ્તવ’ છે તેમાં શ્રી સપત્તદેવ પ્રભુથી માડીને શ્રી મહાવીર પ્રભુ પર્વત ૨૪ તીથકર ભગવતોને વદના કરવામા આવી છે તેમા ચોવીશ પ્રભુજના નામે હોવાથી તેને ‘નામસ્તવ’ કહે છે

પ્રશ્ન ૨-એક લોગમ્મને કારમ્મના કેન્વા શ્વાનોશ્વાસ પ્રમાણ ગણવો ?

ઉત્તર—લોગમ્મના પદ ૨૮ હોવાથી, તથા શ્વાનોશ્વાન ૧ પદ પ્રમાણ કહેલ હોવાથી પૂર્વ લોગમ્મના ૨૮ શ્વાનોશ્વાસ થાય. પરંતુ ખામ ખામ પ્રમગ મિવાય જદુમ્મજે કાઉન્મગ્ગનુ પ્રમાણ ૨૫ શ્વાસોશ્વાસ લેખવામા આવેલ છે

પ્રશ્ન ૩-પુ પદત, અરિદ્ધનેમિ અને વર્ધમાન એ કયા પ્રભુજના નામે છે ?

ઉત્તર—પુ પદત શ્રી મુવિધિનાથજીનુ, અરિદ્ધનેમિ શ્રી નેમિનાથ પ્રભુનુ અને વર્ધમાન શ્રી મહાવીરપ્રભુનુ જીનુ નામ છે

પ્રશ્ન ૪-કાઉસ્મગમાં નવકાર વિગેરે નહીં ગણે તો ચાલે કે નહીં ?

ઉત્તર —મન અંચલ હોવાથી કેવળ મુંગા ને શૂન્ય બેઝી રહેનારનું મન આલંમન વિના શુભ યોગ કે વ્યાપારમાં સ્થિર રહી શકાતું નથી, તે કા-લુથી તેનો કાઉસ્મગ ક્રમ અપાવવામાં સમર્થ થઈ શકતો નથી. તેથી જ શુદ્ધ સ્થાન અને ઉત્તમ ધ્યાનપૂર્વકના મૌનને કાઉસ્મગ કહેવામાં આવેલ છે

❧

❧

❧

૯. શ્રી કરેમિ ભંતે (સામાયિક સૂત્ર.)

અન્વયાર્થ

કરેમિ-હું કરું છું. ભંતે-હે ભગવાન! સામાયિક-સામાયિક. સાનનન-(માવઠા પાપવાળા બેગ-વ્યાપારનો, પચ્ચક્ખામિ-ત્યાગ કરું છું જાવ-જ્યાંમુડી નિયમ-નિયમને પજગુનાસામિ-હું એવું (પર્યાપાનના કરું) છું ત્યામુધી દુવિહ-એ પ્રકારે અને તેવિહેલ-તે પ્રકારે મથેગ-મનથી વાયાએ-વચનથી (અને) કાએજ-શરીર વડે. ન કરેમે-કરું નહીં (અને) ન કરેમે-બીજા પામે કરાવું નહીં તસ્સ-તે (પૂર્વના થએલ પાપયોગોથી) ભંતે-હે ભગવાન! પડિક્કમામિ-હું પામે હું (પ્રતિક્રમું) છું. નિંદામિ-(તે પાપયોગોને) હું આત્મમાક્ષીએ નિંદું છું અને ગરિહામિ-ગુરુમહારાજની સાક્ષીએ વિશેષ નિંદું છું અને અરપાણ-પાપથી લેપાએલા મારા આત્માને વેસિરામિ-હું વેમિરાવું છું.

સૂત્રાર્થ

કરેમિ ભંતે સામાયિક-હે ભગવાન! ક્રેધમાનાદિથી રહિત એવું હું સમતારૂપ સામાયિક કરું છું.

સાવનન બેગ પચ્ચક્ખામિ-(માવઠા) પાપવાળા વ્યાપા-

રેના પચ્ચદ્ધાણુ કરુ છુ, એટલે આ સામાયિકમા સાવધ પ્રવૃત્તિ હું કરીશ નહીં.

જાત્ર નિયમ પદ્ધત્તુવામામિ-ત્યા સુધી હુ આ નિયમમા છું ત્યા સુધી, બેઘડીના નિયમવાળા આ સામાયિક સુધી દુવિહ તિવિહોણુ-બે પ્રકારે અને ત્રણ યોગો વડે (નીચે મુજબ)

મણેશું. વાયાએ, કાએણુ-મનથી, વચનથી અને કાયાથી (૩ યોગ)

ન કરેમિ, ન કારવેમિ-(એ આવધ યોગોને) ન કરું અને બીજા પાસે ન કરાવું ૨ પ્રકારે એટલે મનથી કરુ નહીં કે કરાવુ નહીં, વચનથી કરુ નહીં કે કરાવુ નહીં, અને કાયાથી કરુ નહીં ને કરાવું પણ નહીં

તદ્દસ ભ તે! પડિક્કમામિ-હેલગવત! તે ત્રણ યોગોથી અને બે પ્રકારે પૂર્વે કરેલા જે પાપો તે (તમ્સ) ને હું પ્રતિકમુ છુ, તે પાપોથી હુ પાછો હહુ છું

નિ દાર્મિ ગરિહામિ-આત્મમાક્ષીએ નિહુ છુ, અને ગુરુમહા-રાજની માક્ષીએ વિરોધ પ્રકારે નિહુ છુ, (ગુરુ સૂમશ પાપનો એકરાર કરવાથી વિરોધ રીતે પાપકર્મોથી હલકા થવાય છે)

અપ્પાણુ વોસિરામિ-અને મારા આત્માને પાપથી વોસિરાવુ છુ (સાવધ યોગોની વામનાઓનો ત્યાગ કરી મમતારૂપી મમાધિના આસ્વાદનો આત્માને અનુભવ કરાવુ છુ)

ભાનાર્થ

આ સૂત્રનુ બીજુ નામ સામાયિક સૂત્ર છે આ સૂત્ર દ્વારા ૧૭ીનુ સારભૂત સૂત્ર ગણાય છે. કારણ કે સર્વ મુજોનો સાર “સમતા” છે આ સૂત્ર સામાયિક દેવી વળતે સામાયિકમાં સ્થિત

થતા માટે બોલાય છે આ મૂત્રમા ભિન્નભિન્ન અપેક્ષાઓ હોય
આવશ્યકો સમાએલા છે જૈન ધર્મના કરણીય આચારોને પ્રતિ
પાદન કરનાર આ મૂળભૂત સૂત્ર છે

પરિમલ

- ★ દેવતાઓ સામાયિક કેરી શકતા નથી, તિર્યચોમા પણ તે બહુ દુર્લભ
છે, માત્ર મનુષ્યના ભાગ્યમા જ મુખ્યત્વે સામાયિક હોય છે તેથી જ
મનુષ્ય ભાગ્યશાળી મનાય છે આનુ ઉત્તમ સામાયિક ન કરે તો
મનુષ્યને ભાગ્યશાળી માનવો રહેતો નથી -
- ★ સાનઘ પ્રવૃત્તિઓનો અણગમો, પાપનો પથાપાપ, તથા સમતા ને
મુક્તિ માટેનો પ્રયાસ, આ બધા આ સૂત્રના મહત્વભર્યા રહસ્યો છે
- ★ “અહિંસા પરમો ધર્મ -જે આપણે કહીએ છીએ, તે સપર્શ
રીતે સામાયિકમા જ પાળી શકાય છે “હિંસા ન કરવી તે
અહિંસા” કહેવાય છે, તેવો તેની આદી વ્યાખ્યા છે તેથી પણ
જો આગળ વધીને વર્ણવીએ, તો કહી શકીએ, કે “પ્રાણીમાત્રની
હિંસા નહીં કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેવી તેજ સાચી, શુદ્ધ ને ઉડી
અહિંસા છે તેની પ્રતિજ્ઞા લેવાનુ અને તેનુ પાલન કરવાનુ આ સૂત્ર
શિખવે છે
- ★ બીજા પાસે હિંસા કરાવે કે બીજાને જૂઠું બોલવાની સલાહ આપે,
તે પણ ગુનેગાર છે તેને પણ પાપ લાગે છે, એ “કારેમિ” નો
ઉડો અર્થ છે
- ★ કરેમિ ભત્રે એ અહિંસાનુ મૂળભૂત સૂત્ર છે
- ★ ગુરુ આગળ પાપનો પથાપાપ કરવો એ મુક્તિ તરફનુ સાચુ
પ્રયાણ છે
- ★ મન, વચન અને કાયા એ ત્રણેના સ્વચ્છતાપૂર્વક નાચતા ધોડા
ઓને વશ કરવા “કરેમિ ભત્રે મૂત્ર” એક વરીકાણુ સૂત્ર તરીકે
ગણી શકાય.

- ★ વિચારશૂન્ય બની એક ઠેકાણે એસી રહેવું તેને સામાયિક કહી શકાય નહિ સામાયિકમા ક્રોધ દ્વેષ કે અર્વાદિને દમારે, પાપ ક્રિયાઓને રોકી દે સમગ્ર જીવાત્માઓ સાથે સમભાવ રાખે કરેમિ જાતે ની પ્રતિજ્ઞા કરે અને આધિવ્યાધિને ભૂચી જાય તો તે સામાયિક ઉત્તમ ફળને આપનાર બને છે
- ★ છૂપું ગુપ્ત પાપ કાંઈ થયું હોય તો તેને પારકાની પાસે કહેતા ઘણાઓને શરમ આવે છે એ હીસાએ ગુરુમહારાજની સમક્ષ પોતાના હોપોને પ્રગટ કરવાનું ઘણું કડિલું કાર્ય છે તેને આ સૂત્ર સંદેશુ બનાવી આપે છે
- ★ પાપને પાપ માનવા તૈયાર થનાર સાચો હિંમતવાન છે શરમ હોડીને પોતાના પાપનો પશ્ચાત્તાપ ગુરુ આગળ કરવો તેમા નિષ્પાલસલા અને ઉદારતાની ખૂબ જરૂર છે તે જરૂરીઆત આ સૂત્ર પૂરી પાડે છે
- ★ મન વચન અને કાયાને સ્થિર બનાવવા તથા સમત્વયોગની પ્રાપ્તિ કરવાના માર્ગે પ્રયાણ કરવું તેનું નામ સામાયિક છે જે સામાયિક કરે કોપોથી મુક્ત થાય તો જ તેને સાચું સામાયિક લેખિ શકાય સાધક ગૃહસ્થને માટે તો ત એક ઉત્તમ સાધના છે મનની સ્વયંનિયંત્રિ સામાયિકના અભ્યાસથી ધીમે ધીમે વશ થતી જાય છે ને તેથી સાધકનો સાધના માર્ગ સરળ બનતો જાય છે
- ★ જેટલી વખત સામાયિક કરે તેટલી વખત સસારનો ત્યાગ કર્યો કહેવાય એટલે તેનો નેત્રને અસા ત્યાગનિયંત્રિ પર રાગ થયો છે એમ થાડે અસા કહી શકાય જેમ ગામ છાડ્યા વિના પરગામ જવાનું નથી તેમ રાગ છાડ્યા વિના વીતરાગ કેમ થવાય ? રાગ દગા છાડવાથી મમતા આરે છે તપા આ રાગરહિત સામાયિકમા વીતરાગને પરખવાની સુદર યોગ સાધક છે આવા સામાયિકના લાભ તો અમેરિકા આફ્રિકા જેવા સ્થળો પરથી વારંવાર વર્ષ શકાય છે

સરળ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-ત્રણ ભોગ ને બે કરણ શા માટે?

ઉત્તર —મન, વચન ને કાયાના ત્રણ યોગોથી ન કરવું ને ન કરાવવું તે યોગકરણ છે. પશ્ચિમ મુનિગણેને મામાયિકના પચ્ચક્ષણમાં ત્રણ ભોગ અને (ન કરવા, ન કરાવવા માથે પાપનું અનુમોદન પણ ન કરવું એમ) ત્રણ કરણ હોય છે શ્રાવક વર્ગથી ધીરેડી રકમનું વ્યાજ, કે કોન્ટ્રાક્ટથી ચણાતા પોતાના મકાન વગેરેની અનુમતિ પૌષ્ઠ કે ઉપધાનમાં જતી કરી શકાતી નહીં હોવાથી શ્રાવકોને આવધની અનુમતિ જૂટી શકતી નથી. આથી માધુ મહારાજેને ત્રિવિધ-ત્રિવિધ અને શ્રાવકોને દુવિધ-ત્રિવિધ પચ્ચક્ષણ હોય છે.

પ્રશ્ન ૨-મામયિક ઉત્તમ શા માટે લેખાય છે?

ઉત્તર —મામયિકમા કોઈપણ વ્યાપારોનો પ્રવેશ નહીં હોવાથી તે ઉત્તમ લેખાય છે પેમા ખરચ્યા વિના ધર્મ કરવો હોય તેવાઓ માટે પણ આ મામાયિક ધર્મમાં સ્થિર કરે છે માટે તે બહુ ઉત્તમ છે તદ્દન નિર્ધન એવા પુણ્યા શ્રાવકનું મામાયિક ખુદ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવે વખાણ્યું હતું

પ્રશ્ન ૩-કરેમિ ભતે સૂત્રમા નોધપાત્ર મહત્વની કયી કયી વસ્તુઓ છે?

ઉત્તર -તેમા નીચેની વિગતોની ખામ નોધ લેવા લાયક છે (૧) સાવધ યોગોના પચ્ચક્ષણ કરવાનું તેમા આવે છે (૨) ઘડી એટલે ૪૮ મિનિટ મુધી એક જ ઠેકાણે સમતાપૂર્વક બેસવાનું તેમા વિધાન છે. (૩) પોતાની જેમ બીજા પામે પણ પાપ બધ કરાવવાનું પુણ્ય મપાદન છે (૪) પૂર્વે કરેલા અતીત કાલના પાપકર્મેની-

ખપાવવાનો, તેજ આવલ કર્મોની નિંદા કરવા પછી તે માટે પશ્ચાત્તાપ કરવારૂપ ઉપાય બતાવે છે. નિંદીને પશ્ચાત્તાપ કરવાનું પણ શિખવાડે છે. (૫) સામાયિક ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાનની અગત્ર આપી જાય છે, સમતાનો આસ્વાદ થખાડે છે, અને આત્મરમણતાનો અભ્યાસ પાડવાનું શિક્ષણ આપે છે.

પ્રશ્ન ૪-“દુષિહેણું તિવિહેણું” એટલે શું?

ઉત્તર — મન, વચન અને કાયા બંને કરું નહીં ને કરાવું નહીં એટલે કે મનથી પાપ કરું નહીં, કરાવું નહીં, વચનથી કરું-કરાવું નહીં, તેમ કાયાથી પણ સાવધ પ્રવૃત્તિ કરીશ કે કરાવીશ નહીં. એ પ્રમાણે $૨ \times ૩ = ૬$ પ્રકારે સાવધનો નિપેધ કરવામાં આવ્યો છે.

★

★

★

૧૦. સામાયિવયજીતો સૂત્ર

અન્વયાર્થ

સામાયિક-સામાયિક. વય-વ્રતથી. જીતો-ચુકા, સહિત. જાય-વાવત્, જ્યાં સુધી. મણે-મન. હોઈ-હોય. નિયમ-નિયમ વડે. સંજીતો-સહિત, જોડાએલ, પ્રતિસાગદ્ ત્યાં સુધી. છિદ્ર-છેદ છે. અમુહ-અશુભ. કર્મ-કર્મોને. સામાયિક-સામાયિક. જનિઆ-જેટલી. વારા-વાર. સામાયિકમિ-સામાયિકને વિષે. ઉ-જ, ક્યે-કરે તેટલો જ વખત. સમણા-શ્રમણ, સાધુ. ધવ-જેવો. સાયઓ-ધાવક. હવર્ધ-થાય છે, બને છે. જમ્હા-જે કારણથી. એએણ-એ. કારણેણ-કારણથી. બહુસો-ઘણીવાર. સામાયિક-સામાયિક. કુજ્જ-આવકોએ કરવું જોઈએ.

સૂત્રાર્થ

સામાયિકવયજીતો- સામાયિક વ્રતને ધારણ કરનાર ધાવક.

જાન મણે હોય નિયમસંબંધિતો-ન્યાં સુધી (મન નિયમ વડે સહિત હોય એટલે કે) કરેમિ ભતે સૂત્રની પ્રતિજ્ઞામાં પ્રતિબદ્ધ હોય ત્યાં સુધી.

છિન્નમ્ અસુહમ્ કર્મમ્-પોતાના પૂર્વે કરેલાં અશુભ કર્મોનિ છેદે છે, (એટલે કે સામાયિક કર્મનારા માટેનો મહાન વ્યાપાર છે.)

સામાયિક જન્તિઆ વારા-જેટલીવાર સામાયિક કરે તેટલી વાર (૧)

સામાયિકમિમિ હિ કર્મો-વળી સામાયિક કરતો હોય તેટલો જ વખત (એટલે આવક સામાયિક કરે કે કરતો રહે તો જ. અન્યથા નહીં.)

સમણો ઇવ સાવણો હવઈ જમહા-આવક સાધુ જેવો થાય છે, બને છે જેણે પ્રતો (૧૨ અથવા એાછાં) ગ્રહણ કર્યા હોય, તેને જ આવક કહેવાય, જેન કુળમાં જન્મવા-માત્રથી નહીં.

એએણુ કારણેણુ-તે કારણથી.

બહુસો સામાયિક કુળજા-આવકોએ મણી ધણી વાર સામાયિક કરવાં જોઈએ

સામાયિક વિધિએ લીધું, વિધિએ પાચું, વિધિ કરતાં જે કોઈ અવિધિ હુઓ હોય, તે સવિ હું મન, વચન, કાયાએ કરી તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં.

૧૦ મનના, ૧૦ વચનના, ૧૨ કાયાના એવં ૩૨ દોષ માંહે જે કોઈ દોષ લાગ્યો હોય, તે સવિ હું મન, વચન, કાયાએ કરી તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં.

ભાનાર્થ

આ સૂત્ર સામાયિક પારતી વખતે બોલાય છે તેમા આમા યિકના ૩૦ દોષોનો ત્યાગ કરવાપૂર્વક સુદ્ધ સામાયિક વારવાર કરવાનું જણાવ્યું છે સામાયિક કરતાં કરતાં આનંદ કંમે સાધુ જેવો બને છે. એમ કહેના દ્વારા શ્રાવક અવસ્થામા પણ શ્રાવકને સામાયિકથી, સાધુ જેવું જીવન જીવવાનું સદ્બોધ્ય સાપડે છે આ સૂત્ર બોલતી વખતે જમણા હાથ કટાસણા અથવા ચરવાળા ઉપર સ્થાપન કરવામા આવે છે તે સામાયિકની પ્રતિજ્ઞાનું પૂર્ણતા સૂચક છે આ સૂત્રની ભેદ ગાથા ૧૪ પૂનઃવર શ્રી ભદ્રબાહુ ઝવામીજી મહારાજ વિરચિત શ્રી આવશ્યકનિયુક્તિની છે

પગિમલ

★ સામાયિકનું મત પૂર્ણ થાય ત્યારે ખુશી થવાનું ન હોય, કારણ કે, જે સમતા અને સાતિ સામાયિકમા રહી હતી, તે મત વિનાના રાગ, દ્વેષ, સ્પર્ધા અને વિવાદી ભરેલા કયેરામય સંસારમા કયાથી સભરી રહે ? એન્ને સામાયિક બ્યારે પારતુ પડે, ત્યારે ફરીફરી અને વારવાર સામાયિકો કરવાની મહત્વાકાંક્ષા રાખવાની છે, તે આ સૂત્રમા બતાવવામા પશુ આવ્યું છે

★ સ્થાપનાજીની સામે સ્થાપના સ્થાપિતી વખતે (દાન આપતા હાથ રખાય તેવી રીતે) સ્થાપનાજીમા ગુણ આરોપણ કરવાના હોવાથી અવગો હાથ ઉચો રાખી નવકાર ને પચિદ્ધિ બોલવાપૂર્વક ગુણ સ્થાપન કરાય છે સામાયિક પૂર્ણ થયા બાદ જમણા હાથ એ રીત સવગો રાખી (કોઈ પાસે કાઈ માગીએ અને હાથ ધરીએ તેવી રીતે) નવકાર બોલી સ્થાપેલા ગુણ પાછા ખેંચી લઈ, સ્થાપિત સ્થાપનાને વિમર્શન કરવામા આવે છે

સામાયિકનું મહત્ત્વ જાણ્યા પછી લેતા આનંદ અને પારતા ખેદ થવાનું ખાત્ર લઈ રહેલું બેઠું

- ★ આવક સામાયિકમા સાધુમહારાજની જેમ છએ છરનિકાયની દિસાથી મુક્ત બને છે સાધુમહારાજની જેમ સત્ય અને હિત કારક જ બોલવુ, શિયળની વાડો સાચવની, ચોરી નહી કરવી, પૈસા રાખવા નહી આવી ઘણી સરખામણીઓ સામાયિકવ્રતમા મળતી હોવાથી, સામાયિક એ સાધુધર્મની વાનગી ગણાય છે 'ન્ય છે । સામાયિકવ્રત બતાવનારા મહા પુરુષોને ।
- ★ જેમ ભેંસ ખીલિ બધાય, તેમ સામાયિકથી મન સમતામા બરાબર પરોવાએલુ રહે છે, એટલે સામાયિકમા ખીજ અનેક ચિંતાઓથી મુક્ત થવાના કારણે, ચચચ એના મનને પણ શુભ વ્યાપારમા રોકી રાખવામા આવે છે, તેથી તે પુણ્યશાળી આત્માના અશુભ કર્મોના ચૂરેચૂરા કેમ ન થાય ?
- ★ જે સત્તારી આત્માઓ પાસે સામાયિક જેવુ મોક્ષ જવા માટે સાધન નથી હોવુ, ને જેઓ અવિરતિ અથવા અવ્રતીપણામા પડ્યા છે, તેના આત્માઓને મુક્તિ મળી શકતી નથી એ અર્થ "સમણો ઇવ સાનઓ વાઝ્યમાથી મળી રહે છે આવકના સામાયિકની પાચ મહાવ્રતધારી શ્રમણ સાથેની આ મમાનતા લેવાની છે
- ★ પાચે પરમેષ્ઠિઆમા કાઈ પણ સામાયિક વિનાના નથી, એટલે પૂજ્ય સાધુ-સાધ્વીજી, મહારાજે પણ આ સામાયિકથી જ મુક્તિ મેળવવા પ્રયત્ન કરે છે તેવા મુનિરાજેની સાથે અહીં આવકની સરખામણી વારવાર સામાયિક કરવાથી કેલ છે આવકો સામાયિકના રસિયા છે, ને મુનિરાજે પણ સામાયિકના પાચક ને રસિયા છે તેટલા પુરતી અહી સખામણી સમજવી

સરળ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-સામાયિક પરરતા આ ચૂત્ર કેમ જોડાય છે ?

ઉત્તર —“સામાયવચચુત્તો” આ ચૂત્ર જોલતી વખતે રમણે હાથ ચન્વળા અથવા કટામળા પગ ચપાય છે ચાપના

ઉદ્યાપતી વળતે જે સવળો હાથ રખાય છે, તે સ્થાપેલા ગુણોને પાછા ખેંચી લેવાનું સૂચવે છે, એટલે તે સ્થાપનાને વિસર્જન કુરવાની ક્રિયાવિધિની સૂચના સમાન છે. તેથી સામાયિક પારતી બંધતે સામાધ્યવમનુતો ખોલાય છે.

પ્રશ્ન ૨-સામાયિકમાં કયા કયા દોષો તજવાના છે ?

ઉત્તર —મનના ૧૦, વચનના ૧૦, અને કાયાના ૧૨ એ બત્રીશ દોષો તજવાના છે. સામાયિકમાં તે દોષો ન લાગે તેવું શુદ્ધ સામાયિક યવું જોઈએ.

પ્રશ્ન ૩-મનના ૧૦, વચનના ૧૦ અને કાયાના ૧૨ દોષો ગણાવો.

ઉત્તર —(૧) શત્રુને દેખી દેવ કરે. (૨) અવિવેક ચિંતવે. (૩) સૂત્રોનો અર્થ ન વિચારે. (૪) મનમાં ઉદ્વેગ ધરે. (૫) યશકીર્તિ વાંછે. (૬) વિનય ન કરે. (૭) ભય ચિંતવે. (૮) બ્યાપારની ચિંતા કરે. (૯) ફળ માટે સંકેહ રાખે. (૧૦) ફળની ઈચ્છા રાખી ધર્મ કરે. આ દશ દોષો મનના છે. વચનના દશ દોષો નીચે પ્રમાણે છે:- (૧) ખરાબ વચન ખોલે. (૨) ઠૂંકારા તુંકારા કરે. (૩) સાવધ આદેશ કરે. (૪) લવારા કરે. (૫) ઠલકુ કરે. (૬) આવો જાઓ કહો. (૭) ગાળો દે. (૮) બાળકો રમાડે. (૯) વિકથા કરે. (૧૦) હાંસી કરે. કાયાના ખાર દોષો નીચે મુજબ છે:- (૧) બેસવામાં અપગતા રાખે. (૨) ચારે બાજુ જુએ. (૩) સાવધ કામ કરે. (૪) આગસ મરડે. (૫) અવિનયે ખોલે. (૬) ચોડું લઈ ટેકીને બેસે. (૭) શરીરનો ભેલ ઉતારે. (૮) ખાખુજ ખાલે. (૯) પગ ઉપર પગ ચઢાવે. (૧૦) અંગ ઉઘાડે કરે. (૧૧) અંગ લોકે. (૧૨) નિંદા લે.

૧-શું સામાયિકથી જ મનુષ્યમનની સફળતા થાય ?

ઉત્તર —હા, કહ્યું છે કે.—

સામાયિક પોસલ સંકિય, જીવસ્સ જાઇ જો દાલો,

સો સફલો જોયંવો, સેસ સંસાર કલ હેઉ.

“સામાયિક અને પૌષ્ઠમાં રહેલા માનવીનો જે કાળ જાય છે, તે સમય જ સફળ છે. જાણીનો વળન ભવ-
બ્રમણનો સાધક જાણવો ” આ પ્રમાણે શ્રી તીર્થકર
ભગવતોએ સામાયિકતું આટલું બધું મહત્ત્વ જતાવ્યું છે.

૪૯

૪૯

૪૯

(૧૧) શ્રી જગચિંતામણિ (ચૈત્યવંદન) સૂત્ર

અન્વયાર્થ

હઝારોએ-હરિજાએ કરાંન. મંદિસલુ-આરા આપો.
ભગવત્-હે ભગવત! ચૈત્યવંદન-જિનવંદના કરું? (શુભહુ-
રાજ અથવા વડિલ આરા આપે, કે કરો) ઇન્છ!-જેવી આરા.

જગચિંતામણિ-વિશ્વમાં ભવ્ય જીવોને માટે કચ્છિત આપ-
નાર ચિંતામણિ એન મમાન. જગનાલુ-ત્રણ જીવનના નાથ
જગગુરુ-સમસ્ત દુનિયાના ગુરુ. (હિતોપદેશ આપી નત્યમાર્ગ
દર્શાવનાર.) જગરૂપણુ-વિશ્વતુ રક્ષણ કરનારા. જગખંધન-
વિશ્વના છએ કાયના પ્રાણીમાત્રના બધુ સમાન જગસત્યવાલુ-
ત્રણેય લોકના જીવો માટે સાર્યવાલુ સમાન. જગભાવનિઅક્રમણુ-
વિશ્વમાં રહેલા ચરાચર પદાર્થોના ભાવ જાળવામાં વિચક્ષણ.
અદ્વાયસંકલિઅનુવ-અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર સ્થાપન થયા છે, રૂપ
એટલે જિંજ (પ્રતિમા, મૂર્તિ) જેમનાં એવા. કમ્મદૃષ્ટિજાસણુ-
આઠે કર્મોનો નાથ કરનારા. ચહવીસપિ-ચોવીસે પણ (૨૪)
જિજીવર!-હે તીર્થકર ભગવતો! જયંતુ-જયવંતા વર્તો, જય
પામે. અપહિલયસામાનુ-અપ્રતિહત કોઈથી નહીં હણાએલું
એટલે શાન્ત્યું છે શાસન જેઓનું એવા અખડિત શામનવાળા.

કૃમ્ભભૂમિહિ—પ ભરતભૂમિ, પ ઐરવતભૂમિ ને ૫ મહા-
વિદેહક્ષેત્ર—એમ ૧૫ કૃમ્ભભૂમિમાં. ૫૬મ—વજ્રઋષભનારાય
નામના પહેલા સંઘયણિ—સંઘયણ (શરીરનો ખાંધા) વાળા. ઉક્કોસય-
ઉત્કૃષ્ટપણે. સંતરિસય—એકતો નિતર (૧૭૦). જિજ્ઞુવરાણ-
જિજ્ઞુવરો. વિહરંત—વિચરતા. સખમઃ—મળી શકે છે. નવકોડિહિ—
(૯) નવ કોડ. કેવલીણ-કેવલજ્ઞાની મુનિઓની સંખ્યા હોય છે.
તથા કોડિસહસ્તસ નવ—(૯) નવ હજાર કોડ. સાધુ—સામાન્ય સાધુ-
ઓની. ગમ્ભઃ—ગાણવી. વળી સંપદ—વર્તમાન કાલે—હાલમાં.
જિજ્ઞુવર વીસ—(૨૦) જે વીથ જિનેશ્વરો. સીમધરસ્વામી વિગેરે
૫ મહાવિદેહ ક્ષેત્રોમાં વિચરી રહ્યા છે મુણિ બિહુકોડિહિ—એ કોડે
મુનિવરો. વરનાણ—ઉત્તમ કેવલ જ્ઞાનવાળા છે. (અને)
સમણહ—ત્યાગી ને શ્રમણ એવા સાધુ મહાત્માઓ. કોડિસહસ્તસ
દુઅ—એ હજાર કોડ (વીસ અબજ). નં મુણિજગ્ધ—સ્તવીએ છીએ,
સ્તુતિ કરાય છે. નિઅવિહાણિ—નિત્ય સવારે ઉઠીને.

જયકુ—જયવંતાવર્તો. સામિય!—હે સ્વામી! (હે ભગવાન!)
મિસહ—શ્રી ઋષભદેવસ્વામી. સનુજિ—મહાતીર્થ શ્રી શત્રુંજયગિરિ-
રાજ ઉપર (પાડીતાણા.) ઉર્જિતિ—શ્રી ગિરનારજી મહાતીર્થ
ઉપર. (જુનાગઢમાં) પહુ—પ્રભુ. નેમિજિણ—શ્રી નેમિનાથ ભગ-
વાન. વીર—શ્રી મહાવીરસ્વામીજી. સમ્યકરિ—સત્યપુરી (સાચાર
નગર) ના. મંડલ—ચોખાવનાર. ભર—અઅહિં—ભરુચ નગરમાં.
મુણિસુવચ શ્રી મુનિયુગતસ્વામી. મુદરિ પાસ—મુદરિ પાર્શ્વનાથ
ભગવાન (ટીટાઈ ગામમાં.) દુહ—ભક્તવર્ગના દુઃખ અને દુરિય-
દુરિતોના (પાપક્રમોના.) ખંડણ—નાશ કરનાર. અવર—ગીત.
ચિદેહિ—મહાહિરેક ક્ષેત્રોમાં. નિઅવરંત—નીચંકર ભગવતો. ચિદુ-
દિસિ—પૂર્વ આદિ ચારે દિશાઓમાં અને ત્રિદિસિ—પશ્ચિમ આદિ
ચારે વિદિશા—ખૂણાંઓમાં. જિંકેવિ—જે કોઈ પણ. તીઅ—અતીત
(ભૂત) કાલ. અબાગય—અનાગત (ભવિષ્ય) કાલ અને સંપદ—અ-
વર્તમાન કાલમાં (યજ્ઞેત્રા, યવાના કે હાતમાં વિચરતા હોય તે.)

વંદું-વાંદું છું. જિણસંવેવિ-સુવે જિનેશ્વરોને.

સત્તાણચઘ-(૬૭) સત્તાણું. સહસ્ત્રા-હજાર. લખખા છપ્પન-
છપ્પન (૫૬) લાખ અઠ્ઠકોડિઓ-આઠ કોડ. બ-તીસય-(૩૨)
બત્રીસસો. બાસિયાઈ-બ્યાચી. તિઅલોએ-દેવ, મનુષ્ય ને પાતાલ
એ ત્રણ લોકને વિષે આવેલા. ચેધએ-જિન ચૈત્યોને. વંદે-વાંદું
છું. પત્રરસ-(૧૫) પંદર. કોડિ-કોડ. સયાઈ-સો. કોડિબાયાલ-
બેંતાલીમ (૪૨) કોડ. લખખ-લાખ. અડવત્તા-અઠ્ઠાવન. છત્રીસ-
(૩૬) છત્રીસ. સહસ્ત્ર-હજાર. અસીઈ-(૮૦) એંશી. સાસય-
શાશ્વત. બિંબાઈ-પ્રતિમાજીઓને. પણમામિ-મસ્તક નમાવી પ્રણામ
કરું છું.

સૂત્રાર્થ

જગચિંતામણિ! જગનાહ!-ત્રણે ભુવનના પ્રાણીઓના
(મુખી થવાના) મનોવાંછિત પૂરવાને ચિંતામણિરત્ન સમાન
હે ત્રણે ભુવનના સ્વામી!

જગગુરુ! જગરૂખણુ! પંચેન્દ્રિય જીવોને ઉપદેશ આપી
તારનારા હે ગુરુદેવ! તથા અભયદાનના મહાન ચમત્કારિક
સૂત્રવડે છએ કાયના જીવોનું રક્ષણ કરનારા!

જગખંધવ! જગસત્યવાહ! હે વિશ્વખંધુ! (વેર ઝેરને દૂર
કરી વિશ્વખંધુત્વનો મહામૂલો ને આદર્શમય ઉપદેશ
આપનારા) મોક્ષાલિલાપી દુનિયાને મોક્ષે લઈ જવા માટેના
હે સાર્યવાહ! (મુક્તિપુરીનો સંઘ લઈ જનાર અધિપતિ
સંઘવી.)

જગભાવત્રિઅઠખણુ! પદ્મદ્રવ્ય તથા જીવાદિકે નવ તરવોના
રહસ્યોને દર્શાવવાને વિષે વિચક્ષણ એટલે ચક્રોર અને
મહારાત્રી!

અઠ્ઠાવય સંઠવિઅ રૂવ-અષ્ટાપદ મહાતીર્થની ઉપર ભરત

મહારાજાએ સ્થાપન કર્યાં છે જિંજો (મૂર્તિ) જેમનાં.
કર્મમર્ફ વિણાસણુ-જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠે કર્મેનો નાશ
કર્થો છે, (ને મુક્તિ મેળવી છે) જેમણે.

ચક્રવીમંપિ જિણુવર-એવા ચોવીશે ત્રિનેશ્વર લગવંતો.
જયંતુ, અપ્પડિહયમ્મિસણુ-જેઓનું ગાત્રન કદી દોઢથી
પણ હણાયું કે આંખુ થયું નથી એવા શ્રી ત્રિનેશ્વર
લગવંતો જયવંતા વૃત્તો. (૧)

કર્મભૂમિહિં કર્મભૂમિહિં પદમસંઘયણિ-અમિ, મમિ ને
કૃપિ એ તણુ કર્મથી જ્યાં આણવિકા થતાવાય, એવા
કર્મભૂમિના પંદર ક્ષેત્રોને વિરે પહેલા વજ્રપ્રપલનાશય
મંઘયણુવાળા.

ઉક્કોમ્મય સ્પત્તરિસય-ઉત્કૃષ્ટપણે (વધારેમાં વધારે) એકમા
મિત્તર

જિણુવરાણુ વિહરંત લગ્ગમ્મધ-તીર્થંકર લગવાનો પિચરના
મગી શકે છે

નવકોહિહિં કેવલીણુ-તે ૧૭૦ તીર્થપતિઓનો કેવલજ્ઞાની-
ઓનો પરિવાર કુટુંબે નવ કોહનો હોય છે

કોહિ મહરસ નવ સાહુ ગમ્મમ્મ-અને મામાન્ય માધુમદ્ધા-
શત્રો (તે ૧૭૦ લગવાનોના) નવકુળર કોહ (૬૦ આગર)
હોય છે.

અપ્પમ્મ જિણુવર વીસ-વર્તમાનકાલમા શ્રી ત્રીમંધ-વાગી
લગવાન પ્રમુખ ૨૦ તીર્થંકર લગવાનો પાત્ર મહાવિદેહ
મેત્રોમા વિવરે છે તથા .

મુણિ જિહું કોહિહિં વરનાણુ-જે કોહની નખ્યામા કેવલ
જ્ઞાનને ધન્ય ક્રન્તાન મહામુનિઓ છે

સમણુક કોડિ સહસ્ત્રદુગ્ધ-એ હજાર કોડ (૨૦ અગળ)

સામાન્ય સાધુમુનિરાજે વિચરે છે તે સર્વને.

થુણિજગદ્ નિમ્ન વિહાણિ-હંમેશને માટે મંગળ પ્રભાતે
સ્તવવામાં આવે છે. (૨)

જયઉ સામિય! જયઉ સામિય! રિસહ! સ્-તુંજિ-તીર્થા-
ધિરાજ, શ્રી શત્રુંજય ગિરિરાજ ઉપર લગવાન શ્રી ઋષભ
દેવસ્વામી! જયવંતા રહે.

ઉર્જિજતિ પદુ નેમિજિણુ-તથા શ્રી ગિરનારજી મહાતીર્થ
ઉપર શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ (જયઉ=જયવંતા વર્તો.)

જયઉ વીર! સચ્ચઉરિમંડણુ-સત્યપુરી (સાચો નગર)ના
આબૂપણુરૂપ ચરમતીર્થપતિ શ્રી મહાવીર સ્વામી લગવાન
જયવંતા વર્તો.

ભરુઅચ્છર્ડિં મુણિમુવચ!-(ભૃગુચ્છ) ભરુચ નગરમાં દેવા-
ધિદેવ શ્રી મુનિમુવતસ્વામી પ્રભુ!

મુહરિપાસ! દુહદુરિઅખંડણુ-(દીઠોઈ ગામમાં) શ્રી મુહરિ
પાર્શ્વનાથ લગવાન! જે ભક્તવર્ગના દુઃખો અને દુસ્તીનો
નાશ કરનારા છે (તે તથા)

અવર વિદેહિં તિત્થચરા-ખીજા પાંચે મહાવિદેહ ક્ષેત્રોને વિષે
જે જે તીર્થંકર લગવતો છે. (તે તથા)

ચિહું દિમ્મિ વિદિસિ જિંકેવિ-ચારે દિશામાં કે ચારે વિદિશા-
ઓમાં ખીજા પણ જે કોઈ લગવતો.

તીઆણુગયસંપદ્ધઅ-બૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાલ
મંગળી થયા, થવાના કે હાલ છે.

વંદું જિણુ સવેવિ-તે સર્વે તીર્થંકર દેવોને હુ વાંદું છું. (૩)
સત્તાણુવર્ધ સહસ્સા-સત્તાણુ હજાર.

લાખખા છપ્પત્ર અર્ધ કોડિઓ-આઠ ફેડ, છપ્પત્ર લાખ.

બત્તીસય બાસિયાઈ-ત્રણ હબ્બર થસો ને બ્યાસિ

(૮,૫૭૦૦,૨૮૨)

તિઅલોએ ચેઇએ વંદે-એટલા (સ્વર્ગ, મૃત્યુ ને પાતાલ)

એ ત્રણેય લોકના જિનપ્રાસાદોને હુ વાહુ છુ (૪)

પન્નરસ કોડિ સયાઈ-પદર સો કોડ (૧૫ અબખ)

કોડિ બાયાલ લકૂખ અડવત્તા-એ તાલીસ કોડ અઢાવન લાખ

છત્તીસ સહસ્સ આસીઈ-છત્તીસ હબ્બર ને એગી (કુલે

૧૫,૪૨,૫૮,૩૬,૦૮૦)

સાસયળિબાઈ પણુમામિ-એટલા શાન્ધતા જિનબિબો છે,

તે સર્વેને હુ પ્રણામ કરુ છું

ભાવાર્થ

આ સૂત્ર શ્રી જૈનમ ગણધર ભગવાને શ્રી અષ્ટાપદતીથ'ની યાત્રા કરવા ગયા ત્યારે રમ્યું હતુ એમ કહેવાય છે ચૈત્યોમા વદના આ રીતે થવી ભેધએ, તેમ આ સૂત્ર શિખવાડે છે આ સૂત્રનુ બીજુ નામ ચૈત્યવદન સૂત્ર છે ઘણા ચૈત્યોની વદના આ સૂત્રમા આવે છે ભગવાન સમક્ષ ભેડીને ડાબો પગ અડધા હી ચો રાખીને આ ચૈત્યવદન બે હાથ કમલના ડોળાના આકારની મુદ્રામા ભેડીને કરવામાં આવે છે

પરિમલ

★ દિવસના કલાક જેમ ૨૪ થી વધે નહીં તેમ અહી ક્ષીપ પ્રમાણ મનુષ્ય ક્ષેત્રમા વીર્યક્રમે ૧૭૦ થી કહી વધે નહીં

★ ગણધર ભગવાનની અષ્ટાપદજીની વીર્યયાત્રા અપિબુને મહાતીથોની વારવાર યાત્રા કરવાની પ્રેરણા આપે છે

ઉપદેશથી ગુરુતત્ત્વ અને અભયદાનથી સાચુ રક્ષણ આ બે આ સૂત્રના મહાન રહસ્યમય વસ્તુ છે.

- ★ વીતરાગો સાથે કેમ અને સી સી વાતો કરવી, તેનો આ સૂત્ર-માંથી બોધ મળે છે.
- ★ “સંપદ” રાષ્ટ્ર જુગજૂના ઇતિહાસ જ્ઞેતાનું સૂચન કરે છે. હાલમાં એટલે થી વીરપ્રભુના શામન વળતે. થી અજિતનાથ ભગવાનના વારામાં ૧૭૦ ક્ષેત્રોમાં ૧૮૦ વીર્યંકરો વિચરતા હતા. તે અસંખ્યાતા વર્ણોના જિંડા ભૂતઅંશમાં ઝોકિયું કરવા આ સૂચના છે.
- ★ રાજાને ત્યાં પુત્ર જન્મે છે, ને તેને દેખીને સૌને આનંદ થાય છે. રાજ જન્મણુ આપે છે, પછી તે રાજકુમારને ગાદીએ બેસાડે ત્યારે રાજા તરીકે શોભે છે. તેમ જિન પ્રતિમાની અંજનશાલાકા થાય ત્યારે તે મૂર્તિમાં પ્રાણ પ્રતિષ્ઠાપન થાય છે, પછી ચૈત્ય (મંદિર)માં સ્થાન પ્રતિષ્ઠા થાય છે, ત્યાં વંદના, સ્તુતિ ને સ્તવના થાય તેને ચૈત્યવંદન કહે છે.
- ★ ચૈત્યો હોવા જ જોઈએ, પ્રભુની મૂર્તિની પાસે હંમેશા ભક્તિ કરવી જ જોઈએ, તે વંદના પણ મુક્તિની ઉપાસનાનો જ એક પ્રકાર છે, એમ આ સૂત્રોમાંથી બહુવા મળે છે.
- ★ એક મહાવિદ્ધ ક્ષેત્રમાં ૩૨ વિજયો હોય છે, તે પાંચ મહાવિદ્ધની ૧૬૦ વિજય થાય. પાંચ ભરતક્ષેત્રો અને પાંચ ચૈરવત ક્ષેત્રો મળીને ૧૭૦ થાય. આવી વિશાળ દુનિયા તો કેવલજ્ઞાનીઓએ મનુષ્યોની જ દેખી છે, ને પ્રક્ટી છે. એ સિવાયની બીજી દુનિયા તો પરાધો યોજન પ્રમાણુ કહી છે.
- ★ શાશ્વતા જિઓ અને શાશ્વતા ચૈત્યો છે, તેની ખાત્રી આ સૂત્રમાં તેના કર્તા ગણધરદેવે કરાવેલ છે. કેવલજ્ઞાની સિવાય ત્રણ ભુવનના શાશ્વત જિઓની આ પ્રમાણુ ગણના કોણ કરાવી શકે? અહીં બેડા બેડા તે દરેક જિઓને વંદના કરવાનો લાભ જ્ઞેતાનું આ સૂચન છે.

સરણ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-જગચિંતામણિ સૂત્ર શુ છે? કોણે બનાવ્યું? શા માટે?

ઉત્તર — જગચિંતામણિ સૂત્ર ચૈત્યવદન છે ગણધર ભગવાન શ્રી ગોતમસ્વામીજી મહારાજ અષ્ટાપદ ઉપર યાત્રા કરવા ગયા હતા, ત્યાં પ્રભુભક્તિ માટે તે બનાવ્યું હતું. તેમાં ત્રણે ભુવનના શાશ્વતા કે અશાશ્વતા જિનાલયોને તથા ત્યાંની જિનેશ્વર ભગવતોની અતિમાજીઓને નમસ્કાર કરેલ છે.

પ્રશ્ન ૨-અષ્ટાપદ પર્વત પરના જિનગિંગો વિષે શુ જાણો છો?

ઉત્તર — ભરત ચક્રવર્તીએ અષ્ટાપદ પર્વત પર ચોવીશ તીર્થકુજોની મૂર્તિઓ ભરાવેલી છે તે મણિ અને રત્નમય બનાવેલ છે ત્યાં દરેક તીર્થ કરની કાયાના માપ પ્રમાણેની જ ઉચાધિવાળી ચારે બાજુ કુમે ૩-૪-૮-૧૦=૨૪ બનાવેલી છે તે મૂર્તિઓ એક સીધી શ્રેણીમાં સરળી નાસિકા રાખી, ઊંચી નીચી ગાદી પર બિરાજમાન કરેલ છે.

પ્રશ્ન ૩-ત્રિવેણના નામ આપો?

ઉત્તર — ૧ સ્વર્ગ-ઊર્ધ્વલોક અથવા દેવલોક, ૨ મૃત્યુ-તિર્થલોક અથવા મનુષ્ય લોક, ૩ પાતાળ-અપોલોક.

પ્રશ્ન ૪-કર્મભૂમિહિં એટલે શુ?

ઉત્તર — અસિ (હથિયારો), મસિ-શાહી (લખવાનાં સાધનો) અને કૃપિ (ખેતી) રૂપી ત્રણ કર્મના ત્રિવિધ વ્યાપારથી જ્યાં પેટ માટે કમાણી કે મજૂરી કરી વ્યવહાર આવતો હોય તે કર્મભૂમિ કહેવાય છે.

૫-કર્મભૂમિના ક્ષેત્રોના નામ આપો, અને તે કયા આવેલાં છે?

— ભરત, ઐરવત ને મહાવિદેહ એ ત્રણ નામના પાંચ

પાંચ દેત્રો છે. તેમાંના જંબુદ્વીપમાં ૩: દેત્રો, ધાતકી ખંડમાં ૬ દેત્રો, અને પુષ્કરાર્ધ-દ્વીપમાં ૬ દેત્રો, સર્વે મળી કર્મભૂમિના ૧૫ દેત્રો થાય છે. (તદુપરાંત તે અદ્વીદ્વીપમાં ૩૦ અકર્મભૂમિના દેત્રો પણ છે. ત્યાં માત્ર યુગલિયાઓ જ હોય છે.)

પ્રશ્ન ૬-જગચિંતામણિની પાંચ ગાથાઓનું દ્વંકમાં વર્ણન કરો.

ઉત્તર—પહેલી ગાથા “સર્વેયા”માં છે, અને પાછળની “વસ્તુ છંદ”માં રચાયેલી છે. પહેલી ગાથાથી અષ્ટાપદ પર્વત પરના ચોવીશે તીર્થકરોને વંદના કરેલ છે. બીજી ગાથાથી ઉત્કૃષ્ટ કાલમાં વિચરતા ૧૭૦ તથા હાલ જઘન્યથી વિચરતા ૨૦ તીર્થકરોને વંદન કરેલ છે. ત્રીજી ગાથાથી પ્રસિદ્ધ કે અપ્રસિદ્ધ ત્રણે કાલના તીર્થકરોને વંદન કરાયેલ છે, અને ચોથી તથા પાંચમી ગાથાથી ત્રણ લોકનાં શાશ્વતા ચેત્યો તથા શાશ્વતી પ્રતિમાઓને વંદન થયેલ છે.

પ્રશ્ન ૭-અષ્ટાપદ તીર્થ ક્યાં છે? શું તે બહુ જ ઉંચો છે?

ઉત્તર—કેટલાકે શ્રી અષ્ટાપદ તીર્થ હાલ હિમાલયમાં કૈલાસ શિખર પર આવેલ છે એમ માને છે. તે ઘણો જ ઉંચો છે. તેના આક્રમણચિંતા છે. દેવો ત્યાં સેવાલક્ષિત કરે છે. ત્યાં લખ્મિવાન ચરમશરીરી સિવાયના માણસો જઈ શકતા નથી.

પ્રશ્ન ૮-અષ્ટાપદ તીર્થ ઉપર શ્રી ગૌતમસ્વામીજી ભગવાન જાત્રા માટે ગયા ને આપણે કેમ જઈ શકતા નથી?

ઉત્તર—શ્રી ગૌતમસ્વામીજી ભગવાન અનંત લખ્મિને ધારણ કરનારા હતા. તેઓશ્રીએ અષ્ટાપદ તીર્થ પર જતાં પોતાની લખ્મિથી સૂર્યના કિરણો પકડીને કિરણોના આલંબનથી જાત્રા કરી હતી. તે વખતે પણ બીજા

તાપસો તે ગિરિ પર ચડી શક્યા ન હતાં. આપણી પાસે તેથી શક્તિઓ પ્રગટ નહીં હોવાથી આપણે જઈ શકતા નથી.

પ્રશ્ન ૬-મૂર્તિને વંદન કરવાથી લાભ થાય ?

ઉત્તર —હા. ઘણો ઘણો લાભ થાય છે. “આપણે, ચેતન હોવાથી જડ, પાપાણુને, વંદન કેમ કરાય, એમ કહેનારા દરેક મંત્રવાણાઓ પણ જડ મનાતા ક્રોડાંઓને, બાંધલાંઓને કે પત્થરનાં બંનાવેલાં અમૂક આકારને વંદન કરે છે, માને છે, અને લાભ માની ભજે છે. દુનિયામાં રૂપિયો કે સોની નોટ કયો જડ નથી ? દેવા જડ જ છે ને ? તે પીવાથી શરીરમાંનો રોગ દૂર થાય છે, તેમ આ પ્રભુના આકારની મૂર્તિને નમન, દર્શન, વંદન ને ભક્તિ કરવાથી દુર્ગતિ દૂર થાય છે. ઘરેણાં, મકાન, અવેશત, સોતું, ચાંદી એ દરેકની કિંમત હોય છે. તેમ આ વીતરાગ પ્રભુની મૂર્તિ તો આપણને વીતરાગ બનવાનું શિખવે છે. તેની કિંમત કેટલી આંકવી જોઈએ ? જિનેશ્વર ભગવંતની પ્રતિમાજી જો નજર અમલ ન હોય, તો મુક્તદશાની કે વીતરાગતાની પ્રત્યેક્ષ આંખી કોણ કરાવે ? જાણકને મીઠાઈ જોતાં જ મુખમાંથી પાણી છૂટે છે, તેમ વૈરાગ્યના પિપાસુને વીતરાગ જેવા વૈરાગીની મૂર્તિ જોતાં જ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરાવે છે. મૂર્તિથી શુ આ જોઈ લાભ છે ? માટે કડ્યાણુ આધી આપનારી દેવાધિદેવ જિનેશ્વર ભગવંતની મૂર્તિ નોકાની જેમ તારનારી જ છે. રાગીની મૂર્તિ મોક્ષ આપી શકે જ નહીં. એ જિન-મૂર્તિ વીતરાગપણું બતાવતી હોવાથી તે તારક અને પૂજ્ય છે. સ્ત્રી સાથેની કે ત્રિશૂલ આદિ સાથેની મૂર્તિ રોગદર્શક હોવાથી મોક્ષ આપવાની તેનામાં શક્તિ હોઈ શકતી ધરાવતી નથી.

(૧૨) શ્રી જંકિંચિ સૂત્ર.

અન્વયાર્થ

જંકિંચિ-એ કોઈ નામતિથિ-નામતીર્થ. સગ્ગે-સ્વર્ગલોકમાં. પાયાલિ-આપણી પૃથ્વીની નીચે પાતાલ લોકમાં. માનુસે લોએ-મનુષ્યલોકમાં જાઈ-જે જે અથવા જેટલી જેટલી. જિજ્ઞ-જિનેશ્વર ભગવતોની બિંબાઈ-પ્રતિમાઓ (હોય). તાઈ-તે તે અથવા તેટલી તેટલી સંવાઈ-મવે'ને (મૂર્તિઓને). વંદામિ-હું વાંદું છું.

સૂત્રાર્થ

જંકિંચિ નામતિથિ-જે જે નામતીર્થો હોય, જેમકે શ્રી શત્રુજય નામનુ તીર્થ. (૪ પ્રકારનાં તીર્થો હોય છે. નામતીર્થ, સ્થાપનાતીર્થ, દ્રવ્યતીર્થ અને ભાવતીર્થ. તેમાંનું આ પ્રથમ છે)

સગ્ગે પાયાલિ માનુસે લોએ-સ્વર્ગલોક, પાતાલલોક અને મનુષ્યલોક, એ ત્રણેય લોકમાં જે-જે તીર્થો હોય અને તે તીર્થોમા.

જાઈ જિજ્ઞબિંબાઈ-નાની અથવા મોટી જિનેશ્વર ભગવતોની જેટલી જેટલી પ્રતિમાઓ હોય.

તાઈ સંવાઈ વંદામિ-તે મવે' ભવ્ય જિનમૂર્તિઓને હું ભાવપૂર્વક વાંદું છું

ભાવાર્થ

સ્વર્ગલોક, પાતાલલોક અને મનુષ્યલોકમાં-(ભિન્ન, અર્થાત્ અને મનુષ્યલોકમાં) જે જે તીર્થ-સ્થાનો છે, અને તે તે તીર્થોમા જેટલી જેટલી જિનેશ્વર ભગવતોની પ્રતિમાઓ છે, તે મવે'ને આ સૂત્રથી જ દના કરાય છે તીર્થયાત્રાઓ વા-વાગ કરવી જોઈએ,

એ હેતુ સમજાવવા તથા સ્થાનિક મંદિરો કરતાય, તીર્થભૂમિમાં અત્યંત લાભ થાય છે, એ જ્ઞાન પણ આ સૂત્રથી આપણને પ્રાપ્ત થાય છે,

પરિમલ

- ★ સ્વર્ગલોકમાં તેમ પાતાલલોકમાં પણ તીર્થો તથા જિનબિંબો છે, તે આ સૂત્રથી જાણવા મળે છે
- ★ સમક્રિતીને દેન અને ગુત્તની સાથે સગપણ બધાય છે તેથી તીર્થોને તે હમેશા યાદ કરે છે, અને સ્તવે છે
- ★ જ્યાં મૃત્યુલોકમાંની જ બધી ય જિનપ્રતિમાઓની યાત્રા આપણે કરી શકતા નથી, તો પાતાળ કે ઉર્ધ્વલોકની જાત્રાઓ તો આપણે જ્યાંથી જ કરી શકવાના હતા ? તેને આ સૂત્રથી વદના થાય છે મહાન તીર્થોને યાદ કરી, ત્યાં રહેલા ભવ્ય જિનબિંબોને જુહારવાનું અને ઘેર બેઠા પણ તીર્થયાત્રાઓનું પુણ્ય મેળવવાનું આ સૂત્રથી શિખાય છે

સરળ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-૪ કિયિનો ભાવાર્થ સમજાવો

ઉત્તર — ત્રણે ભુવનમાં રહેલા તમામ નામ તીર્થોને તે દ્વારા વદના કરાએવ છે તીર્થો અને ત્યાંના બિંબો જુહારવા જવાનું પ્રમાણીને પણ કોઈ દીવસ મન થાય તેથી આ સૂત્ર બહુ મહત્ત્વનું છે

પ્રશ્ન ૨-તીર્થવદના જેવો જ જ કિયિનો હેતુ છે ?

ઉત્તર — હા, તે દ્વારા પણ અહીં બેઠા દુર રહેના તીર્થોને યાદ કરીને વદના કરીએ, એ એક જાતની તીર્થવદના જ છે આ વદના મંત્રોપથી થતી હોવાથી દુક્રમાં ઘણું લાભ મળે છે પરમા વિગતવાર લખાય, પણ તારમાં દુક્રા સંપ્રદાયી મંગલવાચ છે, તેમ તાર જેવું આ દુક્રા સૂત્ર છે

(૧૩) શ્રી નમુત્યુણું (શકસ્તવ) સૂત્ર.

અન્વયાર્થ

નમુત્યુણું-નમસ્કાર કરું છું. અરિહંતાણું-અરિહંતોને. ભગવંતાણું-ભગવંતોને. આધગરાણું-નવો ચતુર્વિધ સંઘ સ્થાપીને શાસનની જે આદિ અથવા શરૂઆત કરનારા છે, તેમને. તિથ્યરાણું-તીર્થકરોને. સયં-પોતાની મેળે. સંબુદ્ધાણું-બોધ પામેલા. પુરિસ-પુરુષોને વિષે. ઉત્તમાણું-ઉત્તમ. પુરિસસીદ્ધાણું-પુરુષોમાં સિદ્ધ સમાન. પુરિસવર-પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ. પુંડરીઆણું-પુંડરીક નામના ઉત્તમ કમળની જેમ ઉત્તમ. ગંધહુત્થીણું-હાથીની ભતિ-ઓમાં જેમ ગંધહુત્તિ ઉત્તમ મનાય છે, તેમ પુરુષભવિમાં ગંધહુત્તિ જેવા જેઓ ઉત્તમ છે, તેમને. લોગુત્તમાણું-લોકમાં ઉત્તમ. લોગનાહાણું-લોકના નાથ. લોગહિયાણું-લોકોનું હિત કરનારા (ભવિષ્યવેતું કસ્યાણું કરનારા) લોગપદ્મરાણું-વિશ્વમાં પ્રદીપ-દીવા સમાન. લોગપદ્મજોઅગરાણું-વિશ્વમાં પ્રદીપ-શાનપ્રકાશના દેલાવનારા. અભય-અચરહિતપણું. દયાણું-આપનારા. (અભયદાન-દ્વારા સાચું જીવન બક્ષનારા.) ચક્ષુષ્ટયાણું-વિવેકચક્ષુને આપનારા. મગ્ધદયાણું-મુક્તિમાર્ગને બતાવનારા. સરણુદયાણું-સરણુ આપનારા. બોહિદયાણું-બોધિ, સમક્તિને આપનારા. ધમ્મદયાણું-ધર્મની પ્રાપ્તિ કરાવનારા. ધમ્મદેસયાણું-ધર્મનો ઉપદેશ દેનારા. ધમ્મનાયગાણું-ધર્મના જે સ્થાપકનાયક છે. ધમ્મસારહીણું-ધર્મરૂપી રચના ચલાવનારા જે સારથિ છે. ધમ્મવર-ઉત્તમ (ધર્મરૂપ) આહિરંત-આર ગતિનો અંત કરનાર જે ધર્મચક્ર તેને ધારણુ કરનારા. ચક્કવટીણું-ધર્મચક્રવર્તી. અરેપડિહય-સર્વત્ર અસ્ખલિત. વરનાણું-ઉત્તમ જ્ઞાન. અને દંસણું-દર્શનને. ધરાણું-ધારણુ કરનારા. વિચટ્ટ-નષ્ટ થયું છે. છડિમાણું-છગ્રસ્થપણું જેમનું એવા કિલ્લ-જ્ઞાનથી પૂર્વેની દશાને છગ્રસ્થાવસ્થા કહેવાય છે) જિણાણું-રાગ-

દેવરૂપી અતરશજુઓને જિતનારા- જાન્યાણુ-ખીજીઓને સગ દેવ જિતાવનારા નિજાણુ-પોને સમારચ્ચમુદ્રથી તરેલા તથા તાર્યાણુ-સમારથી ખીજીઓને તારનાગ બુદ્ધાણુ-પોતે બોધ પામેલા તથા બોહ્યાણુ-અન્ય સવિજીઓને બોધ કરાવનારા મુજાણુ-ઘાતી અઘાની કમોથી મુક્ત થએલા તથા મોચગાણુ- તે કમપિંગમથી ખીજી લઘુકર્મ આત્માઓને છોડાવનાગ મન્નનૂણુ-સર્વજ્ઞો-કેવલજ્ઞાની તથા સ્વપરિસીલુ (કેવલદર્શન નામનો શુણુ પ્રગટ થયાથી) સર્વ દેવનારા તે પ્રભુને તથા જેઓ સિન-ઉપદ્રવ રહિત અન્ય-અચલ ચિત્ત અરચ્ય-ગેગરહિત અણુત-જેનો અત નથી અક્રમ્ય-આવ્યા પછી જેનો નાશ થનાર નથી. અન્નામાહ-આળાધા-પીડા-હિત અપુણુગનિત્તિ જ્યાથી ફરી આ પૃથ્વીપર જન્મ લેવા આવવાનું નથી એરી સિદ્ધિગર્ભ-સિદ્ધ-મોક્ષગતિના નામધેય-નામવાળા કાણુ-આનને મપત્તાણુ-પામેલા એવા નમો જિણાણુ-જિનેશ્વર ભગવતોને હું નમસ્કાર કરું છું જિયણાણુ-સર્વ ભયોને જિત્યા છે જેમજે. જે અ અને જે અર્ધઆ મૂળકાગમા સિદ્ધા-મિદ્ધ થએલા છે તથા જે જે બનિરસતિ-મિદ્ધ થયે અણુગએ કામે-અનાગત ભવિષ્યકાલમા સંપર્ક અ તથા સપ્રતિકાવર્તમા હમણાં પણ જે વૃદ્ધમાણા-મહાવિદેહમા વિચરી રહ્યા છે, તે સર્વે-સર્વેને તિરિહિણુ પણ પ્રકારે (મન, વચન ને કાયાથી) નદામિ હું વાહું છું

સૂત્રાર્થ

નમુત્થુણુ અરિહતાણુ ભગવંતાણુ-નમ-ન કરું છું
(કોને?) શ્રી અરિહત ભગવતોને [૧]

આધગરાણુ, તિત્થયરાણુ, મયમ બુદ્ધાણુ-રામન આપવા દારા પોતાની અપેક્ષાએ ધર્મની આદિ કરનારા જે તીર્થ કરું.

નામકર્મવાળા છે, તથા જે પોતે પોતાની મેળે બોધ પામેલા છે. [૨]

પુરિમુત્તમાણું, પુરિમસીદ્ધાણું-પુરુષોમાં જે ઉત્તમ અને મહાન છે તથા પુરુષોમાં જે સિદ્ધસમાન છે.

પુરિસવરપુંકરિઆણું, પુરિસવરગંધહત્રીણું-પુરુષના નિમાં પુંકરીક કમળની જેમ ઉત્તમ, હાથીઓમાં જેમ ગંધહસ્તિ સર્વોત્તમ ગણાય છે, તેમ પુરુષોને વિષે જે ઉત્તમ ગંધહસ્તિ જેવા છે. [૩]

લોગુત્તમાણું, લોગનાદાણું, લોગહિયાણું-લોકમાં જેઓ ઉત્તમ તરીકે સુપ્રસિદ્ધ થયા છે તથા અનાથ અને અશરણુ જનસમાજના જેઓ શિરછત્રરૂપ નાથ અથવા માલિક છે, જીવ માત્રનું હિત ધ્યાનનારા ને હિત કરનારા છે.

લોગપર્ધવાણું, લોગપન્નજ્ઞેઅગરાણું-લોકને વિષે પ્રદીપ સમાન અને ભવિષ્યોને ઉપદેશ આપી જ્ઞાનનો પ્રકાશ તથા ઉદ્યોત પાથરનારા. [૪]

અભયદયાણું, ચક્રબુદ્ધયાણું, મગ્ગદયાણું-છએ કાયના સર્વે જીવોને અભયદાન આપનારા, વિવેક અને જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુના આપનારા, સુશ્રિમાર્ગના યતાવનારા.

સરણુદયાણું, ભોહિદયાણું-ભવબ્રમણથી કંટાળેલાઓને શરણુ આપનારા, સમક્તિની (શુદ્ધ દેવ, ગુરુ, ધર્મની શ્રદ્ધા) પ્રાપ્તિ કરાવનારા. [૫]

ધર્મદયાણું, ધર્મદેસયાણું, ધર્મનાયગાણું-સર્વ-વિરતિ અને દેશવિરતિરૂપ જે પ્રકારે ધર્મ યતાવનારા, સમવ-સરણુમાં યેત્રીને ધર્મનો ઉપદેશ દેનારા, તથા ધર્મના નાયક.

ધર્મસારહીણું, ધર્મવરચાહિરંતચક્રવર્તીણું-ધર્મ (રૂપી) રથને હાંકનારા સારથિ, (જેમ મેઘકુમારનો ધએલ શિથિલ ભાવરૂપી રથ ભગવાન મહાવીર દેવે સન્માર્ગે લાવીને સ્થિર કર્યો તેમ) ચાર ગતિના જન્મ મરણના સમસ્ત દુઃખોને અત કરનારા ધર્મ (રૂપ) ચક્રના ધરનારા જે ધર્મ-ચક્રવર્તી છે. [૬]

અપ્પહિહયવરનાણુદંસણુધરાણું-સર્વત્ર અસ્ખલિત એવા સર્વોચ્ચ કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનને ધરનારા (ધારણ કરનારા). કેવળી ભગવંતને પ્રથમ સમયે જ્ઞાન અને પછી બીજા સમયે દર્શન હોય છે, તેનું પણ અહીં સૂચન કરવામાં આવેલ છે.

વિયદ્દંડિમાણું-અજ્ઞાનવાળું છદ્મસ્થપણું જેમણું હવે વ્યાવૃત્ત એટલે નિવૃત્ત અથવા નષ્ટ થયું છે, એટલે જેમના ચાર ઘાતી કર્મોના નાશ થયો છે તેવા. [૭]

જિણાણું ભવયાણું-રાગ ને દ્વેષરૂપી કર્મશત્રુને જિતનારા તથા બીજાઓને રાગદ્વેષ જિતાવનારા.

તિન્નાણું તારયાણું-અંસારસમુદ્રથી જે પોતે તરેલા છે, તથા હુણકર્મી આત્માઓને પ્રતિબોધ કરી તારનારા.

બુદ્ધાણું બોહયાણું-પોતે બોધ પામેલા, તથા બીજા અસંખ્ય આત્માઓને બોધ આપનારા.

મુક્તાણું મોઅગાણું-પોતે કર્મોના બંધનથી મુક્ત થયેલા, અને બીજાઓને તેનાથી મુક્ત કરી મુક્તિએ પહોંચાડનારા, એવા. [૮]

સવ્વન્નૂણું સવ્વદરિસીણું-કેવલજ્ઞાનથી સર્વ ભાવોને જાણનારા તથા અનંત દર્શનનો શુષ્ણ પ્રગટ થવાથી વિશ્વમાત્રના સ્વરૂપને દેખનારા.

ત્રિવિધભવમરુચિભવોત્તમકૃષ્ણ-ઉપદ્રવ વિનાના, સ્થિર, ન્યા
રોગે ભાત્ર નથી તેવા, જેનો અંત નથી તેવા, જેનો કાય
ચવાનો નથી તેવા [આ બધા મોક્ષના વિશેષણ છે.]
મંત્રાંખાહમપુણરાત્રિત્તિ-સર્વ પ્રકારની પીડાઓથી રહિત
તથા પહોંચેલ મુક્તિપદેથી પાછા અહીં આવીને કદી જન્મ
લેવાનો નથી તેવા. ૧૩.૫.૧

ત્રિદ્વિગદં નામધેય-મોક્ષગતિ નામના.

ઠાણું સંપત્તાણું-શ્રેષ્ઠ (મોક્ષ) સ્થાનને પામેલા.

નમો જિણાણું જિયભયાણું-રાગ તથા દ્રેષને તથા સર્વ
લયોને છૂતનારા શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતોને મારા ભારપૂર્વક
નમસ્કાર થાઓ. [૬]

જે અ અંધધાંસિક્કા-જે ભૂતકાલને વિષે (તીર્થંકર પદને
પામીને) સિદ્ધ થયા હોય.

જે અ ભવિસ્સંતિણાગમે કાલે-જે ભવિષ્યકાલમાં મિદ્ધ
થશે.

સંપદ અ વટ્ટમાણા-અને વર્તમાનકાલને વિષે વિચરતા જે
વીશ વિહરમાન તીર્થંકર ભગવંતો છે.

સવ્વે તિવિહુણુ વંદામિ-તે સર્વે ભગવંતોને મનથી, વચનથી
અને કાયાથી હું વાંદુ છું. [૧૦]

ભાવાર્થ

ઈન્દ્રમારાજ પ્રભુના કલ્યાણક સમયે આ સૂત્રના ઉચ્ચારણ
દ્વારા ઇન્દ્રભામાં શ્રી તીર્થંકર ભગવાનની સ્તુતિ કરે છે, તેથી આ
શાશ્વત સૂત્ર ઘણું જ પ્રખ્યાત છે. આ સૂત્રમાં શ્રી જિનેશ્વર ભગ-
વાનના વાસ્તવિક ગુણોને વિવિધ ઉપમા અલંકારથી અલંકારિક
શબ્દોમાં ગુંથવામાં આવ્યા છે આ શબ્દો પ્રભુ પાસે બોલતાં

ખોલતા જ્યારે અર્થનો વિચાર કરીએ, છીએ, ત્યારે, હૃદયમાં ભાવોદ્ધાસ પ્રગટાવે છે, જિનમુદિરે જઈએ ત્યારે ત્યાં, જિનમૂર્તિ સામે ચૈત્યવંદનની પેઠી પણ ડાબો પગ ઉઘે તાળી, તમા હાથ જોડી રાખીને વિનયપૂર્વક આ સત્ર જોનવાનું વિધાન છે પ્રતિ કમણ, દેવવંદન વિગેરે ક્રિયામાં પણ આ મૂત્ર ઝેરીતે જ ખોલવાનું વધાન છે.

પરિભલ

- ★ આજે ખમ-કાદીએ તો ખોતાના પેડિલ માણુમોના પ્રાપ્ત માણુસો બહુ બહુ તો સાત પેઢી સુધી યાદ રાખી રાકેતો! કેમકે, કેમકે જનવાનું ચયાગમ્ય હિત સાધી જએલા મહાગણ, કુમારપાલ, કે સિનાછ જેવા કોઈ કોઈ નેતાઓના નામો જોઈએ તો ઇનિહા સના પાના પર ચડ્યા હોવાને કારણે લાખા વખતથી દડેલા જણાય છે. તેમ આ સૂત્રમાં વર્ણવેલા અનત ગુણુમય અને છે. છાનિગમના પ્રાણીઓના ત્રિકાલોપકારી એવા શ્રી તીર્થંકર ભગવાનોના ગુણ નામાં આગમોમાં ત્રણ ચોવીસી સુધી તો રહે જ છે આ પણ તેઓની સર્વ શ્રેષ્ઠતાનુમાપક છે.
- ★ અભયદાન, જ્ઞાનચમુ મોક્ષમાર્ગ આ બધા જે રાત્રીકાળા પ્રભુની ભક્તિપરી પૂજના ખિચેલા પુણ્યો છે એ આ સૂત્રની પુરાવો છે.
- ★ ધર્મ નથી છે, ને તીર્થંકર ભગવાના સારથી છે, આપણે તે બેઉનો ખપ છે.
- ★ કેવલજ્ઞાનીનો મહાન ગુણ, મુક્તિ માટેનો પ્રયાસ, અને સાંભળ્યા કે જાણ્યા પછી થતો બાધ, અને પછી ક્ષેપનુ નક્કી કરવાપણુ, આ બધી નિમત્તો આ સૂત્રના રહેસ્યમય જની જાય છે.
- ★ ઉન્માર્ગે જવા રથને માર્ગે લાવે તેના જળુકારને મારણિ કહેવાય છે તસા-ના વિષય કથાયા આપણને ઉન્માર્ગે પાણી રજા છે, એ પ્રભુ ત્યાથી ઉચારી મુક્તિ તરફ સાચા માર્ગે જાય છે, માટે તેઓ આપા સા-ધિ જણાય છે, અને નિઃકાલજી બધું કહેવાય છે.

★ ચક્રવર્તી ચક્રથી છ ખંડ સાથે, તેમ આ તીર્થંકર 'ભંગવાન ધર્મ-
' ચક્રથી ચાર ગતિનો અંત કરે છે, અને તે ધર્મચક્રથી ભવ્યાત્મા
ઓની ચાર ગતિઓનો અંત કરાવે છે.

સરળ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-નમુત્યુષ્ણના રચનાર કોણ છે ? અને તે ક્યારે રચેલ છે ?
ઉત્તર — ઇદ્રમહાગજ જ્યારે 'સિંહાસન ઠપે છે' ત્યારે આ સૂત્ર
ખાતે છે તેમજ તીર્થંકર ભગવંતનું 'જન્મ કલ્યાણક
ઉજવેલા, પ્રભુજીને લઈ મેરુશિખર પર જાય છે, ત્યાં
ઠગ્યાભિપેક કરી પ્રભુની ભક્તિપૂર્વક જે સ્તુતિ કરે છે,
તે સ્તુતિ આ સૂત્રમાં છે. તીર્થની અપેક્ષાએ એ નમુ-
ત્યુષ્ણના રચનાર ગણધર ભગવંતો છે ખાત્રી તો સૂત્ર
શાશ્વત છે. આ સૂત્રમા પ્રભુની ૩૫ વિશેષણો દ્વારા સ્તુતિ
કરવામાં આવી છે

પ્રશ્ન ૨-નમુત્યુષ્ણનું ખીજુ નામ શું ?

ઉત્તર — શક્યતઃ અથવા ઇદ્રસ્તુતિ.

પ્રશ્ન ૩-આ સૂત્રમા ભગવાનનાં આટલા બધા વિશેષણો કેમ ?

ઉત્તર — દુનિયામા પણ દેખાય છે, કે જેટલો અભ્યાસ હોય, તે
પ્રમાણે ડીઝીઓ અપાય છે આ અભ્યાસીઓ બધા
અપૂર્ણ જ્ઞાનવાળા હોય છે ત્યારે ભગવાન તો પૂર્ણ
જ્ઞાની, કેવળજ્ઞાની છે અપૂર્ણ હોય તેને જ ચોકબધ
ડીઝીઓ અપાય છે તો પછી પૂર્ણ જ્ઞાનીને કેટલી હોઈ
શકે ? આથી સમજી શકાય તેમ છે, કે તીર્થંકર ભગ-
વાનને આ સૂત્રમા જણાતાં આટલા બધા વિશેષણો છે,
તે ઘણા નથી તેમાંનું એક પણ વિશેષણ તે ભગવંતની
વધુ પડતી મહત્તા દેખાડવા માટે નથી અનંત ગુણી
ભગવાનના અનંત ગુણો પામે એ વિશેષણો તો અધ્ય-

માન જ છે, તંધા જે ગણાવ્યા છે, તે પણ ગુણનિષ્પન્ન જ છે પ્રભુના ખાસ ખામ ગુણોનું આ સૂત્ર સમ્યક્ધ્યાન છે પ્રશ્ન ૪ ઉપ વિશેષણો ગુ સૂચવે છે ?

ઉત્તર —તીર્થ કર ભગવાન મિત્રાય અન્યત્ર તેવું ઉત્તમપણુ સભવતું નથી, જેમ બીજાઓને પરના ઉપદેશની જરૂર રહે છે, તેમ તીર્થ કરાને રહેતી નથી તેમના જેટલી મદિય તેમના મિત્રાય ખીજ કોઈ પચાવી પણ શકતા નથી તેઓના માર્ગદર્શન વિના ક્યાય પણ કોનો ઉદ્ધાર થયો નથી, અને થનાર નથી તેમની મદિય વિના ચોકિત થઈ શકતું જ નથી ભવથી ભય પામેલા નિરાધાર જીવાત્માઓ તેમના શરણુ વિના તરી શકતા જ નથી નમારથી તરવાનું તેમના વિના કોઈ શિખવાડવા સમય હોતું જ નથી આવું આવું આ વિશેષણોમાંથી ઘણું ઘણું શિખવાનું મળે છે

ૐ ૐ ૐ

(૧૪) શ્રી જાવંતિ ચેઈઆઈ સૂત્ર.

અન્વયાર્થ

જાવંતિ-જેટલા સમ્યાઈ-ચૈત્યો છે ઉટ્ટે-હિર્વલોકમા અ-અને અહે-અધોલોકમા તિરિઅલોએ-તિર્છાલોકમા મન્નાઈ-સર્વેને તાઈન્તે વહે-હુ વદના કર છુ હહ અહીં સતો-રહેવો છતા, રહો મહો, (રહો રહો) તત્થ-તથા મતાઈ-હેવા (ચૈત્યો)ને

સૂત્રાર્થ

જાવંતિ ચેઈઆઈ-જેટલા જેટલા જિનમંદિર

ઉટ્ટે અ અહે અ તિરિઅલોએ અ-હિર્વલોકમા, અધોલોકમા અને તિર્છાલોકમા જેમ ત્રણે લોકમા રહેલા છે

સન્વાઈ તાઈ વદે-તે સર્વે જિનાલયોને' હું વંદન કરું છું. ઈહ સંતો તત્થ સંતાઈ-લલે હું આ સ્થળે રહ્યો છું, છતાં ત્યાંના ભવ્ય જિનાલયોની ભાવજનનાનો લાભ મેળવવાના હેતુથી સર્વે ચૈત્યોને સમષ્ટિગત યાદ કરીને-હું વંદના કરું છું.

ભાવાર્થ

ત્રણ હુવનમાં રહેલા ચૈત્યોને આ સૂત્રમાં વંદના કરવામાં આવેલ છે. દેવમ દિરેના દર્શન કરવા મનુષ્યો વધ શકવાના નથી, એટલે અહીંના મંદિર વિગેરેમાં ચૈત્યવંદના કરતી વખતે ત્યાંના દરફળતા ચૈત્યોને પણ યાદ કરવા આ સૂત્ર શિખવાડે છે.

પરિમલ

★ ગુલ કાર્યોમા જેટલી જેટલી અનુમોદના કરીએ, તેટલો તેટલો પુણ્યબધ થાય છે. અહીં જનાઓની અનુમોદના કરીએ તેમા પણ આત્માને મહાન લાભ થાય છે. હિતમ કાર્યોમાં અનુમતિ ન આપે, ને ઉપેક્ષાભાવ રાખે, તો પાપનો લેપ લાગે છે, એમ જ્ઞાની-આનુ કથન છે. પાણીને ઢાળ હોય તો નીચે પડતાં વાર લાગતી નથી ઉચે ચઢાવવામા મશીન ઓઠવપુ પડે છે, તેમ ધર્મીને ઉત્તેજન જે ન મળે અથવા તેને અંતરાય રૂપ થવાથી, કે તેનો પ્રત્યે ઉપેક્ષા કરવાથી, કે સારો સાથ ન મળવાથી નીચે પડતા વાર લાગતી નથી. તેથી અનુમોદના પણ એક પ્રોત્સાહન છે અનુમોદના પોતાનો પણ લાભ કરનાર બને છે. આવા સારા કામોની અનુમોદનાથી ગુલ કાર્ય કરનાર ઉચી ભાવનાએ ચડે છે. એ ગીતે આ ચૈત્યોની વંદના કરાય, અને કરનારની અનુમોદના કરાય તો અપાર લાભ મળે.

★ સગાસબથીઓને યાદ કરવાનું સહેજે મન થાય છે, કારણ તેઓ પ્રત્યે પ્રીતિ છે તેમ સમકિતની સાકળ દેવગુરુધર્મની આથે પ્રીતિ

કરાને, પછી ધર્મને યાદ કરવાનું સહેજે મન થાય છે એટલે જિનમંદિરમાં જઈને આ બધા દુરદુરવા ચૈત્યો કે જિનેશ્વર સગવટોની પ્રતિમાઓ સાથે ટેલિકોન કરીને વાર્તાલાપ કરવા સુધે નમન કરવાનું મન થાય છે આ સૂત્રથી આવા લાભો થાય છે

★ ઊર્ધ્વ અને અધોલોકના ચૈત્યોની જ્ઞાની ભંગવટોએ બે આ સૂત્રથી આપણને બહુ કરાવી ન હોત, તો આપણે તેની સાથે ક્યાથી કરી રાકતે ?

સરળ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-“ભવતિ ચોદ્ધઆધ”નો અર્થ વિસ્તારથી સમજાવો
ઉત્તર —ત્રણેય લોકમાના ભૂત, વર્તમાન ને ભવિષ્યકાવના ચૈત્યોને અને જિનપ્રતિમાઓને આ સૂત્રથી વદના કહેલી છે અહીં રહ્યા રહ્યા પછી તે તે તીર્થોની કે ત્યાના અલોકિક જિનર્ષિઓની અમરણદ્વારા તેમાં વદના કરી છે રાજ તીર્થઆનોમાં જવું શક્ય હોતુ નથી, તે કારણથી અહીં રહીને આ રીતે ભત્રાનો લાભ લઈ મન મનાવવું પડે છે પણ શક્ય જાઓમાં સતોષ રહેતો નથી, એટલે ત્યા જાતે જઈને જ લાભ લેવા જવાનું કુદરતી મન થાય છે

પ્રશ્ન ૨-ઊર્ધ્વલોક ને અધોલોક આપણે જોયા નથી, તો આ ચૈત્યો પ્રદાથી જ માનવાના કે શું ?

ઉત્તર —આ ચૈત્યો ભડે દૂર હોય તેથી શું ? અત્યારે ‘મેં અમે રિકા જોયું નથી માટે હું નહીં માનું’ એમ જો કોઈ ભીલ કે ગામડાનો વનની કહે, તો તેથી “તે દેશ નથી” એમ થોડું માની લેવાય ? નહોતો અમેરિકાને જતાયે છે હાથનો બનાવેલ હોવા છતાં તે નકશાને આપણે માનીએ છીએ, ત્યારે આ ઊર્ધ્વલોક અને અધોલોકના જતાવનારા તો સ્ખીરિય છે કોઈ અનુભવી બહુકાર કાઢી કહે તો

૧. અત્યારે પણ આપણે કયાં માનતાં નથી? નોકરે કામ નોકરે, કે પત્ની રસોઈ બનાવે, તેમાં જેમ શ્રદ્ધા રાખવામાં આવે છે, તેમ આ જ્ઞાનીઓનાં વચનમાં પણ શ્રદ્ધા રાખીએ, તો શું વાંધા જેવું છે? અજ્ઞાનીના વચનમાં તો શકાને પણ સ્થાન છે, પરંતુ કેવળી ભગવંતોના વચનમાં તો શકાને સ્થાન જ નથી. શિક્ષક ઉપર પણ વિદ્યાર્થી વિશ્વાસ રાખે તો જ વિદ્યાન થાય.

૨૨

૨૨

૨૨

(૧૫) શ્રી ભવંત કે વિ સાહુ-સૂત્ર.

અન્વયાર્થ

ભવંત-જે (મહાવ્રતધારી). કે વિ-કોઈ પણ સાહુ-સાધુ મહારાજે ભગ્ત-પ ભગ્તશ્લેષોને વિષે ઐશ્વર્ય-પ ઐશ્વર્યશ્લેષોને વિષે મહાવિદેહ-પ મહાવિદેહશ્લેષોને વિષે મન્વેસિં-સર્વે સાધુ મહારાજોને તેસિં-તે પણ્ઓ-પ્રણામ કરું છું. તિવિદેહ-મન, વચન ને કાયાથી. તિદંડ-ત્રણેય દંડથી (મનદંડ, વચનદંડ ને કાયદંડથી) વિરયાણુ-વિરામ પામેલા તે પૂજ્યોને

સૂત્રાર્થ

ભવત કે વિ સાહુ-જે કોઈ પણ મહાવ્રતધારી સાધુમહારાજે વિચરે છે.

ભરહેરવચમહાવિદેહે અ-પ ભરત, પ ઐશ્વર્ય અને પ મહાવિદેહ શ્લેષોમાં (એ ૧૫ કર્મભૂમિઓમાં) અને તેમાં પણ ત્યાંના આર્યશ્લેષોમાં જ.

મન્વેસિં તેસિં પણ્ઓ-તે સર્વે સાધુમહારાજોને (પ્રણામ કરું છું) હું વાહું-છું.

તિવિદ્યુણુ તિદંડવિરયાણુ—(અશુભ કર્મબંધ કરાવનારા) મન, વચન ને કાયાના ત્રણે દંડથી (અશુભ યોગોથી) વિરામ પામેલા, (પૂજ્ય સાધુ મહારાજોને માત્ર ત્રિકરણપૂર્વક વંદન હો.), .

ભાવાર્થ

અહીંદ્વીપરૂપ મનુષ્યક્ષેત્રમાંની માત્ર ૧૫ કર્મભૂમિમાં જે અને તેમાં પણ અનાયન દેશોને છોડી આર્ય દેશમાં જ મુક્તિની આરાધના (સાધના) થાય છે. એટલે ત્યાં આદિત્રશીલ મુનિવરો હોય છે. તે, મુનિવરોને માદ કરીને આ સત્ત્વી નમસ્કાર કરવામાં આવેલ છે.

પરિભાષ

- ★ શ્રી જિનેશ્વરો અને જિનચિંબોનો જેમ મુનિવરોને પણ આત્મભાવનાને બચુત કરવામાં અસાધારણ નિમિત્ત માનવામાં આવેલ હોવાથી પણ આ સૂત્ર જૈનચૈત્યમાં બોલવામાં વાંધા જેવું નથી.
- ★ આ સૂત્ર ભગવાનની પાસે દેરાસરમાં, બોલવાનું વિધાન છે તેમાં એ પણ કારણ છે, કે જે મુનિવરોને આ સૂત્ર દ્વારા ૧૧ અહીં વંદના કરવા કહેલ છે, તેમાં સામાન્ય કેવલજ્ઞાનીઓનો પરમાવધિવાળા, બ્રહ્મધારી ૧૪ પૂર્વધર, કે બીજા મુદ્ધાંતોની મુનિવરોનો તેમ મહાન શુભધરોનો પણ સમાવેશ થાય છે. સામાન્ય કેવળી મુનિઓ પણ પાંચ પરમેષ્ઠિઓમાં તેા છે જ, એટલે અહીં વંદન થાય, તે ચોખ્ખું જ ગણાય.
- ★ મન, વચન ને કાયાથી આખી દુનિયા શમ્ભુશબ્દ દેડાય છે માત્ર ભાવસાધુઓ જ તેનાથી દંડાતા નથી. પદ્મ દેવોના મુનિવરોને વંદન કર્યું, તેમાં કેવલજ્ઞાનીઓ પણ આવી. બીજા છે, મહાન શુભધર ૧૪ પૂર્વીઓ પણ આવી જાય છે, તેમજ બીજા સમગ્રી મુનિવરો પણ આવે છે. તત્પરંતર પૂજ્ય સાધ્વીજી મહારાજોનો પણ તે વંદનામાં સમાવેશ થાય છે. વાદે તે વંદવને.

- ★ દેવતત્ત્વને જેમ તારક માનવામાં આવ્યું છે, તેમ ગુરુતત્ત્વને પણ એટલું જ તારક માનવામાં આવ્યું છે. દેવની અને ધર્મની ગુરુ જ ઓળખાણ કરાવે છે, માટે એ તત્ત્વત્રયીમાં ગુરુતત્ત્વને ભૂલી ન જવાય એ હેતુથી જિનાલયમાં આ સાધુવંદન સૂત્ર ઉચ્ચારવાનું વિધાન હોયું ઘટે.
- ★ જેમ દેહ્યેમાં ત્રણ વસ્તુઓ જોડાએલી હોય છે. ઍનિન, ડખ્યાઓ ને ગાડ. તેમ શાસનમાં દેવ, ગુરુ ને ધર્મ એ તત્ત્વત્રયી પરસ્પર સંકળાએલી છે.
- ★ પાંચે પરમેષ્ઠિઓમાં સાધુપણનો સામ્યભાવ છે. તે યાદ કરવા દેવની સાથે ગુરુપદને પણ યાદ કરવું ઉચિત ધારી જિનચૈત્યોમાં આ સૂત્ર બોલવાનું વિધાન જરૂરી લેખાય છે.

સરળ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-જાવંત કે વિ સાહૂ મૂત્ર શા માટે રચાયું? ત્રણ હંડ કયા ને કોના?

ઉત્તર — પંદર કર્મભૂમિના એટલે અઢીઢીપના આયક્ષેત્રોમાં વિચરતા સર્વે સાધુમહારાજોને વંદના કરવા માટે આ સૂત્ર છે. મન, વચન ને કાયાના અશુભ વ્યાપારરૂપી ત્રણ હંડથી વિરામ પામેલા ગુણવાનોને આ સૂત્રમાં નમસ્કાર કરવામાં આવેલ છે તિવિહેણ શબ્દ વંદન કરનાર માટે છે, અને ત્રિહંડવિરત શબ્દ મુનિવરો માટે છે.

પ્રશ્ન ૨-ત્રણ હંડનો વિરામ એટલે શું?

ઉત્તર — “મનથી ઘણું ધૂરું ચિંતવાય છે, ને તેથી પાપ લાગે છે,” તેવું એટલે ભાગે લોકો પ્રમજ્જતા નથી. વચનથી પણ ઘણું વેરઝેર-પાપો જંધાય છે કાયાથી પાપ થાય તે રોકાતાં નથી. એટલે અહીં જતાવ્યું છે કે-મુનિવરો ઉપરના ત્રણે પાપદેશથી અલિપ્ત રહીને પવિત્ર જિંદગી

જીવી રહ્યા હોય છે. તેથી જ ત્રણ દંડ વિનાનું જીવન જીવવામાં અતિશય મહત્ત્વ સમાજેલું છે. ત્રણ દંડથી દંડાતા જીવોએ પોતાના જીવનને ત્રણ દંડ વિનાના જીવોની સાથે સરખાવી જોવાનું અહીં ગર્ભિત સૂચન છે. પવિત્ર કોણું અને અપવિત્ર કોણું એવું જોવાનું આ સૂત્રથી મન થાય છે.

❧

❧

❧

(૧૬) શ્રી પંચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર સૂત્ર.

અન્વયાર્થ

નમો-હું નમસ્કાર કરું છું. અહિં-અરિહંત. સિદ્ધ-સિદ્ધ. આચાર્ય-આચાર્ય. ઉપાધ્યાય-ઉપાધ્યાય. સર્વસાધુલય-સર્વ સાધુ મહાત્માઓને

સૂત્રાર્થ

નમોઽહિંત્સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાય સર્વસાધુલયઃ— અરિહંત ભગવંતો, સિદ્ધ ભગવંતો, આચાર્ય મહારાજો, ઉપાધ્યાયજી મહારાજો અને સર્વ સાધુ મહારાજોને (એ પાંચ પરમેષ્ઠિઓને) હું નમસ્કાર કરું છું.

ભાવાર્થ

નવકાર મહામંત્રનું સંસ્કૃત ભાષામાં આ મંત્ર સંક્ષેપરૂપ છે. ૧૪ પૂર્વોના આર નવકાર છે, જે તે મંત્ર આ નાના મંત્રમાં લઘુ સ્વરૂપમાં સંક્ષેપથી આવી જાય છે.

પરિમલ

નવકાર મહામંત્ર સર્વ માંગલિકોનું મૂળ છે. શ્રી જૈનશાસનનો સાર છે, ૧૧ અંગ અને ૧૪ પૂર્વોનું નેમા ગદ્ય છે. સદૈવ શાંતિ એવો

એ મહામત્ર છે સર્વ મનોમા એ એક છે સર્વે મનોરથોને તે પૂર્ણ કરે છે તેનો ચંમત્કાર અગ્રણ્ય છે એ મત્રને સક્ષિતપણે સંસ્કૃત ભાષામાં શ્રી સિદ્ધનેન દિવાકરસૂરિજી મહારાજે પૂર્વોમાથી ઉદ્ધૃત કરી આ સૂત્ર બનાવેલ છે

★ નવકારનું “નમોઽર્હત્” એક સક્ષિત સૂત્ર છે તેનો પણ સક્ષેપ “અસિઆઉસા” છે તેનો ય સક્ષેપ ચક્રારમા છે, મારે ચક્રાગ્ર મત્રબીજ અને ધ્યેયરૂપ છે

★ દુનિયામાં આ પાંચ પરમેષ્ઠિઓ જ સાર છે એ જૈન શાસનનું મૂળ છે વિરતિનું એ ઘર છે એમ આ સૂત્ર સ્પષ્ટ જાગ્રાવે છે

★ મુક્તિના જ સાધક એના આ પાંચ પરમેષ્ઠિઓ સિવાય દુનિયા ભરમાં કોઈ આપણને નમસ્કાર કરવા યોગ્ય નથી, એમ આ સક્ષેપ સૂત્ર બોધ આપે છે તે સિવાય દુનિયામાં બધું ખોટું છે, એટલે કે મુક્તિની સાધના વિના બીજી કોઈ પણ જાતની પ્રવૃત્તિઓ સસાર વધારનાર છે એમ આ સૂત્રમાંથી આડકતરી રીતે શિખવા મળે છે

સરળ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-નમોઽર્હત્ સૂત્ર કોણુ જ્યેષ્ઠ છે? તે વિષે શું જાણો છો?

ઉત્તર — નવકાર મહામત્રનો સંસ્કૃત ભાષામાં સક્ષેપ કરી આ મૂત્રમાં પાંચ પરમેષ્ઠિઓને નમસ્કાર કરેલ છે. તેના રચનાગ્ર (દષ્ટિવાદમાંથી ઉદ્ધરીને રજુ કરનાર) મહાદ્ વિક્રમના પ્રતિજ્ઞાધક શ્રી સિદ્ધનેન દિવાકરસૂરીશ્વરજી મહારાજ છે

પ્રશ્ન ૨-શ્રીઓને નમોઽર્હત્ બોલવાની કેમ મનાઈ છે?

ઉત્તર — તે સૂત્ર દષ્ટિવાદમાંથી ઉદ્ધૃત કરેલ હોઈ તેની મનાઈ છે એવો નિયમ છે, કે દષ્ટિવાદના સૂત્રો સ્ત્રી જાતિ ભણી શકે નહીં, તેથી શ્રીઓને તે બોલવાની મનાઈ છે.

(૧૭) શ્રી ઉવસગ્ગહરં સ્તોત્ર.

અન્વયાર્થ

ઉવસગ્ગ-જેમના શામનના વિષે (લકનોના) ઉપસર્ગો, મ ક્રોડે ઉપદ્રવેનો હર-નાશ કરનાર. પાસ-પાર્શ્વ નામનો યક્ષ, પ્રભુનો એવક છે એવા (કે જે દેવ શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનો ભક્ત છે) પાસ-શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનને વંદામિ-વાદુ છુ. હંમધણુ-આ ક્રમેના સમૂહથી મુક્ત-(જે પ્રભુ) મૂખએલા છે નિસહર-વિષને ધારણ કરનાર સાપના નિસ-ઝેરનો (ભાવથી મિથ્યાત્વરૂપી ઝેરનો પણ) તિલાસ-જેમના પ્રભાવથી નાશ થાય છે મંગલ-અને મંગળ (તથા) કલ્યાણ-સુખની વૃદ્ધિ કરનાર કલ્યાણનું જે આવાસ-ઘર છે [૧] નિસહરકુલગમત-વિષધર રુક્ષિંગ નામના મંત્રને કહે-કહને વિષે-હૃદયમાં ધાર્દર્ષ-ધારણ કરે, એટલે પળે પળે સ્મરણ કરે. જો-જે સયા-સદા, હુ મેશને માટે મહુઓ-મનુષ્ય તસ્સ-તે મનુષ્યના ગહ-મહો મંગળ, શનિ જેવા નરતા હોય તે તથા મેગ રોગ મારી-મઝકી દુર્-દુષ્ટ જગ-જવર-તાવ જાતિ-પામે છે ઉવમામ-ઉપશાત (નાશ) ચિદુર્-હો દૂરે-દૂર મતો-એ મંત્રનો પ્રભાવ તો તુજઝ-(પરંતુ) તમને પછામો-ભાવપૂર્વકનો કઠેલ પ્રણામ માત્ર વિ-પણ બહુકૃતો-ધણા ધણા ઉત્તમ દ્વગ આપનારો હોઈ-થાય છે નર-(પછી ભલે તે પ્રણામ કરનાર) મનુષ્ય હોય કે નિરિએમુ-તિર્થચગતિમા પણ હોય (મનુષ્ય કે તિર્થ-વમા ગયા હોય તો પણ) છવા-જો પાવનિ- ના ન નથી દુકખ-દુખ દોગમ્ય-દુર્ગતિ કે નિ નાન યુજોને પામે છે) [૩] તુહ-તમારા નરકા મહામન નમ્યકૃત્ય ન્તને સદે-પામીને (અને જે શુદ્ધ સાર છે, દાધર્મની શ્રદ્ધા-રૂપી નમકિત) ચિંતામણિ-ચિંતામણિ અપામ્ય-અથવા દુ-પ (પાદપ) વૃક્ષથી પવન અપામ્યકૃતિએ-

અભ્યધિક, અધિક ક્રિમતવાળું છે. (તે મળવા બાદ) પાવંતિ-
પામે છે. અવિગ્નેષુ-વિદ્યરહિતપણે એટલે શીઘ્ર. (વિદ્ય આવે
તો દીલ થાય) છવા-સકિતવાન છવો. અચરામર-અચર-અમર
એટલે જ્યાં (જન્મ) જરા અને મરણ નથી તેવા મોક્ષના સર્વ-
શ્રેષ્ઠ. દાણુ-સ્થાનને. [૪] ધમ્મ-એ પ્રમાણે. સંથુઓ-મેં સ્વતંત્રતા
કરી. મહાયસા-ત્રણેય જીવનમાં દેલાયો છે વિસ્તૃત યશ જેનો
એવા હે યશસ્વી પ્રભુ! સત્તિ-સકિતના. ઝભર-સમૂહે કરી.
નિઝભરેણુ-નંપૂર્ણ ભરેલા. હિયએણુ-હૃદય, હૈયાવડે. તા-તે
કારણથી. દેવ!-હે દેવ! દિશ્વ-મને આપો. યોર્હિ-(સમકિત રત્ન)
યોધિને. ભવેભવે-આ ભવ ને પરભવને વિષે. પાસ-હે! પાર્શ્વનાથ
ભગવાન! જિજ્ઞાસુ-સામાન્ય કેવળીઓરૂપી તારાઓમાં ચંદ્રની
જેમ શોભતા એવા. [૫]

સૂત્રાર્થ

ઉવસગ્ગહરં પાસં-જેમના શાસનમાં ભક્તજનો પર આવતા
અનેક સંકટોને હરનાર પાર્શ્વ નામનો યક્ષ પ્રભુનો સેવક છે.
(એટલે તે યક્ષ પાર્શ્વનાથ પ્રભુનો અને તે ભગવાનના ભક્તોનો
પણ ભક્ત છે.)

પાસં વંદામિ કમ્ભઘણુમુક્તં-તે સમગ્ર કર્મોથી મુક્ત થએલા
એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનને હું વાંદું છું.

વિસહરવિસનિત્રાસં-સર્પના ઝેરનો તથા મિથ્યાત્વરૂપી ઝેરનો
દેશનામૃતથી જે નાશ કરે છે, તથા

મંગલકેદલાણુ આવાસં-મંગલ અને કલ્યાણના ધામરૂપ જે
ભગવાન છે. (૧)

વિસહરકુલિંગમંતં-“વિપદસ્કુલિંગ” નામનો મંત્ર જે શ્રી
પાર્શ્વનાથ પ્રભુના નામગર્ભિત ચમન્દારવાળો છે, તે મંત્રને.

કુઠે ધારેઈ જો સંયા મંછુઓ-એ પુરુષ અથવા સ્ત્રી હૃદયમાં
સદા પ્રારણ કરે છે, એટલે જે તેનું નિત્ય સ્મરણ કરતા
હોય છે. (અને જો)

તરુમ ગહરોગમારી-તેને કોઈ રાહુ, મંગલ કે શનિ જેવા
કૂર ગ્રહ નહતા હોય, કે તે દ્વારા તેને નુકશાન થતું હોય,
કે જીભ કોઈ રોગ અથવા મેરકી થયેલ હોય, તો.

દુઈ જરા જાંતિ ઉવસામ-અથવા દુષ્ટ પ્રકાશના બ્લંડા (અવ-
ધિનો, ઝોકાંતરિયો જેવા) પણ એ મંત્રના સમગ્રણથી
શંભી બન્ય છે. (૨)

ચિટુંઉ દૂરે મંતો-એ મંત્રના પ્રભાવની વાત તો જાણુ પરગ્રહો!
એ તો અજળ છે જ, (કારણ કે મંત્રો અને ઔષધિઓનો
અમત્કાર અગમ્ય હોય છે) એટલે તે મંત્રઅમત્કારો તો
દૂર રહો. (અથવા મંત્રોના આરાધનાથી પ્રભાવ તો ફેલાય જ
પણ વગર મુકદેલીએ, વગર આરાધને, માત્ર નામસ્મરણ કે
પ્રણામ પણ જો કરે તો.)

તુજા પણામે વિ જાહુફલો હોઈ- પરતુ હે અશરણના
શરણ! અનાથના નાથ! ને અનંત પ્રભાવવાળા હે પ્રભુ!
તમને ભાવસહિત એક પ્રણામ કરીએ તે પણ ધણાં ધણાં
દુઃખ આપનાર બને છે. (જાહુફલ એટલે સૌભાગ્ય, આરોગ્ય,
ધન, ધાન્ય, સ્ત્રી, પુત્ર, વૈભવ, ચક્રવર્તિ અને ઇદ્રાદિકની ઋદ્ધિ
વિગેરેની પણ પ્રાપ્તિ.)

નરતિરિઓમુ વિ જીવા-મનુષ્યમાં અને તિર્યંચગતિમાં રહેલા
જીવો.

પાવંતિ ન દુર્ફળ દોગચ-દુઃખ અને દારિદ્ર્ય (દુર્દશા) ને
પામતાં નથી. (એ ભાવપૂર્વકના પ્રણામના પ્રતીકે જીવો ગમે

ત્યાં માનવકે તિર્યચગતિમાં ગયા હોય, ત્યાં પણ મળી શકે તેવાં ઘણાં સુખનો અનુભવ કરનારાં બને છે.) (૩)

લુહ સંમમત્તે હહે-દેવ, ગુરુ અને ધર્મમાં અચળ શ્રદ્ધાસ્થ પતમારું સમ્યક્દર્શન (સમકિત) પામ્યાં પછી.

ચિંતામણિ કપ્પપાયવજ્જમહિચ્છે-(તે સમ્યક્ત્વદર્શન કેવું છે, તે કહે છે.) મનોવાંછિત પૂરણ કરનાર ચિંતામણિરત્ન કે કલ્પવૃક્ષ (અથવા કલ્પવેલ) થી પણ અભ્યધિક એવી સુક્તિ સુધીની કામનાઓ પૂરણ કરે (તેવું સમકિત મેળવીને).

પાવંતિ અવિગ્ધેણુ- (બ્રહ્મોક્ષની પ્રાપ્તિમાં) કોઈ પણ અંતરાય, મુશ્કેલી ને ત્રિષ્ણાઓ વગર પામે છે.

જીવા અયરામરં ઠાણુ-ભવિજીવો જ્યાં જરાં અને મરણ નથી તેવા અજરામર ભોક્ષસ્થાનને પામે છે. (૪)

ધર્મ સંથુઓ મહાયસ!-હે મહાન યશસ્વી પાર્શ્વપ્રભુ! એ પ્રકારે મેં સ્તુતિ-સ્તવના કરી.

ભક્તિભરનિભરેણુ હિયઓણુ-ભક્તિના અતિશયથી પૂર્ણ એવા હૃયાથી (અત્યંત ભાવભક્તિથી)

તા દેવ! દિજ્ઞ બોહિ-તે કારણથી હે દેવાધિદેવ! મને સમકિત આપો. (સમકિતથી ભોક્ષ મળે છે, તે માટે હું સમકિતની જ અહીં માગણી કરું છું.)

ભવે ભવે પાસ જિણુચંદ!-સામાન્ય કેવલીઓમાં ચંદ્રમા સમાન હે પાર્શ્વપ્રભુ! ભવોભવને વિષે (શ્રેય કરનાર અને વિશ્વ હરનારા એવા હે ધરણેંદ્ર પદ્માવતિપૂજિત, પરમ કારણિક, શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાન! આ જન્મમાં અને જન્મો-જન્મમાં આ ભક્તિના પ્રભાવથી મને સમકિત આપો.) (૫)

ભાવાર્થ

આ સૂત્રમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનો પ્રભાવ વર્ણવ્યો છે. મંકટમાં આ સ્તોત્ર ૨૧ વખત ભજવવાથી ઘણાજ લાભો થાય છે. મહામંત્રગર્ભિત આ સ્તોત્ર છે. કહેવાય છે, કે આ સૂત્રમાં પહેલાં સાત ગાથાઓ હતી, પણ તેના રચયિતા સૌદ પૂર્વધગ શ્રી ભદ્ર-બાદસ્વામીજી મહારાજે પોતે જ કેટલાક કારણોસર પાછળથી તે ગાથાઓને સદરી લીધી છે. સમક્રિતની પ્રાપ્તિ ઉપર આ સૂત્રમાં ઘણાજ ભાર મુકવામાં આવ્યો છે.

પરિભલ

- ★ છોડોને કુખ, દરિદ્રતા, સકટ કે આપત્તિઓ ઇષ્ટ નથી, છતાં કાંઈને કાંઈ આવે છે, એટલે તેને દૂર કરવા પાર્શ્વપ્રભુને પ્રણામ અને મંત્રનું સ્મરણ કરી શ્રેય કરવાનું આ સૂત્રમાં ગર્ભિત વિધાન છે.
- ★ "સમક્રિત મળે" એનો અર્થ એ કે—મુક્તિ તરફના પ્રયાણની દિશા મક્કી થઈ ધીમેધીમે સુયોગો મળતા જાય, ને તે આત્મા પોતાની મહામહેનતે મેળવેલા સમક્રિતને નિર્ભય રાખવા સારા સયોગો માટે શોધ કરતો રહે, એટલે ધીમે ધીમે સ્થિત પ્રયાણ કરતાં કરતાં મુક્તિની નિકટ જતો જાય. ચાલતું મુક્તિને પણ પામે એ ભાવાર્થ બતાવવા ચોથી ગાથામાં સમક્રિતથી મુક્તિનો "કાર્યકારણભાવ" બતાવવામાં આવેલ છે. સમક્રિત કારણ છે, ને મુક્તિ કાર્ય છે.
- ★ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુજીની પ્રતિમાજીઓ બધા બધા હોય છે, ત્યાં ત્યાં સ્વમંત્રકાર ઘણો સંભળાય છે, તેનું કારણ એ છે કે ૨૩ તીર્થ-કર ભગવંતોની મૂળ શાસનદેવીઓ અથવા ગઈ છે, અને આ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની મૂળ શાસન અધિષ્ઠાત્રિકા દેવી અત્યારે પોતાના સ્થાને વિદ્યમાન છે, તેથી પ્રભુનો ઉપકાર માનીને તે પ્રભુના સેવકોને પ્રભાવ દેખાડે છે, તથા એ પ્રભુજીના ઘણા શિષ્યો, જે

ભગવાન ઉપર અમાય શ્રદ્ધા અને અમિત પૂજ્યભાવ રાખતા હતા, તેમાંથી જે જે દેવગતિમાં ગયા ને દેવ થયા છે, તે દેવતાઓ પણ પાર્થપ્રભુના ભક્તાર્થને આંતરિક ઘણી જ સહાય કર્યા કરે છે, એટલે કે કષ્ટોમાંથી બચાવ્યા કરે, કામિત પૂર્ણ કરે, અને ધર્મ કરવાની અનુકૂળતા કરી આપે છે. એટલે જ કેટલાકો નવકા-રની જેમ “ઉવસગ્ગહર” ની પણ માળા ગણે છે.

★ સમકિતની પ્રાપ્તિ, ને તે મળ્યા-પછી તેને નિર્મળ રાખવા ઉપર આ મુત્રમાં ઘણો જ ભાર મૂકાયો છે. આથી કોઇને સમકિત પમાડતું તેમા બહુ જ પુણ્યનો લાભ થાય છે, એમ પણ અહીં સ્પષ્ટ તરી આવે છે.

★ મૂર્તિના દર્શનથી સમકિત પમાય છે, માટે ઘણાં ભક્તો દૂરદૂર જાત્રાઓ કરવા જાય છે, પ્રતિમાજીઓ ભરાવે છે, ને પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવે છે.

★ સમકિત આવે ત્યારે શ્રી વીતરાગ પ્રભુ પર ભક્તિભાવ જાય છે, ને તે ભક્તિથી મુક્તિ મળે છે.

★ આટલાં બધાં ચમત્કારવાળા શ્રી પાર્થપ્રભુના તીર્થો મોજુદ છે, છતાં મૂર્તિને નહીં માનનારો વર્ગ આ પૃથ્વી પર અસ્તિત્વ ધરાવે છે, તે એક મહા આશ્ચર્યની વાત છે.

★ મંત્રપણ પણ આધ્યાત્મિક બળનું એક પરકતત્વ છે, એમ આ મુત્રથી પુરવાર થાય છે.

સરળ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-“ઉવસગ્ગહર” શબ્દનો યુજ્જ્વાલો અર્થ શો ?

ઉત્તર—ઉવસગ્ગહર એટલે ઉવસગ-વિદ્યોને, હર એટલે હર-નાર-હર કરનાર, કોઈ પણ વિદ્યોનો નાશ કરનાર.

પ્રશ્ન ૨-ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર કયા સન્નેગોમાં રચાયું ? તેના રચનાર કોણ હતા ?

ઉત્તર—ઉજ્જયિણી નગરીમાં શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીજીનો ભાઈ વરાહમિહિર નામનો એક વિદ્વાન ગ્રાહ્યજી હતા. તે મરીને

અતર થયો તેણે દ્વેષભાવથી શ્રી જૈન મધમા મરકો
વિગેરે ઉપદ્રવો ફેલાવ્યા ત્યારે શ્રી સધની વિનતિથી
ઉપદ્રવ નિવારણાર્થે ૧૪ પૂર્વધર શ્રી ભદ્રબાહુરુદ્રનામી
મહારાજે આ સ્તોત્ર રચ્યું, ને તેનાથી મનેકુ જળ
છાટવાથી રોગનું નિવારણ થયું, અને સર્વત્ર શાંતિ થઈ

(૧૮) શ્રી જય વીયરાય (આર્થના) સૂત્ર.

અન્યાર્થ

જય જય પામો વીયરાય!-હે વીતરાજ! જગગુરુ-હે ત્રણ
ભુવનને માર્ગદર્શન આપનાર વિશ્વના ગુરુદેવ હોડો-હો, મળો,
આપો મમ-મને તુલ્ય-તમારા પભાનઓ-પ્રભાવથી ભયન-
હે ભગવાન! ભવનિબ્ધેઓ-અસાર એવા મમાર પરથી નિવેંદ
એટલે વૈરાગ્ય, ઉદામીનભાવ અથવા કટાણો મગ્ગાણુસારિયા-
માર્ગાણુસારીપણુ ઇર્દુડ્ય-મોક્ષના વાછિત ફળની સિદ્ધિ-પ્રાપ્તિ
(૧) સોગર્ભિરુદ્ધઆઓ-લોકમા પણુ જે જે નિંદ્રા કૃત્યો ગણાતા
હોય તેવા કામોનો ત્યાગ ગુરુજણપૂઆ ગુરુ મહારાજોની તથા
માળાપ તેમજ વડિલ જનોની (વિનયાદિ પાળી બહુમાન માન્ય-
વબુ તે) પૂજા પરત્યખનન ચ-અને સ્વાર્થ મૂકી પરાર્થ, એટલે
પરોપકાર કરવાનો મહત્ત્વ ગુણુ સુહૃદગુરુજોગો-ઉપકારી, ચારિત્ર
દાતા ને ઉપદેશ ગુરુમહારાજોનો સુયોગ તત્ત્વયણુ-તેમના
વચનને (ગુરુમહારાજ પણુ ભગવાનની આજ્ઞાથી નિરુદ્ધ કહે નહીં,
માટે ગુરુવચન પણુ માન્ય ગણાય) સેવણા-નપૂર્ણપણે પાલન
કરવાની તત્પરતા આભર-જીવુ ત્યા મુખી, આખી નિંદ્રાગી
અખડા-અખડ રીતે (આજ્ઞાનો થોડો પણુ વિરોધ કે ભગ કુર્યા
'વિના) (૨) વારિજજઠ નિયંધ કરવામા આવ્યો છે જઘ વિ-
જો કે નિયાણુજઘણુ-નિરાકુ (તપ, પૂજા કે બીજી કોઈ ધર્મ-
ક્રિયાના ગદલામા આમારિક ફળની માગણી થતી હોય તેવી ઇચ્છા

કરવી તેને નિયાણું કહે છે) તુહ-તમારા સમયે-સિદ્ધાંતમાં, આગમગ્રંથોમાં. તાહુ ત્રિ-તો પણ. મમ-મને. હુજ્જ-મળજો, હોજો. સેવા-આજ્ઞાપાલન, પૂજા, ભક્તિ. ભવે ભવે-આ ભવ, પરભવ કે ભવોભવને વિષે. તુમહ-તમારા. ચક્ષુષાણં-ચરણોની (સેવા.) (૩) દુઃખકષ્ણઓ-(મને દુઃખ ગમતું નથી માટે) દુઃખોનો અતં અથવા ક્ષય. કમ્મકષ્ણઓ જે કર્મો ચાર ગતિમાં રખડાવે છે; તે કર્મોનો સર્વથા નાશ. સમાહિમરણુ-અને મરણ વખતે સમાધિ (જેથી દુર્ગતિનાં દુ ખો સકુવાં ન પડે.) યોદ્ધિલાભો-સમક્રિતની પ્રાપ્તિ. અ-અને સંપન્નઉ-પ્રાપ્ત થાઓ. મદ-મને. એઅં-આ. તુહ-તમારો. નાહુ-હે નાથ! પણામકરણુણં-આ ભારપૂર્વકના પ્રણામ કરવાથી. (૪) સર્વમંગલ-સર્વે મંગલોમાં. માંગલ્ય-જે શ્રેષ્ઠ છે. સર્વ કલ્યાણુ-સર્વ કલ્યાણોનું. કામલ્યં-મૂળ કારણ છે. પ્રધાનં-પ્રધાન શ્રેષ્ઠ છે. સર્વધર્માણું-સર્વધર્મોમાં. જૈનં-શ્રી જિનેશ્વર (ત્રીયંકર) પ્રભુનું. જયતિ-જયવંતુ વતો છે. શાસનં-સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક ને શ્રાવિકારૂપી શ્રી ચતુર્વિધ સંઘરૂપી શાસન. દિવ, ગુરુ ને ધર્મની પ્રચલિત આરાધનાને જૈન શાસન કહેવાય છે) (૫)

સૂત્રાર્થ

જયવીરરાય! જગગુરુ!-હે વીતરાગ! વિશ્વમાત્ર પર એક જ હિતબુદ્ધિ રાખી, ઉપદેશ દઈને તારનારા હે ત્રણ લોકના ગુરુ! તમારો જય હો.

હોઉ મમં તુહ પલાવઓ ભવથ !-હે ભગવાન ! સાચી ભક્તિથી જે આ તમારી હું પ્રાર્થના કરું છું, તેના ફળ-રૂપે તમારા અચિંત્ય પ્રલાવથી મને નીચે જણાવેલા ગુણો શીઘ્ર પ્રાપ્ત થાઓ.

ભવનિવ્વેઓ-(૧) ભયંકર એવા જન્મ મરણનાં દુઃખોથી ભરેલા આ અસાર સંસાર ઉપરથી વૈરાગ્ય (અણુગમો.)

મગ્ગાણુસારિયા ઇદ્દેલમિદ્ધિ-(૨) મોક્ષે જવાની લાયકાત કેળવવાના-શુભોવાળું માર્ગાનુસારીપણું. (માર્ગાનુસારીપણાના ૩૫ શુભો હોય છે) (૩) મોક્ષે જવાની મારી જે લીન મનો-કામના ઇષ્ટ છે, તે ફળની મિદ્ધિ. [૧]

લોગવિરુદ્ધરચાઓ-(૪) જે જે કાર્યો લોકમાં નિંદ્ય ને નિપિદ્ધ હોય તેવા લોકવિરુદ્ધ કૃત્યોનો ત્યાગ. (ઇતિર લોકમાં પણ જે કાર્યો નિંદાપાત્ર હોય તેનો ત્યાગ)

ગુરુજણપૂજા પરત્થકરણું ચં (૫) પૂજનીય જનો-માતા-પિતા વિદ્યાગુરુ વિગેરેની પૂજા, ભક્તિ, આદરભાવ, વિનય, બહુમાન વિગેરે અને (૬) પોતાનાં સ્વાર્થનો પણ ત્યાગ કરીને બીજા કોઇનો પણ ચરોચકાર કરવાનો શુભ. (પોતે હુઃખ વેડીને પણ કોઈ હુઃખીની મદદે જવું તે.)

મુહુગુરુજોગો તવ્વયાણુસેવાણા-(૭) મહામતધારી, નિઃસ્પૃહી ને નિઃસ્વાર્થી એવા પવિત્ર ઉપકારી ગુરુમહારાજોનો મુયોગ (૮) તથા જિનારાથી જે વિરુદ્ધ ઉપદેશ આપે નહીં તેવા પરમ પવિત્ર નિઃસ્પૃહ ગુરુઓનાં વચનનું પાલન કરવાની ભાવના, એટલી વસ્તુઓ મને મળો.

આસવમખંડા-આખી જિહ્વા પર્થતઃ અખડિતપણે : (એક નાની પણ આજ્ઞાનું ઉચ્ચંધન કર્યા વગર) સેવા કરું. [૨] વારિજજઘં જઘં ત્રિ નિયાણુખંધણું-જે કે નિદાન એટલે નિયાણું ખાંધવાનો નિષેધ કરવામાં આવ્યો છે.

વીહરાય! તુહ મમયે હે વીતરાગ દેવ! તમારા જ આગમ ગ્રંથોમાં અને મિદ્ધાતોમાં:

એવ મમ હુજ્જ સેવા-(૯) તે છતાં હું એટલી તો મારાણી આજે જરૂર કરું છું (તેને કદાચ નિયાણું કહેવાતું હોય)

તો પણ આટલું માઝ્યા વિના રહી શકતો નથી) કે મને સેવા મળજો.

ભવે ભવે તુમ્હ ચલણાણું-જન્મો જન્મને વિષે તમારા જેવા વીતરાગ દેવાધિદેવોના ચરણોની સેવા મળજો. [૩]

દુઃખદુઃખઓ કમ્મદુઃખઓ-(૧૦) દુઃખોનો દાય થાઓ, તથા (૧૧) કર્મોનો સર્વથા નાશ થાઓ.

મમાહિમરણું ચ ખેહિલાલો અ-(૧૨) મરણ વખતે નશ્વર વસ્તુઓ પર મોહ મમત્વ ન રહે ને સમતા રહે તેવી સમાધિ જેનું પંડિત મરણ કહે છે, અને વળી (૧૩) સમ્યક્ત્વનો લાભ (સમક્ષિત મળે અથવા તે નિર્મળ રહે તેવા સંયોગો પણ મળો.)

સંપન્નજી મહ ઓઅં-ઉપર જણાવ્યા તેવા ગુણો મને આપના પ્રભાવથી પ્રાપ્ત થાઓ.

તુહ નાહ ! પણામકરણેણું-હે નાથ ! તમને આ ભાવપૂર્વક જે પ્રણામ કરીને પ્રાર્થના કરી રહ્યો છું, તેના ફળ અથવા પરિણામ રૂપે [૪]

સર્વ મંગલમાંગલ્ય-સર્વ મંગલોમાં જે જિનશાસન શ્રેષ્ઠ મંગલ છે.

મર્વકદયાણુકારણું-દુનિયામાં કત્યાણુવાળી સુખ આપનારી જે જે ચીજો છે, તે સર્વે કત્યાણુ સાધક ચીજોનું શ્રી જિન-શામન મહાન, મુખ્ય ને પ્રથમ કારણ છે.

પ્રધાન સર્વધર્માણું-સર્વે ધર્મોમાં જે ગહિંસા, સંઘમ ને તપ સ્વરૂપ જિનધર્મ પ્રધાન અને મુખ્ય છે

જૈન જયતિ શામન-તે શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતનું સ્થાપેલું આગમ, કૈલ્ય ને શ્રી શ્રમણ પ્રધાન સંઘરૂપી શાસન વિજય-વત પ્રવર્તી રહ્યું છે. [૫]

ભાવાર્થ

આ માર્થના સૂત્રમાં દેવાધિદેવ વીતરાગ ભગવાનની પાસે અનેક પ્રકારની માગણીઓ કરવાની હોય તે જણાવેલ છે. તેમાં પ્રભુમૂર્તિને જે નમસ્કાર કરીએ છીએ, તેનું ફળ શું મળવું જોઈએ, તે આ સૂત્રમાં જતાવવામાં આવ્યું છે, ચૈત્યવંદન અને સ્તવન કર્યા બાદ, હાથ ઊંચા કરી, લલાટ આગળ જે હાથ જોડી, આ સૂત્ર બોલવાની વિધિ છે ચૈત્યવંદનમાં જિનસ્તુતિ થાય છે સ્તવનમાં દેવાધિદેવ શ્રીજિનેશ્વર ભગવંતના આદર્શ ગુણો ગવાય છે અને જય વીયરાય સૂત્રમાં ભક્તિના પરિણામે માગણીઓ કરાય છે. આ સૂત્રનું બીજું નામ “ પ્રણિધાન ” સૂત્ર પણ છે.

પરિભાષ

- ★ અન્ન, વસ્ત્ર, મકાન, ઔષધ, લૌકિક કેળવણી, કે ધન આપી કોઈને મદદ કરવી એ દ્રવ્ય ઉપકાર છે, ત્યારે મોક્ષ માર્ગની સાચી પ્રરૂપણાનો ઉપદેશ આપવો એ ભાવ ઉપકાર છે. દ્રવ્ય કરતા ભાવ અનંત ગુણુ લાભ આપનાર બને છે.
 - ★ રાગી માણસ રાગી પાસે રુ રુ માગે છે, તે તો કુનિયામાં ઘણું જોવા, જણવા ને સાલ-ગવામાં રોજ આવે જ છે, પણ વીતરાગી પાસે રુ રુ મગાય તે આ જય વીયરાય સૂત્રમાંથી જણવા મળે છે.
 - ★ શાસન એટલે આત્માની ઉન્નતિ માટે સ્થપાયેલ એક મહાન સરકાર કે સમ્રાજ્ય જ સમજો બીજાં રાજ્યો દૂંક સમય ટકે ત્યારે આત્મશાસન અનાદિ અનંત છે એક ભગવાન મહાવીર દેવનું જ શાસન ૨૬૦૦૦ વર્ષ રહેનાર છે
- વીતરાગ કોણ ? કેવા ? વીતરાગ શું આપે ? તેની પાસે રુ રુ મગાય ? મોક્ષ રુ છે ? વીતરાગ અવસ્થા રુ ચીજ છે ? તે દરેકનો ખ્યાલ મેળવવાની આપણને આ સૂત્રથી વક્ર મળે છે

- ★ દેવગુરુની સેવા, માતાપિતાદિ પ્રત્યે બહુમાન, પરોપકાર કરવાની શુદ્ધિ, તારક ઉત્તમ ગુરુઓનો યોગ, જિન વચન અને ગુરુવચનનું પાલન કરવાની ભાવના, વિગેરે વિગેરે ગુણોની પ્રાપ્તિ બકતોમાં જે પ્રચલિત થાય છે, તે અતિશય સંપન્ન તીર્થંકરોની ભક્તિના પ્રભાવથી જ થાય છે, તે આ સૂત્રથી સ્પષ્ટ સમજાય છે.
- ★ પાપનો એકરાર, સાચો પચાતાપ, સર્વ જીવોની સાથે સમાધિના, પોતાનાં અને પારકાના સુકૃત્યોનું અનુમોદન, અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ, અને ધર્મ એ ચારનાં શરણ સ્વીકારવા, પચ્ચક્ષમાણુમાં રહેલું, આદર્શી ભાવનાઓ હોય તો તેને સમાધિ કહેવાય છે. તે સદ્ગતિએ લઈ જનાર છે. માટે તે માગ્યું ઉચિત છે.
- ★ પુરુષ માણસ પુરુષ માગણી કરે, ને તે પણ નાના માણસ પાસે, પરંતુ મોટા માણસો મહાન ને જ્ઞાની ભગવંતો પાસે મોટી માગણી કરે, તેમજ તે મોટી ઇચ્છાઓ કેવી હોય, તે આ સૂત્રમાંથી આપણને સિખવા મળે છે.
- ★ લોકોતા અને પારમાર્થિક પરોપકાર કરનાર, શુદ્ધ માર્ગદર્શક ઉપદેશક સદ્ગુરુઓજ સાચું બલુ કરી શકે છે. તેથી તીર્થંકર દેવને પરમગુરુ પણ કહેવાય છે.

સરણ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-જય વીયરાય સૂત્ર ક્યારે બોલાય? તેનો દૂકો અર્થ કહો.

ઉત્તર- ચૈત્યવદન કરતી વખતે ત્તવન બોલી રહ્યા પછી તે બોલાય છે. આ સૂત્રમાં શ્રી તીર્થંકરદેવની ભવોભવને વિષે સેવા તથા બીજી ધણું ધણું માગવામાં આવ્યું છે.

પ્રશ્ન ૨-જય વીયરાય સૂત્ર બોલતી વખતે કેવી રીતે બેસવું?

ઉત્તર- ચૈત્યવદન કરતાં ડાબેા ડીંચણ બિભે ક્રમય છે. જય વીયરાય બોલતાં મુક્તાશુક્તિ મુદ્રા મુજબ હાથ રાખવા, એટલે બને હાથ ક્રમજના ડોડાના આકારે બેડી લલાટે રાખવા,

કોણીઓ કમળના નાળની જેમ મીઠી રાખવી અહુ મૂઠ
બોલાયા પછી 'આલવખડા' બોવતા હાથ નામિકા સુધી
નીચા લેવાની વિધિ છે

પ્રશ્ન ૩-નિયાલુ એટલે શુ ? તે બાધવાની કેમ મનાઈ છે ?

ઉત્તર—કરેલા શુભ કાર્યોનું ક્ષણ પ્રભુ પાને નિર્ણીત સ્વરૂપે
પૌદ્ગલિક ઇચ્છાઓ દ્વારા માગી લેવું તેને નિયાલુ
કહે છે શાસ્ત્રોમા તેને માટે મનાઈ કરેલી છે કાન્હુ કે
તેનો અર્થ એ થાય છે કે-આવી મોક્ષ સુધી પહોંચાડી
શકે તેવી ઊંચી કિંમતોને આટલા ક્ષણ માટે તે વેચે-ની
ગણાય 'જયવીયરાય'મા માગતી દ્વારાજિનેશ્વરભગવતોની
ભવોભવની જે મેવા ઇચ્છી છે, તેમા કિંયા વેચનાનો
ઇરાદો નથી, પણ તે તે કિંયા ખીલવવાનો જ શુભ
આશય છે

પ્રશ્ન ૪-ભવતુ ઉદાસીનપણુ અને માર્ગાનુસારીપણુ એટલે શુ ?

ઉત્તર—સસારની નાશવત વસ્તુઓ પરથી મોહ ઓછો થવો
તેને ભવતુ ઉદાસીનપણુ કહેવાય છે, અને ધર્મના રસ્તે
ચાલવાની યોગ્યતા કેળવવાના સાદા આચારના નિયમો
તેને સામાન્ય માર્ગાનુસારીપણુ તથા સમ્મનગુર્જનપૂર્વક
વિરતિના આચારોના પાનને વિશિષ્ટ માર્ગાનુસારીપણુ
કહેવાય છે

પ્રશ્ન ૫ સમાધિ મરણની માગણી કરવાની શી જરૂર ?

ઉત્તર—મરવાનુ અર્હા માગવામા આવ્યું નથી, પણ તે સમયે સમાધિ
રહે એવી માગણી થાય છે જન્મે તે મરે જ, પરતુ
ખીલુ ગતિના આયુષ્યનો બધ થવાનો સંભવ હોવાથી,
તે વખતે જો સમતા રહે તો મારી ગતિનો ત્યા નિર્ણય
થાય છવ સાગી ગતિએ જાય, તો મુક્તિ જન્વી થાય

(૧૯) શ્રી અરિહંતચેઘ્યાણું (ચેત્યરંતવ) સૂત્ર.

અત્વચાર્થ

અરિહંતચેઘ્યાણું-સર્વજ્ઞ તીર્થંકર ભગવાનોને જ ચેત્ય કે મંદિરમાં ખીરા-માન કરાવ છે. જે મંદિરો, જિનાલયો કે દેરા-સરોમાં પ્રતિષ્ઠિત પાપાણાડિની મૂર્તિઓ સ્થાપન થએલ હોય, તેવાં મંદિરો પણ પૂજા, વંદન વિગેરેને ચોચ જ છે. તે અરિહંત ભગ-વંતોની મમક્ષ કરેમિ-હું કરું છું. કાઉસ્સગ્ગ-કાપોત્સર્ગ (કાયાનો મોહ ઉતારીને મમતાપૂર્વક ધ્યાનમાં રહીશ) વંદનવત્તિ-યાએ-વંદન કરવા માટે. પૂજ્યણવત્તિયાએ-સેવા, પૂજા, ભક્તિ કરવા માટે. સંકારવત્તિયાએ-સંકાર કરવા માટે. સમ્માણવત્તિયાએ-સ્તુતિ કે સ્તવના કરી હૃદયથી સન્માન કરવા માટે. બોહિલા-ભવત્તિયાએ-શુદ્ધ દેવ, શુરુ ને ધર્મ ઉપરની શ્રદ્ધાસ્પી બોધિની-જની પ્રાપ્તિ થવા માટે. નિરુવસગ્ગવત્તિયાએ-સંકટો અને વિઘ્નોને દૂર કરી ઉપસર્ગરહિતપણે આરાધના કરવા માટે અથવા ઉપદ્રવનો જ્યાં લેશ નથી તેવી મુક્તિ મેળવવા માટે (વીતરાગની પ્રતિભાજી મમક્ષ હું કાઉસ્સગ્ગ કરું છું.)

સદ્ધાએ-મતિપણે વધુ ને વધુ શ્રદ્ધાથી. મેહાએ-વધારે ને વધારે વિકાસ પામતી જુદિએ કરીને. ધીમ્મએ-ધૃતિ એટલે વર્ધતા હિંમત કે સ્થિર ચિંતનપૂર્વક, અથવા કુશળતા અને સહનશીલ-તાપૂર્વક ધૈર્ય ગુણ માથે ધારણાએ-વિશેષ સ્મૃતિની ધારણાએ કરીને. અણુધેહાએ-અરિહંત ભગવંતોના તાન્ત સ્મરણ સાથે વધતી જતી તાન્વિક વિચારણાઓથી મુક્ત થતીને. વર્ધમાણીએ-વૃદ્ધિ પામતી એવી ભાવનાથી. કામિ-હું કરું છું. કાઉસ્સગ્ગ-કાઉસ્સગ્ગ (નિરુવસગ્ગવત્તિયાએ મુધી “કરેમિ કાઉસ્સગ્ગ” નો

મંળય છે, અને સદ્ગુણો શબ્દથી “કામિ કાઉસ્સગ્ગ” શબ્દ સાથે સંબંધ છે.)

સૂત્રાર્થ :

અરિહંતયેધ્યાણુ, કરેમિ કાઉસ્સગ્ગ—શ્રી અરિહંત ભગવાનના ચેત્યોની અર્થાત્ શ્રી જિનપ્રતિમાણ્યોની સમક્ષ હું શુભ ધ્યાનપૂર્વક (કાઉસ્સગ્ગ) કાયોત્સર્ગ કરું છું. (તે તે ક્રિયાઓથી જે જે ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે લાભની પ્રાપ્તિ આ કાયોત્સર્ગથી મેળવવા માટે હું કાઉસ્સગ્ગ કરું છું; કાઉસ્સગ્ગમાં સ્થિર થાઉં છું, જોટલે કે વંદન, પૂજા, સત્કાર વિગેરેથી થતા બધા લાભો પ્રત્યે કાઉસ્સગ્ગમાં પણ મને ખૂબ આદરભાવ છે) [૧]

વંદણુવત્તિયાએ પૂજાણુવત્તિયાએ—શુદ્ધ મનપૂર્વક શ્રી તીર્થકર ભગવાનનાં ચેત્યોના ને મૂર્તિનાં વંદનથી જે ફળ મળે છે, તે ફળના નિમિત્તે, (તેજ પ્રમાણે પૂજા સત્કાર વિગેરેમાં પણ બાણુ) તથા તે પ્રણુની પૂજાની ભાવનાથી.

સકારવત્તિયાએ, સમ્માણુવત્તિયાએ—આભૂષણાદિથી સત્કાર અને સ્તોત્રાદિથી સન્માન નિમિત્તે (જે ફળ મળે, તે ફળ આ કાઉસ્સગ્ગથી પણ મેળવવાના હેતુથી.)

ખોહિત્તાભવત્તિયાએ, નિરુવ્રત્તગ્ગવત્તિયાએ—સમક્રિત મળે કે તેમાં સ્થિર થવાય તે માટે, જિનધર્મની સુખે પ્રાપ્તિ થાય તે માટે, નિરુપદ્રવ બની ધર્મારાધન થાય તે માટે, અથવા ઉપદ્રવ વિનાનું સંપૂર્ણ સુખનું સ્થાન જે મોક્ષ તે હેતુથી. [૨]

સદ્ધાએ, મોહાએ, ધીધએ—(જે જે પ્રકારે કાઉસ્સગ્ગ સફળ થાય તે પ્રકારે કહે છે.) વધારે ને વધારે શ્રદ્ધાથી, નિર્મળ

બુદ્ધિથી અને ધૃતિથી (અર્થાત્ ધીરજવડે) એટલે કે ચિત્તને કામાડોળ કર્યા વિના સ્થિર ચિત્તપૂર્વક.

ધારણાએ, આહારપેહાએ, વર્તમાણીએ-અરિહંત પ્રભુના શુભોન્ની ધારણાવર્ક અને વારંવાર તે શુભોન્ની જાંડી વિચારણાથી (શ્રદ્ધાદિ પાંચેની સાથે “વર્તમાણીએ” શબ્દ સંબંધ ધરાવે છે.) પ્રતિપજ વધતી ભાવનોપૂર્વક.

કામિ કાઉસ્સગ્ગ-કાયાને ઉત્સર્ગ કરું છું, એટલે કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાનમાં સ્થિર થાઉં છું.

ભાનાર્થ

આ સૂત્રમાં અરિહંત ભગવાનની પ્રતિમાઓને વંદન, પૂજન, સત્કાર અને સન્માન કરવાનો અવસર મળે છે. વંદનાદિદ્વારા મન્મથત્વ અને મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે એ ઉદ્દેશથી હું વધુ ને વધુ ભાવનાવાળી શ્રદ્ધા, બુદ્ધિ, ધીરજ, ધારણા અને વિચારણા-મંથન પૂર્વક કાઉસ્સગ્ગ કરું છું. એ પાંચેયની વૃદ્ધિ માટે હું એક સ્થાને કાયાને સ્થિર કરીને મોન અને ધ્યાનસહિત આ ચૈત્યસ્તવ સૂત્ર દ્વારા કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાનમાં સ્થિર થાઉં છું એટલો આ મૂત્રમાં ભાવ સમાએલો.

પરિભલ

★ મુગટ કે અલંકારાદિથી જિનમૂર્તિ વિગેરેનો સત્કાર કરવો, એ પણ શાસ્ત્રસિદ્ધ છે. તે માટે આ સૂત્રનું પ્રમાણ આપી રાકાય છે.

★ સમોસરણમાં ભગવાન દેશના આપે, તે ભાવ તીર્યંકર કહેવાય. તે વખતે તે ભગવંતની ત્રણે બાજુ દેવતાઓ એ પ્રભુના જેવી જ ત્રણ મૂર્તિ બનાવે છે, મૂર્તિને નહીં માનનારાઓ પણ તેને તો પૂજ્ય માને છે. ત્યારે ચૈત્યમાં જે અરિહંત ભગવાનની પ્રતિમાને પૂજ્ય ન માને, તો તે સત્યનો દ્રોહ અથવા અસદાચરણ કહે-

- વાય. મંદિરમાં પ્રભુની પ્રતિમા છે, તે સ્થાપના જિન કહેવાય છે. એ સ્થાપિત જિનનાં પૂજ, સત્કાર, આદિ આ સૂત્રના આધારે થાય છે. એટલે આ સૂત્રથી મૂર્તિ અને મૂર્તિની પૂજ સિદ્ધ થાય છે.
- ★ પ્રભુમૂર્તિને વંદન, પૂજ, સત્કારાદિ કરવા દ્વારા મેળવવાના લાભો માટે શ્રદ્ધા ધ્યાનપૂર્વક કાઉસ્સગ્ગ કરાય છે. પછી કાઉસ્સગ્ગ સફળ થાય તેટલો પ્રભુના વંદન પૂજાદિમાં આદર દહ થાય છે.
- ★ દરેક ચીજ, ચાર ચાર નિરોપાઓથી સિદ્ધ થાય છે. નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય અને ભાવ એ ચાર નિરોપા છે. તેમાં આ સ્થાપના નિરોપાથી સિદ્ધ થતી જિનમૂર્તિ દેરાવાસી તેમજ સ્થાનકવાસીના બહુ વર્ગોને માન્ય એવા શ્રી અંબુધોગદ્વારાદિ શાસ્ત્રોને અનુસાર જ છે. તેથી જિનપૂજ અવિચ્છિન્ન પ્રચલિત છે.
- ★ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની મૂર્તિના દર્શન કરવાથી સંમકિત નિર્મળ થાય છે. મૂર્તિ પાસે કાઉસ્સગ્ગ થઈ રહે છે, મૂર્તિની પૂજ કરેકે આત્માર્થીએ કરવી જ જોઈએ, સ્થાપિત મૂર્તિ પાસે વંદનાદિ કરવાથી કર્મ ખરે છે. પ્રાણવાન શરીરની જેમ આ પાંખાણની ખંનાં વેલી મૂર્તિની પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરાય છે, ત્યાર પછી તે પૂજ્ય અને પ્રાણવાન બને છે. અને તેથી જ “જિન પ્રતિમા જિનસારિણી” એમ કહેવાય છે. આટલાં ઉદ્ધોધનો આ સૂત્રમાંથી આપણને મળવા મળે છે.
- ★ બળાતકારથી આ કાઉસ્સગ્ગ કરાતો નથી, લાભ કે નુકશાનનો વિચાર કર્યા વિના તે હું કરતો નથી, ચંચલતાથી અથવા લોભની ખોટી આશાઓથી આ કરતો નથી, પરંતુ શ્રદ્ધા, બુદ્ધિ, અને સંતોષથી વીતરાગના ગુણોને ઓળખીને તેમજ સ્મરણ કરીને આ કાઉસ્સગ્ગ કરી રહ્યો છું, એવો અર્થ શ્રદ્ધાદિ વિરોધણોમાંથી મીકળે છે.

સર્ગ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-“અરિહંતચેદ્યાણુ” સૂત્રનું ખીજું નામ શું? તે ક્યારે બોલાય?

ઉત્તર —તેનું ખીજું નામ “ચૈત્યસ્તવ” છે. ચૈત્યવંદન કરતાં જંચ વીયરાય સૂત્ર કહ્યા પછી, ને કાઠિસગ્ગની પહેલાં તે બોલાય છે.

પ્રશ્ન ૨-ચૈત્યવંદનના કાઠિસગ્ગનાં પ્રમાણ કેટલું?

ઉત્તર —ચૈત્યવંદનના કાઠિસગ્ગમાં એક - નવકાર જ ગણવાનો હોય છે.

પ્રશ્ન ૩-કાઠિસગ્ગને અંતે શું બોલાય?

ઉત્તર —અરિહંત ભગવાનને નમસ્કાર કરવા “નમો અરિહંતાણુ” બોલી, “નમોહર્હત” કહીને ચોથ (સ્તુતિ) બોલવી, ચૈત્યવંદન કરતી વખતે આ “અરિહંત ચેદ્યાણુ” સૂત્ર ઉભા થકને બોલાય છે.

(૨૦) શ્રી કલ્યાણકંદં (સ્તુતિ) સૂત્ર.

અન્વયાર્થ

કલ્યાણકંદં-સમગ્ર કલ્યાણોનું જે મૂળ છે. (એટલે કે જે કલ્યાણ મનુષ્યોને ઈષ્ટ છે, તે કલ્યાણ અકુરાઓરૂપ છે, તેના મૂળ-કંદં સમાન આ પ્રભુ જ છે.) પદમં-પહેલા જિહ્વિંદં- (જિન એટલે સામાન્ય કેવળી, તેમાં ઇદ્ર જેવા) શ્રી ઋષભદેવ (ભગવાન) જિનેન્દ્રને. સંતિં-સોળમાં શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનને. તચ્ચો-તેમની પછી નેમિજિણું-બાવીશમાં શ્રી નેમિનાથ જિનેન્દ્રને. મુણિંદં-પ્રતિજ્ઞાધારી મુનિઓમાં ઇદ્રસમાન. પાસં-પ્રગટ- પ્રભાવી શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવંતને. પયાસં-ત્રણ ભુવનમાં જ્ઞાનનો

પ્રકાશ દેલાવનારા. સુગુણિકૃષ્ણાણું-ઉત્તમોત્તમ ગુણોના જ સ્થાનરૂપ
અથવા અનંત ગુણોના લેહારમાં જે આત્રેવીશમા શ્રી પાર્શ્વનાથ
ભગવાન પ્રગટપ્રભાવી છે, તેમને. ભક્તીમં-ભક્તિથી. વંદે-
વંદના કરું છું. સિરિવદ્ધમાણું-ચોવીશમા શ્રી વર્ધમાનસ્વામીને.

અપાર-જેનો પાર નથી, એટલે છેડો કે અંત નથી, જે
સંસાર મહા સમુદ્રનો કિનારો પાંખવો અત્યંત મુશ્કેલ છે, અથવા
જેનો અંત ઘણું કપટે કોઈકે જ કરી શકે છે. સંસારસમુદ્ર-એવા
મહાન સંસારસમુદ્રના. પાર-કિનારાને, છેડાને, પતા-પામેલાં
(સર્વે જિનેન્દ્રો.) સિવ-મોક્ષને. દિતુ-આપો. સૂક્ષ્મસાર-(મુ-સારી
શ્રુતિ-શાસ્ત્ર અથવા સુષ્-શુચિ, પવિત્ર) સર્વ પવિત્ર વસ્તુઓમાં
અથવા સમગ્ર શાસ્ત્રોમાં અદ્વિતીય એક જ સારભૂત (મોક્ષ.) સર્વે-
હું સર્વે. જિણિદા-જિનેન્દ્રભગવંતો. સુર-દેવોના. વિંદ-વૃંદ-
એટલે સમુદાયોથી પણ. વંદા-પૂજાએલા ને વંદાએલા એટલે
દેવોના પણ પૂજ્યને વંદ. કલ્યાણ-કલ્યાણરૂપી. વલ્લીજી-વેલડીના.
વિસાલકંદા-વિશાળ મૂળ મમાન.

નિબ્બાણમએ-નિર્વાણ એટલે મોક્ષ, તેનો માર્ગ (મુક્તિનો
માર્ગ) તીર્થકર દેવો સિવાય કોઈ બતાવી શકતું જ નથી.) તે જિનપ્રસ્-
પિત મુક્તિપંથમાં. વર-ગ્રેષ્ઠ. ભલ્લકરેપ-ઉત્તમ યાન (વહાણ
રથ કે બીજા વાહન) સમાન છે. પંચાસિંચ-જેણે નાશ કર્યો છે.
અસેસ-સંમરન, સપળા. કુવામ-કુવાદી; એકાંતવાદી, હઠામહી,
દુરામહી, મિથ્યાવાદી કે કદામહીઓના. દર્પ-દર્પ, ગર્વને. મય-
સિદ્ધાંતને, મતને. જિણાણું-વીતરાગી જિનેન્દ્ર ભગવંતોના.
ચરણ-આશ્રય લેવા લાંચક, આધારભૂત શરણરૂપ. જુહાણું-પડિ-
તોને, તત્ત્વના ભણકારોને. નમામિ-હું નમસ્કાર કરું છું. નિચ્ચ-
હંમેશાં. તિજગપ્પહાણું-ત્રણેય લોકમાં પ્રધાન એટલે ગ્રેષ્ઠ.

કુંદ-મોર્ગરાતું ૧૩, મચકુંદ અથવા ડોલર. હંદુ-ચંદ્રમાં.
ગોધંપીસ્-ગાયનું રથ. વસાર-હિમ, બરફ. તિ. ભાગ્યના. જેવા

શ્વેત.) વત્સા-(શરીરના) વર્ણવાળી સરોજ-સરોવરમાં જિગેલું
કમળ. હૃદયા-હૃદયમાં. કમણ-કમળના પુષ્પ ઉપર. નિસત્રા-
એઠેલી. (કમળાસનવાળી) વાએસિરી-વાળીશ્વરી, મરત્વતીદેવી,
વાગ્વાદિની, ઈશ્વરી-વાણીની માલિક, સ્વામી, શારદા. પુત્રય-
પુત્રકોનો. વગ્ગ-વર્ગ, સમૂહ. હૃદયા-જેના ખીન્ન હૃદયમાં છે.
મુહુદાય-મુખને માટે (અથવા મુખ આપનારી) થાઓ. સાં-તે
દેવી. અમહ-અમને. સયા-સહા, હુંમેશાં, નિરંતર. પસત્યા-
શ્રેષ્ઠ, પ્રશસ્ત, ઉત્તમ.

સૂત્રાર્થ

કલ્યાણકુંદં પદમં જિહ્વિદં-કલ્યાણના મૂળરૂપ (ન્યાંથી
ભક્તવર્ગના કલ્યાણરૂપી વૃક્ષનું સિંચન થાય છે, તે) પ્રથમ
જિનેંદ્ર શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનને.

સંતિ તઓ નેમિજિણું મુણિદં-ત્યાર પછી શ્રી શાંતિનાથ
પ્રભુને, તથા (જેમ દેવસભામાં દેવેંદ્ર શોભે તેમ) મુનિ
ઓની સભામાં ઇદ્ર સમાન શ્રી નેમિનાથ સ્વામી શોભે છે,
તેમને

પાસં પધામં મુગુણિક્કઠાણું-ત્રણેય ભુવનમાં જ્ઞાનરૂપી
પ્રકાશને દેલાવનારા એટલે જ્ઞાન પ્રકાશવાળા સદ્ગુણોમાત્રના જ
એક મુખ્ય સ્થાનરૂપ પ્રગટપ્રભાવી પુરિસાદાનીય શ્રી
પાર્શ્વનાથ ભગવાનને.

ભક્તીઇ વંદે સિરિવદ્ધમાણું-ભક્તિપૂર્વક ચરમતીર્થપતિ શ્રી
વર્ધમાનસ્વામી (મહાવીરસ્વામી)જીને હું વંદન કરું છું. [૧]

અપારસંસારસમુદ્ધપારં-જે ભવ પરંપરાનું સ સારનો
મામાન્ય મનુષ્ય પાર કે અતને પામી શકતો નથી, અથવા
જે અસારસાગરનો અત લાવી મુક્તિરૂપી કિનારો મેળવવો

બહુ મુશ્કેલ છે, તેવા પણ મહાસમુદ્રના પારને
પતા, સિવ દિંતુ સૂઝક્રસાર-પામેલા અનત (શક્તિવાળા
તેવા હે જિનેશ્વરો! અમને) પવિત્ર વસ્તુઓમા કે શાસ્ત્રોમા
સંપૂર્ણ આસ્ત્રપ ઓવા મોક્ષને આપો
અવે જિણિંદા! સુરવિદ્યદા-દેવગણથી વદાઓલા હે સર્વ
જિનેદ્રો! (અમને મોક્ષ આપો)

હૃદયાણુવદ્લીણુ વિમાલકંઠા-વૃક્ષ કે મડપના આધારે
વેલ લાખી પથરાય છે, કે ઉચે ચડે છે, તેમ કપાણુરૂપી
પ્રસરાતી વેલડીઓના જે ભગવતો વિશાળ મૂળ સમાન છે. [૨]

નિવ્યાણુમગ્ગે વરણાણુકમ્પં-(વીતરાગ દેવકથિત સમ્યગ્
જ્ઞાનનો પ્રભાવ આ ગાથામા વર્ણવાય છે) જગતમા (માર્ગ
ન પડ્યો હોય તેવે મ્થળે સાયકલ, ગાદુ, ગાડી, મોટર કે
ન્ય ચાલી શકે નહીં, પણ પત્થર, લામર કે કોંક્રિટનો બાધેલો
રસ્તો હોય, તો તેના પર એ વાહનો નહોલાઈથી ચાલી શકે
છે તેમ મોક્ષનો માર્ગ શ્રી તીર્થંકર ભગવતોએ બતાવ્યો
છે એટલે તે માર્ગ જ્ઞાનરૂપી રથમા બેસીને જતાર મડનડાટ
ચાલી શકે છે અથવા મસારમસુદ્રને તરવા જેમ વહાણ કે
સ્ટીમર હોય, તેણે મોક્ષ જવા માટે પ્રયત્ન એ જ્ઞાન સાધન
ભૂત છે) મમ્યગ્ દર્શન, મમ્યગ્ જ્ઞાન અને નમ્યગ્ ચારિ
ત્રવાળા મુક્તિપથ ચાલવા માટે ઉત્તમ રથ સમાન જે જ્ઞાન
છે, તે જ્ઞાન કે જિનનિહાતને (વન્દણુકમ્પં એ મય
પદનું વિશેષણ છે)

પણામિયાસેમક્રમ-રણેય -જે વ્યાઘાદમનના જ્ઞાને નમન
કદામનીએતાનું ફલ, મચકુળિને બુધો કડી નાખ્યો છે, અથવા
નાશગાંવનુ દ્વધ તમાર-દિ.

મયં જિણાણું સરણું બુહાણું-જિનેશ્વર ભગવાનોનો મત-
સિદ્ધાંત અથવા તેમના આગમગ્રંથો, મધ્યસ્થવૃત્તિ-તટસ્થ-
દૃષ્ટિને ધારણ કરનારા વિદ્વાનો અને પકિતોને પણ જે
આશ્રયભૂત કે શરણભૂત છે, તે અનેકાંતવાદને.

નમામિ નિમચં તિજગપ્પહાણું-વિશ્વવિખ્યાત આ આગમ-
જ્ઞાનને હું હરપળે ભાવથી નમન કરું છું. [૩]

કુંદિંદુગોકૂખીરતુઆરવન્ના-ભોગરાનાં ફૂલ, ચન્દ્રમા, ગાયનું
હૃદય અને હિમ, તે બધાયના જેવો ઉજ્જવળ વર્ણ જે
દેવીના શરીરનો છે એવી.

સરોજહત્થા કમલે નિસન્ના-જે દેવી એક હાથમાં કમળને
ધારણ કરે છે, તથા કમલ ઉપર જે બેસવાવાળી છે, એટલે
કમલ જેનું આસન છે એવી.

વાએસિરી પુત્થયવગ્ગહત્થા-વાગીશ્વરી દેવી જેને શામ્લા
કે સરસ્વતી દેવી પણ કહેવાય છે. (વાગ એટલે વાણી,
તેની સ્વામિની અધિષ્ઠાત્રી સરસ્વતી કહેવાય છે.) તે દેવી
બીજા હાથમાં પુસ્તકના મૂળને ધારણ કરી રહી છે.

બુહાય સા અમ્હ સયા પસત્થા-તે વાગુવાદિની ઉત્તમ
તથા ઉદાર મહાદેવી અમને સદાને માટે સુખ આપનાર
બનો. એટલે અમારા ધર્માનુસારી વાણીવિજ્ઞાનને વિસ્તાર-
વામાં કુશળતા આપવા સાથે વિદ્યોદ્ધર કરીને સુખ સમૃદ્ધિને
બક્ષો. [૪]

ભાવાર્થ

આ ચાર ગાથાની થોડી કહેવાય છે તે ઉપજતિ જદમાં જે
તેમાં ક્રમ એવો ગોડવાએલો હોય છે, કે પહેલી ગાથામાં મુખ્ય

એક ભગવાનની અથવા પાંચ ભગવાનની સ્તુતિ હોય છે જીજ્ઞાસામાં સર્વ જિનેશ્વર ભગવતોની સ્તુતિ કરાવેલી હોય છે ત્રીજીમાં જ્ઞાનગુણની સ્તુતિ કરવામાં આવે છે એવું જ્ઞાનનો મહિમા ગાતી તે ગાથા હોય છે ચોથી ગાથામાં શાસનદેવ કે શાસનસરક્ષક દેવ-દેવીની સ્તુતિ હોય છે આ ચાર ચોથો દેવ વદન થાય છે પછી ચોમાસી કે માંવત્સરિક પ્રતિક્રમણના અગાઉના દિવસે માગલિક પ્રતિક્રમણ થાય છે, તે દિવસે આજ ચોથ કહેવાનો પરપરાગત રિવાજ છે

પરિભણ

- ★ અનેકાત્યાદ યુક્તિઓથી એટલો બધો ભરપૂર છે, કે તેની આગળ બીજાઓની પ્રખ્યાત યુક્તિઓ પણ ટકી શકતી નથી
- ★ આજે જેમ બોમ્બે-આશ્વરોડ ભારતમાં વિખ્યાત છે તેમ આપણા આર્યસંસ્કૃતિવાળા ભારત દેશમાં મોક્ષ માર્ગ પ્રખ્યાત છે રોડ એટલે રસ્તો, પણ અથવા માર્ગ તે નિષ્કલક લોવો જોઈએ દુન્યવી મોહક લાલસાઓ આ મોક્ષમાર્ગમાં કલકલમાન વિરોધી તત્ત્વો રૂપ છે તે આ સૂત્રની ત્રીજી ગાથામાંથી જાણવા મળે છે
- ★ જો આ મોક્ષમાર્ગ ભારતમાં ન હોય, તો હિંસક દુનિયાના રિવાજો અહીં પણ પવનના મોજાઓની જેમ ફરી વળે અહિંસાના સૂરો આ આર્યસંસ્કારોના પ્રતાપે અહીં સંભળાય છે એ અહિંસાનો માર્ગ અશુદ્ધ હોય નહીં, માટે પડિતોને અને વિદ્વાનોને શ્રી જિનેશ્વર ભગવતનું વચન ગમી જાય તેવું અને માનવ પડે તેવું છે, તેમ ત્રીજી ગાથામાંથી સાર કાઢી શકાય છે
- ★ ચોથી ગાથામાં શાસનસરક્ષક દેવને કે દેવીને નમસ્કાર કરવામાં આવતો નથી, પણ પ્રાથનાજ કરવામાં આવે છે તે દેવ કે દેવી ધર્મનું આરાધન કરતા કોઈ વિધન આવે, તે દૂર કરી સદાયક અને એજ તેમાં મુખ્ય હેતુ છે

★ સમગ્ર શાસ્ત્રોમાંથી તત્ત્વ જેથીએ, તો બધામાંથી મોક્ષ જ સાર છે. મોક્ષ માટે જ બધું જ્ઞાન અને ક્રિયાઓ છે. જેમ ગુલાબનું સત્ત્વ તેના અત્તરમાં આવે, સાકરનું સત્ત્વ સેકરીનમાં આવે, ને ગળોનો સાર ગળોના સત્ત્વમાં, તેમ શાસ્ત્રોનું કળ મોક્ષ છે. ' . '

સરળ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-કલ્લાણકંઠં સૂત્રમાં કયા કયા તીર્થંકરોની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે.

ઉત્તર —શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી, શ્રી શાંતિનાથ, શ્રી નેમિનાથ, શ્રી પાર્શ્વનાથ અને શ્રી મહાવીરસ્વામી એ પાંચ તીર્થંકરોની સ્તુતિ પહેલી ગાથામાં કરેલી છે.

પ્રશ્ન ૨-થોય એટલે શું ? તે કટલી ગાથાની બનેલી હોય ?

ઉત્તર —થોય એટલે સ્તુતિ-પ્રાર્થના. ચાર ગાથા ભેગી મળવાથી એક થોય-એકો કહેવાય છે. તે ભગવાનની પાસે દેવવદનમાં બોલાય છે.

પ્રશ્ન ૩-ચાર થોયોનો સંબંધ સમજાવો.

ઉત્તર —જેમનાં દર્શનમાત્રથી ભાવનાના પૂર વહે તે પ્રભુની પહેલી સ્તુતિ, પછી તે સર્વે તીર્થંકરો ગુણોથી સમાન છે, તે બતાવવા સર્વ તીર્થંકરોની બીજી સ્તુતિ આવે, પછી એ વીતરંગોએ પ્રરૂપેલા સિદ્ધાંતો જ માર્ગદર્શક હોવાથી જ્ઞાનની ત્રીજી સ્તુતિનો ક્રમ આવે, પછી એ શ્રુતજ્ઞાનની દ્વાત્રી ને અધિષ્ઠાત્રી શ્રુતદેવતાની ગાથા પ્રાર્થનારૂપે છેલ્લી આવે, એ માકળ જેવો સંબંધ એમાં સંકલિત કરવામાં આવ્યો છે.

(૨૧) શ્રી સંસારદાવાનલ સ્તુતિ.

(શ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવાનની સ્તુતિ.)

અન્વયાર્થ

સંસાર-જન્મીને જ્યાં મરવાનું છે તે. દાવાનલ-અગ્નિનું જાતવ્યસ્થમાન મહાન પરાક્રાણનું સ્વરૂપ તે, દવાગ્નિ. દાહ-ભડકાચી દાઝેલાને થતી બળતરાને (જુઆવવામાં.) નીરં-પાણી સમાન. (શ્રી વીરબ્રહ્મણે) સમોહ-મહામોહરૂપી. ધૂંસી-ધૂળને. હરણે-હર કરવા, ઉડાડવા. સમીરં-પવન સમાન. માયા-કપટ પ્રપચ્છાનગરૂપી રસા-પૃથ્વીને. દારણુ-ખોદવામાં. સાર-અણીદાર, ધારવાળું, તીક્ષ્ણ. સીરં-હળ સમાન. નમામિ-નમસ્કાર કરું છું. વીર-શ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવાનને ગિરિસાર-મેરુપર્વત જેવા. ધીરં-ધીર એવા (શ્રી વીર ભગવાનને) (૧)

લાવ-લાવપૂર્વક અવનામ-નમસ્કાર કરનાર. મુર-ધંમાનિક દેવોના. દાનવ-ભવનપતિ આદિ દાનવોના અને. માનવ-મનુષ્યોના ધન-સ્વામીઓના ચૂલા મુગેટોમાં રહેલા વિલોલ-ચચલ, ચપલ. કમલ-કમલોની આયલિ-શ્રેણીથી માલિતાનિ-મુશોભિત બનેલા. (આ પદ “જિનરાજપદાનિ”નું વિગ્રેયણ છે) ગંપૂરિત-સારી રીતે પૂરેલા છે, અથવા પૂર્ણ કર્યા છે. અશ્વિનત-નમેલા લોક-ભક્તવર્ગના સમીક્ષિતાનિ-મનોવાંછિતો જે ભગવંતોએ પ્રમ-અત્યંત, હાર્દિક. નમામિ-નમસ્કાર કરું છું. જિનરાજ-એવા મર્વે જિનેશ્વર ભગવંતોના પદાનિ-ચરણોને. તાનિ-તો. (૨)

મોંઘાગાધ-અગાધ જ્ઞાનથી ગભીર, અથવા આગમોરૂપી મસુદ્ર જ્ઞાનરૂપી ગભીરનાથી યુક્ત છે મુપદ-અનેકાંતવાદથી ખરેલા માગ મુરખ પદોની પદવી-મોહવાળી, રચનારૂપ. નીરપૂર-મળાપ્રવાહના પૂરવડે પરિપૂર્ણ. અશિરમ-જે મનોહર છે (તં

મહાજ્ઞાનને) જીર્ણાહિમા-જે કાયના જીવમાત્રની અહિંસાના પાલનરૂપ અવિન્ન-વિરવ-જીર્ણા) આતરાગ્રહિત, ચાકુ અખ ડિત ધારાવાળા લહરી-('અહિંસા પરમો ધર્મ'ના) તરંગો કે મોજાના સગમ મેનાપથી, લેગા મળવાથી અગાહ-વિશાળ, અગાધ, અપ બુદ્ધિવાળા મનુષ્યોને સમજવા મુશ્કેલ બનેલ દેહ-મહાન કાયાવાળા, શરીરવાળા, (એ જ્ઞાનસમુદ્રને) ચૂસા-સિદ્ધાંતોની ચૂલિકાનુપ વેલ-ભન્તીવાળા, શુર મોટા મોટા ગભીર અનવાળા ગમ-પાઠારૂપી મણિ-મહાન રત્નોથી મકુલ-ભન્ન, વ્યાસ દ્વરપાર-દ્વર છે કાઠો જેનો અથવા જે સિદ્ધાંત સમુદ્રનો પાર પામવો બહુ જ મુશ્કેલ છે (એવા સમ્યગ્ જ્ઞાનને) સાર-પ્રધાન મુખ્ય વીનગમ-વીર ભગવાનના પ્રત્યેક ઇપ આગમ નિદ્ધાંતોરૂપી જ્ઞાન જલનિધિ-મહાસાગરને, અમુદ્રને સાદર-આદરપૂર્વક, હૃદયના ભાવથી, બહુમાનસહિત આધુ-સારી રીતે સેવે-હુ સેવુ છું, એટલે તે જ્ઞાનસમુદ્રની હું ભક્તિ કરું છું (૩)

આમૂલ-હિડા મૂળ સુધી આયોવ-ટોલતુ ધૃક્ષી-મકરદ, પરાગ કે રજની બહુલ-પણી પરિમલ-સુગંધીને વિષે આક્ષીઠ-આસકત લોલ-અપળ અવિ-ભમનઓની માસા-પકિતઓના છંદાર-ગાજગણાટના આરાન-ગુન્જરનોથી નાર-શ્રેષ્ઠ અમલ-નિર્મળ દલ પત્ર (પાખડી)વાળા કમલ-કમલરૂપી આગાર-ધરની ભૂમિ-ભૂમિમા નિરાસે-જેનો (આ પદ "દેવિ" પદનુ વિશેષણ છે) નિવાસ છે, એવી દેવી ધ્યાન-રૂપ તથા ક્રાંતિના સંભાર-સમૂહથી મારે-મુશોભિત નર-પધાન, ઉત્તમ પ્રકારનું કમલકરે કમલ જના હાયમા હોય છે તાર-દેહિયમાન હાર-અનુદેશ પૂરૂપી કઠમ પટેલેવા હારો વડે અભિરામે-મનોહર છે અગ જેનું વાણીસ દોહ-દાદશાગીરૂપ વીતરાગની વાણીનો (આગમો વીનરાગનું એક સાક્ષાત્ પ્રતિબિંબરૂપ છે) સમૂહ એજ

જેના. દેહે-દેહરૂપ છે, જેનો અમરન દેહ વાણીથી બનેલો છે. ભવવિરહવર-મોક્ષરૂપ વરદાન (આ સ્તુતિના કર્તા મહારાજાની શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ છે. ૧૪૪૪માં ગ્રંથ તરીકે આ સ્તુતિ બનાવી તેની આ છેલ્લી ચોથી ગાથા છે. તેમાં “ભવવિરહ” શબ્દ તેમની કૃતિને બતાવે છે.) દેહિ-આપો, મે-મને. દેવિ-હે શ્રુતદેવી! હે જ્ઞાનજ્ઞાનની અધિષ્ઠાયિકા દેવી! સાર-પ્રધાન મોક્ષને. (૪)

સૂત્રાર્થ

સંસારદાવાનસદાહનીરં-અનંતા દુઃખોથી ભરેલા, અને જન્મ મરણના પ્રમણથી ભયાનક એવા સંસારરૂપી દાવાનળની બળતરાને ઓલવવામાં સમતાના બોધરૂપી મેઘજળ છાંટીને શાંતિ આપનાર (જેમ બાંધાનુ પાણી આગને કંડી પાડે તેમ) પાણી સમાન શ્રી વીર પ્રભુ છે, તેમને.

સંમોહધૂક્ષીહરણેસમીરં-કષાયોથી વિષયોમાં આસક્ત બનાવનાર મોહરૂપી જે ધૂળ છે તેને હડાડીને ફેંકી દેવામાં ઝડપી પવન સમાન એ પ્રભુ છે, તેમને,

માયારસાદારણુસારસીરં-આ સંસારને વધારનાર જે માયા છે, તે રૂપી પૃથ્વીને ખોદવા માટે તીક્ષ્ણ હુળ સમાન એ પ્રભુને.

નમામિ વીરં ગિરિસારંધીરં-મેરુપર્વતની જેમ અચલ અને અલુપ્ત એવી ધીરજવાળા ચરમ તીર્થપતિ શ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવાનને હું નમસ્કાર કરું છું. (૧)

સુરદાનવમાનવેન-ભાવપૂર્વક નમન કરનારા દેવ, અને મનુષ્યના સ્વામીઓના. (એટલે કે જેના ચરણ કમલોમાં દેવેન્દ્રો વિગેરે પણ નમે છે તેના.)

ચૂલાત્રિલોલકમત્રાવલ્લિમાલિતાનિ-મુગટોમાં રહેલા ચંચલ કમળોની પંક્તિ વડે (જે ભગવંતોના ચરણકમલમાં નમવાથી) મુશોભિત બનેલ છે. (આ ‘જિનરાજપદાનિ’ નું વિશેષણ છે.)

સંપૂરિતાભિનતલોકસમીહિતાનિ-તથા ભક્તિભાવનાથી મસ્તક નમાવી વદન કરનાર નરનારી વર્ગની મનોકામનાઓને હ મેશાં પૂર્ણ કરનાર એવા જિનચરણોને (શાશ્વતા મુખોની મનોકામનાઓ આ જિનેશ્વરોની ભક્તિ જ પૂર્ણ કરી શકે છે.)

કામં નમામિ જિનરાજપદાનિ તાનિ-તે પ્રસિદ્ધ જિનેશ્વર ભગવંતોના ચરણકમલોને હું અત્યંત ભાવથી નમસ્કાર કરું છું. (૨)

બોધાગાધં સુપદપદવીનીરપૂનાભિરામં-જેમ દરિયામાં ભરતી વળતે પૂર પ્રવાહથી જલની રેલમછેલ થાય છે તે જોનારના નયનોમાં તેથી આનંદોત્સાહ પ્રવર્તે છે, તેમ આ દ્વાદશાંગીનો અભ્યાસ કરતી વળતે મુનિરાજોને તેની અંદર રહેલી વિવિધ અલંકારોથી ભરેલી જ્ઞાનવર્ધક ને બોધદાયક યુક્તિઓવાળી, વાસ્તવિક સત્યનું શોધન કરાવતી ને રહસ્યોનું અવગ્રાહન કરાવતી, ઉત્તમોત્તમ પદોવાળી આગમોની મનોહર રચના દેખીને આનંદની ઉછળતી ઊર્મિઓ તત્ત્વમંથન કરવા ગ્રેરે છે. તથા જેમ સમુદ્રનું તળિયું દેખાતું નથી, તેમ આગમો ઉંડા જ્ઞાનથી અગ્રાધ છે, સમુદ્ર પાણીથી ભરેલો હોવાથી મનોહર લાગે છે, તેમ આગમરૂપી મહાસમુદ્ર મહાયુક્તિઓવાળી પદોની રચનારૂપ પાણીથી પૂર્ણ હોવાથી જ્ઞાનીઓને આનંદ આપનાર થાય છે, તે જ્ઞાનને. (આ પદ “ આગમજલનિધિ ” નું વિશેષણ છે.)

જીવાહિંસાવિરલલહરીસંગમાગાહદેહ-જીવમાત્ર ઉપરની દ્યારૂપ ઉછળતા વિવિધ તરંગો નિરંતર ભરપૂર દેખાય છે, ને તે કારણથી તે અહિંસાના વિસ્તારવાળો આગમ મહાસાગર એક અગાધ કાયરૂપ બનેલ છે, તથા અહિંસાના એ સ્વાદાદિ સિદ્ધાંતો બહુ સૂક્ષ્મપણે નિરૂપણ થયા હોવાથી સામાન્ય અભ્યાસીઓ માટે જે સમજવા બહુ મુશ્કેલ છે, તે જ્ઞાનને.

ચૂલાવેલ ગુરુગમમણિસંકુલ દૂરપાર-એટલે તે મહા-જ્ઞાન અને વિદ્યાઓનો સાગર ચીકાર ભરેલો હોય છે, અને ચૂલિકાઓ જે જ્ઞાન મહાસાગરના તટ કે ભરતી સમાન છે, મોટા આલાવાઓ એ ઊંડા સાગરને તળિયે રહેલા મહામૂલા રત્નો સમાન છે, તે બધી વસ્તુઓથી વ્યાપ્ત એટલે ભરેલો છે, અને જે મહાન રહસ્યોવાળા કે અનંતા અર્થોવાળા સિદ્ધાંતોરૂપી મહાસાગરનો પાર પામવો ઘણો જ કઠિન છે એવા.

સારં વીરાગમજલનિધિં સાદરં સાધુ સેવે-તેમજ શ્રી મહાવીરપ્રભુના શાસનના પ્રધાન અંગ સમાન આગમરૂપ મહાસમુદ્રની હું આદરપૂર્વક સમ્બક્ષ્ પ્રકારે પૂજા તથા ભક્તિ કરું છું. (૩)

આમૂલાલોલધૂલીબહુલપરિમલાલીલલોલાલિમાલા-મૂળ પર્યંત કાંઈક ઓલતા ને ચંચલ એવા પુષ્પોમાંથી ખરતી પરાગની અતિથય સુગંધિલરી પરિમલથી આકર્ષાઈને, આવીને તેમાં મગ્ન થએલા ભમરઓની શ્રેણિના.

કારારાવસારામલદલકમલાગારભૂમિનિવાસે !-ગણ-ગણાટના ગૂંબરવવાળા શબ્દોપડે શ્રેષ્ઠ ને ચોલતા, સ્વચ્છ

પાંખડીઓવાળા કમળના ભવનમાં રહેનારી ઐટલે કમલરૂપી ભૂમિમાં જ નિવાસ કરવાવાળી (હે શ્રુતદેવી !)

છાયાસંભારસારે ! વરકમલકરે ! તારહારાભિરામે !-કાન્તિ અને લાવણ્યના પુંજવડે મુદ્દર દેહથી શોભતી, હાથમાં સુંદર કમલને ધારણ કરવાવાળી, સ્વચ્છ ને દેદિધ્યમાન હારવડે મનોહર અંગવાળી તથા.

વાણીસંદોહદેહે ! ભંવવિરહવરં દેહિ મે દેત્રિ ! સારમ્-દ્વાદશાંગીરૂપી વાણીનો સમૂહ એ જ જેનું મહાકાય શરીર છે, એવી શ્રુતદેવી ! જન્મમરણરૂપ સંભારનો વિરહ થાય તેવું સર્વોત્તમ મોક્ષસુખ પ્રાપ્ત થાય તેવું મને વરદાન આપો, અથવા આ સ્તુતિના કર્તા (મહાન ઉપકારી આચાર્ય ભગવાન શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે “ભવવિરહ” શબ્દથી અહીં પોતાનું નામ સૂચન કર્યું છે. ઐટલે) રચનાર કવિને ઉત્તમ મોક્ષ આપો.

ભાવાર્થ

થોડા જોડામાં ચાર ગાથાઓ આવે છે. તેમ આ સ્તુતિમાં પણ છે. આ સ્તુતિ મોટે ભાગે આદ્યમના સાંજના પ્રતિક્રમણ વખતે તેમ જ ચૌદશના પૂજી પ્રતિક્રમણમાં સંજ્ઞાપના ટેકાણે અને સ્ત્રીઓમાં સાંજના દેવમિ પ્રતિક્રમણમાં ૭ આવસ્યક પૂરા થયા બાદ સામુદાયિક બોલાય છે. પરમોપકારી આચાર્ય ભગવંત શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ આ સ્તુતિના રચયિતા છે. આ આચાર્ય મહારાજ યાકિની મહારાજના મુનુના નામથી પણ ઓળખાય છે. પૂર્વોનું જ્ઞાન લગભગ જ્યાં નષ્ટ થયું હતું ત્યારે, તથા શ્રી દેવદિગ્ગણિ તથા શ્રી જિનભદ્રગણિ સમાશ્રમણના લગભગ સમકાલીન, ઐટલે કે તેમના પછી માત્ર પચીશેક વર્ષે આ મહા-

પુરુષ આચાર્ય ભગવંત યથા હોવાનું પ્રસિદ્ધ છે. લગભગ પંદર સેકા પહેલાંની આ નાત ગણાય. તેઓ પહેલાં જ્ઞાતિએ બ્રાહ્મણ હતાં તેથી તેઓ વેદાંત જ્ઞાનમાં નિબળાત હતા, અને મોટી ઉમરે શિક્ષા લીધી હતી. તેઓથીએ પોતાનાં એ શિષ્યોની બોદોએ કનેલી દેશાંતરિક્ષા બદલ ૧૪૪૪ બોદોનો નાશ કરવા પારેલું હતું, પરંતુ તેમના પર દયા ભાવીને આ થએલ દુર્ધ્યાન બદલ પ્રાયશ્ચિત્તમાં ૧૪૪૪ મંથો બનાવવાનું નક્કી કયું. તેમાં ૧૪૪૦ મંથો તો બનાવ્યા હતાં. ચાર બાકી જ રહ્યાં. છેવટે શરીર લંઘાયું એ સ્થિતિમાં આ સ્તુતિની ચાર ગાથા ચાર મંથના સ્થાને બનાવી. છેવટે કાળ કુદરી સ્વર્ગે ગયા. અને ૧૪૪૪ મંથોની ગણતરી પણ પૂરી થઇ. આ સંઘ મોટા પ્રતિક્રમણમાં દરેકે ગાથેમાં મંકારોનાં ગોથાથી પણ થતાં સુધી હોયે સ્વદે ઉપદ્રવ નિવારણાથે સમુદાયની સાંથે ભોલે છે. આ સ્તુતિની બાપાં સમ-સંસ્કૃત-પ્રાકૃત કહેવાય છે. એ આચાર્ય ભગવંતે ઘણાં આગમોની વીકાઓ અને મહાન મંથો પણ બનાવ્યા છે.

પરિભલ

★ જૈન દર્શનની ગુણગરિષ્ઠ ઘણી માન્યતાઓનું આ સ્તુતિમાં દિગ્દર્શન થએલું જણાય છે. જેથી કે, (૧) જન્મમરણરૂપ સંસાર એક મહાન દાવાનક્ષના બગલા અગ્નિના તાપનો ઉપમાવાળો છે. (૨) ભગવાન મહાવીરપ્રજ્ઞ તેને બ્રહ્માનાર મેધના પાણી સમાન છે. આ ઉપમા સંપૂર્ણ સંઘટિત છે. (૩) શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતો સંસારીઓથી નિરનિરાળા હોવા છતાં ભક્તમણના કામિવપૂરક નિરડે છે, તે પણ બીજા ગાથામાં જણાયું છે. આ એક મહત્ત્વની વાત છે. એટલે કે દુઃખી થએલા આત્માઓ જે વીતરાગને શરણે બંધ, તો જરૂર તેના સંકટો દૂર થઈ શકે છે; માટે જે પોતાને દુઃખી માનતો હોય તેણે આ કેવળજ્ઞાની ભગવંતોનું શરણ-શોધન જરૂરી છે. (૪) પ્રભુએ કથન કરેલી દ્વાદશાંગી એક અગાધ અને મહાન

સમુદ્રસ્વરૂપ ગંભીર છે. એની ઉપમાઓ બધી જ ત્રીજી જ્ઞાનની ગાથામાં સમાવ્યી છે. તે ઘટનાઓ મહાન વિચારણાઓ માંગે છે. સમુદ્રની જેમ જ્ઞાનના તરંગો ઝડપે, સમુદ્રના રત્નોની જેમ જ્ઞાનના રત્નો ઝડપે, જ્ઞાનના લાભ ઝડપે, ઝડપે વિષયોનું જ્ઞાન વિગેરે વસ્તુઓની વિચારણાઓ આ ગાથામાથી મળી શકે છે. (૫) દ્વાદશાંગીરૂપ વાણીનો સમૂહ એ જ મહાન કાથા જેની છે, તે શ્રુતદેવી, સંસ્કૃત દેવી અથવા સારદા દેવી સમજી લેવી. એ પ્રમાણે વર્ણન કરવાથી અહીં સમ્યક્ જ્ઞાનના વિલાસની મંડતા સુંદર રીતે બહુવા મળે છે.

★ સંસારદાવા સ્તુતિની ત્રીજી ગાથામાં એક ગૂઢ તત્ત્વ પણ મળે છે, કે દુનિયામાં ખીજ લોકો બળેવાદિના દિવસોએ સાગરપૂજા કરે છે, ત્યારે જિનશાસનમાં સાચા જ્ઞાન મહાસાગરની સેવા, પૂજા ને ભક્તિનું વિધાન કરવામાં આવ્યું છે, એટલે કે “આગમુજ્જ્વલનીધિની હું સેવા ભક્તિ કરું છું.”

★ સંસારી વાણીઓને કોઈને કોઈ પ્રકારની આધિ, વ્યાધિ ને ઉપાધિઓ વળગેલી હોય છેજ. આ ત્રિવિધ સંતાપને જ જ્ઞાનીઓ દાવાનળ કહે છે. વીતરાગ પ્રભુની સેવાથી એ સંતાપ શાત થાય છે, માટે ભગવાનની સેવા કરવી જોઈએ, એમ આ સ્તુતિનું પહેલું પદ શિખરે છે.

સરળ પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧-સંસારદાવા સ્તુતિ કોણે કરી ?

ઉત્તર —૧૪૪૪ ઐયાના રચયિતા મહાન ઉપકારી આચાર્ય ભગવંત શ્રીમદ્ હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે આ સ્તુતિ રચી છે. તે સ્તુતિ મંદુકૃત તથા પ્રાકૃત એમ બન્ને ભાષાના એકસરખા રૂપથી રચાયેલ છે. આ સ્તુતિમાં

એક મહત્ત્વ એ છે કે, તેમા એક પણ જોડાક્ષર નથી
આવી કૃતિ કવિતા બહુ કવચિત જ મળે છે

પ્રશ્ન ૨-“સંસારદાવા”ને ઝૂંકમા સમજાવો.

ઉત્તર —તેની પહેલી ગાથામા પ્રભુશ્રી મહાવીરદેવની સ્તુતિ છે,
બાકીની નણ ગાથાઓમા અનુક્રમે સર્વજ્ઞિન, જિનાગમ
અને શામનદેવીની સ્તુતિઓ છે

પ્રશ્ન ૩-સંસારદાવા સૂત્ર ક્યારે બોલાય ?

ઉત્તર —પ્રાય અષ્ટમીને દિવસે પ્રતિક્રમણમા થોય તરીકે આ સ્તુતિ
બોલાય છે પાશ્વિક વિગેરે મોટા પ્રતિક્રમણોમા અનુપ્રાય
તરીકે તે બોલાય છે સ્ત્રીઓ પ્રતિક્રમણમા રોજ
'નમોઽસ્તુ' ના બદલે પણ તે બોલે છે

પ્રશ્ન ૪-અહીં શ્રુતદેવીને નમસ્કાર કેમ કર્યો ?

ઉત્તર —આ સ્તુતિમા દેવીને નમસ્કાર કરાયો નથી સાધુમુનિરાજો
અવિરતિવાગી દેવીને નમવાની સ્તુતિ પ્રતિક્રમણમા બોલી
શકે નહીં આ દેવી વરદાન આપી શકે છે તેથી તેની
પાસે અહીં તો માત્ર સુક્તિ સુખ મળે, તે માટે પ્રાર્થના
કરી છે એ રીતે થોડી થોડી પૂ સાધુ-સાધ્વીજી મહારાજો
પણ બોલી શકે છે, એમ શાસ્ત્રોમા વિધાન છે.

શ્રી નવકારમંત્રથી સસાગદાવા સુધી

❀ મૂળ સૂત્રો ❀

૧. શ્રી નવકાર મંત્ર.

નમો અરિહંતાણું નમો સિદ્ધાણું
નમો આયરિયાણું નમો ઉવજ્જાયાણું
નમો દોઅે સવ્વસાહુણું, એસો પંચ
નમુકકારો સવ્વ પાવપ્પાણાસણો મંગ-
લાણું ચ સવ્વેસિં પદમં હવથ મંગલં.

૨. શ્રી પંચિદ્વિય સૂત્ર.

પંચિદ્વિય સંવરણો તહ નવવિહ બંભ-
ચેર ગુત્તિધરો, ચઉવિહ કસાયમુકકો ઈય
અટ્ટારસ ગુણોહિં સંજુતો. (૧) પંચ
મહવ્વયજુતો પંચ વિહાચાર પાલાણુ
સમત્થો, પંચ સમિઓ તિગુત્તો છત્તીસ
ગુણો ગુરુ મજ્જ (૨)

૩. શ્રી ખમાસમણ સૂત્ર.

ઈચ્છામિ ખમાસમણો વંદિઉં બંવ-
ણિજ્જાએ નિસીહિઆએ મત્થએણુ
વંદામિ

૪. શ્રી ઇચ્છકાર સુત્ર.

ઇચ્છકાર સુહરાઈ (સુહદેવસિ) સુખ
તપ, શરીર નિરાળાઈ સુખ સંજમજના
નિર્વહો છો ? સ્વામિ ! શાતા છે ?
ભાતપાણીનો લાભ દેજો ?

પ. શ્રી ઇરિયાવહી સુત્ર.

ઇચ્છાકારેણું સંદિસહ મંગવન્ ! ઇરિયા-
વહિયં પડિકકમામિ ? ઇચ્છં. ઇચ્છામિ
પડિકકામિઉં ઇરિયાવહિયાએ વિરાહણાએ
ગમણાગમણે પાણુકકમણે ખીચ્ચકકમણે
હરિયકકમણે ચોસા-ઉત્તિગ-પણુગ-દગ-
મટ્ટી-મકકડાસંતાણા-સંકમણે જે મે
જીવા વિરાહિયા, એગિદિયા, બેઈદિયા,
તેઈદિયા, ચઉરિદિયા, પંચિદિયા, અભિ-
હયા, વત્તિયા, લેસિયા, સંઘાઈયા, સંઘ-
દિયા, પરિયાવિયા, કિલામિયા, ઉદ્ધ-
વિયા ઠાણાઓ ઠાણું સંકામિયા, જીવિ-
યાઓ વવરોવિયા ત્વસ્સ મિછામિ દુકકકં.

૬. શ્રી તસ્મ ઉત્તરી સૂત્ર.

તસ્મ ઉત્તરીકરણેણું પાયરિછત્તકરણેણું
વિસોલીકરણેણું વિસલ્લીકરણેણું પાવાણું
કમ્માણું નિગ્ધાયણુદ્દાએ ઠામિ કાઉ-
સ્સગ્ગં.

૭. શ્રી અત્તત્થ સૂત્ર.

અત્તત્થ ઊસસિએણું નીસસિએણું
ખાસિએણું છીએણું જંભાઘએણું ઉડુએણું
વાયનિસગ્ગેણું ભમલીએ પિત્તમુચ્છાએ
સુહૂમેહિં અંગસંચાલેહિં, સુહૂમેહિં ખેલ-
સંચાલેહિ, સુહૂમેહિં દિદ્ધિસંચાલેહિં, એવ-
માઘએહિં આગારેહિં અભગ્ગો અવિરા-
હિએ હુજ્જ મે કાઉસ્સગ્ગો જ્ઞવ્ અરિ-
હંતાણું ભગવંતાણું નમુકકારેણું ન પારેમિ
તાવ કાયં ઠાણેણું મોણેણું ઝાણેણું અપ્પાણું
વાસિરામિ.

૮. શ્રી લોગસ્મ સૂત્ર.

લોગસ્મ ઉજ્જોગરે ધમ્મતિત્થયરે
 જિણે, અરિહંતે કિત્તઘસ્સં ચઉવીસંપિ
 કેવલી (૧). ઉસભમજિઆ ચ વંદે સંભ-
 વમભિણુંદણું ચ સુમઘ ચ પઉમપ્પહં સુ-
 પાસં જિણું ચ ચંદપ્પહં વંદે (૨). સુવિહિં
 ચ પુપ્ફદંતં સીઆલ સિજ્જંસ વાસુપુજ્જં
 ચ વિમલમણુંતં ચ જિણું ધમ્મં સત્તિં ચ
 વંદામિ (૩). કુંથું અરં ચ મહિં વંદે
 મુણિસુવ્વયં નમિજિણં ચ, વંદામિ રિદ્ધ-
 નેમિં પાસં તહ વહ્ધમાણું ચ (૪) એવં
 મએ અભિથુઆ વિહૂયરયમલા પહીણુજર-
 મરણા ચઉવીસંપિ જિણુવરા તિત્થયરા મે
 પસીયંતુ (૫). કિત્તિય વંદિય મહિયા જે
 એ લોગસ્મ ઉત્તમા સિદ્ધા, આરુગ્ગ ખોહિ-
 ભં સમાહિવરમુત્તમં દિંતુ (૬) ચંદેસુ
 મલયરા આઈચ્ચેસુ અહિયં પયાસયેરા

સાગરવરગંભીરા સિદ્ધા સિદ્ધિ મમ
દિસંતુ (૭).

(૯) શ્રી કરેમિ ભંતે સૂત્ર.

કરેમિ ભંતે સામાઈયં, સાવજ્જં જોગં
પચ્ચક્ખામિ, જાવ નિયમં પજ્જુવાસામિ,
દુવિહં તિવિહેણં મણેણું વાયાએ કાએણું,
ન કરેમિ ન કારવેમિ તસ્સ ભંતે પકિ-
ક્કમામિ નિદામિ ગરિહામિ અપ્પાણું
વાસિરામિ.

૧૦. શ્રી સામાઈયવયજીતો સૂત્ર.

સામાઈયવયજીતો જાવ મણેહોઈ નિય-
મસંજીતો, છિન્નઈ અસુહં કમ્મં સામાઈય
જતિઆ વારા (૧). સામાઈયન્નિમ ઉ કએ
સ મણો ઇવ સાવએા હવઈ જમ્હા, એએણુ
કારણેણું ખહુસો સામાઈયં કુજ્જા (૨).
સામાયિક વિધિએ લીધું, વિધિએ પાર્યું,
વિધિ કરતાં જે કોઈ અવિધિ હુઈ હોય,

તે સંવિહુ મન, વચન, કાયાએ કરી
 તરસ મિચ્છામિ દુકક . ૧૦ મનના, ૧૦
 વચનના, ૧૨ કાયાના એવં ૩૨ દોષ
 માહિજે કોઈ દોષ લાગ્યા હોય, તે સંવિહુ
 મન, વચન કાયાએ કરી તરસ મિચ્છામિ
 દુકકકક :

૧૧. શ્રી જગચિંતામણિ સૂત્ર

જગચિંતામણિ ! જગનાહ ! જગગુરુ !
 જગરક્ષણુ ! જગભંધવ ! જગસત્યવાહ !
 જગભાવવિચક્ષણુ ! અદ્ભુતવ્ય સંઠવિચ્છ
 રવ્ય કમદ્ધ વિણુસણુ ચંદ્રવીસંપિ જિણુવર
 જયંતુ, અપ્પહિહયસાસણુ (૧). કમ્મભૂ-
 મિહિં કમ્મભૂમિહિં પદમસંઘયણિ ઉકકો-
 સય સત્તરિસય જિણુવરાણુ વિહરંત લખ્ખમઘ
 કોડિહિં કેવલીણુ કોડિ સહસ્સ નવ
 ૭ ગમ્મમઘ સંપઈ જિણુવર વીસ મુણિ
 બહુ કોડિહિં વરનાણુ સમાણુ કોડિ

સહસ્સદ્વ્યથા યુષ્ણિજજઈ નિચ્ચ વિહાણું
 (૨). જયઉ સામિય ! જયઉ સામિય !
 રિસહ ! સતુંજિ, ઉજિજતિ પહુ નેમિ-
 જિણુ, જયઉ વીર ! સચ્ચઉરિમંડણુ, ભરચ્ચ-
 ચ્છહિં મુણિસુવ્વય ! મુહરિપાસ ! દુહદુરિ-
 ચ્ચખંડણુ અવર વિદેહિં તિત્થયરા ચિહું,
 દિસિ વિદિસિ જિંકેવિ તીઆણાગય-
 સંપઈચ્ચ વંદું જિણુ સવ્વેવિ. (૩). સત્તા-
 ણુવઈ સહસ્સા લક્ખા છપ્પન્ન અદ્દુ કેડિઓ
 ખત્તીસય બાસિયાઈ તિચ્ચલોએ ચેઈએ
 વંદે (૪). પન્નરસ કેડિ સયાઈ કેડિ બાયાલ
 લક્ખ અડવન્ના છત્તીસ સહસ્સ અસીઈ
 સાસયખિંબાઈ પણુમામિ (૫).

૧૨. શ્રી જંકિચિ સૂત્ર.

જંકિચિ નામતિત્થં સગ્ગે પાયાલિ

માણુસ્સે લોએ, જઈ જિણુખિંબાઈ તાઈ
સંવાઈ વંદામિ.

૧૩. શ્રી નમુત્થુણં સૂત્ર.

નમુત્થુણં અરિહંતાણું ભગવંતાણું (૧)
આઈગિરાણું તિત્થયરાણું, સયંસંખુદ્ધાણું (૨)
પુરિસુત્તમાણું, પુરિસસીહાણું પુરિસવર
પુંડરીઆણું પુરિસવરગંધહત્થીણું (૩).
લોગુત્તમાણું, લોગનાહાણું, લોગહિયાણું,
લોગપઈવાણું, લોગપજ્જોઅગરાણું (૪).
અભયદયાણું, ચક્ખુદયાણું, મગ્ગદયાણું,
સરણુદયાણું, ખોહિદયાણું (૫) ધમ્મ-
દયાણું, ધમ્મદેસયાણું, ધમ્મનાયગાણું,
ધમ્મસારહીણું, ધમ્મવરચાઉરંતચકક-
વટ્ટીણું (૬). અપ્પહિહયવરનાણુદંસણુ-
ધરાણું, વિચટ્ટઈમાણું (૭). જિણુાણું
'વયાણું, તિન્નાણું તારયાણું, બુદ્ધાણું
ખોહયાણું, મુત્તાણું મોઅગાણું (૮) સંવ-

ન્નાણું સ્વદરિસીણું સિવમયલમરૂચ-
મણુંતમકૂખયમવ્વાળાહમપુણરાવિત્તિ સિ-
દ્ધિગઈ નામઘેયં ઠાણું સંપત્તાણું નમો
જિણાણું જિઅભયાણું (૯). જે અ અઘઆ
સિદ્ધા જે અ ભવિસ્સંતિણાગએ કાલે,
સંપદ અ વદમાણા સંવે તિવિહેણુ
વંદામિ (૧૦).

૧૪. શ્રી જાવંતિ ચેઈઆઈ સૂત્ર.

જાવંતિ ચેઈઆઈ ઉઠે અ અહે અ તિરિ-
અલોએ અ સવ્વાઈ તાઈ વંદે ઈહ સંતો
તત્થ સંતાઈ.

૧૫. જાવંત કે વિ સાહુ સૂત્ર.

જાવંત કે વિ સાહુ ભરહેરવચમહાવિદેહે
અ, સંવેસિ તેસિ પાણુઆ તિવિહેણુ તિદંડ-
વિરયાણું.

૧૬. પંચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર સૂત્ર.

નમોઽર્હતિસદ્ધાચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુભ્યઃ.

૧૭. શ્રી ઉવસગ્ગાહરં સ્તોત્ર.

ઉવસગ્ગાહરં પાસં પાસં વંદામિ કમ્ભધણુ-
મુકું, વિસહરવિસન્નિદાસં મંગલકલાણુ-
આવાસં (૧). વિસહરકુલિગમંતં, કંઠે
ધારેઈ જો-સયા મણુઓ, તસ્સ ગહ રોગ-
મારી દુકુંજરા જંતિ ઉવસામં (૨). ચિદુઉ
દૂરે મંતો તુજાં પણુઓ વિગહુકલો હોઈ,
નરતિરિએસુ વિ જીવા પાવંતિ ન દુકુંખ
દોગચ્યં (૩). તુહસમ્ભતે લક્ષ્મિતામણિ-
કચ્ચપાયવખ્ખહિએ, પાવંતિ અવિગ્ધેણુ
જીવા અચરામરં ઠાણુ (૪). ઇચ્ચ સંથુઓ
મહાયસ ! ભતિખ્ખર નિખ્ખરેણુ હિચ્ચઓણુ,
તા દેવ ! દિજ્જ જોહિ ભવે ભવે પાસ,
જિણુચંદ ! (૫).

૧૮. શ્રી જય વીયરાય સૂત્ર.

જય વીયરાય ! જગગુરુ ! હોઉમમં તુહ
પમાવઓ ભયવં ! ભવનિબ્બેઓ મગ્ગાણુ,

સારિયાં ઇદુંદસિદ્ધિઃ (૧). લોગવિરુદ્ધ-
 ય્યાઓ ગુરુજાણુપૂઆ પરત્યકરણુંચ મુહ
 ગુરુજોગો તન્વયણુસેવણા આભેવંમખંડા
 (૨). વારિજજઘંજઘં વિ નિયાણુખંધણું
 વીયરાય । તુહ સમયે, તહુવિ મમ હુજજ
 સેવા, ભવે ભવે તુમહ ચલણાણું (૩).
 દુક્ખકુખઓ કમ્મકુખઓ સમાહિત્યરણું
 ચ ખોહિલાભો ચ સંપન્નજિ મહ એચ્ચું
 તુહનાહી પાણામકરણેણું (૪) । સર્વામંગલ-
 માંગલ્યં, સર્વકલ્યાણકારણું પ્રધાનં સર્વ-
 ધર્માણાં જૈનં જયતિ શાસનં (૫).

૧૯. શ્રી અરિહંતચેષ્ઠઆણું સૂત્ર. ૧

અરિહંતચેષ્ઠઆણું, કરેમિ કાઉરસગ્ગું
 (૧). વંદણુવત્તિયાએ, પૂંઆણુવત્તિયાએ,
 સકકારવત્તિયાએ, સમ્માણુવત્તિયાએ,
 ખોહિલાભવત્તિયાએ, નિરુવસગ્ગવત્તિ-

યાએ (૨). સંજ્ઞાએ, મેહાએ, ધીઈએ,
ધારણાએ, આણુપેહાએ, વઢૂમાણીએ
ઠામિ કાંઉરસગ્ગં. (અન્નંત્ય).

૨૦ શ્રી કલ્લાણુકંદં સૂત્ર.

કલ્લાણુકંદં પઢમં જિણિહં સંતિ તઓ
નેમિજિણું મુણિહં, પાસં પયાસં સુગુણિ-
ક્રઠાણું ભત્તીઈ વંદે સિરિવજ્જમાણું (૧).
અપાર સંસારસમુદ્ધારં પત્તા સિવં દિંતુ
સુંદકકસારં, સન્વે જિણિહા સુરવિદવંદા
કલ્લાણુવહલીણુવિસાલ કંદા (૨). નિન્વા-
ણુમગ્ગે વરજાણુકપ્પં પણાસિયાસેસકુવાઈ-
દપ્પં, મયં જિણાણું સરાણું બુહાણું નમામિ
નિચ્ચં તિજગપ્પહાણું (૩) કુંદિંદુગોક્ખીર-
તુસારવત્તા સરોજહત્થા કમલે નિસત્તા,
વાએસિરી પુત્થયવગ્ગહત્થા સુહાય સા
સયા પસત્થા (૪).

૨૧. શ્રી સંસારદાવાનલ સ્તુતિ.

સંસારદાવાનલદાહનીરં સંમોહધૂલી-

હરણેસમીરં, માયારસાદારણુસારસીરં
 નમામિ વીરં ગિરિસારધીરં (૧). ભાવાવ
 નામસુરદાનવમાનવેન-ચૂલાવિલોલકમલા-
 વલિમાલિતાનિ, સંપૂરિતાભિનતલોક-
 સમીહિતાનિ, કામં નમામિ જિનરાજ-
 પદાનિતાનિ (૨). બોધાગાધં સુપદ્મપદવી-
 નીરપૂરાભિરામં જીવાહિસાવિરલલહરી-
 સંગભાગાહદેહં, ચૂલાવેલં ગુરુગમમણિ-
 સંકુલં દૂરપારં સારં વીરાગમજલનિધિ
 સાદરં સાધુ સેવે (૩). આમૂલાલોલ-
 ધૃલીખલુલપરિમલાલીલલોલાલિમાલા,
 ઝંકારારાવસારામલદલકમલાગારભૂમિ-
 નિવાસે! છાયાસંભારસારે! વરકમલકરે!
 તારહારાભિરામે! વાણિસંદોહદેહે! ભવવિ-
 રહવરં દેહિ મે દેવિ! સારમ્ (૪).

શ્રી દેવાન દા ગ્રાહણીને ત્યાં ૮૨ દિવન ભગવાન મહાવીરે મર્કમ રહેવાસ્થ્યે લોગબ્યું.

ચોથે ભવે પાચમા દેવલોકે ૧૦ સાગરોપમના આયુષ્યવાળ દેવ થયા.

પાંચમા ભવે કોટલાક ગામમાં કૌશિક નામે ત્રિદંડી થયા. ત્યાંથી રથુણા નગરીમાં ૭૨ લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળા પુરુષ ગ્રાહણ તરીકે છું ભવે થયા

સાતમે ભવે સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ થયા.

આઠમે ભવે ૬૦ લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળા અગ્નિશ્લોક નામે ત્રિદંડી થયા

નવમે ભવે ઇશાન દેવલોકમાં દેવ થયા.

દશમે ભવે મદર ગ્રામે ૫૬ લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળા અગ્નિભૂતિ નામે ત્રિદંડી થયા.

અગ્રદારમે ભવે સનતકુમાર નામના દેવલોકમાં દેવ થયા

બારમે ભવે શ્વેતાંબી નગરીમાં ૪૪ લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળા ભારદ્વાજ નામના ત્રિદંડી થયા

તેરમે ભવે માહેન્દ્ર દેવલોકમાં દેવ થયા

ચૌદમા ભવે રાજગૃહી નગરીમાં ૩૪ લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળા ત્રિદંડી થયા

પદરમા ભવે પાચમા ગ્રહ દેવલોકમાં દેવ થયા ત્યારબાદ ઘણો સસાર ભ્રમીને નાના નાના જન્મો ઘણા કર્યા

૫૮ી સોગમ ભવે વિશ્વભૂતિ નામે રાજકુમાર થયા 'ભૂતિ' નામના ગુરમદ્વાજની પાને દીક્ષા લીધી (તપ કરતા કરતા એક વખત કરેલ તપના બદલામાં બળ માગ્યું. અણસણ કરી તપ વેચ્યું ને નિયાણું કર્યું. તેથી ૧૮ મા ભવે વાગુદેવ થયા.)

સત્તરમા ભવે મહાશુક નામના દેવલોકમાં દેવ થયા.

અઠારમ ભવે પોતનપુરીમાં ૮૪ લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળા ત્રિપુષ્પ વાસુદેવ થયા. આ ભવમાં મામૂલી ભૂતના કારણે ગીતના શોળીન નોકરના કાનમાં નોકર પાસે તપાવેલું 'સીસું' રેડાવ્યું. તે કર્મને ઉદય તીર્થ કરના ભવમાં ગોવાળીઆએ કાનમાં ખીલા ઠોક્યા એ કઠોરરૂપે આવ્યો.

ઓગણીસમા ભવે સાતમી નારકીમાં ૩૩ સાગરોપમના દુઃખો ભોગવીને, વીશમે ભવે સિંહુ થયા.

એકવીશમે ભવે ચોથી નારકીએ ગયા. પછી વચ્ચે વચ્ચે ઘણા નાના નાના તિર્યંચાદિના ભવોમાં ભમ્યા.

બાવીશમા ભવે મનુષ્ય થયા.

ત્રેવીશમા ભવે મૂકા નામની નગરીમાં ૮૪ લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળા ત્રિવિમિત્ર ચક્રવર્તી થયા. ત્યાં શ્રી પોદ્દિલાચાર્યજી પાસે દીક્ષા લીધી, ને કોડ વર્ષનું ચરિત્ર પાળીને ચોવીશમા ભવે મહાશુક નામના દેવલોકે દેવ થયા.

પચ્ચીશમા ભવે જંબુદ્વીપના જ સરતક્ષેત્રમાં છત્રિકા નગરીમાં ૨૫ લાખ વર્ષના આયુષ્યવાળા નંદન નામે રાજપુત્ર થયા. ત્યાં દીક્ષા લઈને જાનજીવ માત્રખમણથી વીશ સ્થાનકનું તપ કર્યું. એક લાખ વર્ષનું ચરિત્ર પાળીને તીર્થંકરનામકર્મ નિકાર્યું. આ તપમાં ૧૧,૮૦,૬,૪૫ માસ ખમલકર્યા.

છવ્વીશમા ભવે દશમા પ્રાણુત દેવલોકમાં પુષ્પોત્તર વિમાનમાં ૨૦ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા દેવ થયા.

સત્તાવીશમા ભવે તો સાક્ષાત્ ૨૪મા તીર્થપતિ ભગવાન મહાવીરદેવ થયા. તીર્થંકર ધર્મ શાસન સ્થાપી, અનંતા જન્મો-જન્મના દેરા મિટાવી મોક્ષે ગયા.

આદર્શ જીવનચરિત્ર.

પુરિસાદાનીય શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનના પછી અઢીસો વર્ષના આતરે ઇ. સ. ૫૨૯ પદ્મના જૈન મુનિ તેરમને મગધનારના મગધ પ્રભાને કાનિયકુબ્જનગરના મહારાજાધિરાજ શ્રી સિદ્ધાર્થની આદર્શ ભાર્યા મહારાણી ત્રિશલાવતીની પવિત્રકૃષ્ણે ઉત્તમ શોધ હીએ ગણીર અર્થસૂચક ૧૪ અવસ્થાથી સૂચિત અનુપમ કાનિવાળા પુત્રરત્નનો જન્મ થયો. પુત્ર જન્મ થતાની સાથે જ નારદીઓમા પણ અજવાળા અજવાળા થઈ ગયા. ૫૬ દિવસમારિકાએ પ્રભુ સેવાનો અમૂલ્ય ટકાવો લેના આવી પહોચી દેવનાજ શ્રી શૌધર્મેન્દ્રતુ આસન કે પાદમાન થનાજ ઈન્દ્ર મહાદેવ પણ સપરિવાર અર્પુણ ભક્તિતો લાભ લેવા સેવામા હાજર થયા માતા તથા પ્રભુને વિનયપૂર્વક વદન કરી, માતાજી પાસે પ્રભુનું પ્રતિ બિંબ મૂકી, માતાજીની આજ્ઞા લઈ, સ્નાન મહોત્સવ ઉજવવા ભગવતને મેઠુ પર્વત ઉપર લઈ ગયા ત્યાં અનેક પ્રકારના તીર્થ જોઈથી પ્રભુને આન કરાવી, માતા પાસે મૂકીને નદીશ્વર દ્વીપે આનંદોત્સવ ઉજવી, દેવદેવીઓ સ્વસ્થાનકે ગયા નિદ્રાથરાજાએ પણ પુત્ર જન્મોત્સવ એવો ઉજવ્યો કે અધાને એમ લાગતું કે જાણે ધરતી પર નાનકડું સ્વર્ગ જ ખડું થયું છે જન્મોત્સવ એવો સુદર ઉજવાયો કે સારાથે નગરમા આનંદ આનંદની ઊંઝો ઉઝળી, અને સિદ્ધાર્થરાજાએ વોકોને હાલ આપી દારિદ્ર્ય દૂર કર્યું.

ભગવતનું નામ શ્રી વર્ધમાનકુમાર પાડવામા આનુ-
જોના સ્વયંપ્રતાપી તેજથી અને પરિણોઈથી સાથક
ઈન્દ્રે આપેલું ઉપનામ 'મહારીર' પણ કોડોના મુખેથી
ાયુ

વર્ધમાનકુમાર રાજકુમારો સાથે ગામના પાદરે ઘણી વાર
રમવા માટે જતા. એક દિવસ વર્ધમાનકુમારના જાળની પરીક્ષા

કરવા માટે એક દેવે પ્રભુને ધીવરાવવા લયંકર સાપનું રૂપ ધારણ કર્યું. તે વખતે ગમરાયા વગર વંધમાનકુમારે સાપને ઉંચકીને ફેંકી દીધો, તેથી "મહાવીર" કહેવાયા. ફરી ખાલકીડો દરનાં કુમારને તે દેવે ખલા પર બેસાડ્યા. તે દેવે દિવ્યશક્તિથી પોતાનું સ્વરૂપ વધારવા માંડ્યું. તે જોઈને વંધમાનકુમારે તેની ગરદન ઉપર એવો તો જોરથી સખન મુકી માર્યો કે તે દેવે પોતાનું મૂળ સ્વરૂપ ધારણ કરી બંધાં રાજકુમારો સમક્ષ નમ્રતાથી પ્રભુજી પાસે પોતાનોથી યએલ ભૂવની માંસી માગી.

વિદ્યાભ્યાસને યોગ્ય વય થતાં, નિદાર્થ શબ્દો, મહાન સમાચારપૂર્વક સારા મુહૂર્તે, શુભ ચોદાડીએ, વંધમાનકુમારને અભ્યાસ કરવા નિશાળે બેસાડ્યા. શિક્ષકને સારી નવાજેશ કરી, અને નિશાળના ઉચ્ચશાળોને પણ સારા સારા હિનામો ને મીઠા-છેલો આપી ખુશખુશાલ કરાવ્યા. શિક્ષકના મનમાં બણાવવાના મનોરથો ધણી હતા, પણ જાનીને વગી શિખવાનું શું હોય? પ્રભુની એ રીત થતી લઘુતા ટાળવા માટે ધ્વજ પ્રાચલુના વેશમાં ત્યાં આવ્યા અને પાંડિત (શિક્ષક)ના મનની ચક્રાઓ ફર કરી. તે જ સમયે શ્રી વંધમાનકુમારે "જીનેન્દ્ર" વ્યાકરણની રચના કરી.

કર્મની અટલ અને અકલ સત્તામાંથી કેાણ મુક્ત રહ્યું છે? એક દિવસ માતાપિતાના ખૂબ આગ્રહથી યશોદા નામની સુલક્ષણ-વંતી રાજકુમારિકા સાથે વંધમાનકુમારનું લોગાવલિ કર્મના ઉદયે પાણીવહણ થયું. વિદ્યાથી પ્રભુ બલુતા હતા, કે "સર્વવિરતિ અગિકાર-કથાં સિવાય મોક્ષ મળનાર જ નથી;" તેથી લભ કર્ધા છતાં પણ સંસારના વિષયવર્ધક રંગરાગમાં તેઓ રાચ્યા નહીં અને નિર્લેપપ્રાપ્ય રહ્યા. તેમને એક પુત્રી થઈ, તેનું નામ પ્રિયદર્શના હતું.

અઠાવીશ વર્ષની વયે માતાપિતાનો વિયોગ થયો. આખું જ નગર શોકસાગરમાં ડૂબી ગયું. વંધમાનસ્વામીએ જ્યેષ્ઠપુત્ર મહા-

રાજા નંદિવર્ધનને શરીરની ક્ષણભંગુરતા અને આત્માની અમરતા સમજાવીને થોડું હુળવેા કનઝ્યે. “માતાપિતા જીવતા હોય, ત્યાં સુધી મારે દીક્ષા લેવી નહીં;” તેના માતાપિતા પ્રત્યેના અધ્યાગ મોડને અંગે લીધેલો ગર્ભ વખતનો અભિચર પૂર્ણ થયો હોવાથી જ્યેષ્ઠપુત્ર વિધેગ દુઃખ હુળવું થયા પછી, તેમની પાસે શાન્તિ અંગિકાર કરવાની રજા માંગી. નંદિવર્ધનની ઘણી મુમજાવટથી બે વર્ષ સંભારમાં નહીં મહાવીર પ્રભુએ છેલ્લું એક વર્ષ છૂટે હાથે વન્સીદાન આપી, દાનના ઝરણાં વહેવડાવ્યાં. વર્ધમાનકુમાર મંનાર છોડી દીક્ષા લેવા તૈયાર થયા, એટલે તે દીક્ષામહાત્મ્ય મહાનજા નંદિવર્ધને ખૂબ જ ધામધૂમથી ને આનંદોત્સાહપૂર્વક ઉજવ્યો, તેમાં ઈન્દ્રોએ સપ્તર્ષિ માથ આપ્યો.

રાજમહેલથી દીક્ષાનો મોટો ભવ્ય વરઘોડો નિકળી નગરમાં ફર્યો. જેમાં દેવદેવેન્દ્રો, વિશાધરો, નરનારીઓ, (વગેરે હર્ષદેવતા થઈ જઈ રહ્યા હતાં. જેમા ઘોડાઓ, હાથીઓ, પાલખીઓ, રથ વિગેરે અપરંપર માજ યોગવામાં આવ્યો હતો. ભત્રા-ભત્રના વાજાઓના નાદોના સુંભરવાથી ગ્રેસકોના દૃઢ્ય રોલી જતા હતા. વરઘોડાને મોખરે ઈન્દ્રધ્વજ ચાલતો હતો. મધ્યમાં એક સુયોજિત પાલખીમાં વર્ધમાનકુમાર સોળતા હતા. શી તેમની અજબ કાંતિ ? શી તેમની ચોભા ? સુંદર વસ્ત્રાભૂષણે પ્રભુએ પહેર્યા હતાં. ચંદનાદિ સુગંધિત દ્રવ્યોના વિવેપનથી ચારકોર સુગંધિ પ્રસરતી હતી. લાળો અને કોડો માનવીઓ ચોમેર ટ્રાળે વળ્યાં હતાં. વરઘોડો નગરમા ફરી નગર બહાર આવેલા એક વૃક્ષની નીચે ઉતર્યો.

કારતક વ્રત ૧૦ ને દિવસે ચોથા પ્રહરમાં પરિવાર સહિત . . . રાજા તથા દેવદેવેન્દ્રો અને મનુષ્યગણની હાજરી વચ્ચે ઉત્સાહપૂર્વકના અભેડ સમારોહ સાથે ત્રીસ વર્ષની ઉંમરે ઉદ્ધાનમાં શ્રી વર્ધમાનસ્વામીએ સ્વયં પંચમુષ્ટિ લોચ કરી,

આત્મકલ્યાણ - કમવતારી, જન્મોજન્મના ફેરા ટાળતી, અને સિદ્ધગતના અનુપમ શાશ્વત ધામને પ્રાપ્ત કરાવતી સાગવતી દીક્ષા અંગીકાર કરી.

ક્ષત્રિયકુંડ નગરની સામ્યશાળી જનતા દીક્ષાની મુંદર વિધિ નિહાળીને મહાવીર પ્રભુને અનેકવાર ધન્યવાદ આપીને વંદના કરવા લાગી મહાવીર પ્રભુએ મર્વની વિદાય સ્વીકારી, વનના વિકટ ને ભયંકર રસ્તે નિર્ભયપણે એકલા પ્રયાણ કર્યું.

વિદાય આપતાં તો આપી, પણ મહાવીર પ્રભુના બંધુ-વર્ગની વહેતી આંખોમાંથી બહુવિચોગનાં ઝળઝળિયાં વહેવા લાગ્યાં. સમગ્ર જનતાની પણ આંખો અશ્રુભીની થઈ ને હૃદયો ભરાઈ ગયાં, પરંતુ કક્ષા જીવમાત્રના કલ્યાણ કરનાર એક પરમેશ્વર શામનની ખાતર સર્વ નભાચી લઈ વીલામુખે નંદિવર્ધનરાજ અને પ્રજા પાછા વળ્યા.

ભગવાન શ્રી મહાવીરહેવે ચરિત્ર લીધા બાદ શરીરને પાંચુ' માની કમકમાટી ઉપજાવે તેવા દેવદેવીઓના, મનુષ્યોના ને પશુ-ઓના વિકટમા વિકટ ઉપસર્ગો સમભાવથી સહન કરતાં કરતાં આમાનુષામ વિચરી, અને તો ઉપકાર કરી લવ્યજીવોને ગન્માર્ગમાં સ્થિર કર્યા.

એક વખતે મોરારુ ગામથી વિદાર કરી ભગવાન શ્વેતાંબી નગરની તરફ વિચરી રહ્યા હતાં ત્યાં માર્ગમાં એવાળીયા મળ્યા તેઓએ મહાવીર પ્રભુને વિનમ્રભાવે વિનંતિ કરતાં કહ્યું કે-“હે સ્વામી ? આપ જે માર્ગે જઈ રહ્યા છે, તે માર્ગે જો કે શ્વેતાંબી તરફ ત્રીધો જાય છે, પરંતુ રસ્તામાં કનકખલ્લ નામે તાપસોતું એક આશ્રમસ્થાન આવે છે, ત્યાં ચંડકાશિક નામે એક ભયંકર દુષ્ટિવિપ રાખે રહે છે. તેણે ઘણાં આત્માઓના પ્રાણ લીધાં છે, તો આપને તે તરફ જવાની જરૂર નથી” પરંતુ કરુણાનિધિ

ભગવંતે તે આશા રાખી હતી, કે “એ સર્પ જરૂર મુધરશે,” અને તેથી તેને મુધારવા માટે લોકોના તે સખ્દોનો ખ્યાલ કર્યા વિના ઉપકારક પ્રભુએ તે ભયકર વનના માર્ગે નિર્ભયપણે પ્રયોણ કર્યું.

આલેતાં આલતાં અંધાર જંગલની મધ્યમાં કરણાનિધિ પ્રભુ આવી પહોંચ્યા. પુરુષો ગીચ ઝાડીઓ, અસંખ્ય વેલડીઓથી વીંટાયેલી હતી. તેમાં વળી એક મોટા ઝાડની ઝાંખોળમાં એક મોટો રાક્ષો હતો. રાક્ષોમાંથી હું..... ઉ.....ઉ.....ઉ....., હું.....ઉ.....ઉ, એવા બીવણ ફૂંકાડાને અવાજ આવવા લાગ્યો. ફૂંકાડાથી આસપાસનું વાતાવરણ વિષમય બની ગયું. લીલાંછમ નાનાં ઝાડો, તેના ફૂલો પાંદડાં પણ વિષમય બની ગયાં. કારણ કે એ દૃષ્ટિવિપવળો ભયંકર સર્પ હતો. તેની નજર પડતાં જ ઝેરથી બધું નષ્ટ થઈ જતું. આસપાસ રહેતાં કેટલાંએ નિરપરાધી નાનાં મોટાં જંતુઓ મરણને શરણ થયા. કોઈ માનવી મારી પાસે આવ્યો છે, એમ જાણીને તે કૂર સર્પ ક્રોધાવેશમાં બહાર આવ્યો. બહાર આવતાં વેંત જ કરણાનિધિ દયાળુ મહાત્મા તરફ ભેરથી ફૂંકાડા મારતો ધસ્યો.

યોગાનિહ પ્રભુ તો ક્યારનાય રાક્ષો પાસે ધ્યાનમાં સ્થિર થઈ ગયા હતા. પોતાના અનેકવારના વિષમય ફૂંકાડાની જરા પણ અસર ન થવાથી, ક્રોધનો પાર ન રહ્યો એકદમ ધસમગી તે સમભાવી પ્રભુના પગમાં તીવ્ર ડંશ દીધા. એ યોગારૂર પ્રજ્ઞ તો ક્રમા અને ગાંતિના અવગાર લોક, ચત્રાયમાન થયા જ નહીં. એમને ન થઈ ડંશની અમર, કે ન ચંદ્રનું ઝેર. એટલે અંડકીચિત્તે “૧” વધુ ક્રોધના આવેશમાં આવીને ભગવંતને બીજા યોડા ડંશ પણ દીધા, છતાં પણ નિષ્ફળતા મળી. સર્પ ડંશથી પગમાં લાગે કોહી નીકળતું નેહુંએ, તેના બદલે મંદ્ર અમૂળ જેવું ઝરતું

દ્વધ દેખાયું, તે જોઈને ચંડકૌશિકને આશ્ચર્ય થયું. હમણાં પડશે...હમણાં પડશે...એમ માનતો ઘોડાના ઉપર પ્રભુની કાયા ન પડે એવી રીતે બચથી દૂર જાય, પાસે આવે, એમ વારંવાર કરતો એ ચંડકૌશિક, એ પછી તો તે મહાન ચમત્કારિક યોગીને એટીટસે જોઈ રહ્યા.

સર્પને આશ્ચર્યચકિત અને સ્તબ્ધ થએલ જોઈ યોગીશ્વર યોગ્ય સમય દેખી ઘોડા પલ્લુ જોધક શબ્દ બોલ્યા:—

“બૂઝ, બૂઝ, ચંડકૌશિક!”

આવા કૃણ્ણમિય અમૃતમય ચમત્કારિક શબ્દો સાંભળીને ચંડકૌશિક વધુ ચમક્યો. આકાશવાણી ચઈ કે શું? તેને એમ લાગ્યું હતું કે, આ સામાન્ય માણસ હશે, પણ એ તો અજ્ઞાન વિભૂતિ જણાઈ એટલામાં ફરીથી એનો એ જ શાંત અને સુમધુર સ્વર કૃણ્ણ પર અથડાયો. હવે ચંડકૌશિક સમજ્યો કે આ શબ્દો મારા મહાન ઉપકારી બોલી રહ્યા છે તેણે ક્ષણભર ક્રોધને શાંત કર્યો ને વિચાર-માગરમાં ડૂબી આત્મમંથન કરવું શરૂ કર્યું. મત્સ્ય સમજાયું કે આજ મુંધીમા ક્રોધાવેશથી કેરેલ અસંખ્ય પ્રાણીઓનો સંહાર કરીને મેં પાપના પોટલા લેગા દ્યા છે. હવે ને મર્યાને પૂર્વે કરેલા હિંસામૂલક પાપોનો અત્યંત ખશ્વાત્તાપ થવા લાગ્યો. હૃદય ભરાઈ આવ્યું, આંખમાં અશ્રુની ધારા વહેવા લાગી. તેના અંતરમાં એ મહાન યોગીના પવિત્ર થવાના મંત્રા-ક્ષર જેવા શબ્દોની દિવ્ય મશાલની ચિત્તગારીથી દિગ્ગમવળ ન્યેતિ પ્રગટી! અને હવેથી કોઈને પણ મારા તરફથી છત્ત ન આવે તે માટે મત્સ્ય, અહિંસા, અને ક્ષમાનુ ઉત્તમ અણબોલ પ્રાણ મનમાં જ મહાહુ કરીને યોગીરાજના પગમાં મસ્તક નમાવ્યું. તે ક્ષમાશીલ પરમેશ્વરને નમસ્કાર કરી રાફડામાં માત્ર મેં રાખી, આખું શરીર રાફડાની બદ્ધા રાખી આત્મધ્યાનમાં રિયર થઈ

ગયો. ઉપકારી મહા પુરુષોની છાયા ગુરુ કામ કિરે છે, તેનો આ નમૂનો છે.

દયામિધુ ઋણાવંત પ્રભુ મહાવીર દેવ ચંડકૌશિક ઉપર મહાન ઉપકાર કરી, પોતાનું ધારેલું કામ મક્કા થએલું જાણી, ત્યાંથી વિદાન કરી ગયા, ચંડકૌશિકના જીવનમાં દિવ્ય ચન્દ્રકાર જેવો અનેરો પડેલો થઈ ગયો. માર્ગભૂંડા આત્માની સાન કેદાળે આવી. પરમદેવી આત્માની શીતળ છાયા પડવાથી સાપનું પણ ભલું થયું. એ દષ્ટિવિષ્ણુ સર્પ જેવા ભયંકર પ્રાણીને પણ આત્મહત્તનનો માર્ગ જડયો. અને અમર્ય સહુનશીલનાની તાકાત ઉત્પન્ન થઈ. પોતાની દિમલ, પોતાનું ધૈર્ય, પોતાનું આત્મ પરાક્રમ કેટલું છે તેની કસોટીનો અવસર આવેલો જાણી ચંડકૌશિકને આનંદ થયો. આવી પવિત્ર છાયા પાડનાર અને મંત્ર સંભળાવનાર એ યોગનિષ્ઠ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવને કોણ નમી ન પડે.

ધન્ય છે એ મહાપ્રતાપી યોગીશ્વરને ! કે જેમણે એ રીતે ક્ષમાનો પાઠ શિખવાડી, અનેક જીવોના કલ્યાણની ખાતર પોતાના પ્રાણની પણ દરકાર કર્યા વિના, ઘોર જંગલમાં જઈ મહાન વિષધર ચંડકૌશિકને ભૂગવ્યો ! કોટિશ વંદન હો એ પ્રતાપી નાયને ! સર્પ હોવા છતાં અહિંસા અને ક્ષમાના પદમપવિત્ર માર્ગે પ્રયાણ કરાવનાર એવા ક્ષમાના જાડાર શ્રી વીરપ્રભુના શરણને પામ્યો. એ ચંડકૌશિકને પણ ધન્ય હો !

સંગમ નામના અભવિ દુષ્ટ દેવે આપણાં આ ક્ષમાનાથ ભગવાન શ્રી મહાવીર દેવને ફક્ત એક જ રાત્રિમાં નાના મોટા ૨૦ મહાઉપમગો કર્યા હતાં, કે જેનું પણ ન સાંભળતાં આપણને આજે પણ ધૂનરી છૂટી જાય ધ્રુવ મહારાજે તે દુષ્ટ કામ માટે તેને શિક્ષા કરી, ત્યાંથી હાકી કાઢ્યો.

શ્રી મહાવીર પ્રભુ એક મેમચે જંગલમાં કાઠિમગ્ગમાં ધ્યાનમગ્ન રતા, ત્યારે એક ગોવાળિયો ત્યાં આવી બળદોને પ્રભુ પામે મૂકી ગયો બળદો તો ચરવા દૂર ચાડ્યા ગયા. થોડા વખત પછી ગોવાળિયો આવ્યો અને બળદોને ન જોતાં વનમાં શોધવા ગયો, પરંતુ મળ્યા નહીં જીતે ચરીને પાછા આવેલા. બળદોને કરી ભગવાન પાસે જોયા જાયવા છતાં મને આટલો રખડાવ્યો, એમ ધારીને રાષમાં ભરાઈને ધ્યાનસ્થ પ્રભુના કાનમાં ખીલા ઠોકરી ઉપસર્ગ કર્યો, પરંતુ પ્રભુ તો ધ્યાનથી સ્થેજ પણ ડગ્યા નહિ. કેટલાક વખત બાદ લશ્વ દોગર્તા એક શ્રાવક ને એક વૈત્રે કાનમાંથી ખીલા કાઢ્યા, તે વખતે ભગવાનથી દેહ સ્વભાવે ચીમ પડી ગઇ પૂર્વે ત્રિપૃષ્ઠ વામુદેવના ભવમાં ભગવાનના જીવે નોકરના કાનમાં તપેલા મીમાંનો જે રમ રેડાવ્યો હતો તે કર્મનું ફળ ખીલા દ્વારા ભોગવવું પડ્યું. આ હકીકત આપણને શિખવડે છે કે “કર્મના હૃદય વખતે રાવા કરતા કર્મ બાંધતા ખૂબ વિચાર કરવો. કારણ કે આ રીતે કર્મ મત્તા તીર્થંકર જેવા મહાન આત્માને પણ છોડતી નથી.” પ્રભુના હૃદયમાં રાગ કે દ્વેષ કોઈના પ્રત્યે પણ ન હતો. ખીલાનો ઉપસર્ગ કરનાર પર ગુસ્સો ન કરતાં, સ્વયં શક્તિસંપન્ન હોવા છતાં ક્રોધ સહન કરીને ભગવાને મમતા રાખી તે જ પ્રભુની પૂર્ણતાનો જખમર નમૂનો છે.

આવી રીતે સમગ્ર ઉપસર્ગોને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરદેવે નિર્ભીકપણે સહન કર્યા, ક્રોધરહિતપણે ખમ્યા, દીનતારહિતપણે અને કાયાની અડગ નિશ્ચલતા રાખી સહન કર્યા.

શ્રમણ ભગવાન શ્રી મહાવીર દેવે આ અંતિમ ભવમાં પણ દીક્ષા લીધા પછી અને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું ત્યાં સુધી કાયાની પરાધીનતા ટાળવા માટે નીચે પ્રમાણે ધાર તપશ્ચર્યાઓ સતત કરી હતી.

મહિના	દિવસ	તપ	મહિના	દિવસ	તપ
૬	૦	૧ વખત	૧	૦	૧૨ વખત
૫	૨૫	૧ "	૦	૧૫	૭૨ વખત
૪	૦	૬ "	૦	૧૦	૧ વખત (સર્વતોભદ્ર પ્રતિમા)
૩	૦	૨ "	૦	૪	૧ વખત (મહાભદ્ર પ્રતિમા)
૨	૧૫	૨ "	૦	૩	૧૨ વખત (અકુમ)
૨	૦	૧ "	૦	૨	૧ વખત (ભદ્ર પ્રતિમા)
૧	૧૫	૦ "	૦	૦	૨૨૯ (૭૫)
			પારણા		૩૪૯

એ પ્રમાણે ભગવાન મહાવીર દેવે બાર વર્ષ અને આડા ૯ મહિના મુધીમાં જે જે તપ કર્યા, તે મધ્યના જગરહિત જ કર્યા હતાં. છઠ્ઠું તપ એાછામાં એાછું હતું, કોઈ પણ વખત એક ઉપવાસ કરીને પાચ્યું કયું નથી તે પ્રભુએ નિત્ય એાગન તો કોઈ પણ દિવસ લીધું જ નથી ૧૦૦ વર્ષમા નિદ્રા પાત્ર બે વર્ષ જ આવી હતી.

પ્રભુ મહાવીર દેવને વૈરાગ્ય ગુરુ ૧૦૦૦ દિવસે જાનુવાસિનનાના દોઠે સ્થામાક નામના ગુરુસ્થના એતગમાં શાસ્ત્ર નામના

૫૬' નીચે ગાય દુહા તેવા આસને સૂર્યની આતાપના લેતાં નિર્જળાં
છૂટતા તપમાં કેવલજ્ઞાન દિપ્ત થયું. ત્યાં કોઈ ચારિત્ર લેવા
સમર્થ ન હોવાથી, કેવલજ્ઞાન મહોત્સવ ઉજવવા આવેલા ઇદ્રાદિને
અદ્યપકાળ દેશના આપીને ખીજે દિવસે વિદ્યાર કરી પાવાપુરી
પાસેના મહાસેન વનમાં પધાર્યાં. દેવોએ ત્યાં પણ તુરત આવી,
સમવમ્બરણ સ્વી કેવલજ્ઞાની ભગવંત શ્રી મહાવીર દેવને દેશના
આપવા વિનંતિ કરતાં, રત્નજડિત કાંગરાવાળા ઉપરાઉપરી ત્રણ
ગદના મુશોભિત સમવમ્બરણમાં બિરાજી ભગવાને ૧૨-પર્વદામાં
અમૃતમય દેશના આપી. દેશના સાંભળવા દેવદેવીઓ, વિદ્યાધરો,
નરનારીઓ, પશુ-પક્ષી, વિગેરે પણ આવ્યા. ૩૪' અતિશયવાળા
પ્રભુએ મધુર ધ્વનિથી શરૂ કરેલી એ દેશના એક યોજન (ચાર
ગાડી) મુખી મલગાય તેવી હતી. તેને પોતપોતાની ભાષામાં
દેવો-મનુષ્યો ને પશુઓ મનજી શ્રદ્ધા. તે દેશનાનો ચમત્કાર
હતો. પ્રભુજી પૂર્વ તરફ મુખ કરી બેઠા હતા, પરંતુ શેષ ત્રણ
દિશામાં દેવનાઓએ તેવા ત્રણ રૂપો બનાવ્યા. એટલે કેવલજ્ઞાની
ભગવંત ચારેય દિશામાં બેઠેલા જણાતા હતા. દેશના ૬૪
ગોતમસ્વામીજી મહારાજ (કે જેઓ પહેલાં જાતિએ બ્રાહ્મણ હતા)
તથા તેઓના બધાઓ વિગેરે ૧૧ મહા વિદ્વાન બ્રાહ્મણો
તથા શિષ્યો વિગેરે મળી ૪૪૦૦ બ્રાહ્મણોની શંકાઓનું એકી
સાથે સમાધાન કરાવી, સન્માર્ગે વાળી, દીક્ષા આપીને વૈશાખ સુદ
૧૧ ના દિવસે ૧૧ ગણધરો સ્થાપવારૂપે તીર્થની સ્થાપના કરી.
શ્રી સાધુ, માધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ અતુલિધ શ્રી સંઘની સ્થા-
પના કરી. લગભગ ત્રીશ વર્ષ મુખી દિવ્ય દેશનાઓ આપી.

અનંત પદ્મપકારી એવા ભગવાનની સાથે એક ગોશાળો
પોતાને પ્રભુનો શિષ્ય જણાવી ફરતો હતો, તે પ્રભુને એક વિદ્ય-
રૂપ હતો. એ ગોશાળો એટલો દુષ્ટ હતો, કે પ્રભુએ તેના પર
ધનુષ્ય ધણી ઉપકારો કર્યાં છતાં, એ મંખલીપુત્ર, દિત્તમ ક્રોધનો

ન હોવાથી એ પ્રભુની ધોર આશાતનાઓ કન્ટા પણ અચમતો નહીં. સમજાવી પ્રભુએ તેના પર દયા લાવી ઘણું ઘણું ઠેકાણું તને બચાવ્યો. તેને નશ્વા પણ શિખવાડી તે ઉપકારના બદલા અપ કરાથી વાળવા ભગવાનની આમો થઈ ગયો. પોતે તીર્થ કરના જવો ટોળા કરે ભુલો જોડો જમાવ્યો, ને જેની પાસેથી તેજોવેશ્વા શિખ્યો હતો, તે જ ભગવાન પર તેણે તે તેજોવેશ્વા છોડી ! જો કે તેનાથી પ્રભુનું આયુષ્ય તો ઘટ્યું કે તૂટ્યું જ નહીં, ન છેવટે “ખાટો જોદે ત પડે” એ કહેનાની જેમ તેજોવેશ્વા પાછી ફરવાથી તે બિચાગ ગોશાગાનું જ, મરણ થયું આ કેવો દુર્જન, દુષ્ટ અને મહાપાપી કહેનાય ? આવી જ રીતે વક્રદશાધાળાઓ ભગવાનની પત્રી પત્રુ ચેદા થઈ તે પ્રભુના શામનને હીણપત લાગે તેવા કામો કરે છે, તે દુષ્ટનો વાન છે.

ગોશાગા ઉપર ભગવાનને વેર તો હતું જ નહીં ક્ષમારીન પ્રભુ અમતાના ભડાર હતા જે ભક્તિ કરે તેના ઉપર રાગ નહીં, ને નિંદા કરનાર કે ખૂબ કરનારનું પણ દોષ નાખી બગાડે નહીં. રાગી અને દ્વેષી ઉપર ઉપકારની મમદિયો જ ભુલે તેથી જ તે મહાવીરદેવને સૌ વીતરાગ ભગવાન તરીકે લેખતા.

ગોશાગાને છેત્તી ઘડીએ દુઃખ થયું, કે “હું કેવો ધોર પાપી ! મારા જેવો અધમાધમ કોણ હશે ? મેં આ પ્રભુની પાસે રહીને ઘણી આશાતનાઓ કરી છે ” આવા પશ્ચાત્તાપથી ગોશાગાની છેવટે ગતિ મુધરી આ બધું જોમ સૂચવે છે કે- “ભગવાનના શાસનમાં આ પથમ કાગમા આવી રીતે દુર્જનો પ્રથમ તો સજ્જનોને ત્રાસ આપશે, હુચ્યાઓ શાહુકાર તરીકે દેખાડવા મથશે, પણ છેવટે તો સત્યનો જ જય થશે તે આજે પ્રત્યક્ષ અનુભવાય પણ છે ”

ભગવાને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા બાદ ત્રીશ વર્ષ સુધી ગામેગામ ને દેશના આખી અનંતો ઉપકાર કરી પાવાપુરી પધારી છે-કું નામુ કયું

ઓહો હો હો હો કેટલા બધા દીવા! ઘેર ઘેર ઠેકાણે ઠેકાણે દીવા જ દીવા! દીવાનો તો પાર જ નથી. તેનું કારણ એ હતું કે પ્રભુ શ્રી મહાવીરદેવ શ્રી પાવાપુરી (ખિહાર પ્રાંત) 'તીર્થ'માં આસો વદ અમાસને દિવસે નિર્વાણ પામ્યા. એટલે જેમ સૂર્ય અસ્ત પામવાથી અંધારું થાય ને સર્વત્ર દીવા કરવા પડે તેમ સૂર્ય સમાપ્ત તેજસ્વી એવા ભગવાનના મોક્ષે ગયા પછી, તે જ્ઞાન પ્રકાશકના અભાવે ફેલાના અજ્ઞાનરૂપી ઘેર અંધકારને પ્રસરવો નહીં દેવાના ચિહ્ન તરીકે આસો વદ અમાસના પ્રભુના નિર્વાણ દિને લોકોએ ઘેર ઘેર દીવા કર્યા; તે દિવસનું નામ, "દિવાળી" પડ્યું. ત્યારથી લોકોમાં દિવાળીપર્વ શરૂ થયું. મહાવીર પ્રભુના પ્રથમ ગણધર શ્રી ગૌતમસ્વામીજીને કારતક મુદ્ધ એકમને દિવસે સવારના પહોરમાં કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. એ ગૌતમસ્વામી ભગવાન અનેક લખિષના સ્વામી હતા. વીર ભગવાનના ૧૧ ગણધરોમાં એ પ્રથમ ને મુખ્ય હતા. છતાં મુખર્માસ્વામી ગણધર મહારાજનું આયુષ્ય વધારે લાંબુ હોવાથી સમગ્ર પરિવારના નાયક તરીકે પ્રભુએ શ્રી મુખર્માસ્વામીજીને મુખ્ય સ્થાપ્યા હતા. પ્રભુશ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવાનના મોક્ષે ગયા પછી અત્યારે અઢી હજાર વર્ષો વીતી ગયા છે.

અંતરના ઊંડાણમાંથી-અતિ ઊંડાણમાંથી ઉદ્ભવીને સમગ્ર આત્મ પ્રદેશને સ્પર્શવાપૂર્વક મુખમાંથી સરી પડતો "મહાવીર" નામક ગંભીર મુશબ્દ કેટલો ભવ્ય અને અદ્ભૂત લાગે છે! એ નામ 'પાછળ કેટલું સામર્થ્ય' અમાણેલું હશે, કે જેનાં સ્મરણ માત્રની સાથે જ હજારો નહીં બહુકે અસંખ્ય ભાવિક આત્માઓના હૃદયો પવિત્ર થઈ જાય છે! એ મહાન વિભૂતિને કેટલો ઉપકાર માનીએ? જેટલો માનીએ તેટલો એણે છે. ખરેખર એ પ્રભુએ દુનિયામાં ચાલતી ધર્મને નામે ભયંકર હિંસાઓ, દુશ્મનારો, ધર્મના ઓળ નીચે મેવાતા દલો અને વહેમી માન્યતાઓને ઉઘાડી પાડી

અધરતીપેર મળવાનો સંભવ છે. પણ એક ભાષામાં (માલકોશ શાખામાં) બોલે અને અનેક ભાષાવાળા સમજી જાય એવું કરોય સંભળાતું નથી. આગ્રધીમાં દેશના દેવાય, અને પોપટ ને વાઘ, કે મદ્રાસી ને બગાળી એ પોતપોતાની ભાષામાં સમજે તે તો ખરેખર આશ્ચર્યકારક જ કહેવાય.]

★ તે મહાપુરુષની દેશનાનો પ્રભાવ એવો હતો, કે તે માંજનાર કાંઈને ભૂખ, તરસ, થાક કે ઉધ વિગેરે આવતા નહીં. [સંભળાવનાર અને સાંભળનાર બેકે પ્રમાણી હોય, એકે સ્વાર્થી અને બેકેના ચરિત્રમાં ખામી હોય, પછી બેકે એકરસ ક્યાંયી ધાય ? સંભળાવનારનાં પૂરે પરમાર્થ હોય, અને સાંભળનાર સાચો જિજ્ઞાસુ હોય તો જ મેળ જામે.]

★ સમકિતની પ્રાપ્તિ પછી સત્તાવીસ બવે તે મહાન વિભૂતિ-શાળી પ્રજુ કેવલજ્ઞાન મેળવી મુક્તિપદને પામ્યા. [એ પ્રજુનો ફળ ભવે અંત થયો. 'આપણાં કેરસા ભવ બાકી હશે ?' તે તો મહાજ્ઞાનીઓ અને બહુશ્રુતવરો જ જાણે. સમકિતના ફળ બોલમાંના એકજુ તો આપણામાં યધાય' કેમકણું જણાતું નથી, એટલે કે પ્રાયઃ સમકિતનું કેમકણું જણાતું નથી. તો પછી કેવલજ્ઞાન કે મોક્ષની તો વાત જ શી ?]

★ જાગવાન મહાવીર દેવે જે ભવમાં તીર્થ કર નામકમ'જાંખું, ત્યારપછીના મોર્ષ ભવમાં ત્રિદંડી જેવો વેપ ધારણ કર્યો નથી. પણ સમકિત પામવા પછીના નયમારના ભવથી મોર્ષને બેઠ્ઠિ, તો મોર્ષ વાર મિથ્યામન્ત્રપણા પણ કરી છે. મોર્ષવાર ત્રિદંડી પણ ચલા છે, ને મોર્ષવાર ચરિત્ર પણ આરાખ્યું છે એટલે તીર્થંકરની વિકલ અવસ્થાપ કરનાાં કે અન્ય ભગવા વેપ પદેનારા કે ત્રિદંડી જેવા વેપમાં

[સવાસોનો પગાર મળે, કે પાંચ હજારની કમાણી થાય, તો મોટર સિવાય કશું જવામાં એટીકેટમાં ખામી માનનારા આપણે આપણા પુણ્યનો ગર્વ કરવામાં કેટલા વ્યાજબી છીએ ?]

★ તે પ્રતાપી મદાપુરુષનો પ્રભાવ એક અદ્ભૂત હતો, કે જ્યાં જાય ત્યાં ૫૦૦ કોશ સુધી દુકાળ, ભય કે રોગના ઉપદ્રવોનું નામ નિશાન રહેતું ન હતું, ને તે પણ એક દિશામાં નહોતું. ઉપર, અધો ને આડે દિશાચિન્હિશાઓમાં ! વાહ ! [આપણે દશ કે પંદર જણા કોઇ દર્દીની પાસે જઇએ, તો દર્દીના દર્દમાં વધારો કરીએ, કે કોઇને દુઃખરહિત કરી દઇએ ?]

★ તે દિવ્ય વિભૂતિને ભૂત, ભવિષ્ય ને વર્તમાન એ ત્રણેય કાળનું અજળ જ્ઞાન હતું. [કાલનું આંધેલું આપણને ક્યાં યાદ રહે છે ? ભણેલું પણ ક્યાં ભૂલી જતા નથી ? ભીંતની પાછળ શું બને છે, તે પણ આપણે જાણતા હોતા નથી. છતાં “અમે ભણેલા, ગણેલા અને સુધરેલા વિદ્વાન છીએ” એવું ગુમાન આપણે કેટલું ધરાવીએ છીએ ? આપણી પરિસ્થિતિ કેટલી બધી વીતરાગ ભાગ્યથી વિપરીત છે ?]

★ તે પરમાત્મા વિહાર કરે તો રસ્તામાં કાંટા ઉઘાડી જતા હતા. [આપણે તો નીચું જોતાં હોઇએ તો પણ વાગે, ને ઉંચું જોઇને ચાલતા હોઇએ, એટલે ક્યાં તો ઠોકર લાગે, ક્યાં તો ખાડામાં પડીએ, ને કાંટા ન વાગતાં હોય તે પહેલાં વાગે ! આપણા ખમીશમાં સોંટની સુગંધ દશે, પણ કોઈ ગુણની ખુશખો નહીં હોય !]

★ તે મહાન પુણ્યશાળી ભગવંતની દેશતાનો ચમત્કાર અદ્ભૂત હતો. સહુ કોઇ પેશતપોતાની ભાષામાં સમજી શકે. દેવ, મનુષ્ય અને તિર્થંચ વિગેરે પણ પેશતપોતાની ભાષામાં ગુરત જ સમજી જાય. [આજે બાર ભાષાઓ જાણનારા

આ ધરતીપેર મળવાનો સંભવ છે. પણ એક ભાષામાં (માત્રકોશ સંગ્રહ) બોલે અને અનેક ભાષાવાળા સમજી જાય એવું કરેલું સંભળાતું નથી. માગધીમાં દેરાના દેવાય, અને પોપટ ને વાઘ, કે મટાસી ને બગાળી એ પોતપોતાની ભાષામાં સમજે તે તો ખરેખર આશ્ચર્યકારક જ કહેવાય.]

- ★ તે મહાપુરુષની દેશનાનો પ્રભાવ એવો દતો, કે તે માંભળનાર કોઈને ભૂખ, તરસ, થાક કે ઉધ વિગેરે આવતા નહીં. [સંભળાવનાર અને માંભળનાર, બેકે પ્રમાણી હોય, બેકે દયાર્થી અને બેકેના આસ્ત્રિમાં ખામી હોય, પછી બેકે એકરસ ક્યાંથી થાય ? સંભળાવનારનાં પૂરે પરમાર્થ હોય, અને સંભળનાર સાચો જિજ્ઞાસુ હોય તો જ મેળ જામે.]
- ★ સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ પછી સત્તાવીસ બવે તે પ્રદાન વિભૂતિ-શાળી પ્રજા કેવલજ્ઞાન મેળવી પ્રક્રિયરને પામ્યા. [એ પ્રજાનો કોઈ ભવે અંત થયો. 'આપણા દેવા ભવ બાકી હશે ?' તે તો મહાજ્ઞાનીઓ અને બહુમુતપરો જ જાણે. સમક્ષિતના કોઈ બોલમાંના એકનું તો આપણામાં યથાર્થ ઠેકાણું જણાતું નથી, એટલે કે પ્રાય સમક્ષિતનું ઠેકાણું જણાતું નથી તો પછી કેવલજ્ઞાન કે મોક્ષની તો વાત શી ?]

રહેનારાઓ દુનિયામાં જે ઘણાં ફરે છે, તેમાં ભવિષ્યમાં તીર્થંકર જનનાર એવો કોઈ પુણ્યવાન આત્મા નહીં જ હોય, એમ આપણે કહી શકીએ નહીં. એ કારણથી પણ અન્ય ધર્મમાં રહેલા કોઈને તરછોડવા ભેદએ નહીં. અન્ય ધર્મમાં રહેલાઓને પણ ખમાવવા ભેદએ. આ કારણથી પૃથ્વીકાયથી માંડી પંચે દિવ્ય સુધીના બધાથ જીવો સાથે વારંવાર આપણે સમાપના કરવી ભેદએ [અહિંસા ધર્મના મૂળિયા કેટલા હિંદા છે અને જીવમાત્રને ખમાવવામાં, કેટલું હિંદુ રહસ્ય છે, તેની ચિંતા આપણે રોજ કેટલી કરીએ છીએ ?]

★ ભગત મહારાજએ શ્રી નૃપલદેવ પ્રભુની પાસે એમ બોલ્યું, કે આ ત્રિદહી વેશવાળો મારો પુત્ર (મરીચિ) ભવિષ્યમાં તીર્થંકર થનાર છે. ત્યારે એ મરીચિ પાસે જન્મને એ વેશનું અપમાન ક્યું નહીં એ ભરત મહારાજને ગાંભીર્ય શું કેટલો ગણાય ? [ખીજને અકાર્ય કરતો દેખીને આપણે કર્મની વિચિત્રતા અને ગહનતા માટે ખૂબ ગંભીરતાથી કદી વિચાર કરીએ છીએ ?]

★ મમોસરણમાં બધાવના હોય કેવલજ્ઞાનથી ભગવાન જાણતા હતા, છતાં પણ તે પ્રગટ કર્યા નહીં, એ અનંત ગાંભીર્યને સૂચને છે [કોઈના છતાં અહતા હોયને પ્રગટ કરવામાં આપણે કેવા ને કેટલા બધા હોંશિયાર છીએ ?]

★ ત્યાગી સાધુ મહારાજોને રમ્તો ખતાવનાર આત્મા તીર્થંકર જેવા મહાન પદને પણ પામી શકે છે. જુઓ, શ્રી નયસારે દ્વંધમાર્ગ ખતાવવા જતાં ભાવમાર્ગ મેળવ્યો. [સ્વાર્થનો ત્યાગ કરી આપણે કેટલાને સન્માર્ગ ખતાવીએ છીએ ? કે કેટલાને સાચી મહાદુ આપીએ છીએ ?]

★ ભગવાન (વર્ધમાનસ્વામી)ને જન્મતા જ નિર્મળ અવધિ ગાન હતું. “પોતાના અનન્ય ભક્ત શ્રી ઇન્દુતિલક પ્રથમ

ગંભીર થનાર છે” એમ જાણતા હોવા છતાં ભગવાને તેમને પોતાના જ્ઞાનથી તે વાત જણાવી નહોતે પહેલાં જોનાવ્યા પણ નહોતે જ્યારે ઈશ્વરૂતિજ્ઞ માન કરીને સામા આવ્યા, ત્યારે જ પ્રથમ વાર્તાલાપ થયો. ક્ષત્રિયકુલ અને કુલકપુર બહુ દૂર પણ નથી છતાં આવી ગભીરતા તે જ્ઞાની ભગવતે દાખવી [આપણે કાંઈ થોડું પણ જાણતા હોઈએ, તો ચાર માણસોની વચ્ચે જોડી ઉઠીએ, કેહું પણ કાંઈક છુ ! આ કેવી તુચ્છતા ?]

★ ભગવાન જેવા ઉત્તમોત્તમ આત્માનું મૃત્યુ કદી પણ હાંસીથી, જાળીથી, લોગ પાણી માટે કે કુવામાં પડીને થાય જ નહોતું. કમોતે મરવાનું ઉત્તમ આત્માને હોય જ નહોતું તેમ મરે તે દેવ દોષ શકે જ નહોતું જીવમાત્રને તારનાર ભગવાનનું નિર્વાણ તો શાંત અને સુખમય જ હોય, દુઃખમય નહોતું [“ઉત્તમ ગતિ માટે અતિમ પળો પણ, સારી જ હોવી જોઈએ.” એમ જાણી આપણે સમાધિ માટે કેટલા પ્રયાસો કરીએ છીએ ?]

★ ઉંદી પ્રરુપણા કરનાર હોય, તો પૃથ્વી તેનો તિરસ્કાર કરવો જોઈએ નહોતું કારણ કે મરીયે જેવા ભગવાનના જીવે પણ ઉત્સવ જોડી, ત્રિદશી જેવો નવો કર્પિત વેશ કાઢી, સંસાર વધાર્યો તો પછી અન્ય મતાનુયાયીઓમાં પણ કોઈ તીર્થ કરવો જીવ નહોતું જ હોય, તેમ કહેવાય નહોતું એટલે જિનવચનથી વિપરીત આચરનારાઓનું અપમાન કરવામાં કોઈ તીર્થ કરવો જીવ હોય તો શું તેની આશાતના ન થાય ? આત્મા કર્મવશ હોવાથી ‘કર્મની ગતિ, ગદન છે’ એમ માની સમભાવના કેળવવી જોઈએ [આપણે અભિમાનમાં આવીને રોજે દેહલીએ વાગ અનેકોનો તિરસ્કાર કરતા હોઈશું ?]

★ ભગવાનને બાણવા માટે નિશાળે - મૂકવાનો નિર્ણય થયો. દાહમાફતી વરઘોડા- સંહિત પ્રભુ પડિત પાસે પહોં ગયા. દુનિયાને સમોસરણમાં બેસીને મુક્તિનો અને વિશ્વબંધુત્વના મોધપાડવાળો સંદેશ જેઓ આપવાના હતા, અને જેઓ જન્મથી જ અવધિજ્ઞાની હતા, તેવા ભગવંત ઉવટ સુધી ગાંભીર્ય રાખી શક્યા, ને “હું” જ્ઞાની ‘હું’, ને તમે આ શું કરો છો ?” એવું કહ્યું નહીં, એ કેટલી બધી ગંભીરતા કહેવાય ! [આપણામાં આવું ગાંભીર્ય ક્યારે આવશે ?]

ૐ
ભગવાનને ઉત્કૃષ્ટ, મધ્યમ અને જઘન્ય ઉપસર્ગ
થયા તે નીચે સુજળ બાણવા.

જઘન્ય ઉપસર્ગ—કટપૂતના દેવીનો શીત ઉપસર્ગ થયો તે.
મધ્યમ ઉપસર્ગ—સંગમદેવે પ્રભુ ઉપર કાળચક્ર મૂક્યું તે.
ઉત્કૃષ્ટ ઉપસર્ગ—ગોવાળે કાનમાં નાંખેલા ખીલા કાઢ્યા તે.

ભગવાનના નિકટના સગાસ્નેહિઓનાં નામ.

પિતા—સિદ્ધાર્થ રાજા

સ્ત્રી—યશોદા

માતા—ત્રિશલાદેવી

પુત્રી—પ્રિયદર્શના

બંધુ—નાદિવર્ધન

જમાઈ—જમાલી

ખંડેન—સુદર્શના

મામા—ચેડારાજા

મહાવીર ભગવંતની નિત્રામાં તીર્થંકર નામકર્મ
જેમણે બાંધ્યું તેમના નામો.

(૧) શ્રેણિક (૨) સુપાર્થ રાજા (૩) દેવાયી (૪) પોતિલ
(૫) દગયુ (૬) ગંજાચાવક (૭) શતકચાવક (૮) સુલમા અને
(૯) દેવલી.

ભગવાન મહાવીરદેવના જીવનચરિત્રને લગતા
કેટલાક પ્રશ્નોત્તરો.

પ્રશ્ન ૧-ભગવાન મહાવીરદેવ કયા જાતમાં અને કેવા સંજોગોમાં
સમક્રિત પામ્યા

ઉત્તર —નયમારના પહેલા જાતમાં જન્મ્યા પછી મુનિ
રાજને દાન આપી હુષિત થઈ ન્યાયે તે મુનિવરને
માર્ગે ચડાવ્યા, ત્યારે તેઓએ ઉપદેશ આપ્યો, કે આ
તો તમે દ્રવ્યમાર્ગે જતાઓ, પણ સાચો તો ભાવમાર્ગ
છે ! સુદેવ, સુગુરુ, અને સંધર્મની સાચી જોખખ
ધાર્ય તેજ ભાવમાર્ગ છે. તે ઉપદેશ માનગી નયસાર
સમક્રિત પામ્યા

પ્રશ્ન ૨-શ્રી મહાવીર સ્વામીજીએ “નીચગોત્રનો” બધ કયા
જાતમાં અને શા કારણે કર્યો ?

ઉત્તર —મરીચિના જાતમાં ત્રિદંડીના વેશમાં ન્યારે ભરત મહા
રાજાએ તેમને વદન કર્યું ત્યારે મરીચિએ પોતાના કુળનું
જૂઞ્ઞ અભિમાન કર્યું અને નાચ્યા, તે કુળમંદ થવાથી
નીચગોત્રનો ક્રમનો બધ કર્યો.

પ્રશ્ન ૩-શ્રી મહાવીર સ્વામીજીએ પોતાનો સસાર કયા કારણે
વધાર્યો ?

ઉત્તર —મરીચિના જાતમાં કપિલ નામના કોઈ કુલપુત્રના પછવાથી
“શ્રી ઋગ્ભદેવ ભગવાના સાધુઓ પાસે પણ ધર્મ છે,
અને મારી પાસે પણ ધર્મ છે ” તેવી “હિત્યૂત્તરપણા”
કરવાથી અનતો સંસાર વધાર્યો ત્રિદંડી વિકલ અપલાપ
કર્યો તેને હિત્યૂત્તરપણા કહે છે. તે એક જાતનું
મહાપાપ છે

-શ્રી મહાવીરસ્વામી પ્રભુએ ૨૭ જાતોમાં કઈ કઈ મોટી
પદ્ધતિઓ ભોગવી ?

ઉત્તર —૧૮ મા ભવે ‘ત્રિપૃષ્ઠ’ નામે વાસુદેવ થયા ૨૩ મા ભવે મહાવિદેહમા “ત્રિયમિત્ર” નામે ચક્રવર્તિ થયા ૨૭ મા ભવ “મહાવીરસ્વામી” નામે તીર્થંકર થયા
પ્રશ્ન ૫ શ્રી મહાવીરસ્વામીએ નંદનમુનિના ભવમાં કેટલી તપસ્યા કરી અને શુ લાભ મેળવ્યો ?

ઉત્તર —શ્રી નંદનમુનિના ૨૫ મા ભવમાં ૨૫ લાખ વર્ષના આયુષ્યમાં ૧૧ લાખ ૮૦ હજાર ૬૪૫ માસક્ષમણ કૃયા અને તે તપની સાથે સાથે શ્રી વીરસ્થાનક પહોંચી આરાધન કરી તીર્થંકર નામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું.

પ્રશ્ન ૬—શ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવાન બ્રાહ્મણકુળમાં કેમ આવ્યા અને ત્યાંથી ૮૨ દિવસ પછી દેવતાએ ક્ષત્રિયકુળમાં કેમ મૂક્યા ?

ઉત્તર —મરીચિના ભવમા બાપેવ નીચગોત્રના કર્મનો ઉદય ૮૨ દિવસ મુધી આવે તેટલો બાકી રહી ગયો હતો. તેથી બ્રાહ્મણકુળમા ૮૨ દિવસ રહ્યા, અને ૮૩ મે દિવસે તે ઉદય પુરો થતા શકેદ્રુ આસન ચલાયમાન થયું. ધન્વે પોતાની ક્રૂરજ મમજીને પ્રભુને ક્ષત્રિયકુળમાં શ્રી સિંધધારી રાજાને ત્યાં દેવ પાને ફેરફાર કરાવ્યો.

પ્રશ્ન ૭—શ્રી વીર ભગવતે ગર્ભમા કયો અભિશદ્ધ કર્યો હતો ?

ઉત્તર —ભગવાને માતાપિતાના એહુના કારણે ગર્ભમા હલન ચલન કરવું બધ કરેલું, પરંતુ તેથી માતાને ઘણું દુઃખ થયું. ભગવાને જ્ઞાનથી તે બાજુ. એટલે ભગવાને માતાના મોઢથી ગર્ભમા જ અભિશદ્ધ કર્યો કે “માતા-પિતાની હયાતિ મુધી મારે દીક્ષા લેવી નહીં.”

આપો અભિશદ્ધ અત્યારે આપણે લઈ શકીએ નહીં કારણ આપણે અવધિજ્ઞાની નથી પ્રભુ જ્ઞાની હતા તેમનું આયુષ્ય વૃદ્ધવાનું ન હતું. આપણા આયુષ્યનો ભરોસો

કયા છે ? આ અભિગ્રહમા માતા-પિતા પ્રત્યેનો અવિહત રાગ અને ભક્તિ એ કારણ મુખ્ય હતું તેથી આપણે પણ માતા-પિતાની ભક્તિ કરવા બોધ લેવો જોઈએ. પ્રભુની જેમ અભિગ્રહ કરવાની વાતો કરનારાઓએ માતા-પિતાની પછી તો દીક્ષા લેવી જ જોઈએ, એવો અર્થ થાય છે આપણા માટે તો ખરી વાત એ છે, કે માતાપિતાની પછી તો બધું માથે પડે ને દીક્ષા લેવામા ઘણા અતરાયો આવે, તેથી આપણાથી આવો અભિગ્રહ લેવાય નહીં એ ભગવતે પણ જનમ્યા પહેલાં એ અભિગ્રહ લીધો હતો જનમ્યા પછી લેત નહીં, કારણ, કે એવા સંયોગો પછી બનવા જ અસંભવિત ગણાય.

પ્રશ્ન ૮-ભગવાનનું “મહાવીર” એવું નામ કોણે આપ્યું ?

ઉત્તર—આલમકી કીડા કરતા ભગવાનની પરીક્ષા કરવા આવેલ એક દેવ ભગવાનથી હાર્યો, તેથી દેવતાએ “મહાવીર” નામ રાખ્યું. માતાપિતાનું પાડેલું નામ તો શ્રી ‘વર્ધમાનકુમાર’ હતું.

પ્રશ્ન ૯-જૈનેશ્વર વ્યાકરણ ક્યારે પ્રગટ થયું ?

ઉત્તર—માતાપિતાના સ્નેહને વશ થઇને ભગવાન નિરાળે બાળવા ગયા ઇંદ્ર મહારાજાએ અવધિજ્ઞાનથી તે ભણ્યું, એટલે પ્રાક્ષણનું રૂપ કરીને તુરત જ આવ્યા ભણાવનાર પંદિતને પણ નહીં આવડતા એવા કેટલાએક પ્રશ્નો પ્રાક્ષણે ભગવાનને પૂછ્યા, તેના જવાબ ભગવાને બરાબર આપ્યા તે સાંભળી પંદિતે પણ ભગવાનને નમસ્કાર કર્યો પછી પ્રાક્ષણે કહ્યું કે હું ઇંદ્ર છું, ને આ ભગવાન તો મહાજ્ઞાની છે તેમને ભણવાની જરૂર હોય નહીં તેઓ અયબુદ્ધ છે લોકો આ ભણીને તાજ્જ થયા, તે વખતે “જૈનેશ્વર વ્યાકરણ” પ્રગટ થયું.

મુખ્ય તીર્થોની ટૂંકી માહિતી.

ગુજરાત :-

નંબર	તીર્થ સ્થળ	તીર્થેકર ભગવાન	નજીકનું મેશન	વિશેષ માહિતી
૧	શ્રી રાજેશ્વરજી	પાર્શ્વનાથ	વિરમગામ	મતાચોવીશીના અપ્રતિમ ચંદ્રકારિક ભગવાન રાધનપુર માધલ ૩૪.
૨	ભોયણી	મણિનાથ	ભોયણી	બેલડા રો. મા. ૩
૩	માતર	સુમતિનાથ	મહેમદાવાદ	જેડા મા. ૪ નડિયાદ મા. ૧૪
૪	પાનસર	મહાવીર	પાનસર	મામર્મા પલુ જિનાલમ ૩.
૫	કાવિ	ઋષભ ધર્મ	કાવિ	જુલસર મા. ૧૧. ખ સાત મા. ૨૨.
૬	સૈરિસા	પાર્શ્વનાથ	કલોલ	વામજ મા. ૫. માદમા મેળો લરાય છે
૭	દેવવાડા (આશુ)	નેમ-આદિ	આશુરોડ	અચલગઢ મા. ૫. ઓરિયા ના' જા
૮	મધાગ	પાર્શ્વ-વીર	સડચ	આમોદ મા. ૨૦
૯	ધડર (પહાડ)	શક્તિનાથ	ધડર	સતુજ્ય ઉગજ્યતાનતાર મંદિર છે.
૧૦	તારંગાગિરિ	અનિતનાથ	તારંગાદીવ	કુમારપાલ મહારાજાએ ખ ધાવેયું.
૧૧	ઝગડીઆ	આદિનાથ	ઝગડીઆ	મુરત મા. ૪૫

સૌરાષ્ટ્ર :-

૧૨	શ્રી શત્રુંજયગિરિ	આદિનાથ	પાલીતાણા	ટૂંક ૯. સેકડો શિખરેજ ધી મંદિરો. પહાડ.
૧૩	તળાબગિરિ	સુમતિનાથ	તળાબ	તાલધ્વજગિરિ ટૂંક-૩ પહાડ.
૧૪	ગિરનારગિરિ	નેમનાથ	જુનાગઢ	નેમનાથ ભગવાનના ત્રણ કલ્યાણુક. પહાડ. ટૂંક-૫.
૧૫	ઘોઘાળંદર	નવખંડપ	ભાવનગર	મોટરરોડ ચમત્કારિક મૂર્તિ
૧૬	અબરા	પાશ્વનાથ	વેરાવળ	પ્રાચીન પ્રતિમાજી.

અંગાલ અને બિહાર :-

૧૭	સિંહપુરી	ત્રેયાસનાથ	સારનાથ	ચાર કલ્યાણુક. કાશી મા. ૬ (મોટર)
૧૮	ચંદ્રપુરી	ચંદ્ર-શાંતિ	"	ચાર કલ્યાણુક. કાશી મા. ૧૪ (મોટર)
૧૯	અયોધ્યા	આદિનાથ	અયોધ્યા	૧૬ કલ્યાણુક. કટરા મહોદ્દો દેવપાદ મા. ૪
૨૦	અષ્ટાપદ	આદિનાથ નિર્વાણ	"	(વિશ્વેશ્વર તીર્થ) ઉત્તર હિમાલય કલાસ વિગેરે.
૨૧	બિહાર-શરીફ	આદિનાથ	બિહાર-શરીફ	તુંગિયા નગરી. શ્રા. ધર્મશાળા
૨૨	શૌરીપુર	નેમિનાથ	શિકાહા	અવન-જન્મ કલ્યાણુક.
૨૩	શ્રવિયકુંડ	મહાવીર	લખીસરાઈ -જમુક	સિકંદ્રાબાદ મા. ૩ જન્મ દીક્ષા. કલ્યાણુક પહાડ.
	હરિતનાપુર	૧૬-૧૭-૧૮	મીરત	૧૨ કલ્યાણુક [મુગાના

૨૫	ઝલુવાલિકા	મહાવીર	ગિરિડી	કેવલજ્ઞાન કલ્યાણક. સંમેતશીખર. મા. ૮. વચ્ચે બ્રાહ્મર નદી.
૬	શ્રીમચેતશિખર	પાર્શ્વનાથ	ગિરિડી પારસનાથ	કલકત્તા મા. ૨૧૫. વીશ. લગવાનનું મુક્તિધામ- મધુવન.
૨૭	ત્રંપાપુરી	વાસુપૂજ્ય	ભાગલપુર જંકશન	ચાર કલ્યાણક. ભાગલપુર મા. ૨. ધર્મ. મંદિર.
૨૮	પાતાપુરી	મહાવીર	બિહારશરીક	પહેલું ને છેલ્લું સમ- વસરણ. ૪૪૦૦ની દીક્ષા. વીર નિર્વાણ ભૂમિ.
૨૯	કુંડલપુર	ગૌતમસ્વામી	નાલંદા	ગૌતમ સ્વામીનું જન્મ- સ્થાન. બિહાર મા. ૭. (વડગાવ).
૩૦	રાજગૃહી	મુનિસુવ્રત સ્વામી	રાજગીર	ચાર કલ્યાણક. પાંચ પહાડ. નાનીરેલ્લે. મોટર.
૧	ગુણિયાળ	મહાવીર	નવાદા	ગુણશીલ ચૈત્ય. નવાદા મા. ૧૫૫ જલમંદિર
૩૨	કાકંદી	સુવિધનાથ	સખીસરાઈ જમુકા	ચાર કલ્યાણક. મોટર.

રાજસ્થાન-મધ્યભારત.

૩૩	ધુલેવાળ (કેશરિયાળ).	આદિનાથ	ઉદેપુર	કેશરિયાળ. ઉદેપુર મા. ૪૦ (ઉદેપુરમા મંદિર ૩૫).
૩૪	નાંદિયા	હવિત- સ્વામી	સંજયન રોડ	બામજી વાડળ મા. ૪. મિરોહી મા. ૧૪.
૩૫	માચેર	મહાવીર- સ્વામી.	ડીસા	ધાનેરા મા. ૩૪. બીલ- ડીઆ. મા. ૬૦.

૩૬	માંડવગઢ	ગુપ્તાર્થ	મહિ	શાંતિનાથ. (પહાડ).
૩૭	રાણકપુર	આદિનાથ	કાલના	મંદિર ૩. ત્રેલોક્ય દીપક. સ્કો. ગણી. મા. ૧૧. મા. કા. વ. ૧૦. આ. મુ. ૧૩. મેળો.
૩૮	જિનાવલા	પાર્શ્વનાથ	હીસા	આબુ. મા. ૧૮. ભા. મુ. ૪-૬ મેળો.
૩૯	જેમલમેર	"	ખાડમેર	પ્રાચીન ગ્રંથ લગ્નરો (મોટર).
૪૦	હોદ્રવા	"	"	જેમલમેર મા. ૧૦.

મહારાષ્ટ્ર-વરાડ

૪૧	કુભોળ	જગવંદનાથ	રાયકલંગડા	મીરજ. મા. ૧૭. કાંદલાપુર. મા. ૧૩. (માંગલી). કાલિદાસી- ચંત્રી ૧૫ મેળો.
૪૨	કલપાક	આદિનાથ	આલેર	માંગલેકસ્વામી. હપકારક મહાવીર.
૪૩	ભાંદક (ભગવતી)	પાર્શ્વનાથ	ભાંદક	કેમરીયા પાર્શ્વ. મંદિર ૨. ચાંદા મા. ૧૮.
૪૪	સિરપુર (અંતરીક્ષ).	અંતરીક્ષ પાર્શ્વનાથ	આકોલા	અધ્યર મુર્તિ. જાલાપુર. મા. ૪૮.

કુચ

ભદ્રેશ્વર

મહાવીર

અંબર

રેંકડી મળશે (કુટ મળશે)

(૩) સોળ સતીઓનાં નામ.

(૧) ગ્રાહી (૨) મુન્દરી. (૩) ચંદનખાલાજી. (૪) રાજિ-
મતીજી. (૫) દ્રોપદી (૬) કૌશલ્યા. (૭) મૃગાવતીજી. (૮) મુલસા.
(૯) મીનાજી. (૧૦) મુલદ્રા (૧૧) શિવા (૧૨) કુંતા. (૧૩)
શીવવતી (૧૪) હમયતી (૧૫) પ્રભાવતી અથવા પુષ્પચૂલા
(૧૬) પદ્માવતી

નીચેનો છઠ્ઠ પાણી એજ મહામુનિઓના નામે જતાવે છે —

ગ્રાહી ચંદનખાલિકા ભગવતી, રાજિમતી દ્રોપદી,
કૌશલ્યે ચ મૃગાવતી ચ મુલસા, મીના મુલદ્રા શિવા,
કુંતા શીવવતી નલમ્બ દયિતા, ચૂલા પ્રભાવત્યપિ,
પદ્માવત્યપિ મુન્દરી જિનમુખે, કુર્વતુ વૅભંગલમ્

૧૬

૧૬

૧૬

(૪) ચોવીશ તીર્થંકર ભગવંતોના નામ અને લાંછન.

નામ	લાંછન	નામ	લાંછન
૧ શ્રી સપ્તમહેશ્વરનામીજી	બળદ	૧૩ શ્રી વિમળનાથજી વરાહ (ભૂંડ)	
૨ „ અજિતનાથજી	હાવી	૧૪ „ અનંતનાથજી	સીંચાણો
૩ „ સંભવનાથજી	ઘોડો	૧૫ „ ધર્મનાથજી	વજ્ર
૪ „ અભિન દનસ્વામીજી	વાંદરો	૧૬ „ શાંતિનાથજી	મૃગ-હરણ
૫ „ મુગતિનાથજી	કૌચપક્ષી	૧૭ „ કુંથુનાથજી	છાગ (ગોંકડો)
૬ „ પદ્મપ્રભસ્વામીજી	કમળ	૧૮ „ અરનાથજી	નંદાવર્ત
૭ „ સુપાર્શ્વનાથજી	સાથીઓ	૧૯ „ મલ્લિનાથજી	કુલ
૮ „ ચંદ્રપ્રભસ્વામીજી	ચંદ્ર	૨૦ „ મુનિમુવત્તનામીજી	
૯ „ મુવિધિનાથજી	મગરમચ્છ		કાચખો
૧૦ „ શ્રીતત્તનાથજી	શ્રીવત્સ	૨૧ „ નમિનાથજી	નીલ (લીલુ)
૧૧ „ ઐયામનાથજી	ગેડો		કમળ
૧૨ „ વાસુપૂત્યનામી		૨૨ „ નેમનાથજી	શંખ
	મહિષ (પાડો)	૨૩ „ પાર્શ્વનાથજી	નર્પ
		૨૪ „ મહાવીરનામીજી	નિહ

નીચેનું ચૈત્યવંદન પણ ચોવીસ તીર્થંકર ભગવાનના
લછનોનું સૂચક છે.

વૃષભ લંછન ઋષભદેવ, અગ્નિ લંછન હાથી,
સંભવ લંછન ઘોડલો, શિવપુરનો સાધી [૧]

અભિનંદન લંછન કપિ, કૈાચ લંછન મુમતિ,
પદ્મ લંછન પદ્મપ્રભુ, વિન્ધ દેવ સુમતિ [૨]

સુપાર્શ્વ લંછન સાથીઓ, ચંદ્રપ્રભુ લંછન ચંદ્ર,
મગર લંછન મુવિધિપ્રભુ, શ્રીચરણ શીતલ ત્રિષુલ [૩]

લંછન ખડ્ગી શ્રેયાસને, વાસુપૂજ્યને મહિષ,
સુદાસ લંછન વિમલદેવ, લલિતા તે નમો શીવ [૪]

સ્ત્રીચાણુ ત્રિષુ અનંતને, વજ્ર લંછન શ્રીધર્મ,
શાંતિ લંછન મૃગલો, રાજે ધર્મનો મર્મ [૫]

કુકુનાથ જિન ઝોકડો, અરજિન ન દાવર્ત,
મલિલ કુક્ષ વખાણીયે, સુનત કચછપ વિખ્યાત [૬]

નમિ જિનને નીલુકમલ, પામીએ પકજ માહી,
રાખ લંછન પ્રભુ નેમણ, નીસે ઉચે આહી [૭]

પાર્શ્વનાથજીને ચરણ સર્પ નીલ વગણુ શોભિત,
સિંહ લંછન કચન તણુ, વર્ધ માન વિખ્યાત [૮]

એણીપર લંછન ચિંતવીએ, ઓળખીએ જિનરાય,
જ્ઞાનવિભળ પ્રભુ નેવતા, લક્ષ્મીગતન મુરિરાય [૯]

(૫) રાજા દેવપાલનું જીવન ચરિત્ર.

ભરતક્ષેત્ર સંસ્કારોથી ઝેડાએલું ક્ષેત્ર છે. એની ભૂમિ એ પવિત્ર ભૂમિ છે. એ પવિત્ર ભૂમિ ઉપર વિશ્વનું કલ્યાણ કરનારા અનંતા મહાપુરુષો થયા છે. એ મહાપુરુષો વિશ્વનું કલ્યાણ કરવા માટે ભારતની પુણ્યભૂમિ ઉપર વિચર્યા છે. તેથી જ ભારતભૂમિ રત્નોની ખાણ સમાન ગણાય છે, એની રત્નોરજમાં આ આત્મ-ગુણની સુવાસ અને સંસ્કારનું ખીજ છે. એ ભૂમિ અનેક સુરો-લિત અને મનમોહક નગરીઓથી તેમ જ તીર્થોથી વિભૂષિત છે.

ભરતક્ષેત્રનું અચલપુર તે ખરેખર 'અચલ' હતું. તે નામ આવસૂચક હતું. ગુપ્ત-સમૃદ્ધિ, સજ-સાઘળી, વેશજ-વિલાસો અને લક્ષ્મીની છેલ્લો ત્યાં ઉછળી રહી હતી. અનેક તજ્જાર ગુણ-સંપન્ન ધનકુખેરોનો ત્યાં વસવાટ હતો. વેપાર-રોજગાર વિગેરે સારી રીતે નીતિપૂર્વક ચાલતા હતા. ધર્મભાવના તથા દેવ, ગુરુ અને ધર્મની આરાધના માટેની સગવડ સારામાં સારી હતી. તે નગરીના લોકો લક્ષ્મીના પગડી નહીં પણ ગુણના પગડી હતા. એવું તે અચલપુર સંપૂર્ણ કળાઓથી ખીલી ઉઠેલું હતું.

સત્તા અને ક્ષીર્તિ, ન્યાય અને નીતિ, ગુણ અને ધર્મ જેનાં આદે દિશાએ પ્રસરી રહ્યા હતા, યશોગાથા જેની ચોમેર ફેલાઈ રહી હતી, એવા પ્રત્યવત્સલ અને પ્રતાપી સિંહરથ નામે રાજા ત્યાં રાજ્ય કરતો હતો, જેની સેવામાં અનેક રાજસેવકો હતા.

રાજવૈભવ તો જેનો ઝેમુમાર હતો, જાંઠાર પણ લક્ષ્મીથી ભરપૂર હતો. રાજા પોતે પોતાના નામ પ્રમાણે સિંહ સમાન પરાક્રમી હોવાથી દુશ્મનો મૃગલાંચોની માફક સાગનાં ફરતાં હતાં. એવા એ સિંહરથ રાજાને અપરંજે યુક્ત અને ગુણે કદીને અલંકૃત કનકમાલા અને શીલવતી નામે એ રાણીઓ હતી, અને મનોરમા નામે ગુણવંતી પુત્રી હતી. રાજાની પુત્રી એટલે

એમાં શું કહેવાનું હોય ? તે, રૂપરૂપનો અબાગ હતી, એક બુદ્ધ નહીં પણ ગુણનો ભંડાર હતી ગુણ વિનાનું-રૂપ એ વૃક્ષ વિનાના અન્ન જેવું છે, કાચુ કે ગુણ સિવાયનું એકરૂપ રૂપ કોઈ વખત અનર્થ કરી બાંધે છે, ને ભારી મુશ્કેલીમાં મૂકાવે છે

તે જ અવલપુરમાં રાજાનો અત્યંત માનીતો જિનહત્ત નામે એક શ્રેષ્ઠી નહેતો હતો. શેઠ પણ દયાળુ, ઉદાર અને માનવતાના ગુણોથી વિભૂષિત હતો. દુઝીઓના દુઝોનો ભાગીદાર બનતો ગરીબોને માટે જેના ભંડારો ખુલા હતા, આગણે આપેલા પાછો બાંધ નહીં, એવી જેને ત્યાં નીતિ હતી, મન્યગૃહસ્થિ અને મસ્કારી જીવન જીવવાના જેને કોડે હતા, એવા કરુણાભાવિત જિનહત્ત શેઠને ત્યાં ક્ષત્રિયવંશી અને કૃતજ્ઞ દેવપાલ નામે એક નોકર રહેતો હતો. શેઠના પરિચયથી તે જૈન ધર્મ પ્રત્યે અચળાશ્રદ્ધાળુ થયો હતો. મદ્યુરુઓના સમાગમથી તે જૈન ધર્મના નુકસાને જાણતો થયો હતો. “વિશ્વના સઘળા ધર્મમાં જૈન ધર્મ ચઢિયાતો અને સંપૂર્ણ છે,” એવો મનકિનનો ગંગ એના આત્માના પ્રદેશે પ્રદેશે ફરી વળ્યો હતો. ધર્મ વિનાનું જીવન એને મન અકારુ અને અદુનુ લાગતું હતું. “જીવનને જીવતા શિખવાડનાર જો કોઈ પણ કળા હોય તો તે ધર્મકળા જ છે,” એમ એના મનમાં મચોટ વસી ગયું હતું. ધર્મની એને મન શ્વાસોશ્વાસ કળતા પણ અધિક કિંમત હતી. આજના સંસ્ય અને મસ્કારી ગણાતા સમાજની અસંસ્કૃતતા એનામાં ન હતી, કે જેથી એ ધર્મને કે ધર્મના અર્થો જનોને ઢાંગી કે દલી માને. આવું જીવન દેવપાલનું હતું. માત્ર ઉત્તમ જનોના સંમર્ગથી જીવે શું નથી પામી શકતા ? કહેવું બોધએ કે કલ્યાણકામી આત્માઓ મન્યગથી નાથનું પામી શકે છે.

વર્ષાઋતુનો દિવસ હતો. વાદળોએથી આકાશ છવાઈ ગયું હતું. મેઝ નિંદના જેવી ગર્જના કરતો હતો. વીજળી આકાશમાં

થોડે થોડે અંતરે ઝળકારા ભારતી હતી વરસાદ ધોધમાર પડતો હતો. પાણીનાં ખૂર ખળખળ વહી રહ્યાં હતાં. સરિતાનું નીર મમુદને મળવાને બાંહે ઉત્સુક ન બન્યું હોય તેમ થોડાખૂર વેગે વહી રહ્યું હતું. ઉછળતાં પાણીનાં દર્યો કાચા હૃદયના માણસને વિહંગ બનાવે તેવા હતાં પાણીનો અવાજ ચિત્તબ્રમ ઉપજાવે તેવો હતો. આવા બિહામણા સમયે દેવપાલ ઠંડીથી રક્ષણ મેળવવા ગરમ કામળો ઓઢી નદીના કાંઠાના એક ભાગ પર ગાયોને લઈ ચાલ્યા ગયો હતો.

તે અવસરે ગાયો નદીના તટની આબુખાબુ ચરી રહી હતી નદીનો જળપ્રવાહ ધુધવાટા કરતો વહી રહ્યો હતો. દેવપાલ લાકડીના ટુકે એક બાબુ ઊભો ઊભો વરસાદના પડતા પાણીને અને આબુખાબુ વરસાદથી ઊભા થએલાં દર્યોને જોતો હતો એવામા પાણીના વહેતા ધોધમારથી નદીના કાંઠાનો એક બાબુનો ભાગ એકદમ ધસી પડ્યો. દેવપાલની નજર તે બાબુ પડી દેવપાલે ધસી ગયેલા ભાગમાં શ્રી યુગાદિદેવની નિન-પ્રતિમાને જોઈ એના રામ તો આનંદની આવેગથી ખંડો થઈ ગયાં મનમાં તે પોતાના આત્માને ધન્ય અને પુણ્યગાત્રી માનવા લાગ્યો. 'હવે મારું અહોભાગ્ય ! વનવગડામાં અકાળે મને શ્રી નિનેશ્વર ભગવાનના દર્શન થયા. સસાર મમુદ તરવાનું મને ઉત્તમોત્તમ સાધન મહાજમા મળ્યું હવે તો આ દેવાધિ દેવને કોઈ સારા સ્થળે સ્થાપન કરું એવો મ કલ્પ કરી, નદીના કાંઠા પર જ એક પર્ણકુટી બનાવી, તેણે પોતાનાં હૃદયમ દિગ્મા અને તે પર્ણકુટીમા દેવાધિદેવનું સ્થાપન કર્યું. તેજ વખતે તેણે વીતનગદેવની અન્નપૂજા ૧૬ નિશ્ચય કર્યો, કે જો ન્યા મુધી ત્રણ ભુવનના નાથના દર્શન ન કરું, ત્યાં મુધી માટે અન્ન કે પાણી લેવું નહીં. આવે નિયમ લઈ હરહ મેશ શક્તિ મુજબના મુદર ઉપકરણો અને મામગ્રી વડે તે પૂજા-એવા-ભક્તિ કરવા લાગ્યો.

દેવપાલ સમજતો હતો કે, વીતરાગ દેવના દર્શન અને સેવા-ભક્તિને ભૂવી, જીવનને સ્વૈરવિહારી બનાવવું એ દુર્ગતિનું કારણ છે, જ્યારે જૈન દર્શનના રહસ્યને પામી જ્ઞાનયોગમાં તન્મય રહેવું એ સદ્ગતિનું કારણ છે તેથી દેવપાને ઉત્તતિના માર્ગે ખૂબખૂબ આગળ વધવા માટે વીતરાગદેવની ધિનશરતી શરણાગતિ સ્વીકારી લીધી. “ઘેયાસિંઘુઘુવિગ્નાનિ” એ નિયમાનુસાર વ્રતધારીઓને ઓગિતી અનેક પ્રકારની મુશ્કેલીઓ અને વિટબણાઓ નડીને ઉભી રહે છે. કસોટીની એરણ પર ચડવું પડે છે તેમાં પસાર થાય તો જ તેની કિંમત અકાચ છે મહા પુરુષોને પણ જિંદગીમાં અનેક પ્રકારના સકળ મહેવાના હોય છે સાવચેતી રાખી સહીસલામતીપૂર્વક માર્ગે મુખવો એમાં જ મહાત્માઓના સામર્થ્યની ખરી કસોટી છે. દેવપાનને પણ પ્રભુભક્તિમાં એક વેળા અતરાય નડ્યો, પણ દેવપાન થોડો જ ગભરાય તેમ હતો? દેવપાનને ખ્યાન હતો જ, કે કસોટી એ જીનન ઉત્તતિની જડીબુની છે.

એક દિવસે જોમુખાર ને મુગાગધાર વરમાદ વરસવો શરૂ થયો. પાણીના પૂર ખૂબ વહેતા થયા ગાજવીજ શરૂ થઈ ખૂબ વાદળાઓથી ઢકાઈ ગયો. બધું વાતાવરણ ગૂંચ્યું ને ગમગીન બની ગયું. જ્યાં નજર નાખો ત્યાં પાણી જ પાણી! જાણે પૃથ્વીએ પાણીનો શણગાર જ સજાયો ન હોય! એવો દેખાવ જોમેર બની ગયો. ઘર બહાર નીકળી શકાય તેવા સજોગો રહ્યા નહીં. દેવપાન પણ બિહામણા અને ગમગીન વાતાવરણમાં જિને શ્રેય ભગવાનના દર્શન કરવા જઈ શક્યો નહીં. આવું તો સાત દિવસ સુધી એકધારું વાતાવરણ રહ્યું. દેવપાનને તો નિયમ મેળો, કે-દર્શન કર્યા સિવાય અન્ન-પાણી લેવા નહીં. એવે ત દિવસ સુધી ઉપવાસ કર્યા આડમાં દિવસે જ્યારે વરમાદ કુદરતે અટક્યો ત્યારે દેવપાન પ્રભુના દર્શન કરી શક્યો. એ

હાથ જોડી નમ્રભાવે શ્રદ્ધાપવિત્ર ભક્ત દેવપાલ પ્રભુની સમક્ષ સ્તુતિ કરવા લાગ્યો કે:-

“હે પ્રભુ! મંદભાગી એવો હું સાત દિવસ મુઘી આપનાં પવિત્ર દર્શન કરી શક્યો નહીં. મારા માત દિવસ એવા-ભક્તિ વિના વ્યર્થ ગયા. આજે આઠમે દિવસે આપના દર્શન પામ્યો, તેથી મારો આત્મા આજે કૃતાર્થ થયો છે. આપના દર્શન વિના મને બીજી કોઈ વસ્તુની ઈચ્છા જ નથી. (શરીર પણ અસ્વસ્થ રહેતું હતું. જિનભક્તિ વિના મન આકુળ બચાકુળ બની ગયું હતું. આત્મા અસાંતિનો ભોગ બન્યો હતો. આનુષાંગીય વાતાવરણ શૂન્ય ભાસતું હતું.) મારે હે વિભુ! આપની પાસે કેવળ એક જ પ્રાર્થના વિનીત ભાવે કરું છું, કે આપના દર્શન મને નિવિઘ્નપણે નિત્ય મળે!” આ પ્રમાણે દેવપાલ દેવાધિદેવની સન્મુખ રહી પ્રાર્થના કરી રહ્યો છે, એટલામાં યુગાદિદેવની અધિષ્ઠાયિકા દેવી ચક્રેશ્વરી પ્રગટ થયાં, અને દેવપાલને ઉદ્દેશીને કહ્યું, કે:-

“દેવપાલ! જે યુગાદિદેવનો તું ભક્ત છે તે પ્રભુની હું અધિષ્ઠાયિકા દેવી છું, તારે જે માંગવું હોય તે માંગી લે.”

પ્રભુની ભક્તિથી ગંગાજલા દેવપાસે જવાબમાં જણાવ્યું- ‘દેવી! મારે મારા જીવનમાં એક જ માંગવાનું છે, તે એ કે- શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનની એવા-ભક્તિ મને અખંડપણે પ્રાપ્ત થાઓ! એ સિવાય અન્ય મારે કશું માંગવાનું છે નહીં.’

‘દેવપાલ! એમાં તે શું માગ્યું? હું તો આ લોકના ઈચ્છિત સુખોને આપવા આવી છું હું તારા પર પ્રસન્ન થઈ છું. મારે બીજું કંઈ માંગી લે!’

‘દેવી! ભગવાનની ભક્તિ આ લોકના મુખના મારે હું કરતો નથી, પણ એશ્વર્યને મારે મારી આ ભક્તિ છે, મારે હું જે માગું છું તેમાં તું પ્રસન્ન થઈશ!’

‘દેવપાત્ર! એમા તો મારી મદાય જ છે, તારી ભક્તિથી આકર્ષાઈને હું આવી છું, મોટે બીજી કાંઈ માગી ને! દેવ દેવીના દર્શન નિષ્કળ જતા નથી’

‘દેવી! બીજી માગવું એ તો હાથી વેચી ગધેડા ખરીદવા જેવું છે, મોટે બીજી કાંઈ માગવાનું નહોતું નથી’

‘દેવપાત્ર! તારી અડગ શ્રદ્ધા જોઈ હું વરદાન આપુ છું, કેવું દુઃખ મમથમા આજ નગ્નનો આત્રી થશે’

‘દેવી! મને રાજ્યની કે નબળા ધનની ઇચ્છા નથી, કારણ હોવાય કે કે નજેયરી તે નરદેયરી જો રાજ પ્રભુના ધર્મની આનંદના મિના મૃત્યુ પામે, તો નરકનો અધિકારી બને છે, મોટે મારી તેવી ઇચ્છા નથી રાજ બન્યા પછી પરિણામે નરકના અધિકારી બનવું પડતું હોય તો તેવા રાજ બનવાની મને જરૂર જ નથી’

‘દેવપાત્ર! તું રાજ બનવા છતાં પણ નરકનો અધિકારી નહીં થાય, તેવી હું ખાત્રી આપુ છું, મોટે તું ખુશીથી રાજ પાટને લોગવ! દેવી વરદાન મિથ્યા થનાર નથી’

‘દેવી! મારી અનિચ્છા હોવા છતાં તું રાજ થવાનું વરદાન આપે છે તો ભવિષ્યમા જે થવાનું હોય તે ભવે થાએલ’

‘દેવપાત્ર! તારી ભવે અનિચ્છા હોય, તો પણ તું રાજ થવાનો છે તે નક્કી છે એમ કહી દેવી અદરશ થઈ’

દેવપાત્ર પણ દેવીના અસ્ત્ય થયા બાદ પ્રભુદશન, પૂજા, સ્તવન વિગેર કરી ઉપવાસ અને ભક્તિભર્યા હૃદયે યેન પાછો ધર્મી માન ઉપવાસનું આજે પારણું હોવા છતાં, પારણ કન્યાની ઈચ્છા ઉતારગ નથી, જખના કે ભૂખ નહીં, એ કોનો પ્રભાવ? કહેવું જોઈએ કે દેવપાત્રની પ્રભુ પ્રાપ્તિની મવિષ્ણુ ભક્તિ અને કે શ્રદ્ધાનો એ પ્રભાવ હતા

‘દેવપાત્ર તો જિનદત્ત ચેકનો દુન નોકરજ છે નોકરની સમતાને અંગે જોઈને મોજ વેવા જેવું હોય છે જિનદત્ત

શેઠને પણ દેવપાત્રને સાત ઉપવાસનું રણું કરાવવાનો અપૂર્વ અવસર સાપડ્યો. શેઠે બહુમાનપૂર્વક તેનું સન્માન કર્યું, અને અત્યંત ઉડ્ડાસપૂર્વક દેવપાત્રને ખીરનું પાચણું કરાવ્યું. આ રીતે શેઠે પણ પોતાના આત્માને ધન્ય બનાવ્યો.

.(૨)

એક વખત નગરની બહાર એક ભવ્ય ઉદ્યાનમાં મહા-તપસ્વી અને ઉચ્ચ ધ્યાની દમસાર મુનિવર પધાર્યા. તપ અને ત્યાગ, ક્ષમા અને માદ્વિતા, તેમ જ ધ્યાન અને સમજાવનાના બળે તે મહાધિને ત્રણ લોકાલોકને પ્રકાશનારૂં અનંતુ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. દેવોએ કેવલજ્ઞાન મહોત્સવ કર્યો ! દેવોનો મહોત્સવ એટલે એમાં શું ખામી હોય ? નગરના ભાવિક આત્માઓ તે જાણીને કેવળી ભગવાનને વંદન કરવા તે ઉદ્યાનમાં હુરિંત હુલ્લે જવા લાગ્યા નગરજનોની અવરજવર વધી જવાથી રાજાએ મજસેવકને પૂછ્યું કે-

‘નગરજનો કયાં જઈ રહ્યા છે ?’

‘મહારાજા ! આપણા નગરની બહાર આવેલા ઉદ્યાનમાં એક કેવલજ્ઞાની ભગવાન પધાર્યા છે તે ભગવંતને વંદનારૂં ગામના લોકો પરિવાર સાથે જઈ રહ્યા છે.’ સેવકે જવાબ આપ્યો. રાજાએ પોતે પણ જવાની ભાવના બતાવી, અને વંદન મોટે સ્વર્ગ તૈયારી કરી.

રાજા સિંહરથ પોતાની ઋદ્ધિસિદ્ધિ અને રાજા તરીકે થોભે તેવા પ્રકારની મઘગી તૈયારીઓ સાથે ત્રણ લોકના નાથ તારક શ્રી દમસાર કેવલજ્ઞાની ભગવાનને વંદન કરવા ગયા. એ મહા-જ્ઞાનીએ રત્નજડિત મુવર્ણના સિંહામનપર બિરાજમાન સ્વર્ગ, ભવ્યજનોને હૃદયે સનાતન દુઃખનિસ્તારિણી કલ્યાણમયી ધર્મ-દેશના આપણી શરૂ કરી. દેશના માંસાળ્યા બાદ સિંહરથ રાજાએ પૂછ્યું -

‘હું ભગવંત ! મારા આચુપ્ય હૃદયે કેટલું બાકી છે ?’

ખોલાવુ, તે મને કાઈ માર્ગ કાઢી આપશે, ' એમ વિચારી શેકને ખોલાવવા નોકરને મોકલ્યો, પણ શેકને ઘણું જ અભિમાન આવ્યું હતું. ' મારો નોકર રાજા થાય ને હું તેને નમવાનું?' એમ વિચારી ના પાડી તેથી રાજા દેવપાલનું ત્યાગી પણ સ્વમાન ધવાયું. રાજાની ચિંતામાં ઓર વધારો થયો.

ચિંતાતુર અને ઉદાગ્રીન વદને દેવપાલ નદીના તટે પર્ણ કુટીમાં શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનના દર્શન કરવાને ગયો. ધ્યાન મગ્ન બની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો કે- ' હે વિભો ! હું રાજ્યનો નવામી તો બન્યો, પણ મારી સ્થિતિ કફોડી બની છે. રાજ્યના અધિકારીઓ અને રાજસેવકો મારી આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરે છે, તો મારે રાજ્યનું પાલન કઈ રીતે કરવું ? હોમીના રાજાની જેમ મારે બનાવટી રાજા તરીકે જીવન જીવવું એ તો એક જાતની ગુલામી કે બંધન છે. ભગવાનના પ્રભાવથી મારી ચિંતા દૂર થાઓ. ' એ રીતે દેવપાલે પોતાની હૃદયવેદના વ્યક્ત કરી અકેશ્વરી દેવીએ પ્રત્યક્ષ થઈ કહ્યું, ' દેવપાલ ! આવી ચિંતા'ગા માટે કદં છે ? '

' દેવી ! હું તમારા વરદાનથી રાજા તો બન્યો, પણ મુશ્કેલીમાં મૂકાયો છું '

' દેવપાલ ! તારી મુશ્કેલી ટકશે નહિ '

' તો મારે શું કરવું ? '

' તેનો ઉપાય હું બતાવું છું ચમત્કાત વિના દુનિયામાં નમસ્કાર થવાનો નથી, માટે કુલારને બોધાવી એક માટીનો મુદર અને લાયાકૃતિવાળો ઐરાનજી હાવી બનાવરાવી તેના ઉપર તમારે સ્વાર થવું. દેવી પ્રભાવથી મેઘગર્જના કરતો અને મહોન્મતની માફક જંગમ મારતો તે આમતેમ ફરે ને જોઈ ગંધાનું અભિમાન પાણીની માફક ઓગળી જશે '

રાજાએ રાજમહેલે પાછા ફરીને, દેવીના કહેવા મુજબ રાજાને બોલાવી હાથી બનાવવાનો દુક્રમ કર્યો. હાથી તૈયાર

થયો અને દેવપાલ તેના ઉપર આરુઢ થયો. દૈવી પ્રભાવથી ઔરાવણ હાથીની જેમ તે આમતેમ ફરવા લાગ્યો. આ ચમત્કાર જોઈ રાજ્યનો અધિકારી વર્ગ અને રાજસેવકો આશ્ચર્યમુગ્ધ બન્યા, અને પરસ્પર વાતો કરવા લાગ્યા કે-“ રાજા દેવપાલને તો દેવમહાય લાગે છે. તે બિના માટીના હાથીને જીવંત બનાવી શકે નહીં. હવે આપણે બધા તેને અનુકુળ નહીં થઈએ, તો રાજા આપણને હેરાન પરેશાન કરી મૂકશે. એક તો રાજસભા અને તેમાં બળી દેવસહાય, પછી તેમાં શું પછવાનું હોય ? માટે તે ખારશે ત્યારે હાથ-પગમાં લોઢાની ઝેડી નાંખી જેલના સળિયાની પાછળ ધકેલી દેશે, અને જો તે સંતુષ્ટ હશે તો આપણને મારી રીતે રાહત આપશે, માટે આપણે બધા રાજા દેવપાલની પાસે જઈએ અને થએલા અપરાધોની માફી માંગીએ.”

રાજ્યનો મંત્રિવર્ગ અને રાજસેવકો દેવપાલની પાસે આવી જો હાથ જોડી કહેવા લાગ્યા કે-“ હે કૃપાળુ રાજા ! આપના અપરાધો અમે ઘણાં કર્યા છે, દામા કરો ! અજ્ઞાની એવા અમે, આપના પ્રતાપ, તેજ અને ઐશ્વર્યને જાણ્યા સિવાય આપની અવજા કરી છે, તે અમારી મહાન્ ભૂલ થઈ છે.”

‘તમે તમારો ધર્મ ચૂકીને જે વર્તન ચલાવ્યું છે, તે ઠીક ક્યું નથી; પરંતુ તમે થએલા અપરાધોની માફી માગો છો, એટલે મારે રાજધર્મ તરીકે માફી આપવી જોઈએ, એથી માફી આપું છું. પણ હવે પછી ફરી માફી માગવાનો અવસર ન આવે. તે ખ્યાતમાં રાખવાનું ચૂકશો નહીં !’

‘આપની આજ્ઞા અમે માથે ચડાવીએ છીએ.’

એ રીતે મુલે અનુકુળ થયા પછી રાજા દેવપાલે જિનહત્ત શ્રેઠને ઘોડાવવા રાજસેવકને મોકલ્યો. જિનહત્ત શ્રેઠ આવ્યા પણ હૃદયમાં દુઃખ હતું, કારણ કે પૂર્વે રાજાનું અપમાન ક્યું હતું. રાજા પણ જાણતા હતા કે જિનહત્ત શ્રેઠને આવવામાં

મંત્રોચ રહેશે જિનદત્ત મેઠે દેવપાતના દશન ચતા વેતજ મે હાથ બેડી નમસ્કાર કર્યા રાજાએ પણ વગતા નમસ્કાર ઝીંચ્યા, અને યોગ્ય આમને બેસાડી કહ્યું, કે—

‘શેઠ! તમે માન પૂર્વપરિસ્થિતિના મહાન ઉપકારી છો તમારુ દાસપણુ કરવાના પ્રભાવથી તો હું રાજ બન્યો છું, તો હું તમને કેમ ભૂણું?’

‘રાજાજી! આપ દયાળુ અને ઉદાર છો. પૂર્વે મે અવગણના કરી છે ત માટે ક્ષમા કરો!’

‘શેઠ! ભૂન મનુષ્ય માત્રની યાચ છે ભૂવના ભોગ બન્યા પછી જીવોની જેમ ભૂવને વગગી રહેવું એજ મનુષ્યની ગણીર ભૂન છે.’

રાજાજી! ફરી ભૂન ન યાચ, તેના માટે પરતી તકેદારી રાખીશ આજે આપે મને તેકું મોકલ્યું, તેના માટે આપનો આભારી છું.’

‘શેઠ! હવે મારો એવો વિચાર છે કે—તમે મારા પૂર્વના ઉપકારી હોવાથી તમને મહાઅમાત્યના પદે આજથી મૂકું.’

‘જેવી આપની આના!’ શેઠે જવાબ લાગ્યો.

જન્મ દેવપાલે અન્ય મર્વ અધિકારીવગને પોતપોતાના હોદ્દે રાખ્યા, અને સર્વ રાજતત્રની યાવી મહાઅમાત્યને સોંપી.

રાજ્ય ભોગવવાની અનુકૂળતા કરી આપનાર અકેશરી દેવીએ સૂચના કરી હતી, કે—‘દેવપાન! જન્મ ભોગવવામા જિનેશ્વર બાવાનના દર્શન—પૂન ચૂરીશ નહીં’ દેવીના એ વચન મુજબ રાજ્યમુખ્ય ભોગવવા માથે રાજા વીતનગ દેવની ભક્તિમા અનુકૂળ નહવા લાગ્યો.

(૪)

જામેશામ વિદ્વાન કરતા અને ભવ્ય છવોને ઉપદેશ આપતા ‘દશસ્કત’ કવચી જગરત નગની ખડા આવેતા ઉદાનમ

પધાર્યા. પુરજનો ભગવતને વંદન કરવાને માટે હુપના આવેગમાં જઈ રહ્યા હતા. રાજાને પણ જાણ થઈ કે પરમ ઉદ્ધારક એવા કેવળી ભગવાન પધાર્યા છે. આથી દેવપાલ રાજા પોતાના સૈન્ય પરિવાર મહિત ભગવંતને વંદન કરવાને ગયા. વિધિપૂર્વક વંદન કરી યથોચિત સ્થાને બેસીને કેવળી ભગવંતની વાણી સાંભળવાને ઉત્સુક બન્યા.

ભવ્ય જીવેના ઉદ્ધારક કેવળી ભગવાને સુવર્ણ કમળ પર બિરાગમાન થઈ હિતકારી એવો ઉપદેશ આપવો શરૂ કર્યો. કેવળીની વાણી સર્વ શુભે કરીને અલંકૃત અને ઇચ્છિતોને આપનારી હોવાથી જીવે શું ન મેળવી શકે? કેવળી ભગવંતે દ્રવ્ય-પૂત્ર અને ભાવપૂત્રનું સારભૂત તત્ત્વ અમીભરી શૈલીમાં રજૂ કર્યું. તે સાંભળીને દેવપાલ રાજા પ્રજા પ્રત્યેની ભક્તિમાં વધુ જાગૃત અને ઉત્સાહવાળો બન્યો. એક ભવ્ય અને સુશોભિત જિનાલય તૈયાર કરાવવાની ભાવના જાગી. તત્કાલ તે ભાવનાને મૂર્ત સ્વરૂપ આપ્યું અને દેવભવન જેવું એક મનોરમ જિનાલય તૈયાર કરાવ્યું. તેમાં દેવાધિદેવના સુવર્ણમય જિનગિંજની મોટા મહોત્સવપૂર્વક કેવળી ભગવાન પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવી દેવપાલે આ પ્રતિષ્ઠા કરાવીને જીવનમાં મોટું પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું અને મળેલા દ્રવ્યનો સદુપયોગ કરી જિનભક્તિમાં વધારો કર્યો દેવપાલ રાજાએ વીશ સ્થાનકમાંથી પહોંલા અરિહંતપદનું વિધિપૂર્વક આરાધન કરવાનું તપ શરૂ કર્યું. મન, વચન અને કાયાના શુભ યોગોદારા હીરા, મોતી, માણેક અને સુવર્ણની ભારી આંગીઓ રચાવી, વિવિધ પ્રકારના સ્નાત્ર મહોત્સવો કરી જીવનને સફળ બનાવ્યું. વિધિવિધ પ્રકારની ઉચ્ચ સામગ્રીઓથી સાધર્મિક બંધુઓની ભક્તિ કરવાનું પણ તે ચૂકતા નહીં. દેશોદેશમાં આવેલા તીર્થોની મહાયાત્રાઓ કરી દેવ, ગુરુ અને ધર્મનું રૂડી રીતે આરાધન કરવા દ્વારા દેવપાલ રાજાએ શ્રી તીર્થંકર પદ ઉપાર્જન કર્યું.

(૫)

હવે તો દેવપાલ રાજા નિરતર ધર્મ આરાધનામાં અનુરક્ત રહેતા હતા. રાજકારણના હળનો કરી નાંખ્યો હતો. સસાર અને રાજ્યના મુખો તેમને તુચ્છ લાગતા હતા. આત્મા વૈગમ્યવામિત ણનો હતો, અને એથી સસારમાં ઉદ્ધામીનભાવે રહેવા લાગ્યા.

એક વેળાએ રાજા-રાણી નગર બહાર ફરવાને માટે ગયા, તેવામાં રાણીએ કાષ્ઠના ભારાને ઉપાડી આવતા એક પુરુષને જોયો. તેને જોતા જ રાણી મૂર્ચ્છા પામી. રાજાએ સમયસૂચકતા વાપરી શીતોપચાર કર્યો. શુદ્ધિ આવતા રાજાએ ગણીને પૂછ્યું

‘અચાનક શું થયું ?’

‘કડિયારાને જોઈ મને ભતિ અમરણજ્ઞાન થયું છે.’

‘પણ તેમાં મૂર્ચ્છા પામવાનું શું કારણ ?’

‘કડિયાનને જોવાથી મને પૂર્વભવ યાદ આ-યો.’

‘પણ પૂર્વભવમાં તે એવું શું જોયું ?’

‘પૂર્વજન્મ સાલગવા જેવો છે સાબળો.’

‘ત્યારે સભળાવો.’

રાણીએ પોતાનો પૂર્વભવ કહી સભળાવ્યો.

‘હું અને આ કડિયારો પૂર્વભવમાં પતિ-પત્ની હતા. અમારી પરિસ્થિતિ ખૂબ દયાજનક હતી. પેટપૂરતું મેળવવું પણ મુશ્કેલ હતું. જ ગલમાંથી લાખડાના ભાર લાવી અમારું ગુજરાન ચલાવતા હતા.’

રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો કે ‘તું આ ભવમાં રાણી બની અને તે લાખડા મેચનારો કડિયારો જ ટેમ રહ્યો ?’

‘એના દુઃકર્મોથી.’

‘એવા એણે શું દુઃકર્મો કર્યા હતા ?’

‘સાબળો ! એક અમરે અમે જ જવમાં લાખડા વેચા ગયા હતા, ત્યાં નદીના કાંઠા પર શ્રી વીતરાગ પ્રભુની પ્રતિમાના દર્શન

થયાં. મેં વીતરાગ દેવની બને તેટલી સેવા-ભક્તિ કરી મારા આત્માને પવિત્ર બનાવ્યો, અને મારા પતિને ભાવથી નમસ્કાર કરવાનું જણાવ્યું, ત્યાં તો મારા હિપર તે ગુસ્સે થયા, અને કહેવા લાગ્યા કે- 'પાપાણના પૂતળાને વળી નમસ્કાર શા ? તું તારે કન્યાણુ કરી લે !' આ રીતે દેવાધિદેવની ભયંકરમાં ભયંકર આશાતના કરી, અને તેથી તે મરી ફરી ફરિદ્ર કુળમાં ઉત્પન્ન થયો. હું મરીને રાજાની પત્ની થઈ છું. હવેને પોતાના કહેલા કૃત્યો પ્રમાણે કર્મોનો બંધ થાય છે, અને કર્મોના બંધન મુજબ જીવનનું ઘડતર છે. વિશ્વભરમાં ચાર સત્તાઓનું સામ્રાજ્ય છે, તેમાં એક કર્મસત્તા મુખ્ય રીતે જીવો પર આધિપત્ય ભોગવે છે. માટે જ કહેવાય છે કે- 'કર્મણં ગઢનાગતિઃ ।' કર્મસત્તા પ્રાણીને ગમે તેવો બનાવી શકે છે, માટે તેની કરામત વિચિત્ર છે. રાણી પાસેથી કઠિયારાનો પૂર્વભવ સાંભળી રાજાએ કઠિયારાને કહ્યું કે- 'તે' પૂર્વભવમાં શ્રી જિનેશ્વરદેવની ઘોર આશાતના કરી છે, તેથી તું આ ભવમાં દુઃશા અને દુઃખને ભોગવે છે; માટે દુઃખને દૂર કરવા શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનની ભક્તિદ્વારા ધર્મનું આરાધન કર.'

પણ કઠિયારાનો જીવ ભારેકર્મી હતો; તેથી રાજાનું કથન ગળે ઉતરી શક્યું નહીં. રાજાએ કઠિયારાને જવાની રત્ન આપી. રાજા-રાણી પણ પોતાના નિવાસ સ્થાને પાછા ફર્યા અને તે ધર્મી પતિ-પત્નીએ કેટલાક દિવસો રાજ્યમુખ ભોગવવામાં ગાળ્યાં.

રાણી મનોરમાને પ્રતાપી એવા એક રાજપુત્રનો જન્મ થયો. તેનું નામ દેવસેન રાજવામાં આવ્યું. પુણ્યની પ્રણાળા સિંચાય રાજકુળમાં જન્મ થયો સુસ્કેલ છે ક્રમે કરી દેવસેન યુવાવસ્થાને પામ્યો સુશીલ અને રૂપવાન એવી રાજકન્યા સાથે ખીણખેણ થયું દેવપાલ રાજા ચંનારના મુખોથી કં ટાળ્યો. હતો. ક્રમે તેને રાજ્યકારભાર જોગ્યરૂપ લાગતો હતો. પુત્રને રાજ્ય ભોગવવાને લાયક બાણી દેવપાલે પોતાના પુત્ર દેવસેનને રાજ્યા-

ભિષેક કરી રાજ્ય સોંપ્યું. અને પોતે શ્રી ચંદ્રપ્રભપ્રભુ ભગ-
વંતની પાસે નિવૃત્તિપ્રધાન એવા સંયમનો સ્વીકાર કર્યો. રાણી
મનોરમા પણ પોતાના પતિના માર્ગે ચાલવાવાળી હતી. તેણીએ
પણ સંયમ ગ્રહણ કરી પોતાના આત્માને કૃત્યકૃત્ય છૂટાડ્યા.

શ્રી ચંદ્રપ્રભપ્રભુ પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી, નિરતિચાર-
પણ સંયમનું પાલન કરી, તીવ્ર તપ તપી, નવ પૂર્વ અને અગ્યાર
અંગનું પઠન-પાઠન કરતાં કર્મની નિર્જરા કરી, શ્રી અશિષ્ટ
પદની આરાધના દ્વારા પ્રાણત નામના દશમા દેવલોકમાં દેવપાંડ
દેવપણે ઉત્પન્ન થયાં. સાધ્વીશ્રી મનોરમા પણ તે જ દેવલોકમાં
દેવપણે ઉત્પન્ન થયા અને સાથે જ મિત્રપણે રહેવા લાગ્યાં.

રાજાનો જીવ લ્યાંથી, આયુષ્ય પૂર્ણ થયેથી, મહાવિદેહ
ક્ષેત્રમાં શ્રી તીર્થંકરપદને પામશે અને રાણીનો જીવ લ્યાંથી અધી
તે ક્ષેત્રમાં તે જ તીર્થંકરના ગણધર ગર્હ સાંધત એવા પરમ
સુખને પ્રાપ્ત કરશે.

(૬)

પ્રારંભિક-પ્રશ્નપત્રો

[અખિત્ર બારતીય જૈન સમાજની એક જ સર્વોત્તમ
શિક્ષણ સંસ્થા શ્રી જૈન તત્ત્વજ્ઞાન વિદ્યાપીઠ તરફથી તા.
૧૪-૫-૧૯૮૮ થી અત્યાર સુધીમાં સાત વખત લેવાએલ પ્રારં-
ભિક પરીક્ષામાં ૧૨૫ પાઠશાળાઓ દ્વારા ૨૫૦૦ ભાગ્યશાળી
પરીક્ષાર્થીઓ લાભ લઈ ઉત્તીર્ણ થયા છે. આ શિક્ષણક્રમ અત્ય-
ંચ અભ્યાસ કરતાં સરળ પડે અને કમ પદ્ધતિથી પરીક્ષા
વાય છે તેનો ખ્યાલ આવે એ દેખી, અને શરઆતથી તે
પ્રશ્નપત્રો આપ્યા છે.

-સંપાદક રામિતિ]

(દરેક પ્રશ્નપત્રમાં પ્રશ્નોના ઉત્તર સમજપૂર્વક અને સુદાસર લખવા.)

(દરેક પ્રશ્નપત્રમાં શુદ્ધિ અને સ્વચ્છતા માટે શુદ્ધ ૫)

(દરેકમાં કુલ શુદ્ધ ૧૦૦)

પ્રારંભિક પરીક્ષા (૧)

તા. ૨૭-૬-૧૯૪૮

૧ 'એગિદિયા' થી 'મિચ્છામિ દુકકડં' સુધી અને 'જાત અરિહંતાણ્' થી 'અપ્પાણ્ વોસિરામિ' સુધી સૂત્રના વિભાગ શુદ્ધ લખો. ૧૦

૨ (૧) ૧૬ સતીઓમાંથી ૧૦ સતીઓનાં નામ લખો. ૧૦

(II) મોટા દશ તીર્થોનાં નામ લખો. તેમાંથી તમે કયા કયા તીર્થની યાત્રા કરી છે? ૧૦

૩ નીચેના શબ્દોમાંથી સંજ્ઞાપૂર્વક ગમે તે પાંચના અર્થ લખો. તેમદિયા, જંભાઇએણ્, લોએ, સધાધ્યા, સંજમજાત્રા, મોણેણ્, પદમં. ૧૦

૪ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવનું ૨૫ લીટીમાં રૂંક ચરિત્ર લખો. ૧૫

૫ ખાલી જગ્યા પૂરો. ૧૪

જ (૧) .. ભગવાનનું લંછન બળદ છે.

(II). ... " " હાથી છે.

(III)..... " " ચંદ્ર છે

(IV)..... " " કાચળો છે.

જ (૧) શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું લંછન છે.

(II) શ્રી નેમનાથ " " છે

(III) શ્રી મુખતિનાથ " " છે.

(IV) શ્રી વિમલનાથ " " છે.

જ ૩, ૧૨, ૧૫, ૧૬ માં તીર્થક્રમેનાં લંછન સહિત નામો લખો.

૬ મંગિલા જવાબ આપો

૧૫

(૧) પચિંદિયસૂત્રમા ગણાવેવા ગુરૂ મહારાજના છત્રીયા ગુણો ગણાવો

(II) નવકારમત્રમા ગણાવેવા પાત્ર પરમેષ્ઠિ ગણાવો

(III) 'એગિંદિયા, બેધદિયા તેધદિયા, ચહરિંદિયા, પચિંદિયા, નો અર્થ' સાગી રીતે સમજાવો, એ પાત્રમાથી તમને કયા વિભાગમા ગણાવી શકાય ?

૭ (૧) કેવપાલે કેવી રીતે રાજ્ય મેળવ્યુ તે સવિસ્તાર લખો ૨૧

(II) મનોરમા શણીને જાતિસ્મરણ થતાં, પહેલાના ભવની શી વાર્તા કેવપાલ રાજાને મનોરમાએ જણાવી ? તેનું વર્ણન કરો

(III) સિંહુરથ રાજાએ પોતાના રાજ્યનો વારસો કોને સોંપ્યો ? શા માટે તેને વારસગર શોધવો પડ્યો ? તે સમજાવો

પ્રારભિક પરીક્ષા. (૨)

તા ૭-૧૧-૧૯૪૮

૧ નીચેની ગાથાઓના અર્થ સમજાવો

૧૫

(૧) 'અભિકુયા વત્તિયા' થી 'તમ્મ મિચ્છામિ દુક્કડ'

(૨) અરિકુ તે કિત્તમ્મ, ચકીવીસપિ કેવવી

નીચેના સૂત્રો શુદ્ધતાથી સ્વચ્છ અક્ષરમા લખો.

૧૫

(૧) પચિંદિય સૂત્ર સપૂર્ણ (૨) કરેમિ જતે સૂત્ર સપૂર્ણ

નીચેના શબ્દોમાથી પાત્ર શબ્દોના સળધપૂર્વક અર્થ સમજાવો

૧૫

મળ્લેસિં, પચસમિઓ, દુવિહ, તિવિહેણ, મધાધિયા, નિયમસંબુત્તો, સાગરવરગલીરા, ધમ્મતિત્થયરે.

૪ ભગવાન શ્રી મહાવીર પ્રભુનો (દીક્ષા લીધા પછીના ચરિત્ર માંથી) સહનશીલતાનો એક પ્રસંગ ૧૫ લીંટીમાં લખો. ૧૦

૫ નીચેના જવાબ આપો.

(૧) તીર્થ કર ભગવાન એટલે શું ? ૯

(૨) તમે કયા સૂત્રમાં ૨૪ ભગવાનનાં નામ શિખ્યા છે ?

(૩) ૧, ૫, ૯, ૨૧ ને ૨૩મા પ્રભુજીનાં લંછન લખો.

૬ તમે જાણતા હો તે ૧૨ મહાસતીઓનાં નામ લખો. ૯

૭ જિનદત્ત શેકનો એક મામુલી નોકર પ્રભુભક્તિના પ્રભાવથી કેવી રીતે રાજા થયો તે સવિસ્તર જણાવો. ૧૦

૮ તમે જેટલાં સૂત્રો શિખ્યા છે, તેમાં તમને કયું સૂત્ર બહુ જ સારું અને શુદ્ધ આવડે છે ? ૫

૯ ખાલી જગ્યા પૂરો.

(૧) શ્રી શત્રુઞ્ચ ગિરિરાજ ઉપર.....ભગવાન બિરાજે છે. ૧૦

(૨) શ્રી તારંગાજી તીર્થ પર... . ભગવાન બિરાજે છે.

(૩) શ્રી તક્ષાજી તીર્થ પર ભગવાન બિરાજે છે.

(૪) શ્રી કદંબગિરિ તીર્થ પર " " "

(૫) શ્રી ગિરનારજી મહાતીર્થ પર... " " "

પ્રારંભિક પરીક્ષા. (૩) ★

૧ નીચે જણાવેલા સૂત્રો શુદ્ધિપૂર્વક લખો. તા ૩૦-૭-૧૯૪૯

(૧) નમસ્કાર મહામંત્ર (૨) સામાધિવચનુત્તો ૧૫

૨ (૧) “કદેમિ ભંતે” સૂત્રમાં તમે શું શિખ્યા છે, તે સંપૂર્ણ સમજાવો.

(૨) “ધ્વિષ્ઠામિ ખમાસમણો” સૂત્ર અર્થ મહિત સમજાવો. ૧૦

૩ નીચેના શબ્દોમાંથી સાત શબ્દોના સંબંધ સાથે અર્થ લખો ૧૪
 બવ, પુષ્કદંત, લોચે, સબ્ધસાહુષુ, ખમામમલો, સિદ્ધાણું,
 બવણિજ્જતએ, સુહરમ્, ખીયકમલે

૪ (i) સાત તીર્થોનાં નામો આપો, એને તે કયા કયા વિભાગમાં
 (પ્રાંતમાં) આવેલાં છે, તે પણ જણાવતા હોતો લખો. ૧૩

(ii) ૬, ૮, ૯, ૧૩, ૧૭ અને ૧૯માં પ્રભુજીનાં લંછન
 સાથે નામો જણાવો.

૫ ભગવાન શ્રી મહાવીરસ્વામીજીએ દુનિયાને કયારે અને
 શો ઉપદેશ આપ્યો? તેમાંથી તમે કેટલો અમલ કરો
 છો, તે ૨૦ લીટીમાં દર્શાવો. ૧૫

૬ (i) પ્રભુ પ્રત્યેની અતિશય લક્ષ્મીથી શું લાભ થાય? તમારી
 શિખેલી પુસ્તિકામાંથી તે વર્ષન ૧૫ લીટીમાં લખો. ૧૫

(ii) આ જન્મમાં મનોરમા રાજપુત્રી થઈ અને તેણીનો
 પૂર્વભવનો પતિ આ જન્મમાં લીલ બન્યો, તે
 વિગત કારણ સહિત સવિસ્તર જણાવો

૭ નીચેના પ્રશ્નોનાં જવાબ આપો ૧૩

(i) તીર્થ એટલે શું?

(ii) તીર્થંકર કેટલા થયા, અને તે કયા કયા?

(iii) કાસ્તિસ્યામાં બગાસું આવે તો?

(iv) પાંચ પરમેષ્ઠિને નમવાથી શું ફળ મળે?

પ્રારંભિક પરીક્ષા (૪)

તા. ૩૦-૭-૧૯૫૦

શુદ્ધિપૂર્વક લોગસ્સ સૂત્ર સપૂર્ણ લખો. ૧૪

ખાલી જગ્યા પૂરો અને તેટલા વાક્યોના અર્થો અમનતરો ૧૫

(i) અપૂરિતા..... દિવાનિ. (ii) મુકાય.....પમત્યા

(iii) વિસહર.....મણુઓ. (iv) અભયદયાણું.....
ઘોડિદયાણું. (v) તહુવિ મમ.....ચત્રણુણું.

૩ નીચેના શબ્દોમાંથી કેઈ પણ સાતનાં સાચાં સાથે તમે
જે જાણુતા હો તે તમારી ભાષામાં સમજાવો. ૨૦

સામાયિક, કાકિસ્મગ, સમિતિ, ગુરુમહારાજ, નમસ્કાર
મહામત્ર, ગુપ્તિ, સ્તુતિ અથવા ઘોષ, ચૈત્ય અથવા જિન-
મંદિર.

૪ નીચેના વિષયોની તમારી જુદી અનુસાર દૂકમાં ૧૦-૧૦
લીટીમાં માહિતી આપો. ૧૫

(i) તીર્થયાત્રા. (ii) પ્રતિક્રમણ. (iii) પચ્ચક્ષ્ણાણ.

૫ નીચેના વાક્યોમાં જોડતા શબ્દો ઉમેરી વાક્ય પૂરું કરો. ૫

(i) નંદાવર્ન.....ભગવાનનું... ..હતું.

(ii)ભગવાનનું સાથીઓ.... ..હતું.

(iii) ગુરુમહારાજનાં.....ગુણોનું વર્ણનસૂત્રમાં
આવે છે.

(iv) માથેશન હવાદેર કસ્વા જતાંમહાતીર્થની
.....કરવી ઉત્તમ છે.

(v) નિશાળની કેળવણીની.... ..આપણે.....શિક્ષણ
પણ લેવું જ જોઈએ.

૬ આ વિષયોમાં તમે કંઈ જાણો છો? તે તમે ક્યાંથી વાંચ્યું? ૬
પતામું, પોશિંગ કંપની, વિમાની મહેલ

૭ સામાન્ય માણસ રાજા થઈ શકે? સામાન્ય નોકર પ્રભુ-
શક્તિ કરી શકે? ૧૦

૩ નીચેના શબ્દોમાથી સાત શબ્દોના સંબંધ સાથે અર્થ લખો ૧૪
જાવ, પુષ્કલ, લોચે, સંવસાહુણું, ખમામખણે, સિદ્ધાણુ,
જાવણિજાણે, સુહુરાર્ધ, ધીયક્રમણે

૪ (૧) સાત તીર્થોના નામો આપો, અને તે કયા કયા વિભાગમા
(પાતમા) આવેલા છે, તે પણ જણાવતા હોતો લખો. ૧૩

(II) ૬, ૮, ૯, ૧૩, ૧૭ અને ૧૯મા પ્રભુજીનાં લક્ષણ
સાથે નામો જણાવો.

૫ ભગવાન શ્રી મહાવીરસ્વામીજીએ દુનિયાને કયારે અને
શેા ઉપદેશ આપ્યો? તેમાંથી તમે કેટલો અમલ કરો
છો, તે ૨૦ લીંટીમા દર્શાવો ૧૫

૬ (૧) પ્રભુ મત્યેની અતિશય લક્ષિતથી શુ લાભ થાય? તમારી
શિખેલી પુસ્તિકામાથી તે વર્ણન ૧૫ લીંટીમા લખો ૧૫

(II) આ જન્મમા મનોરમા રાજપુત્રી થઈ અને તેણીને
પૂર્વજવનો પતિ આ જન્મમા શીલ જન્યો, તે
વિગત કારણ સહિત સવિગત જણાવો.

૭ નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપો ૧૩

(૧) તીર્થ એટલે શુ?

(II) તીર્થંકર કેટલા થયા, અને તે કયા કયા?

(III) કાઝિસગમા બગાસુ આવે તો?

(IV) પાપ પરમેષ્ઠિને નમવાથી શુ ફળ મળે?

પ્રારભિક પરીક્ષા (૪)

તા ૩૦-૭-૧૯૫૦

શુદ્ધિપૂર્વક લોગમ સૂત્ર અપૂર્ણ લખો ૧૪

ખાલી જગ્યા પૂરો અને તેટલા વાક્યોના અર્થો ગમતો ૧૫

(૧) અપૂરિતા . દિવાનિ (II) સુદાય ..પમત્યા

(iii) “કોઈ દેવ આપણને સહાય કરે, તો ધરતિ પર આપણે આવીએ?”

[પ્રશ્ન ૨-૩ અને ૪માંથી કોઈ પણ બેના જવાબ આપો.]

૫ નીચેના ચારમાંથી કોઈપણ બે સૂત્રોનો ભાવાર્થ અને ૧૬ કોઈપણ બે સૂત્રોની ૩-૩ પરિમિતો લખો.

(i) જગચિંતામણિ.

(ii) ઇચ્છકાર.

(iii) ઉવસગ્ગહરં.

(iv) સામાધ્યવચચુતો.

૬ પૂછ્યા પ્રમાણે જવાબ આપો.

૧૦

(i) ભગવાન મહાવીરદેવ “સમક્રિત પામ્યા” તે ભવ કેટલામો? અને તે ભવનું સક્ષિપ્ત વર્ણન લખો.

(ii) રાજા દેવપાલે કયા તીર્થંકર ભગવંત પાસે સંયમ શ્રદ્ધા કર્યું હતું?

(iii) રાજા દેવપાલે કયા તપનું આરાધન કરી તીર્થંકર પદ ઉપાર્જન કર્યું હતું?

૭ ખાલી જગ્યા પૂરો.

૯

(i) કમળ, ગેટા અને મહિષ ભગવંતોના લંછન હતા.

(ii) શ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવંતની નિઝામાં શ્રાવિકાએ તીર્થંકર નામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું હતું.

(iii) શ્રી. તીર્થં નજદીક..... નદીના કાંઠે ભગવંત શ્રી મહાવીરદેવને..... ઉત્પન્ન થયું હતું.

- (iv) નવકાર મહામંત્રના.....અક્ષર હોય તોજ પૂર્ણ
કહેવાય.
- (v) વર્ષમાં.....અર્દૂઠઓ આયંબિલ તપથી ઉજવાય છે.
- (vi) ૩-૯ તથા ૧૧ મા તીર્થકર ભગવંતોના નામ.....હતાં.
- (vii) ભગવાન મહાવીરદેવના ૧૨ ચોમાસા.. ..નગરીમાં
થયા હતાં.
- (viii) શ્રી પાવાપુરી-ગુણાયા-રાજગૃહી અને કુંડલપુર
તીર્થ. પ્રાંતના.....જિલ્લામાં આવેલ છે.
- (ix) ગુરુ મહારાજનાગુણ હોય છે.
- ૮ નીચેના શબ્દોમાંથી નવ શબ્દોના અર્થ લખો. ૯
- અવિગ્નેષુ, લઘ્વે, મંતો, ઉવચ્ચામં, ભવવિરહુવરં, વાચેમિરી,
મરણ્યદ્યાષ્ટુ, તિષ્ઠાણુ, જયઉ, પણમામિ, પચ્ચિદિધા
- ૯ વાક્યપૂર્તિ કરો. ૬
- (i) પોતાનું હિત ઈચ્છનારાઓ.ખાદ પરીણા
આપવા આનાદાની નથી.
- (ii) વિદ્યાર્થીઓ પુના . ની પરીણા આપવા બહુ જ
ખૂશી થાય છે, કારણ કે તેમાં અભ્યાસમનું.
ધોરણ છે, અને ગામેગામના અભ્યાસીઓ સાથે
સ્પર્ધા . મળે છે
- (iii) દેવપાત્ર જેવી.વદ્ધિ અમાશમાં . . .એ
કુ:ખનો વિષય છે.

